

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE AMERİKA
BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN AFGANİSTAN
MÜDAHALESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İrfan POLAT

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Timuçin KODAMAN

ISPARTA, 2006

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMASI VE SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

İLGİ: Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../2006 Tarih ve ...../...../2006 Sayılı Kararı.

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında ders dönemine ait Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **0230220193** numaralı İrfan POLAT'ın hazırladığı 11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi başlıklı TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAVI Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 24'ncü maddesi uyarınca 19 / 06 / 2006 günü saat 15 : 30'da yapılmış; sorulan sorular ve alınan cevaplar sonunda adayın tez savunmasının KABULÜNE / REDDİNE / DÜZELTME SÜRESİ VERİLMESİNE, OYBİRLİĞİYLE / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

SINAV JÜRİSİ

BAŞKAN	ÜYE	ÜYE
Timuçin KODAMAN	Yüksel METİN	Muharrem GÜRKAYNAK
Yrd. Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.

ÖZET

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

İrfan POLAT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans Tezi, 170 Sayfa, Haziran 2006

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Timuçin KODAMAN

Bu tezin Amacı, ABD'nin Afganistan Müdahalesi ile Orta Asya bölgesindeki güç dengesini nasıl lehine geliştirdiğini incelemektir. Çalışmanın temel çıkış noktası, 11 Eylül 2001'de meydana gelen terör saldırılarının ABD'ye sunmuş olduğu fırsatları inceleyerek Afganistan Müdahalesinden sonra elde ettiği kazançları araştırmaktır. Bu konuyu tahlil edebilmek için Afganistan'da meydana gelen iktidar savaşlarının gerisinde yatan sebeplerin yeterince anlaşılması ve açıklanması gerekmektedir.

Bu çalışma sırasında üç temel varsayım geliştirilmiştir. Bu çalışmanın bulguları aşağıdaki gibidir:

İlk olarak, Afganistan, Batıdan Doğuya ve Kuzeyden Güneye Orta Asya'da önemli güzergahlara sahiptir. Bu yüzden bu ülkede güç mücadelesi geçmişten günümüze devam etmektedir. Bölge sistemini belirleyen güçlerin (ABD, RF, İran, Çin, Pakistan, Hindistan) çatışan çıkarları Afganistan'da huzur ve istikrarı engellemektedir.

İkinci olarak, 11 Eylül terör saldırılarına kadar Afganistan ve Orta Asya'daki çıkarlarını kaybetmekle karşı karşıya kalan ABD, terör saldırılarını fırsat olarak değerlendirip Afganistan'a müdahale ederek gelecekteki çıkarlarını garanti altına almaya çalışmaktadır.

Üçüncü olarak, Afganistan'da ABD lehine oluşan durum, bölge sistemindeki güçlerden Rusya, Çin ve İran'ı olumsuz etkilemektedir. Ancak bu devletler bölgede güç sahibi olmak için yeni politikalar üretebilecek ve uygulayabilecek güçlerdir.

Sonuç olarak, büyük devletler Afganistan'daki güç mücadelesinden vazgeçemedikleri sürece bu ülkede barış, huzur ve istikrar beklenmemelidir.

Anahtar Kelimeler: *Afganistan, Taliban, Usame Bin Ladin, El Kaide, 11 Eylül terör saldırıları, Meşru Müdafaa Hakkı, İnsan Hakları, Güç Dengesi.*

ABSTRACT**“TERRORIST ATTACKS ON THE 11TH OF SEPTEMBER AND THE INTERVENTION OF UNITED STATES OF AMERICA TO AFGHANISTAN”****İrfan POLAT**

Süleyman Demirel University Department of International Relations,
Master Thesis, 170 Page, June 2006.

Supervising: Asst. Prof. Dr. Timuçin KODAMAN

The aim of this thesis is to search, how the power equilibrium in Mid-Asia has changed in favor of United States of America (USA) by intervention to Afghanistan. The major point of this study has emerged from the idea, inspecting the advantages of USA, which were gained after the terrorist attacks on The 11th of September, and searching the profits of USA after the intervention to Afghanistan. In order to analyze this subject, the reason of power struggle that occurs in Afghanistan has to be well understood and explained.

By these study three major hypotheses has been developed. The inventions of this study are presented below.

First of all, Afghanistan has important routes from East to West and South to North in Mid-Asia. For this reason the power struggle in this country has continued from past till now. The opposite benefits of the powers, which are USA, Russia, Iran, China, Pakistan and India, that designate the regions system, is impeding the peace and stability in Afghanistan.

USA, which was facing to lose its benefits in Afghanistan and Mid-Asia until The 11th of September, is trying to guarantee its benefits for future by intervening Afghanistan meaning the terrorist attacks.

And for the last, the situation formed in favor of USA in Afghanistan, is affecting Russia, China and Iran negatively. But although this, these countries are powerful enough to find and apply new policies to become more powerful in this region.

As a result, until powerful countries give up the power struggle in Afghanistan, there won't be peace and stability in this country.

Key Words: *Afghanistan, Taliban, Usame bin Laden, El Qaeda, The 11th of September terrorist attacks, Legitimate Defense, Human Rights, Power Equilibrium.*

İÇİNDEKİLER	v
KISLATMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARINA VARAN GELİŞMELER

1. Sovyet İşgali Sonrası Afganistan	4
2. Taliban Hareketinin Başlaması	9
2.1. Afganistan'da İktidar Mücadelesi (1994 – 1999)	11
2.2. Taliban Yönetimini Destekleyen Devletler	16
2.2.1. Pakistan	16
2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri	17
2.2.3. Suudi Arabistan – Birleşik Arap Emirlikleri	19
2.2.4. Türkmenistan	20
2.3. Taliban Yönetimini Desteklemeyen Devletler	21
2.3.1. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	21
2.3.2. İran	23
2.3.3. Türkiye	24
2.3.4. Çin Halk Cumhuriyeti – Hindistan	24
3. Usame Bin Ladin ve El Kaide Terör Örgütü	25

İKİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE YAŞANAN GELİŞMELER

1. 11 Eylül Terör Saldırıları	36
1.1. Terör Saldırıları Sonrası Yapılan Açıklamalar	40
1.2. Terör Saldırılarının Dünya Basınındaki Yankıları	51
2. Terör Saldırılarının Devletlerin Politikalarında Meydana Getirdiği Değişiklikler	57
2.1. ABD	66
2.2. AB ve AB Ülkeleri	72
2.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	75
2.4. Pakistan	80
2.5. Çin Halk Cumhuriyeti	81

2.6. Hindistan	82
2.7. Orta Doğu Devletleri	82
3. Terör Saldırıları Sonrası Küresel ve Bölgesel Güç Odakları ile Uluslararası Sistemde Terör konusunda meydana Gelen Gelişmeler	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD'İN AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

1. Afganistan'a Müdahale İçin Yapılan Hazırlıklar	93
1.1. Müdahale Öncesi Terör Saldırıları İle İlgili Olarak BM ve NATO tarafından Alınan Kararlar	93
1.2. Müdahale İçin Siyasi Ortamın Hazırlanması	95
1.3. Müdahale Maksadıyla Yapılan Askeri Hazırlıklar	99
2. Sonsuz Özgürlük Operasyonu	102
2.1. Hava Saldırıları ve Kara Harekatı	102
2.2. Operasyonun 'Meşru Müdafaa Hakkı' Olarak Yorumlanması İle İlgili Düşünceler	109
2.3. Operasyon Sürecinde ve Akabinde Yapılan İnsan Hakları İhlalleri	119
3. Müdahale Sonrası Afganistan	126
3.1. Bonn Konferansı	126
3.2. Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvvetinin Oluşturulması	127
3.3. Tokyo Konferansı	130
3.4. Afganistan'ın İç Politika ve Güvenliğinde Yaşanan Gelişmeler	130
4. Afganistan Müdahalesinin ABD, Bölgesel Güç Odakları ve AB'de Meydana Getirdiği / Getireceği Değişiklikler	134
4.1. ABD	134
4.2. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	137
4.3. Çin Halk Cumhuriyeti	142
4.4. Pakistan	145
4.5. Hindistan	146
4.6. İran	147
4.7. AB Ülkeleri	149
SONUÇ	152
KAYNAKÇA	156
ÖZGEÇMİŞ	170

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
BCCI	Bank of Credit Commerce International
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	Central Intelligence Agency
Çev.	Çeviren
DTM	Dünya Ticaret Merkezi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editör
FBI	Federal Bureau of Investigation
Haz.	Hazırlayan
ISAF	International Security Assistance Force
NATO	North Atlantic Treaty Organization
s.	Sayfa
S.	Sayı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UGYK	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
v.d.	Ve Diğerleri
y.y.	Yazarı Yok

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin en kanlı sayfalarından biri olan II. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte müttefik konumundaki ABD ve SSCB, savaş dönemindeki birlikteliklerini sona erdirip amansız bir güç mücadelesi içerisine girmişlerdir. Bu yarış içerisinde devletler Batı ve Doğu Bloğu olarak kamplara ayrılmış ve sıcak savaş yerini soğuk savaşa bırakmıştır. Bu dönemde başta Avrupalı Devletler olmak üzere bir çok devlet SSCB'nin etkisinden kurtulmak için ABD ile hareket ederken, Slav kökenli devletler ile sosyalist devletler SSCB'nin yanında yer almıştır.

İki Bloğun çatışmasının sembolü olan Berlin Duvarının 9 Kasım 1989'da yıkılması ve 1990'da SSCB'nin dağılıp 1991'de Varşova Paktının sona erdirilmesi ile 1945'te başlayan ve 45 yıl süren 'yılığ dönemi' de sona ermiştir. 45 yıl boyunca iki kutuplu sistemin hakim olduğu uluslararası sistem de yerini ABD'nin tek kutuplu sistemine bırakmış ve ABD dünyanın hegemon gücü haline gelmiştir.

Soğuk Savaş müddetince her iki bloğun hakimiyet alanları belirlenmiş olup her blok, genelde, kendi hakimiyet alanı içerisinde kalmaya riayet ederken Soğuk Savaşın sona ermesiyle ortaya paylaşılması gereken alanlar çıkmıştır. Yıllarca ABD'nin güdümünde kalan Avrupa ülkelerinden başta Fransa ve Almanya olmak üzere, İngiltere, Japonya, Çin, Hindistan, İran, Türkiye ve 1993'ten sonra Rusya Federasyonu bu alanlarda söz sahibi olabilmek için büyük bir yarışın içerisine girmişlerdir. Bu yarış içerisinde ortaya çıkan ve çıkması planlanan AB ve AB Ordusu, Şanghay İşbirliği Örgütü vb. oluşumların ABD'nin tek kutupluluğuna meydan okuduğu da bilinmektedir. ABD'nin ekonomisinin bir düşüş trendine girmesi ve konumunun sorgulanması ise ABD'yi zor durumda bırakmıştır.

Tüm bu gelişmeler yaşanmaya devam ederken 11 Eylül 2001 günü insanlık tarihinin en trajik ve ürkütücü terör saldırıları meydana gelmiştir. Bu hadise sonucu 3000 civarında masum insan hayatını kaybetmiş ve ABD halkı beklide tarihinde ilk defa korku, ölüm ve düşman gibi kavramları bu kadar yakından hissetmiştir. Dünya Ticaret Merkezi, Pentagon ve Beyaz Saray'a yapılan saldırılar sonrası ABD halkı derin bir güvenlik kaygısı hissetmiş, ABD ekonomisinin geriye gidişi devam etmiştir.

Gerçekleştirilen terör saldırıları neticesinde 20nci Yüzyılın her anlamıyla sona erdiği ve 21nci Yüzyılın fiili olarak başladığı kabul edilmektedir. Terör Saldırıların ardından birkaç istisna dışında dünya devletleri, Soğuk savaş sonrası ABD ile yaşadıkları mücadele ve yarışı bir kenara bırakıp ‘Terörle Küresel Mücadele’ stratejisine uygun olarak ABD’nin yanında yer almış, BM, NATO, AB gibi uluslararası ve ulusüstü kuruluşlar ABD’ye destek vermiştir. ‘Terörden’ ve ‘teröre destek veren ülkelerden’ arındırılmış yeni bir dünyanın inşası için, dünyadaki bir kaçı istisna pek çok bölgesel güç ve devlet ABD önderliğinde bir mücadele içerisine girmişlerdir. Bu mücadelenin ilki ise, tarihi geçmişten bugüne kadar savaşlarla dolu olan Afganistan’da başlatılmıştır. Afganistan Müdahalesinin yeni dönemin inşasında bir köprübaşı olması ve ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle son derece önemli bir hadise olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmanın tezi: ABD, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan paylaşım alanlarından en önemlisi konumundaki Orta Asya bölgesinde bulunan zengin yer altı kaynaklarının askeri denetimini terör saldırılarına kadar bir türlü sağlayamamıştır. Terör saldırıları sonrası ‘mağdur’ olma konumunu kullanarak ve ‘Yeni Dünya Düzeni’nin ABD’nin eliyle kurulacağını düşünen uluslararası kamuoyunun tam desteğini alarak Afganistan’a müdahale etmiştir. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde askeri üsler kurmuş ve Asya’nın kalbi sayılan Afganistan’da kendine yakın bir hükümeti iktidara getirmiştir. ABD, içinde bulunduğu durumunu ve mağduriyetini istismar derecesinde kullanmış, “Terörle Küresel Savaş” stratejisi ABD’nin yeni nüfuz alanları elde etmek için kullandığı bir stratejiye dönüşmüş ve Afganistan’a müdahale sonrasında uluslararası güç dengelerinde değişiklikler meydana gelmiştir.

Yukarıda belirtilen konuları incelemeyi amaçlayan bu çalışma; **üç** bölümden meydana gelmiştir. **Birinci bölümde;** SSCB’nin Afganistan işgaline son vermesinden 11 Eylül terör saldırılarına kadar geçen süreçte Afganistan’da meydana gelen iktidar savaşları ve neticesinde Taliban yönetiminin iktidara gelmesinin ve 11 Eylül terör saldırılarının sorumlusu olduğu açıklanan Usame Bin Ladin ve Örgütünün değerlendirilmesi, **ikinci bölümde;** Terör Saldırılarının gelişimi ve terör saldırıları sonrası yaşanan gelişmeleri, verilen beyanatları, küresel ve bölgesel güç odaklarıyla BM, AB ve NATO gibi organizasyonların bu eylemden nasıl etkilendiklerini ve bu sistemlerin terör algılamalarındaki değişikliğin açıklanması,

üçüncü bölümde ise; Terörle Küresel Mücadele çerçevesinde Afganistan müdahalesinin nasıl gerçekleştiği, uluslararası hukuk kuram ve yorumcularınca nasıl karşılandığı, müdahale esnasında ve sonrasında yapılan insan hakları ihlalleri, müdahale sonrası Afganistan'ın genel durumu ve Bölgesel ve Küresel güç odaklarının Orta Asya'da kazanç ve kayıplarındaki değişiklikler incelenerek değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARINA VARAN GELİŞMELER

1. Sovyet İşgali Sonrası Afganistan

Afganistan'da on yıl süren Sovyet işgalinde 15.000 ölü veren ve hükümete karşı savaştan Mücahitleri yenilgiye uğratamayan Sovyetler Birliği, 1988 sonunda Afganistan'dan çekileceğini açıklamıştır.¹ 15 Şubat 1989 günü Mezar-ı Şerif'in Hayratan limanını Termez kentine bağlayan köprü üzerinde düzenlenen törene Afganistan Cumhurbaşkanı Necibullah ile Sovyet askeri yetkilileri katılmıştır.

---

¹ Sovyetler Birliğinin Afganistan'la olan savaşının tarihi seyri ise şu şekilde cereyan etmiştir. 1973 yılında Kral Muhammed Zahir Şah, Başbakan Muhammed Davud tarafından iktidardan düşürülmüştür. Davud cumhuriyet ilan ederek hem Başkanlığı hem de Başbakanlığı eline geçirmiştir. 1978 Nisanında Albay Abdülkadir'in komutasında Sovyet yapısı tank ve savaş uçakları kullanan Afgan ordusu Başkan Davud'u devirmiş ve Davud ile ailesinin 30 üyesi idam edilmiştir. İktidarı ellerine geçirenler, Sovyet yanlısı Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin (ADHP) başat siyasal güç olduğu Demokratik Afgan Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Partinin hapiste bulunan 61 yaşındaki başkanı Nur Muhammed Taraki Devlet Başkanlığına getirilmiş bunun üzerine Sovyetler Birliği Taraki yönetimine ekonomik ve askeri yardım ile askeri danışmanlar göndermiştir. Taraki yönetimi 1978 Nisanından beri rejime karşı olan çeşitli Müslüman grupların silahlı direnmesiyle karşılaşmıştır. Ancak bu gruplar, mücadelelerini eşgüdemsüz ve birbirinden tümüyle bağımsız bir biçimde sürdürmüş ve bu yüzden Sovyetler tarafından silahlandırılan hükümete bağlı birliklere karşı başarılı olamamışlardır. Taraki hükümeti, iktidara geldikten sonra bağıntısız bir dış politika izleyeceğini ilan etmiştir. Ancak 1978 Aralık ayında Sovyetler Birliği ile 'Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması imzalandıktan sonra', Afganistan hızla Sovyet etkisi altına girmeye başlamıştır. Bu durum küresel ve bölgesel güç odaklarının bu husus hakkında açıklamaları ile farklı bir boyut kazanmıştır. Amerikan hükümeti Afganistan'da insan haklarına saygı gösterilmesini istemiş ve bu ülkenin içişlerine müdahaleye karşı çıkmıştır. İran'da Humeyni 1979 Haziranında Sovyet Büyükelçisine "*bir İslam ülkesi olan Afganistan'ın İslam kurallarına göre sorunlarını çözmesini bekliyoruz. Bu ülkeye Sovyet müdahalesi İran'ı da etkileyecektir. Sovyetler Birliği'nin bu yola başvurmasını bekliyoruz*" demiştir. Çin Halk Cumhuriyeti ise Sovyetler Birliği'nin etki alanını Afganistan-Pakistan bölgesine genişletmesini şiddetle eleştirmiştir. 13 Temmuz 1979'da Moskova Radyosu, ADHP içinde "*Devrimin Korunması İçin Ulusal Örgüt*" kurulduğunu ve Afganistan'ın tüm ilerici siyasal güçlerini bu örgütün bir araya getireceğini açıklamıştır. 27 Temmuz'da Hafızullah Amin'in başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuş ve Başkan Taraki Müslüman ayaklanmasıyla etkili bir biçimde mücadele etmek üzere özel yetkilerle donatılmıştır. 16 Eylül 1979'da, Başkan Taraki'nin yerine Hafızullah Amin'in getirildiği açıklanmıştır. Ancak bu yönetim değişikliği de Müslüman direnişini etkilememiştir. 25 Aralık 1979'da eski Başbakan Yardımcılarından olan ve Doğu Avrupa'da sürgünde bulunan Babrak Karmal bir Sovyet uçağıyla Kabil'e gelmiş ve Sovyet desteğiyle Amin'in yerine Başkan olmuştur. Bu arada, Karmal'la birlikte sayıları 1980'nin Ocak ayında 85.000'e yükselen Sovyet birlikleri de ülkeye girmişler ve stratejik noktalarla başkent Kabil'e yerleşmişlerdir. Bu olaydan sonra başta ABD olmak üzere Batılı devletler ile bölgesel güçler SSCB'ye karşı Afgan mücahitlerini örgütleyip yardım yapmışlardır. Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918 - 1994**, 11nci Baskı, İmge Kitapevi, Ankara 2003, s.563 -567.

Böylece 24 Aralık 1979'da başlayan işgal 10 yıl sonra büyük bir hezimetle sona ermiştir.²

Ancak Sovyet ordusunun geri çekilmesi, Afganistan'da her şeyin tekrar normale döneceği anlamına gelmemiştir. İşgal sona ermesine rağmen SSCB, Afganistan ile olan tüm bağlarını koparmamıştır. İşgalden sonra da Afganistan'da binlerce Sovyet danışmanı görev yapmaya ve Afgan ordusunu Sovyet subaylar yönetmeye devam etmiştir. Kalıcı bir barış için Necibullah rejimi yerine Afganistan'da tüm mücahit gruplarının katıldığı geniş tabanlı, ulusal bir hükümet kurmak gerekmekteydi. Ancak Batı, bu sorunlara pek ilgi göstermemiş ve Afganistan'ı kendi kaderine terk etmiştir.³

Daha Sovyetler Birliği Afganistan'dan çekilmeden önce mücahit gruplarından yedisi, 1987 Kasım'ında bir araya gelerek Gülbeddin Hikmetyar başkanlığında 'Afganistan Mücahitleri İslami İttifakını' kurmuşlardır. Bu ittifak, Afganistan'daki Necibullah Hükümetini tanımadığını 9 Nisan 1988'de ilan etmiş ve Necibullah'ın yerine kendilerinin yeni hükümeti kurmaları gerektiğini söylemişlerdir. Bu istekleri Kabil Hükümeti tarafından kabul edilmeyince, İttifak, 19 Haziran 1988'de Peşaver'de geçici bir hükümet kurduklarını ve başkanlığına da Ahmed Geylani'yi getirdiklerini açıklamıştır. Mücahit grupları arasında varılan antlaşmada İttifak başkanının her üç ayda bir değişmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle, Hikmetyar ve Rabbani başta olmak üzere her grubun liderine başbakan olma yolu açılmıştır.⁴

² Süleyman Gündüz, "Taliban – Ladin ve Amerika Kışkırcında, Afganistan", **Afganistan Taliban ve Ladin**, y.y., Birey Yayıncılık, İstanbul 2001, s.30.; Sovyet Birlikleri Afganistan'a girmeden bir Sovyet - Afgan savaşının çıkacağını öngören ABD, milis örgütlenme ve eğitim için ABD'li subayları hükümet karşıtı örgütlerin eğitim kamplarında faaliyete başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Afganistan savaşı aslında SSCB - ABD güçlerinin birbirlerini tarttıkları ve bunun SSCB aleyhine sonuçlandığı bir savaş olmuştur. Rauf Beg, **Adı Afganistan'dı Talibanların Eline Nasıl Düştü?**, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s.28.; *Sovyetler 1989 şubatında Afganistan'dan çekilirken, geride yanıp yıkılmış bir ülke bırakmışlardı. On sekiz milyon nüfuslu Afganistan'da milyonlarca kişi ülkesini terk ederken, iki milyon insan savaşta hayatını kaybetmişti. Bunun beşte birini çocuklar oluşturuyordu. 5 milyon Afganlı da yaralanmıştı.* Esadullah Oğuz, **Afganistan**, Cep Kitapları, İstanbul 1999, s.11.

³ Oğuz, **a.g.e.**, s. 221 – 224.

⁴ Mehmet Saray, **Afganistan ve Türkler**, 3ncü Baskı, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s.201 - 202., Afganistan'da Sovyet işgali sırasında kabile ve boy olarak mücadele eden veya bir lider altında toplanan 7 Sünni ve 7 Şii grup vardır. Bu gruplar ve özellikleri şunlardır: Sünni Gruplar: I. Hizbi İslami: Gülbeddin Hikmetyar'ın lider olduğu 'Hizb-i İslam' 1980'li yıllarda en iyi silahlanmış mücahit örgütü olarak bilinmektedir. 1975 yılında Kabil'de kurulmuştur. Peştunların 'Heroti' kabilesinden olan Hikmetyar 1948'de Kunduz'da doğmuştur. Pakistan'ın desteğini alan en büyük mücahit gruplarından biridir. II. Cemiyet-i İslami: En büyük mücahit gruplarından biri olup ülkenin kuzeyinde yaşayan Taciklerden oluşmaktadır. Savaşın başlangıcında kuzeyde yaşayan Özbekler ve

Şubat 1989'da Sovyet birliklerinin Afganistan'dan çekilmesinden sonra mücahitler silahlarını Sovyet taraftarı Necibullah rejimine çevirmiştir. Bunun sonucu olarak Afganistan ürpertici bir iç savaşın içine düşmüştür. Etnik, ideolojik ve mezhepsel nedenler rol oynamakla birlikte, savaşın asıl nedenin ülkeyi kimin yöneteceği düşüncesinin olduğu bilinmektedir.⁵

Tüm bu gelişmelere rağmen, Sovyet işgali bittikten sonra Muhammed Necibullah yönetiminin hemen devrileceği konusundaki görüşler gerçekleşmemiştir. Bunun nedenlerinden ilki, Necibullah'ın, işgalin bitmesinden sonra mücahitlere karşı, çatışmalardan çok çekmiş olan Afgan halkının ulusçu duygularını ustaca kullanması, ikincisi mücahit gruplar arasında bir ortak görüşün sağlanamaması ve bunların 'din ve kabile'⁶ çizgileriyle birbirlerinden ayrılmış olmalarıdır.⁷

Türkmenler bu örgütü desteklemişlerdir. Örgütün lideri Prof. Burhaneddin Rabbani isimli bir Tacik'tir. Birliğin askeri kanadının sorumluluğunu ünlü komutan Ahmet Şah Mesud yapmıştır. III. Hizb-i İslami: Bu örgüt aynı adla anılan Hikmetyar'ın örgütü ile karıştırılmaması gerekir. Lideri bir din adamı olan Yunus Halis'dir. Örgüt, Kabil, Celalabad ve Paktia bölgelerinde faaliyet göstermiştir. IV. İttihad-i İslam: Afganistan'ın Pakistan sınırına yakın bölgelerde faaliyet gösteren küçük bir gruptur. Liderliğini Gulam Abdül Resul Seyyaf yapmıştır. V. Hareket-i İnkilab-ı İslami (İslam Devrim Hareketi) : Liberal görüşlü bir İslam anlayışına mensup bir harekettir. Liderliğini Muhammed Nebi Muhammedi yapmıştır. VI. Mahaz-i Milli İslami (Ulusal İslam Cephesi): Afganistan'da liberal eğilimli ikinci harekettir. Liderliğini Pir Seyid Ahmed Geylani yapmıştır. VII. Cephe-i Necat-i Milli (Ulusal Kurtuluş Cephesi): Liderliğini Prof. Sibgatullah Müceddedi yapmıştır. Şii Hazara Gruplar: I. Sazman-ı Nasr (Zafer Örgütü): Şii Hazara grubunun en büyüğü ve en güçlüsü olan Sazman-ı Nasr, 1969 yılında kurulmuştur. İran'ın etkisinde olan grubun liderliğini Kerim Halili yapmıştır. II. Nehzet-i İslami (İslami Uyanış): İran'da üstlenen mücahit guruplardan biridir. 1960 yılında Kabil'de kurulmuştur. Liderliğini Eftheri Ali yapmıştır. III. İslam- Maktab-i Tevhid (İslami Birlik Okulu): Tutucu bir Şii guruptur. 1968 yılında Kabil'de kurulmuştur. Seyid Mir Ahmet Şah'ın liderliğindeki grup işgale kadar Şia propagandası ile yetinmiştir. IV. Hareket-i İslam (İslami Hareket): Grubun lideri Şeyh Asif Muhseni'dir. Hareket-i İslam, İran sınırındaki Afgan bölgesinde, başkent Kabil ve Hazaracat'ta faaliyet göstermiştir. V. Ruhaniyat-ı Cevan-i İslami (İslami Gençlik Ruhü): Ayetullah Montazeri'nin öğrencisi Seyyid İshak Nakavi'nin liderliğindeki grup Hazaracat bölgesinde faaliyet göstermiştir. VI. Şura-i İttifak-ı İslami (İslam Birlik Konseyi): Hazaracat bölgesinde faaliyet gösteren küçük bir silahlı guruptur. VII. İttihad-i Mücahidin-i İslam (Mücahitlerin İslam Birliği) : İran'da kurulup faaliyet göstermiştir. Gündüz, **a.g.m.**, s.27 – 29.

⁵ Fatma Taşdemir, "Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ed.: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2002, s.280.

⁶Afganistan'da huzur ve birliğin sağlanamamasında 15'e yakın etnik grubun önemli bir faktörü olmuştur. Bu 15 grup içerisinde Peştun, Tacik, Hazara, Özbek ve Türkmenler faal konumda bulunmaktadır. Çeşitli kaynaklar Afgan nüfusunun 18-25 milyon arasında olduğunu, bunlar içerisinde Peştunlar'ın %38 ile 50, Tacikler'in %15 ile 25, Hazaralar'ın %10 ile 19, Özbeklerin %6 ile 15, Türkmenlerin %2 ile 6 arasında olduğunu ileri sürmüşlerdir. Dini olarak ise Afgan toplumu, az sayıdaki Hindu, Sih ve Yahudi (toplam %5 civarında) dışında %80 Sünni-Hanefi mezhebine bağlı Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunların yanında %15 oranında Şii bulunmaktadır. Ali Ahmetbeyoğlu, **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları, İstanbul 2002, s. XIV., Farklı bilgiler için Bkz. Ahmet Kasım Han, "Büyük Oyunun Küçük Ülkesi", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.183.

⁷ Sander, **a.g.e.**, s.567 – 568.

Necibullah, 1990 yılı başlarında hükümetteki muhaliflerini teker teker tasfiye ederek, yönetimi ele geçirmiştir. Bu esnada Sovyetler Birliği'nde çok önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Moskova'daki gelişmeler, Sovyet imparatorluğunun yıkılacağını göstermiştir. Sovyet desteği olmadan da, Kabil rejiminin ayakta kalması beklenmemiştir. 1992 yılı başından itibaren Ruslar Afganistan'a silah yardımını kesip tüm danışmanlarını da geri çekmiştir. Necibullah, Afgan komutanlarına ve özellikle General Abdurraşid Dostum'a güvenmek zorunda kalmıştır. General Dostum'un elindeki gücün farkında olan Necibullah, generali etkisiz hale getirmek için önce ona bağlı birkaç komutanı görevlerinden alarak, yerine Peştun asıllı komutanları atamıştır. Ancak Dostum, yapılan oyunu zamanında fark ederek, hemen mücahit komutanı Ahmet Şah Mesud'la irtibata geçmiş ve mücahitlerin safına geçmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Mesud'la anlaşılan General Dostum'un birlikleri 16 Nisan 1992'de başkent Kabil'de başta havaalanı, radyo-televizyon binası olmak üzere birçok kilit noktayı ele geçirmişlerdir. Devlet Başkanı Necibullah, bunun üzerine BM temsilcisi ile yaptığı görüşmeden sonra görevinden istifa ettiğini açıklamıştır. 16 Nisan günü Necibullah, kardeşi ve sadık bir koruması ile Birleşmiş Milletlerin aracında Kabil Havaalanına gelmiştir. Afgan lideri, karısı ve üç kızının yaşadığı Hindistan'a gitmek istediğini açıklamış ancak havaalanını denetimi altında bulduran General Dostum'un birlikleri, Necibullah ve maiyetini geri çevirmiştir. BM diplomatlarının ısrarlarına rağmen Necibullah'ın yurtdışına çıkmasına izin verilmemiştir. Havaalanından geri çevrilen Necibullah Kabil'e geri dönmüş ve yaşadığı cumhurbaşkanlığı sarayı yakınındaki BM temsilciliğine sığınmıştır. Böylece devrik Afgan liderinin dört yıl sürecek siyasi mültecilik hayatı da başlamıştır.⁸

Şah Mesud 25 Nisan 1992'de, Pakistan'da üstlenen mücahit grupları Afganistan'a davet ederek onların hükümet kurmasını istemiştir. Konsey Başkanlığına seçilen Sibgatullah Müceddedi'nin iki ay süre ile devlet başkanı olarak görev yapması sonra bu görevi başka bir mücahit lidere devretmesi karara bağlanmıştır. Müceddedi hükümeti 8 Mayıs'ta yaptığı açıklamada Peşaver'de varılan

---

⁸ Oğuz, a.g.e., s.231 – 235.

anlaşmanın aksine iki ay değil iki yıl iktidarda kalacağını bildirmiştir. Bu durum ise mücahit gruplar arasında anlaşmazlığa yol açmıştır.⁹

Hizbi İslami lideri Hikmetyar'ın, Müceddedi yönetimini tanımadığını belirterek hükümete karşı saldırıda başlaması mücahitler arasındaki iktidar savaşını başlatmış, 30 Ağustos 1992'de devlet başkanlığına Burhaneddin Rabbani getirilse de başbakan yardımcısı olan Hikmetyar, Rabbani'nin emrinde de çalışmayacağını söyleyerek saldırıları sürdürmüştür. General Raşid Dostum'un da Hikmetyar'la işbirliğine gitmesi ve İran'ın desteğinde hükümete karşı savaşan Şii güçlerin de Dostum - Hikmetyar birliğine katılmasıyla Afganistan'daki iktidar savaşları daha da şiddetlenmiştir.¹⁰

Afganistan'daki bir iç çatışmanın çıkmasında ve bir hükümet kurulamamasında en büyük payın Sovyet İşgali sırasında bu devleti önce destekleyen sonra da yöneticilerini bir kenara atan uluslararası sistemin ilgisizliği olduğu dile getirilmiştir.¹¹ Ayrıca Sovyet İşgali sonrasında; ülkede bulunan gurupların etnik kökeni ve inancı ile herhangi bir bağı bulunan ve kendi ideolojisini yerleştirmek isteyen veya menfaat sağlamak için bir guruba yardım eden devletlerin müdahaleleri sonucu¹², Kabil'de bir yönetim olmakla beraber her gurubun hakimiyetini ilan ettiği bir yerleşim yeri ortaya çıkmıştır.¹³ Bu durum Taliban

⁹ Gündüz, **a.g.m.**, s.31.; Müceddedi hükümeti iktidar koltuğuna oturur oturmaz, birçok yeni karar almıştır. Buna göre, artık kadınlar eskiden olduğu gibi başı açık dolaşamayacak, dükkanlarda içki satışı yapılmayacak, bar, diskotek gibi eğlence yerleri kapatılacaktı. Oğuz, **a.g.e.**, s.236.

¹⁰ Ali Balcı, "Afganistan: Ulus Devlet ve Kabilecilik Arasında", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnât, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.258 – 259.

¹¹ Timur Kocaoğlu, "Afganistan Ulusal Sorununun Uluslar Arası Boyutları", **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları, İstanbul 2002, s.312.

¹² Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 14ncü Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2003, s.114.; Mohammad Ebrahim M. Esmail, **Komünist İşgalden Liberal İstilaya Trajik Afganistan**, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004, s.133 – 135.

¹³ Afganistan, 1994'ün sonunda Taliban'ın ortaya çıkmasından önce fiilen neredeyse dağılmıştır. Cumhurbaşkanı Burhaneddin Rabbani'nin ağırlıklı Taciklerden oluşan hükümeti Kabil'i, çevresini ve ülkenin kuzeydoğusunu denetlerken, merkezi Herat olan batıdaki üç vilayeti İsmail Han ele geçirmiştir. Pakistan sınırının doğusundaki üç Peştun vilayeti ise Celalabad'ta üslenmiş bir Mücahit komutanlar şurasının bağımsız denetimi altındadır. Kabil'in güneyi ve doğusuna uzanan küçük bir bölgeyi de Gülbeddin Hikmetyar kontrol etmiştir. Kuzeyde General Raşid Dostum altı vilayete hakimdir ve Ocak 1994'te Rabbani hükümetiyle yaptığı ittifaktan ayrılıp Kabil'e saldırmak üzere Hikmetyar'la birleşmiştir. Orta Afganistan'da Hazaralar da Bamyan vilayetinin kontrolünü ellerinde tutmuşlardır. Güney Afganistan ile Kandahar, halka karşı yağmalar düzenleyen ve küçük küçük onlarca Mücahit savaş beyi ile eşkiya arasında bölünmüştür. Ahmet Raşid, **Taliban İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Büyük Oyun**, Çev.: Osman Akınhay, Mozaik-Everest Yayınları, İstanbul 2001, s.31- 32.; Afganistan Coğrafi şartlara göre idari yönden dokuz vilayete ayrılmıştır. Bu vilayetler şunlardır: I. Kabil (Afgan dilinde Kabul): Bu vilayet, Lovgar ve Tagav nehirlerinin yukarı kısımları

hareketinin Afganistan'da faaliyet göstereceği tarihe kadar sürmüş ve bu süre içinde otuz bin kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁴ Ülkeyi terk edebilecek imkanı olanlar farklı devletlere göç ederken diğerleri aşiret beylerinin ve savaş ağalarının insafına terk edilmiştir.¹⁵

2. Taliban Hareketinin Başlaması

Taliban, talip kelimesinin çoğulu olup medrese eğitimi almış kişilere verilen bir isimdir.¹⁶ 29 Ekim 1994'te Kandahar'ı ele geçiren bir grup medrese öğrencisi ülkede 'Taliban' olarak anılmaya başlamıştır. Liderliklerini 'Molla Muhammed Ömer'¹⁷ yapmıştır.¹⁸ Afgan halkı 1994 yazında ortaya çıkan hareketi, uzun süren bir savaşın ve ardından yaşanan iktidar savaşının tahribatını sona erdirecek bir hareket olarak algılamıştır.¹⁹

---

etrafındaki küçük vadiler ile Gazne'yi ve Kabil vadisinin Celalabad yanındaki aşağı kısmını içine almaktadır. II. Kandahar: Helmand, Tamak, Argandab, eski Zemindaver vilayeti ile Argasan'ın aşağı vadilerini içine alan bu vilayetin merkezliğini de XV. asırda kurulmuş olan Kandahar şehri yapmaktadır. III. Herat: Bu vilayet, Heri-Rud nehrinin verimli vadisini ve Hezare dağları ile İran hududu arasındaki düzlük sahayı içine almaktadır. Hindistan yolunda stratejik ehemmiyeti büyük olan tarihi Herat şehri bu vilayetin merkezidir. IV. Hezaristan: Hazaraların memleketi olan bu vilayet, kuzeyden Küh-i Baba, batıdan Herat, doğu ve güneyden Helmand vadisi ile çevrili dağlık bir bölgedir. Diğer ismi Gör'dür. V. Sistan: Bu vilayet, güneybatıda Hamün nehrinin suladığı gayet verimli toprakları içine alan küçük bir bölgedir. Sistan'ın büyük bir kısmı İran'a tabi bulunmaktadır. VI. Nuristan : Hindukuş'un Kabil vadisi kuzeyindeki saha ile Kanar'ın batısındaki arazilerden meydana gelen küçük bir vilayettir. Eskiden bu havalide kafirler oturduğu için buraya Kafiristan da denilmiştir. VII. Vahan: Memleketin doğusunda dağlar arasında kalan ve Pamir'e kadar uzanan vadiyi içine alan bir vilayettir. VIII. Badahşan: Bu vilayet, Hindu-Kuş'un kuzeyinde ve Türkistan'ın doğusunda, Amu-Derya'nın sol sahili boyunca uzanan bölgeyi içine alır. Kunduz-Rud nehri ile kollarının suladığı bu verimli bölgenin en önemli şehri Kunduz'dur. IX. Türkistan: Küh-i Baba dağlarının kuzeyinden Amu-Derya nehrine kadar uzanan bölgeye de Türkistan vilayeti denir. Serdar Kalfa, **11 Eylül Öncesi Afganistan**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2002, s. 9 – 10.

¹⁴ İbrahim Okur, **Soğuk Savaşı Gözetlerken Terör Dünyaya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl Kuşatıldı?**, Okursoy Yayınları, İstanbul 2002, s.179.

¹⁵ Beg, **a.g.e.**, s.21- 22.

¹⁶ Mansoor Akbar Kundi, Faiza Mir, "Afganistan: Sona Ermeyen Savaş", **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları, İstanbul 2002, s.344.

¹⁷ Molla Ömer 1959 yılında Kandahar Yakınlarındaki Nodeh köyünde, Peştunlar'ın Gılay boyunun Hotak aşiretine bağlı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Kalfa, **a.g.e.**, s.113.; Şu an 47'li yaşlarda olan Molla Ömer'le hiçbir Batılı gazeteci, şu ana kadar tanışmamıştır. Ömer'in geçen yıllar içerisinde Müslüman olmayan sadece iki kişiyle görüştüğü belirtilmiştir. Bunlardan biri Birleşik Milletlerin Afganistan Özel Temsilcisi (1998'de), diğer ise Çin'in Pakistan Büyükelçisi Lu Shulin (2000'de). Taliban lideri, ülkesinin dış dünyayla bağlantısını tamamen Dışişleri Bakanı Vekil Ahmed Mütevekkil'e teslim etmiştir. Molla Ömer'in her söylediği, Taliban Afganistan'ında yasa olarak kabul edilmiştir. Vehbi Ersan, Adnan Bostancıoğlu, **Türkiye Savaşın Neresinde**, Metis Yayınları, İstanbul 2001, s.74.

¹⁸ Gündüz, **a.g.m.**, s.34.

¹⁹ Esmail, **a.g.e.**, s.136.

Molla Ömer ve grubunun, 1994'te iktidar arayışlarını başlattıklarında 30 kişi civarında oldukları sanılmaktadır. Ekim 1994'e gelindiğinde, Taliban, Pakistan sınırı yakınlarındaki Spin Baldak'taki Hizb-i İslami üssüne saldırdığında, sayıları 200'ü bulmuştur. Aralık'ta 12 bin kişilik güçlü bir birlik haline gelmişlerdir. Sonraki yılın ortalarında batıdaki Herat şehrine saldırdıklarında, sayıları neredeyse ikiye katlanmıştır. Bu hayret verici büyümenin nasıl mümkün olabildiğini anlamak için, Pakistan'la paylaşırlan geçirgen, gelişigüzel, yapay sınırın ötesine bakmamız gerekmektedir.²⁰

İlk başta Taliban sıradan insanlar için sokakları güvenli hale getirme, yasa, düzen, istikrar ve güvenliği sağlama vaadinde bulunan kurtarıcılar olarak karşılanmıştır. Halkı silahsızlandırıp, yozlaşma ve yolsuzluğu ortadan kaldırmışlar ve 'şeriatı'²¹ getirmişlerdir. Başlangıçta bir reform hareketi olarak başarı ve popülerite

²⁰ Jason Burke, **El Kaide Terörün Gölgesi**, Çev.: Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul 2004, s.148.; *Her şeyden önce ülke sınırları, ülke halkı tarafından çizilmemiştir. Bugüne kadar bir arada yaşamalarının sebebi ise uluslararası politikanın zorunluluklarıdır. Bugün Afganistan ile Batı Türkistan'ın arasından geçen sınır, 1885'te Rusya ile İngiltere tarafından çizilmiştir. Afganistan ile Pakistan arasındaki sınır ise 1893'te yine Rusya ile İngiltere arasında çizilmiştir. Bu sınırların adı, politikada sırasıyla Dirvay Hattı (Kuzey) ve Durand Hattı (Güney) olarak bilinmiştir. Üstelik Durand Hattını çizen antlaşmanın süresi yüzyıl olup, 1993 yılında son bulmuştur. Yani, bugün Afganistan ile Pakistan arasındaki sınır hukuki değil fiili bir sınırdır. Üstelik bu sınır çizilirken Afganistan nüfusunun en büyük etnik parçası olan Peştunların büyük kısmı Pakistan'da kalmıştır. Halen, Pakistan'da on beş milyon, Afganistan'da ise on milyon Peştun yaşamaktadır. Afganistan'ın bugünkü sınırları bölgeye tam olarak hakim olmayacaklarını anlayan İngiliz İmparatorluğu ve Rusya'nın aralarında tampon bölge oluşturma zorunluluğu kabul etmeleri ile şekillenmiştir. Afganistan'ın kurulması ile İngiltere Hindistan; Rusya ise Orta Asya Türk halkları üzerindeki egemenliklerini koruma altına almışlardır. Mustafa Güler, "Afganistan", **Kara Kuvvetleri Dergisi**, Yıl 2, S. 9, Ankara 2004, s.21.; Ayrıca bu konu hakkında bilgiler için Bkz. Jean – Paul Roux, **Orta Asya Tarih ve Uygurluk**, Çev.: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s.409.*

²¹ Tarihsel olarak, Afganistan kabile geleneği ile yorumlanan şeriat, yüzyıllardan beri Afganistan'da hakimdi ve bu açıdan Afganistan muhafazakar Müslüman bir ülkedydi. Ancak geleneksel olarak Afganistan'da uygulanan İslam, diğer dinlere ve İslam'ın diğer mezheplerine karşı oldukça toleranslıydı. 1992 yılına gelinceye dek Hindular, Sihler ve Yahudiler ülkenin ekonomik hayatına önemli katkılarda bulunmuşlardı. Bu toleransa katkıda bulunan en önemli unsur İslam'ın dogmatik olmayan önemli bir kolu olan Sofizm'in Afganistan'daki büyük popülaritesiydi. Ancak ülkede beliren iç savaş bu toleransı yıktı ve İslam'ın birleştirici özelliği radikallerin elinde öldürücü, yıkıcı bir silaha dönüştü. Taşdemir, **a.g.m.**, s.283.; Afganistan'da iç savaş yapanların yönetimi ile Taliban arasında din farkı da ve büyük ölçüde mezhep farkı da bulunmamaktadır. Afganistan'da grup liderleri genelde Sünni Müslümanlığı tercih etmektedirler. İran'ın desteklediği gruplar da ise Şii temayülü vardır. Sonuçta bu grupların hepsi İslam'ın şeriat esasına göre hareket etmişlerdir. Burhaneddin Rabbani Taliban'dan önce Cumhurbaşkanı görevinde bulunmuş o da bu tür bir idare tarzı benimsemiştir. Hayrettin Karaman, "Taliban Hareketi, Amerika-Pakistan ve Terör Üzerine", <<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm>>, (13.02.06).

kazanmışlardır. 1996 yılında Kabil'i ele geçirmelerine kadar, ülkeyi yönetme ve katı bir İslam biçimini dayatma niyetlerini ortaya koymamışlardır.²²

Taliban hareketi çok kötü bir uluslararası şöhrete sahip olmuş, batıda ilkel, katı, ortaçağdan kalma, hoşgörüsüz politikaların adı haline gelmiştir. Ancak Taliban'ın kendi politikaları ne kadar cahilce ve yanlış anlaşılmış olursa olsun, Taliban da zaten çok berbat bir sefaletin ve iç savaşın yaşandığı bir ülkeyi idare etmek üzere gelmiştir.²³

2.1. Afganistan'da İktidar Mücadelesi (1994 – 1999)

29 Ekim 1994'te, ISI'nın (Pakistan İstihbarat Teşkilatı) 1980'lerde ABD silahlarını Mücahitlere ulaştırmak amacıyla kurduğu ordunun 'Ulusal Lojistik Hücresi'nden (NCL) temin edilen bir konvoy, eski ordu mensubu 80 Pakistanlı şoförle Kuetta'dan ayrılmıştır. ISI'nın en seçkin sahra subayı olan Albay İmam, Herat'taki Pakistan Konsolosu ile iki genç Taliban komutanı Molla Barcan ile Molla Turabi konvoy içinde bulunmaktadır. Konvoy, Kandahar'ın yirmi kilometre dışında olan Kandahar havaalanının yakınındaki Taht-ı Pul'da bir grup Afganlı komutan (Emir Lalay, havaalanını kontrol eden Mahsur Açakzay ile Üstat Halim) tarafından durdurulmuş ve konvoyun bir köye park etmesi emredilmiştir. Komutanlar konvoydan para, mallardan pay ve Pakistan'ın Taliban'a verdiği desteğin durdurulmasını istemişlerdir. Komutanlar ile Albay İmam arasındaki görüşmeler sürerken, İslamabat konvoyun kaçırılması konusunda üç gün boyunca sansür uygulamıştır. Pakistan Hükümeti bir dizi seçenektan sonra Taliban'dan konvoyu kurtarma isteğinde bulunmuştur. 3 Kasım 1994'te Taliban, konvoyu elinde tutanlara karşı saldırıya geçmiştir. Saldırının Pakistan ordusunun bir baskını olduğunu düşünen komutanlar kaçmışlar, Taliban, Mansur'u çöle kadar kovalayıp yakalamış ve yanındaki on muhafızıyla birlikte ele geçirmiştir.²⁴ Bu olaydan kısa bir süre sonra ve on kişi civarında bir kayıpla Afganistan'ın en büyük ikinci şehri olan Kandahar'ı ele geçirmişlerdir. Bu arada Belucistan'da eğitim gören Afgan Peştunlar ile yeni bir

²² John L. Esposito, **Kutsal Olmayan Savaş**, Çev.: Nuray Yılmaz ve Ertan Yılmaz, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul 2003, s.31 – 32.

²³ Graham E. Fuller, **Siyasal İslam'ın Geleceği**, Çev.: Mustafa Acar, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s.198.

²⁴ Emin Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, 3ncü Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s.50 – 51.; Esmail, **a.g.e.**, s.136 – 137.

İslami hareketin doğuşundan büyük bir heyecan duyan Pakistanlı gönüllüler harekete katılmışlardır. Aralık 1994'te Taliban gönüllülerinin sayıları 12 bine ulaşmıştır.²⁵

Bu esnada, Sovyet İşgali sonrası uluslararası platformda yalnızlığa terk edilen ülke için Alman diplomasisi devreye girmiş, Alman Hükümeti hazırlamış olduğu teklif paketinde BM'nin Afganistan meselesi hakkında ayrıntılı bilgi vermesini istemiştir.²⁶

Taliban'ın Kandahar'ı ele geçirmesinden sonra, kentte suç oranı büyük ölçüde azalmıştır. Taliban'ın uygulamaya koyduğu kurallar katı olmakla beraber kente düzen ve huzur getirmiştir. Kandahar'da bu gelişmeler olurken, Kabil'deki kısır döngü devam etmiştir. Afgan başkentinde Devlet Başkanı Rabbani'yle Hikmetyar arasındaki iktidar mücadelesi tüm hızıyla sürerken, çatışmalar her gün yüzlerce masum insanın hayatına mal olmaya devam etmiştir.²⁷

Taliban, Kandahar'ın zapt edilmesinden sonra geçen ilk üç ayda, Afganistan'ın '32 vilayetinden'²⁸ 12'sini ele geçirerek Afgan iç savaşındaki kilitlenmeyi bozmuş ve kuzeyde Kabil eteklerine batıda Herat'a kadar ilerlemiştir.²⁹

Bu arada diğer gruplar arasında çatışmalar devam etmiştir. Başkent Kabil'in güney mahallelerini kontrol eden Şii Hazaralara karşı harekete geçen Şah Mesud'a bağlı birlikler bu gurubu Kabil'in dışına sürerken, o bölgeye hareket eden Taliban, Şii gurubu esir almıştır. Bir karışıklık esnasında Şii gurubunun lideri Ali Mezari

²⁵ Raşid, **a.g.e.**, s.44 – 45.

²⁶ *Almanların teklif paketinde şunlar yer almaktadır: 1- Afganistan'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilsin, 2- Kalıcı ateşkes ilan edilsin, 3- Geçici bir hükümet kurulup, gelecek seçimler için karar alınsın, 4- Güvenlik kuvvetleri teşkil edilsin, 5- Afganistan meselesinin çözümü için barış çareleri araştırılsın, 6- Mahmut Misteri'nin (BM Afganistan temsilcisi) çabalarından dolayı kendine teşekkür edilip, işine devam etmesi sağlansın. BM'ler Almanların bu tekliflerine karşılık sadece Mahmut Misteri'ye çabalarından dolayı memnuniyetini bildirerek, çalışmalarına devam etme kararı verdi. Beg, **a.g.e.**, s.208 – 209.*

²⁷ Bu arada Pakistan, Afganistan'a hakim olacağını beklediği Hikmetyar'dan umduğunu bulamamıştır. Bu yüzden Pakistan hükümeti, 1994 Ekim'inde Taliban'ın Kandahar'ı ele geçirmesinden sonra, Hikmetyar'dan vazgeçerek bu grubu desteklemeye karar vermiştir. İslamabat, birbirleriyle amansız bir iktidar mücadelesine giren mücahit gruplarının, Afganistan'da gözden düştüğünü düşünmüştür. Pakistan askeri istihbaratının zamanın Başbakanı Benazir Butto'ya sunduğu plana göre; Kandahar'da ortaya çıkan Taliban grubu desteklenerek Afganistan'ın tamamına hakim olması sağlanacak, bu ülkedeki nüfuz yarışını Pakistan kazanmış olacak ayrıca Afgan mültecilerin yükünden de tamamen kurtulmuş olunacaktı. Oğuz, **a.g.e.**, s.251 – 252.

²⁸ 32 bölge; Badahşan, Badghis, Baghlan, Balkh, Bamyan, Farah, Faryab, Ghazni, Ghowr, Helmand, Herat, Jowzjan, Kabil, Kandahar, Kapisa, Konar, Kunduz, Lahman, Lowgar, Nangarhar, Nimruz, Oruzgan, Paktia, Paktika, Parvan, Samangan, Sar-e Pol, Takhar, Vardak, Zabol, Nuristan, and Khowst. <http://www.roder.org.tr/TR/COUNTRIES/default.asp?fCountry_ID=2>, (15.02.06).

²⁹ Raşid, **a.g.e.**, s.48.

öldürülmüştür. Mezari'nin ölümü, Taliban'ı Afgan Şiilerinin ve İran'ın gözünde sonsuza kadar mahkum etmiştir. Böylece Peştunlar ile Hazaralar, Sünniler ile Şiiler arasında alttan alta yürümekte olan kanlı bir etnik bölünme ve mezhep çatışması iyice açığa çıkmıştır.³⁰

4 Eylül 1995 tarihinde Herat'ın güneyinde bulunan Şindend Hava Üssü, Dostum'un da hava desteğiyle Taliban tarafından ele geçirilmiştir. Rabbani devletine bağlı kumandanlar Herat'ı terk ederek İran'a kaçmışlar ve Taliban Herat şehrine hakim olmuştur. Bu duruma Mesud'un tek başına iktidar hevesi ve Dostum'un Taliban'la anlaşarak devlet aleyhine hareketlerde bulunmasına sebep olmuştur. 12 Ekim'de başlayan Taliban'ın Kabil üzerinde saldırıları karşısında Mesud çaresiz kalmıştır. Bu durum karşısında Rabbani, iktidarı devretmeye hazır olduğunu açıklamış fakat bu defa Taliban karşı çıkmış ve iktidarın ancak Taliban'a devredileceğini bildirmiştir.³¹

1996 yılı Mart ayında geldiğinde Taliban'ın on ay süren Kabil kuşatması şehrin direncinin kırmaya yetmemiştir. Rabbani ise kendilerinin de içinde bulunacağı hükümeti kurmak için diğer liderlerle görüşmelerine devam etmiştir. Bu görüşmelerin başarılı olmasından çekinen Pakistan aynı liderleri Taliban ile birleştirmek ve Kabil karşıtı ittifak oluşturmak için girişimlerini sürdürmüştür. İslamabat'ta Hikmetyar, Dostum ve Celalabad Şurası'nın Peştun liderleri ile Hizb-i Vahdet liderlerini bir araya getirerek, Taliban ile ittifak yapmalarını istemiştir.³²

25 Ağustos 1996'da Taliban Celalabad üzerine sürpriz bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırı karşısında şura bölünmüş ve bir panik havası yaşanmıştır. Taliban müfrezeleri 26 Eylül 1996 gecesi Kabil'e girmişler³³ ve ilk iş olarak Necibullah ve kardeşini idam etmişlerdir.³⁴ Kabil'i ele geçirdikten birkaç saat sonra ise bir açıklama yaparak, başkentten Molla Muhammed Rabbani başkanlığındaki 6

³⁰ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.52.; Raşid, **a.g.e.**, 53– 54.; *1709'da Kandahar'da Gilzay Peştunlarının hotak kabilesinin şefi olan Mir Veys, Safevi Şah'ına baş kaldırmıştı. Bu isyan kısmen Şah'ın Sünni Peştunları Şii mezhebine geçirme girişimlerine karşı bir tepkiydi. Taliban'ın İran'a ve Afgan Şiilerine karşı düşmanlığının üç yüzyıl sonra yeniden ortaya çıkmasının nedeni de bu tarihsel düşmanlıktır.* Raşid, **a.g.e.**, s.16.

³¹ Esmail, **a.g.e.**, s.143 – 145.

³² Kalfa, **a.g.e.**, s.115.

³³ Raşid, **a.g.e.**, s.75 – 76.

³⁴ Taşdemir, **a.g.m.**, s.282.

üyeli bir konsey tarafından yönetileceğini açıklamışlardır.³⁵ Sonraki yirmi dört saat içinde dünyanın herhangi bir yerindeki en katı İslami sistemi yerleştiren Taliban yönetimi, bütün temel eğitim sistemini ve sağlık sisteminin büyük kısmını idare eden kadınların çalışmasını yasaklamıştır.³⁶

Batı dünyası ise başlangıçta bu kararlardan memnun olmuştur. Zira Taliban'ın bu uygulamaları, Batıya İslami yönetim olarak sunulmuş ve İslam, Taliban'ın nezdinde mahkum edilmeye çalışılmıştır.³⁷

Tüm bu gelişmeler karşısında Dostum, Rabbani, Hikmetyar, Şah Mesud, Hazara ve Şii unsurların lideri Turan İsmail Han güçlerini Taliban'a karşı birleştirip günümüzde Kuzey İttifakı denen 15 bin savaşıdan oluşan bir direniş gücünü meydana getirmişlerdir.³⁸

Bu arada Dostum tarafından ihanete uğradığını düşünen General Melik'in Taliban'ın tarafına geçtiği haberi, Mezar-ı Şerif'te panik havası yaratırken Dostum yönetimini de zor durumda bırakmıştır. Dostum için artık Mezar-ı Şerif'ten çekilmekten başka çare kalmamıştır. Bu arada Taliban'la güç birliği yapan General Melik, 24 Mayıs 1997 Cumartesi günü Mezar-ı Şerif'i ele geçirmiştir. Ertesi gün Taliban güçleri Mezar-ı Şerif'e gelmişlerdir. Taliban, halkla birlikte General Melik'in birliklerini de silahsızlandırmaya çalışınca önce Mezar-ı Şerif halkı, sonrada General Melik, Taliban'a karşı ayaklanmışlardır.³⁹ On beş saatlik yoğun bir çatışma sonrasında 600 Taliban askeri sokaklarda öldürülmüş ve bine aşkın Taliban askeride havaalanında kaçmaya çalışırken ele geçirilmiştir. Malik'in birlikleri, henüz

³⁵ Oğuz, **a.g.e.**, s.262.

³⁶ Raşid, **a.g.e.**, s.79.; Suudi Arabistan ve Afganistan bu konuda daha önce çıkan örnekler olmakla birlikte, biricik örnek değildir. Kuveytli Müslüman Kardeşler uzun iç tartışmalardan sonra kadınların oy verme hakkına karşı çıkmışlardır. Oysa bu uygulamalar İslam'dan çok, bölgenin geleneksel toplumsal pratiğiyle ilgilidir. İlk ortaya çıktığı zaman İslam aslında kadınlar için güçlü hatta devrimeci bir hukuki statü getirmiştir; daha önce örneği görülmemiş biçimde kadınlar için babalardan ve kocalardan tevarüs edilmeyen net bir bağımsız kimlik tesis eden ilk büyük din, İslam olmuştur. Kadınlara yasalar önünde bağımsız bireyler olarak yasal haklar tanınmıştır. Esasen kadınların erkeklere tam eşitliği Batıda bile çok sonradan gelmiştir. Kadınlara oy kullanma hakkı ABD'de yirminci yüzyılın on yılında, İsviçre'de ise ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra verilmiştir. İslam'da kadınlar kendi soyadlarını evlendikten sonra bile taşıya bilirler, ki bu adet Batıda az sayıda yerde ancak son zamanlarda benimsenmiştir. İslam'da kadınların miras konusundaki hakları yasal olarak daha başlangıçta açıkça tanınmıştır, buna karşılık Batıda geçtiğimiz yüzyıla kadar kadınların miras konusunda bağımsız yasal hakları olmamıştır. Fuller, **a.g.e.**, s. 88 – 90.

³⁷ Gündüz, **a.g.m.**, s.35.

³⁸ Taşdemir, **a.g.m.**, s.282.

³⁹ Oğuz, **a.g.e.**, 28 – 31.

beş gün önce ele geçirmiş olduğu dört kuzey vilayetini denetlemek için yoğun çarpışmalara girmiş, kaçış yolları kapanan binlerce Taliban askeri ve yüzlerce Pakistanlı öğrenciler yakalanıp idam edilmiştir.⁴⁰

Ağustos 1997'de ise Taliban, Hazaraları teslim olmaya zorlamış ve bölgenin güney, batı ve doğudan gelen tüm yollarını kapatmıştır. Taliban planını, kuzey bölgesinde duruma tamamen hakim olduktan sonra Bamyana yönelerek, Hizb-i Vahdet'i yenilgiye uğratabilecek şekilde yapmıştır. Taliban, Pakistan ve Suudi Arabistan yetkilileriyle görüşerek kuzeye yapacağı saldırı için gerekli lojistik desteği de tamamlamıştır.⁴¹

12 Temmuz 1998'de Dostum'un birliklerini yenilgiye uğratan ve Ağustos ayı başında da Dostum'un bazı komutanlarını rüşvetle kendi saflarına çeken Taliban, 8 Ağustos'ta Hazara birliklerini kuşatmış ve önceki yıl uğradığı kayıpların intikamını almıştır. Birleşmiş Milletler ve Kızılhaç Örgütü bu çatışmalarda 5 – 6 bin civarında insanın öldüğünü açıklamıştır. Bamyan'ın düşüşü İran ile Taliban'ı karşı karşıya getirmiştir. Bu olay, kendi birlikleri ile teslim olmayan Özbek ve Hazara birliklerini toplamaya çalışan Ahmet Şah Mesud zaman kazandırmıştır.⁴²

Rusya, Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri Taliban'ı kınayan açıklamalar yaparken 25 Ağustos 1998'de Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'ın dışişleri ve savunma bakanları ile Rus yetkililer bir araya gelmiştir. Bu arada Tanzanya ve Kenya'daki ABD büyükelçiliklerine saldırılarda bulunduğu iddia edilen Usame Bin Ladin'den dolayı ABD Taliban'a karşı cephe almış, Suudiler ise Taliban'a yardımı kesmek zorunda kalmıştır. Son olarak BM Güvenlik Konseyinin Afganistan'ın uluslararası teröristlere yataklık yaptığı, insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle aldığı kararlar Taliban'ı zor durumda bırakmıştır. Tüm bu gelişmelerden yaralanan Mesud ve Hazaralar 21 Nisan 1999'da Bamyan'ı tekrar ele geçirmişlerdir. Temmuz'da bu saldırılara karşılık veren Taliban güçlerinin

---

⁴⁰ Bu arada Ahmet Şah Mesud, birkaç hafta önce Taliban'ın eline düşmüş olan kuzeydoğu Afganistan'da bazı şehirlerle Kabil civarlarında daha fazla toprak ele geçirmeyi başarmıştır. Mezar-ı Şerif zaferinden cesaret alan Hazaralar da, kendi yurtları Hazaracat'taki dokuz aylık Taliban kuşatmasını yararak karşı saldırıya geçmişlerdir. Bamyan vadisinin girişindeki Taliban güçleri geri püskürtülmüş ve Halili'nin birlikleri binlerce Peştun köylüyü başkente kaçırmaya zorlayarak, Kabil'e yönelmişlerdir. Raşid, **a.g.e.**, s.92 – 93.

⁴¹ Kalfa, **a.g.e.**, s.119 – 120.

⁴² Raşid, **a.g.e.**, s.115 – 122.

Mesud'un Tacikistan ile ikmal hatlarını kesmek için Afganistan – Tacikistan sınırındaki bazı kasabaları ele geçirmesi panik dalgasının Orta Asya'ya yayılmasına sebep olmuştur.⁴³

2.2. Taliban Yönetimini Destekleyen Devletler

2.2.1. Pakistan

Taliban Yönetimini tanıyan üç ülkeden biri olan Pakistan⁴⁴, Taliban ve diğer gruplar arasında geçen mücadelelerde Taliban'a silah, eğitim personel ve ulaşım imkanları sağlamıştır.⁴⁵

Pakistan'ın Afganistan politikası, Taliban hareketinin ortaya çıkmasıyla iç bölünmelerin kurbanı olmuştur. Dış İşleri Bakanlığı, ISI ve İç İşleri Bakanlığı, Afganistan üzerine bir birinden farklı politikalar yürütmeye başlamıştır. Dış İşleri BM barış planını desteklerken, Pakistan İstihbarat Teşkilatı Hizb-i İslami'nin lideri Gülbeddin Hikmetyar'a daha hoşgörülü yaklaşmıştır. İç İşleri Bakanı General Babür ise Taliban'ı desteklemeye başlamıştır. Pakistan'ın birbirini tutmayan bu politikaları sebebiyle, Afgan siyaset sahnesinde daha fazla iç çatışma ve kaos yaşanmaya başlamıştır. Aslında, Pakistan tam olarak bu durumu arzulamıştır.⁴⁶ Çünkü 1883 yılında Sovyet – İngiliz anlaşmasıyla çizilen Durand hattının 100 yıllık süresi 1993'te dolacağından kendisine bağlı bir grubun Afganistan'da iktidarı ele geçirmesinin iki devlet arasında yaşanan kanlı sınır çatışmalarını da sona erdireceğini hesap etmiştir.⁴⁷

Pakistan'ın Taliban'a destek vererek Afganistan üzerinde sağlamak istediği faydalardan birisi de, 'stratejik derinliği' korumak olmuştur; 'stratejik derinlik' Pakistan ordusunun bir Hindistan işgali üzerine İndüs nehrin doğu tarafına geçmek zorunda kalırsa, reform ve yeniden inşa için nehrin batısında yeterice alana sahip olması anlamına gelmektedir.⁴⁸

⁴³ a.g.e., s.123 – 127.

⁴⁴ Diğerleri Suudi Arabistan ve Birleşik Arap emirlikleri. Okur, a.g.e., s.181.; Esposito, a.g.e., s.33.

⁴⁵ Taşdemir, a.g.m., s.286 – 287.

⁴⁶ Esmail, a.g.e., s.146 – 147.

⁴⁷ Kalfa, a.g.e., s.126.; Esmail, a.g.e., s.147.

⁴⁸ Burke, a.g.e., s. 150.

Pakistan'ın başka bir stratejisi ise, Afgan Şiiilerine ve Fars orijinli Taciklere karşı Peştun kartını oynayarak İran'ın Afganistan'daki etkisini azaltma olmuştur.⁴⁹ Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğal gaz boru hatlarıdır. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşması⁵⁰ Pakistan'a yıllık 5 – 6 milyar dolarlık bir ek gelir gelmesini gerçekleştirecekti.⁵¹

2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri

1979 - 1989 yılları arasında, Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikasına karşı Afganistan'a destek veren ABD'nin, Sovyetlerin çekilmesi ve 1991'de dağılması ile birlikte bölgedeki menfaatleri değişmiştir.⁵²

1989 yılında SSCB işgali sona ermiş ve 1992 yılında komünist rejim çökmüştür. Hazaralar kendi bölgelerinde egemen bir güç olarak Afganistan iç politikasında büyük rol oynayabilecek bir duruma gelmişlerdir. Yani 1992 yılına gelindiğinde İran'ın, Afganistan'da işlevsel bir aracı bulunmaktadır. İran'ın Hazaralarla ilişki kurmasının gerisinde ise, Afganistan'dan gelebilecek bir tehlikeye karşı coğrafi ve ideolojik bir tampon bölge kurma ihtiyacı bulunmaktadır.⁵³ ABD ise İran'ın bu bölgede etkin olmasını istememiştir. Taliban yönetimine yardım eden Suudi ve Pakistan yetkililerine el altından yardım eden ABD'nin iki önemli hedefi bulunuyordu: Birinci hedef, Orta Doğu'da teröre büyük destek veren ve Amerika'ya kafa tutan İran'ı sıkıştırarak İran rejimine ters düşen dini bir rejimi Afganistan'da oluşturmak, ikinci hedef ise, Sovyetlerin dağılmasından sonra istiklalini elde eden Orta Asya Cumhuriyetleri'nin enerji yataklarından istifade etmektir.⁵⁴

Komünist rejim altında, Sovyet altyapısı tamamen Moskova'ya yönlendirildiğinden hemen hemen tüm boru hatları Rusya'nın kuzeyinde inşa edilmiştir. Bugün Rusya, yeni boru hatlarının da aynı yolu izlemesi gerektiğini

⁴⁹ Taşdemir, **a.g.m.**, s.287.

⁵⁰ Gündüz, **a.g.m.**, s.34.; Kalfa, **a.g.e.**, s.127.

⁵¹ Oğuz, **a.g.e.**, s.252.

⁵² Kalfa, **a.g.e.**, s.128.

⁵³ Mehmet Akkurt, **Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.170.

⁵⁴ Julio Godoy, "ABD Taliban'ı 11 Eylül'den Önce Tehdit Etti", İnter Press Service, 15 Kasım 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s.157.; Saray, **a.g.e.**, s.4.; Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.84.

savunmaktadır. Yeni cumhuriyetlerin Moskova'ya karşı bağımsızlıklarını güçlendirme düşüncesindeki ABD, petrolü Rus kontrolünden uzak tutmaya ve güneyde İran üzerinden geçecek boru hattı planlarını engellemeye çalışmaktadır. ABD, her iki amacını da gerçekleştirmek üzere 1990'ların ortasında, enerji firması Unocal'ı Türkmenistan'dan Afganistan'a boru hattı inşa etmesi konusunda desteklemiştir.⁵⁵ Bu hattın yapılabilmesi içinse Afganistan'da bir düzen kurulması gerekiyordu ve Taliban'ın bir düzen kurabileceği düşünülüyordu.⁵⁶

Clinton yönetimi Taliban'a açıkça sempatiyle bakmıştır. Çünkü Taliban, Washington'un İran karşıtı politikasında aynı safta yer almıştır. Orta Asya'dan gelip İran'ı devre dışı bırakacak güneydeki boru hattının başarısı açısından bu yakınlığın öneminin büyük olduğu düşünülmüştür. ABD Kongresi, İran'da iktidarsızlık çıkartmak amacıyla CIA'ye 20 milyon dolarlık bir örtülü ödenek ayırmış, Tahran da Washington'u bu fonların bir kısmını Taliban'a aktarmakla suçlamıştır.⁵⁷ Daha 1997'lerde Başkan Clinton'un Dışişleri Bakan Yardımcısı Strobe Talboot, "dini veya siyasi açıdan radikal bir yönetimin 200 milyon varilden fazla petrol rezervinin üstünde oturan bir bölgeyi ele geçirmesinin Amerika için son derece önemli olduğunu" ifade etmiştir.⁵⁸

1997 yılı başlarında, Unocal şirketi, Taliban önderlerini Teksas'a bağlı Houstos'da ağırlayarak onları günde bir milyon varil petrolü taşıyacak olan boru hattının bazı yönlerinden haberdar etmiştir. Unocal'ın ortağı Delta Petrol Şirketi'nin sahibi ise kız kardeşi Usame bin Ladin'in eşi olan Halit bin Mahfuz'dur. Bu konsorsiyumun, Bin Ladin ve Bush aileleriyle iş ilişkileri tespit edilmiştir.⁵⁹

⁵⁵ Lutz Klevevan, **Yeni Büyük Oyun Orta Asya'da Kan ve Petrol**, Çev.: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul 2004, s.9.

⁵⁶ Ne olursa olsun yeter ki düzen sağlansın denen zamanlarda Taliban ilgilendiği işlerden birisi de uyuşturucu ticaretiydi ancak o zaman bu kimsenin umurunda değildi. Gilles Kepel, "Etme Bulma Dünyası", **Türkiye Savaşın Neresinde**, Haz.:Vehbi Ersan, Adnan Bostancıoğlu, Metis Yayınları, İstanbul 2001, s. 113 - 114.

⁵⁷ Raşid, **a.g.e.**, s.71.

⁵⁸ Klevevan, **a.g.e.**, s.9.

⁵⁹ Türkkaya Ataöv, **11 Eylül: Terörle Savaş mı Bahane mi**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 128. 1997'nin Aralık ayında bir grup üst düzey Taliban yetkilisi, UNOCAL petrol şirketlerinin resmi davetlisi olarak Amerika'yı ziyaret edip, Texas şehrinde birtakım görüşmelerde bulunmuşlardır. Birkaç ay sonra, Şubat 1998'de bu defa UNOCAL yetkilisi bir gurup, Taliban yönetiminin davetlisi olarak Afganistan'ı ziyarette bulunup, dört gün müddetle Kabil'de kalmış, petrol ve doğal gaz taşıma ve boru hatları konularında görüşmelerde bulunmuşlardır. UNOCAL şirketi dünyanın başka bölgelerinde de baskıcı rejimlerle, petrol kararının paylaşımı temelinde iş birliği yapmış, Birmanya'dan Endonezya'ya kadar askeri diktatörlüklere destek vermiştir. İddialara göre 1999'un son

ABD'nin Taliban üzerinde iki planın varlığından söz edilmektedir. A planına göre Taliban'ın Amerikan çıkarları için yönlendirilmesi gerekiyordu. Bunu yapamazlarsa Taliban'ı devirecek ve yerine dost bir rejimi ikame edeceklerdi. Taliban'ın 1996 yılında Kabil'i ele geçirmesinden sonra, iki yıl boyunca ABD'nin bu rejimi yönlendirmeye ve emellerine alet etmeye çalıştığı ve bu konuda pazarlıkların aralıksız sürdüğü anlaşılmıştır. Ancak Objektif şartlar nedeniyle Taliban'la ABD'nin uyuşmadığı da gelişen olaylarla anlaşılmıştır. Dış şartlar ve Taliban'ın yaklaşımları buna imkan vermemiştir. Bunun üzerine 1998 yılından itibaren plan değiştirilmiş ve Taliban'ın devrilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bunun için de bazı sebepler ortaya çıkmıştır. Nairobi ve Darüsselam'a yapılan saldırılardan bin Ladin sorumlu tutulmuş ve bu tarihten itibaren Taliban - ABD ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu tarihe kadar Taliban'la anlaşmayı savunan CIA'ye yakın isimlerden ve yeni dönemde Bush'un Afganistan özel temsilcisi Zalmay Halilzad da, 1998 yılından sonra Taliban'ın devrilmesini savunmaya başlamıştır.⁶⁰

Bush yönetimi Taliban'la görüşmelere Şubat'ta göreve gelir gelmez başlamış ve Taliban'ın diplomatik temsilcileriyle Washington, Berlin ve İslamabat'ta çeşitli görüşmeler yapmıştır. ABD'li temsilciler ile Taliban temsilcileri arasındaki son görüşme New York ile Washington'daki saldırılardan beş hafta önce, Ağustos'ta gerçekleşmiştir. Bu arada ABD hükümetinin Orta Asya'dan sorumlu temsilcisi Christina Rocca, İslamabad'da Taliban'ın Pakistan Büyükelçisi ile görüşmelerde bulunmuştur.⁶¹

2.2.3. Suudi Arabistan – Birleşik Arap Emirlikleri

Dünyadaki birçok Müslüman dini lider, Taliban'ı izlediği İslami çizgisi nedeniyle sapkın olmakla suçlamıştır. Batılı hükümetler ve uluslararası insan hakları örgütlerinin yanı sıra İran ve Mısır gibi birbirlerinden farklı Müslüman devletler, Taliban'ın insan hakları ihlallerini kınamışlardır. Afganistan'ın büyük bölümünü

---

aylarına kadar, Taliban yönteminin bütün hükümet masrafları CIA ve diğer Amerikan kaynaklı resmi ve gayri-resmi kurumlar tarafından karşılanmıştır. Bülent Gökay, "Petrol Faktörü: Amerika'nın Afganistan Savaşının Ekonomik Boyutu", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 170.

⁶⁰ Mustafa Özcan, "Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan", **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları, İstanbul 2002, s.365.; Ataöv, **a.g.e.**,s.128.; Karaman, **a.g.m.**, <<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm>>, (13.02.06).

⁶¹ Godoy, **a.g.m.**, s.157 – 158.

denetlemelerine rağmen, 1998 yılının son baharında ne Birleşmiş Milletler ne de dünyadaki diğer devletlerin çoğu onların meşruiyetini tanımamıştır. Taliban yönetimi, yalnızca üç devlet, Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından tanınmıştır.⁶²

Suudiler, Afganistan'da Sünni bir İslami rejimin kurulmasını ve bu rejim ile kendisine en büyük rakip olarak gördükleri İran'daki Şii rejimini zor durumda bırakmayı düşünmüşlerdir. Ayrıca Taliban sayesinde Özbekistan'a ve Tacikistan'a 'Vahhabi'⁶³ görüşündeki İslami akımı sokmayı planlamışlardır.⁶⁴

Suudilerin bu girişimlerine karşılık Taliban'da kraliyet ailesi ile iyi ilişkilerini korumuş ve Vahhabi kurallarını zaman zaman uygulamıştır. Nisan 1997'da Taliban liderlerinden Molla Rabbani, Riyad'ta Kral Fahd'la bir araya geldiğinde Suudilere övgülerini sürdürmüştür. Rabbani memnuniyetini "*Suudi Arabistan, Müslüman aleminin merkezi olduğu için Suudilerin yardımını almaktan büyük sevinç duyuyoruz.*" şeklinde ifade etmiştir.⁶⁵

2.2.4. Türkmenistan

Afganistan ile sınırı bulunan bir başka Orta Asya ülkesi olan Türkmenistan; Özbekistan ve Tacikistan'dan farklı olarak Taliban'a karşı tarafsızlığını ilan etmekle beraber Taliban iktidarına yakın durmuştur.⁶⁶

Türkmenistan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Afganistan üzerinden dışarıya açılmanın yollarını aramaya başlamış, Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi ile birlikte doğalgaz rezervlerini Afganistan üzerinde Pakistan ve Hindistan'a ihraç etme imkanı doğmuştur. Bu durumun Türkmenistan'ın Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığını da azaltacağı düşünülmüştür.⁶⁷

⁶² Esposito, **a.g.e.**, s.33.; Burke, **a.g.e.**, s.153.

⁶³ Osmanlı Devleti'nin gerilemesindeki sebeplerden birisi olarak; Hz. Muhammed'in doğru yolundan sapıldığı ve Sofizm gibi inanışlarla İslam'ın temellerinin zayıflatıldığı, yapılacak en öncelikli faaliyetin İslamiyet'in 7nci yüzyıldaki temel kurallarına dönülmesi olduğunu öne süren kişiler olmuştur. Bu görüşün en önemli mimarlarından birisi Arabistan çevresinde taraftarları bulunan Abdül-vahhab'dır (1703 – 1792). Vahhabilik Arap yarım adasının ötesine geçmediyse de bu düşüncenin en önemli temsilcisi olan Suudi Arabistan bu düşüncüyü yaymak için çalışmalar yapmıştır. Sander, **a.g.e.**, s. 141.

⁶⁴ Saray, **a.g.e.**, s.3.; Oğuz, **a.g.e.**, s.253.

⁶⁵ Kalfa, **a.g.e.**, s.131.

⁶⁶ Taşdemir, **a.g.m.**, s.292.; Burke, **a.g.e.**, s.153.

⁶⁷ Kalfa, **a.g.e.**, s.131.

Taliban'ın Kabil'i ele geçirdiği günlerde Türkmenbaşı tarafsızlık politikası adına Rusya ve diğer Cumhuriyetlerin katıldığı olağanüstü danışma toplantısına katılmamakla kalmamış, Taliban yönetimini tanıyan dünyadaki sayılı ülkelerden birisi olmuştur. Bir süre sonra Taliban'ın Dışişleri bakan yardımcısı Aşgabad'ı ziyaret ederek ilk ekonomik anlaşmasını imzalamıştır. İki ülke, Türkmen doğalgazının Afganistan üzerinden Pakistan'a ulaştırılması, Türkmen hava sahasının Afgan uçaklarına açılması ve Türkmen mühendislerin Afganistan'da iki elektrik santralının yapımında çalışmaları konularında anlaşmışlardır. Önce eski Başbakan Navaz Şerif, sonra onu deviren Pervez Müşerref Aşgabad'a sık sık uğrayarak Türkmenbaşı'yla uzun pazarlıklara girişmişlerdir. Böylece Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, ve Tacikistan'a karşı Türkmenistan, Pakistan ve Afganistan'la ittifak yapmıştır.⁶⁸

2.3. Taliban Yönetimini Desteklemeyen Devletler

2.3.1. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

Moskova ve Orta Asya Cumhuriyetleri için Afganistan'da oyunun adı değişmişti. 'Yeni Oyun'⁶⁹ kuzeydoğu Asya'yı, Afganistan'ın kuzeyinden geçerek, Avrupa ile bağlayan enerji devletleri ve kurulacak boru hatları üzerine kurulmuştur. Fundamentalizm ve Taliban terörü, oyunun parçalarını oluşturmuştur. Rusya, Çeçenistan'da savaşmak için asker yetiştirdiği gerekçesiyle Taliban karşısında yerini almıştır. Rusya'ya karşı Çeçenistan'da savaşan İslami gerillaların arkasında kökten dinci Taliban ve Pakistan olduğu bilinmektedir. Temmuz 1999'da Dağıstan'ın bir kısmı ele geçirilen Çeçenler arasında Arap, Afgan ve Pakistanlıların olduğu görülmüş ancak Taliban bu desteği yalanlamıştır.⁷⁰

⁶⁸ İrfan Ülkü, **Orta Asya Moskova'yla İslam Arasında**, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul 2002, s.128.

⁶⁹ 1880'lerde İngiliz ve Rus İmparatorlukları yaklaşık bir yüzyıl Kafkasya ve Orta Asya'nın kontrolü için para, casuslar, silah ve askerlerle savaşmışlardır. Mücadele sadece para, toprak ve zenginlik için yapılmamıştır. Farklı inançlar, rekabet ve nüfuz bu mücadelenin önemli parçalarını oluşturmuştur. İngiliz Rudray Kipling bu çekişmeyi 'Büyük Oyun' adı ile ölümsüzleştirmiştir. Soğuk savaşın bitmesi ve SSCB'nin dağılmasıyla bu oyundan tekrar bahsedilmeye başlanmıştır. İlk 'Büyük Oyun'da taraflar bölgeyi birbirlerine kaptırmamak istemişlerdir. 'Yeni Büyük Oyun'da ise ticari kaygılarla başlayan süreç ilkindeki gibi bir amaca doğru ilerlemiştir. Ayrıca Yeni Büyük Oyun'da oyuncuların sayısı artmış ve durum ileriye görmeyi ve bir sezgide bulunmayı zorlaştırmıştır. Bu oyunda Türkiye, RF ve İran temel oyuncular olarak ortaya çıkarken, ABD, Pakistan, Hindistan, Çin, Japonya, İsrail, AB, ve Suudi Arabistan potansiyel oyuncu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD diğerlerini saf dışı bırakarak bir adım öne geçmiştir. Mustafa Aydın, " 'Büyük Oyun' ve İkinci Büyük Oyun'un Ayırt Edici Özellikleri", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Ed.: Baskın Oran, 6ncı Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 392.

⁷⁰ Kalfa, a.g.e., s.134 – 135.

Zayıf ekonomileri, geçirgen sınırları ve yetersiz güvenlik donanımlarıyla beş Orta Asya Cumhuriyeti de Afganistan’da yaşanan iç savaştan ve Taliban’dan olumsuz etkilenmişlerdir. Taliban özellikle Afganistan ile sınırı olan Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan’ın ulusal güvenliğini tehdit eden bir unsur olmuştur. Zira bu Orta Asya Cumhuriyetleri bir yandan Taliban tarafından desteklenen ayrılıkçı İslami örgütlerle güvenlik sorunları yaşamışlar diğer taraftan da Afganistan’dan çıkan eroinin Avrupa’ya ulaşmasında bir koridor haline gelmişlerdir.⁷¹ Özbekistan’ın en zengin kısmı olan Fergana Vadisi’nde halifelik ilan ederek İslami bir devlet kurmak isteyen, ‘Deobandi’⁷² olmamakla birlikte Vahhabiliğin etkisi altında bulunan ayrılıkçı “Özbekistan İslami Hareketi” Taliban tarafından desteklenmiştir.⁷³

8 Eylül 2000’de Taliban’ın kuzey Afganistan’da Tahhar, Badahşan ve Kunduz’u ele geçirmesiyle Rusya, Afganistan ile sınırı olan Orta Asya ülkeleri ile kökten dinci ve uluslararası terörizme karşı anlaşma yapmıştır. Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında Güvenlik ve İşbirliği anlaşması imzalanmıştır.⁷⁴

Afganistan ile sınırı bulunan bir başka Orta Asya ülkesi olan Türkmenistan; Özbekistan ve Tacikistan’dan farklı olarak Taliban’a karşı tarafsızlığını ilan etmiştir. Diğerleri ise Kuzey İttifakını desteklemişlerdir. Tacikistan’a baktığımızda, Afganistan’da beş milyon Tacik yaşamaktadır. Bu rakam Tacikistan’da yaşayan Taciklerden daha fazladır. Özbekistan’ın en büyük korkusu Tacikistan’da Taliban benzeri bir yapının ortaya çıkması olmuştur. Zira Özbekistan’da dikkate değer bir Tacik azınlık yaşamaktadır.⁷⁵

⁷¹ Taşdemir, **a.g.m.**, s.291.

⁷² Kökleri 1867 yılına dayanan Deobandi Medreselerinin başlangıçtaki amacı İngiliz hakimiyetinden kurtulmak için çalışmalar yapmaktır. İlk olarak Hindistan’da ortaya çıkan medreseler Güney Asya’ya yayılmıştır. Günümüzde Hindistan, Pakistan ve Bangladeş’te bulunan bu medreseler İslam’ın eğitim kurumlarından biri haline gelmiş ve geleneksel İslam’ın korunması için çalışmalar yapmıştır. Sadece Pakistan’da 11.000’in üzerinde bulunan medreselerde 1.5 ila 3 milyon öğrencinin olduğu sanılmaktadır. Bu medreselerin %80’nin Suudi Arabistan ve Kuveyt’ten maddi destek aldıkları ve %20’sinin terörist örgütlerle ilişkisinin olduğu iddia edilmiştir. Vahhabiliğin etkisinde olmakla birlikte o kadar katı kuralları yoktur. “Pakistan Yönetiminin Medreselerle Başlı Dertte”, <<http://www.tusam.net/print.asp?id=283&tbl=MAKALELER&fld=makale>>, (11.06.06).; <<http://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-deobandi.htm>>, (11.06.06).

⁷³ Fuller, **a.g.e.**, s.200.; Taşdemir, **a.g.m.**, s.291.

⁷⁴ Raşid, **a.g.e.**, s.8.; Kalfa, **a.g.e.**, s.136.

⁷⁵ Taşdemir, **a.g.m.**, s.292.

2000 yılında Rusya Afganistan'daki yabancı unsurların barındığı üsleri bombalamak istediğini uluslararası kamuoyuna açıklamış fakat o zamanlar tek başına bombardımanda bulunmaması için Moskova'yı frenleyen ABD olmuştur.⁷⁶

2.3.2. İran

İran'ın Afganistan ile tarihi, kültürel ve dil bağları vardır. Bunlardan dolayı İran, Afganistan'da ki gelişmelere karşı daima duyarlı olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi Tahran ve İslamabat'ı Afganistan konusunda mücadele içine sokmuştur.⁷⁷

İran'ın Taliban rejimine karşı mücadele etmesinde dinsel faktörlerden çok daha önemli nedenleri vardır. En önemli nedenlerinden biri Amerika'nın Taliban'ı desteklemesidir. Aslında İran'ın Afgan muhalif gruplarla da ilişkisi kopuk olmuştur. Sadece 1992 yılı öncesinde değil, 1979-2002 döneminde de İran'ın, Afganistan adına muhatap olduğu iki unsur göze çarpmaktadır: Şii Hazaralar ve Horasan'daki mülteciler.⁷⁸ Ancak Taliban'ın Afganistan'ın tamamına yakınına ele geçirmesi ve özellikle hakimiyeti ele aldığı yerlerde Şii Hazaralara karşı yaptığı eylemler İran'ın konuya müdahalede bulunmasını zorunlu kılmıştır.⁷⁹

İran; Taliban ve Suudiler arasında ki güçlü tarihsel ve dini yakınlık nedeniyle Taliban'ı Suudi Arabistan'ın bir kuklası olarak görmüştür. İran için Taliban, ABD ve onun iki müttefiki yani Pakistan ve Suudi Arabistan tarafından kurulmuş bir tuzaktır.⁸⁰ Bundan dolayı İran, Rabbani, Ahmet Şah Mesud ve Hikmetyar gibi Sünni liderleri Tahran'da bir araya getirmiş, Afgan Şii örgütlerini de bu kesimle ittifak yapmaya zorlamış ve bu gruba silah ve eğitim yardımı yapmıştır.⁸¹ İran ayrıca Rusya, Hindistan ve Orta Asya devletlerine Kuzey İttifakına yardım etmeleri için girişimde bulunmuştur.⁸²

⁷⁶ Wolfowitz gibi henüz o dönemde hükümet dışında olan şahinler, Rusya'nın bu girişimlerini zamanında 'haçlı seferi' diyerek hoş görmemiş ve karşı çıkmışlardır. Ancak daha sonra kendi iktidarlarını döneminde Afganistan operasyonu, Rusya da yedeğe alınarak bizzat Washington tarafından yürütülmüştür. Özcan, **a.g.m.**, s.365.

⁷⁷ Taşdemir, **a.g.m.**, s.288 – 290.

⁷⁸ Akkurt, **a.g.e.**, s.169.

⁷⁹ Fuller, **a.g.e.**, s.200.

⁸⁰ Taşdemir, **a.g.m.**, s.288 – 290.

⁸¹ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.84.; Klevevan, **a.g.e.**, s.144.

⁸² Raşid, **a.g.e.**, s.96.

İran ve Taliban arasında ki anlaşmazlığın diğer nedeni de İran ve Afganistan'ın Orta Asya gaz ve petrolünü dış dünyaya ulaştırılmasında geçiş yolu olmalarıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya Cumhuriyetleri üzerinde siyasi ve ticari kazanımlar için İran - Türkiye ve İran -Pakistan arasında büyük bir rekabet yaşanmıştır. Afganistan istikrarsız kaldığı sürece tercih edilmeyebilir ve İran güzergahı tercih edilebilirdi. Ancak Afganistan ABD'nin enerji güvenliği politikaları açısından önemli bir yer işgal ediyordu. ABD'nin amacı Orta Asya Cumhuriyetleri'ni Rusya'nın nüfuzundan kurtarma ve İran'a yaklaşımlarını engellemek olmuştur. Bu nedenle de petrolün Afganistan yoluyla Hint-alt kıtasına ulaştırılması projesini desteklemiştir.⁸³

2.3.3. Türkiye

Türkiye'nin bölgedeki dış politikası 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte hız kazanmıştır. Türkiye için İstanbul'dan Kafkasya, Orta Asya ve Doğu Türkistan'a kadar yayılan bölgeye ulaşma imkanı doğmuştur.⁸⁴

Taliban grubu, Afganistan'ın modern devlet olarak gelişmesi için büyük yardımlar yapmış olan laik Türkiye Cumhuriyeti'ni sevmeyen yegane topluluk olarak tanınmıştır.⁸⁵ Afganistan'da yaşanan iç çatışmaların yoğun olduğu bir dönemde, General Abdurrahşid Dostum'un birlikleri ile Taliban birlikleri arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Türkiye, bu mücadele sırasında yeterli olmamakla birlikte Türk mücahit gruplara çeşitli yardımlarda bulunmuştur. Türkiye, bu dönemde Pan - Türkist bir dış politika izlemiş ve Afganistan'daki Türk azınlıkları aktif bir şekilde desteklemiştir.⁸⁶ Başlangıçta sadece Türkiye, Rusya ve İran'ın desteklediği Kuzey İttifakını, 11 Eylül saldırılarından sonra bütün dünya desteklemiştir.⁸⁷

2.3.4. Çin Halk Cumhuriyeti - Hindistan

1979 - 89 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaline tepki vermeyen ve Sovyet yanlısı portre çizen Hindistan, Taliban'ın 1994'te yönetimi ele geçirmesi de dahil, Afganistan üzerinde etkin bir dış politika izlememiştir.

⁸³ Taşdemir, a.g.e., s.290.

⁸⁴ Kalfa, a.g.e., s.138.

⁸⁵ Saray, a.g.e., s.2.

⁸⁶ Akkurt, a.g.e., s.148.

⁸⁷ Gündüz, a.g.m., s.37.

Taliban'ın, Afganistan'da kontrolü ele geçirmesi Hindistan'ı hiç şaşırtmamıştır. Hindistan'ın, Afganistan ile sınırı olmamasına rağmen Taliban, ülke bütünlüğü için tehlike yaratmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çıkışıyla birlikte, 1989 yılında Keşmir'in Hindistan tarafında başlayan savaş, Sovyetlere karşı savaştan Afgan, Arap ve Pakistanlı mücahitlerin katılmasıyla birlikte büyümüştür. Hindistan bu gruplara Pakistan tarafından lojistik destek verildiği ve Pakistan askeri personeli tarafından eğitildiğini belirtmiştir.⁸⁸ Bu arada Hindistan, jeopolitik olarak Pakistan'ın Afganistan'da egemen olmasını istememiş ancak Taliban'ın zaferi bunu gerçekleştirmiştir.⁸⁹

Taliban'ın yönetimi ele geçirmesiyle birlikte Afganistan'la sınırı olan Çin, Doğu Türkistan'ın batısında bulunan ayrılıkçı Müslüman Uygur ve Kazakların bundan etkileneceğini düşünmüştür. Orta Asya ile diplomatik ilişkilerini yürüttüğü “Şanghay Beşlisi” (Çin, Rusya, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan) toplantısında Çin, Taliban'ın Uygur ve Kazakları hedef alan faaliyetlerini tasvip etmediğini dile getirmiştir. Pekin ayrıca, Pakistan'ın kuzeyi ile Doğu Türkistan arasında ticaret yoluyla radikal Müslümanlığın Çin'i etkilemesinden endişelenmiştir. Çin, Orta Asya ülkeleri için serbest ekonomiye geçişin başarılı örneklerini sergilemiştir. Son yıllarda Çin'in petrol ihtiyacı giderek artmıştır. Ayrıca ‘Hazar Petrolleri’ için büyük yatırımlar yapmış, Kazakistan'da iki petrol alanına bir milyar dolar yatırım yaparak Çin Ulusal Petrol Ortaklığı şirketi ile Kazakistan arasında, Çin'in kuzey doğusuna Hazar petrolünü taşıyacak 2500 mil uzunluğunda boru hattı anlaşması imzalanmıştır.⁹⁰

3. Usame Bin Ladin ve El Kaide Terör Örgütü

Usame Bin Ladin 1957 yılında Suudi Arabistan'da doğmuştur. Babası ülkenin en zengin müteahhitlerinden birisi olarak bilinmektedir.⁹¹ 1974'de Cidde'de liseyi bitirdikten sonra yüksek öğrenimi için King Abdülaziz Üniversitesi'nde iş idaresi ve ekonomi fakültesine girmiştir. Ladin şirketlerini yöneten abisi Salim, Usame'nin

⁸⁸ Kalfa, **a.g.e.**, s.136.

⁸⁹ Fuller, **a.g.e.**, s.200.

⁹⁰ Kalfa, **a.g.e.**, s.138.

⁹¹ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.92.

ailenin işlerinde önemli bir rol üstlenmesini umut etmiş ve üniversitede, inşaat mühendisliği dersleri almasını sağlamıştır.⁹²

Usame, üniversitede İslam'ın radikal koluyla tanışmıştır. Cidde, özellikle de Abdülaziz Üniversitesi, Müslüman dünyanın dört bir köşesindeki İslamcı muhaliflerin merkezi olarak kabul edilmektedir. Cidde'de ders verenlerin arasında, "Afgan Arapları"nın başlıca ideologu olan ve Hamas'ın kurucusu olduğu iddia edilen Filistinli akademisyen Abdullah Azzam ve 1966'da idam edilen, ölümünden sonra radikal İslam'ın en etkili yazar ve düşünürlerinden biri olan Seyyid Kutub'un kardeşi Muhammed Kutub'da bulunmaktadır.⁹³

1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali üzerine CIA'nin ve ISI'nın girişimiyle, dünyanın her yerinden radikal Müslümanları Pakistan'a getirme ve Afgan Mücahitlerin yanında savaştırma planı ortaya çıkmıştır. Suudiler de hem Vahhâbilîğin yükselişe geçeceği hem de kendi radikallerinden kurtulacağı için böyle bir durumun tamamen çıkarlarına uygun olduğuna karar vermiştir. Pakistan ülke dışında bütün büyükelçiliklerine acil bir talimat yollayarak, Pakistan'a gelmek ve Mücahitlerin safında savaşa katılmak isteyen herkese vize verilmesini istemiştir.⁹⁴

1979 yılında gönüllülerle birlikte –Abu Abdullah takma adıyla- Pakistan'a giden Bin Ladin burada Abdürabbülresül Seyyaf, Burhaneddin Rabbani gibi bir çok mücahit lider ile bir araya gelmiştir.⁹⁵

Körfez istihbarat kaynaklarına göre, Bin Ladin'in Peşaver'e ilk seyahati bir aydan daha az sürmüştür. Ladin Suudi Arabistan'a döndükten sonra Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa destek için akrabalarını ve arkadaşlarını teşvik etmiştir. Topladığı önemli bir miktar parayla Peşaver'e geri döndüğünde, yanında Bin Ladin şirketinde çalışan bir çok Afganlıyı ve Pakistanlıyı da götürmüştür.⁹⁶

⁹² Jason Burke, "Dünyanın 'En Aranan Adamı'nın Portresi", Observer, 28 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s.243.

⁹³ Esposito, a.g.e., s. 22.; Burke, a.g.e., s.59.

⁹⁴ Raşid, a.g.e., s.212 – 213.; CIA ve ISI'nın projesini yürüten kişinin ise Usame Bin Ladin'in ilk hocası Abdullah Azzam olduğu söylenmektedir. Usame Bin Ladin, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_Bin_Ladin>, (13.02.06).

⁹⁵ Kamil Et Tavit, "Usame Bin Ladin, Amerika'nın Bir Numaralı Düşmanı", El-Hayat, Ekim 2001, **Afganistan Taliban ve Ladin**, y.y., Birey Yayıncılık, İstanbul 2001, s.124.; Hasan Köni, "ABD'nin İslam Politikası", **Avrasya Dosyası ABD Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 6, S. 2, Yaz 2000, s. 15.

⁹⁶ Burke, a.g.m., s.245.

Usame Bin Ladin'in Afgan topraklarına ilk ziyareti Sovyet savaşının başlamasında üç yıl sonra 1982 yılında gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan'ın Afgan mücahitlerinin yanında savaşan Arap savaşçılara tahsis ettiği fonları denetlemekten sorumlu olan Bin Ladin, Suudi gizli servisinin şefi ve Afgan sorunu sorumlusu Prens Türki el Faysal ile doğrudan temas halinde olmuştur.⁹⁷ Askeri kampların, dağ yollarının yapımında mücahitlere yardım noktasında bir çok kuruluşu harekete geçirerek Afganistan ziyaretlerini sıklaştırmış ve Ruslara karşı düzenli olmasa da çatışmalara katılmıştır.⁹⁸ 1984'de, Bin Ladin ile Azzam, Peşaver'de Üniversite kentinde bir ev kiralamış ve kente gelen binlerce Arap savaşçı için lojistik destek üssü oluşturmuştur. Eve, Beyt-ül Ensar adı verilmiştir.⁹⁹

1980'lerin sonunda Sovyetlerin Afganistan'dan çekileceği anlaşılınca Abdullah Azzam ve Ladin hedeflerini gerçekleştirmek için yeni bir örgütün temellerini atmaya karar vermişlerdir.¹⁰⁰ 1987 yılında iç tüzüğünü Azzam'ın yaptığı 'El Kaide'¹⁰¹ örgütü kurulmuştur. El Kaide'nin kökleri Soğuk Savaş'ta yatmaktadır. 1980'lerin sonunda ABD, Suudi Arabistan ve Avrupalı devletlerin yönettiği, Sovyetler' in Afganistan'ı işgaline karşı verilen mücadele sırasında ortaya çıkmıştır.¹⁰² Usame Bin Ladin ve örgütü El Kaide'nin ideolojisinin 'İslamcılık, Batı karşıtlığı ve Terörizm' üzerine kurulu üç sütundan oluştuğu söylenmektedir.¹⁰³

⁹⁷ Jean Pierre Perrin, Christophe Ayad, "Batı Dünyasının Büyük Şeytanı: Usame Bin Ladin", *Libération*, 15-16 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 217.

⁹⁸ Et - Tavis, **a.g.m.**, s.125.

⁹⁹ Emin Demirel, "Yeşil Terör", **www.habercenter.com.2002 Stratejik Dosyalar**, Emin Demirel, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 11.; Burke, **a.g.m.**, s. 246.

¹⁰⁰ Burke, **a.g.e.**, s.11.; Bin Ladin, daha sonra o günler için, "*Bu ateist Ruslara karşı koymak için Suudiler beni Afganistan'daki temsilcileri olarak seçtiler. Pakistan'ın Afgan sınırına yakın bir yere yerleştirdim. Orada Suudi Krallığından ve dünyadaki bütün Arap ve Müslüman ülkelerden gelen gönüllüleri karşıladım. Bu gönüllülerin Pakistanlı ve Amerikalı personel tarafından eğitildiği yerde ilk kampımı kurdum. Silahlar Amerikalılardan, para da Suudilerden geliyordu. O zaman Afganistan'da savaşmanın yeterli olmadığını, komünist ya da Batılı zalimlere karşı bütün cephelerde savaşmamız gerektiğinin farkına vardım.*" demiştir. Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s. 90.

¹⁰¹ 'El Kaide' Arapça, kaf-ayrı-dal kökünden geliyor. (Ka'id) Kamp yada ev gibi merkez alınan bir mekan, bir üs alımına gelebileceği gibi, evin altındaki temel anlamına da gelebilir. Bir sütunu destekleyen tabanı da anlatabilir, kural, ilke, akide, formül, yöntem yada örnek anlamına da gelebilir. Burke, **a.g.e.**, s.10.

¹⁰² John Gray, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, Çev.: Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul 2004, s.66.

¹⁰³ Sedat Laçiner, "Usame Bin Ladin İdeolojisi", <<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=9>>, (13.02.06).

El Kaide önceleri Afganistan dışına taşmıyordu ancak 1987’de Sovyet askeri birliklerinin geri çekilmesinden sonra El Kaide Amerikan karşıtı bir yapıya dönüşmüştür.¹⁰⁴ Bin Ladin 1989’da, Azzam’ın öldürülmesinin ardından onun örgütünün başına geçmiştir. Ladin’in yardımıyla, birkaç bin Arap militan Konarha, Nuristan ve Bedehşan bölgelerinde çeşitli üsler kurmuşlar ancak çok geçmeden aşırı Vahhabi yanlısı uygulamaları yüzünden Afgan nüfusunun çoğunluğunun nefretini kazanmışlardır.¹⁰⁵

1989’da Sovyet birliklerinin çekilmesinden sonra Bin Ladin bir kahraman olarak Suudi Arabistan’a dönmüştür. Irak’ın Kuveyt’i işgal edeceği haberleri çıkınca Kral Fahd’a Krallığın savunulması için Afganistan’daki Arap mücahitlerin kullanılmasını isteyen bir mektup yazmıştır.¹⁰⁶ Ancak Krallık İslam’ın beşiğini savunmak için Ladin’in önerdiği ordu yerine Amerikalıları bölgeye çağırmıştır. Aşağılanan ve öfkelenen Bin Ladin, Körfezdeki din adamları arasında lobi yapmaya başlamıştır. Ordusunu oluşturmaya başlayan Ladin 4 bin kişiyi eğitim amacıyla Afganistan’a göndermiştir. Krallık bundan rahatsız olmuş ve Ladin’i ev hapsine almıştır.¹⁰⁷

Bu durumdan hoşnut olmayan Ladin 1992’nin sonlarında ülkesini terk ederek önce Pakistan’a sonra Afganistan’a gitmiş ve bir daha ülkesine dönmeyeceğini açıklamıştır. O sıralarda Afganistan’da iktidar çatışmaları devam ettiğinden Afganlı gruplar Araplardan çatışmalara dahil olmamalarını istemişlerdir. Afganistan’da da aradığı ortamı bulamayan Ladin Sudan’a gitmeye karar vermiştir.¹⁰⁸

1992 – 1996 yılları arasında Sudan’da bulunan Ladin’in bu süre zarfında bir çok eylem planladığı ve icra ettiği söylenmiştir.¹⁰⁹ Bin Ladin ise kendisine isnat edilen eylemleri yaptığını kabul etmemiştir.¹¹⁰

¹⁰⁴ Yevgeniy Primakov, **11 Eylül ve Irak’a Müdahale Sonrası Dünya**, Çev.: Fatma ve Serdar Arıkan, Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2004, s.18.

¹⁰⁵ Raşid, **a.g.e.**, s.217.

¹⁰⁶ Esposito, **a.g.e.**, s.26.

¹⁰⁷ Burke, **a.g.m.**, s.249.

¹⁰⁸ Et - Tavis, **a.g.m.**, s.129.; Köni, **a.g.m.**, s.16.; Jean-Charles Brisard ve Guillaume Dasquie, ‘Bin Ladin, Yasak Hakikat’ adlı kitaplarında Ladin’in önce Libya’ya gitmek istediğini ancak Libya lideri Muammer Kaddafi’nin bunu kabul etmediğini belirtiyorlar. Godoy, **a.g.m.**, s.159.

¹⁰⁹ Ladin’in yaptığı ve/veya azmettirdiği ve desteklediği öne sürülen eylemler şunlardır. a. Aralık 1992: Yemen’deki ABD’li askerleri hedef alan otel bombalama olayları. b. 1993: Somali’de Batılı güçlere karşı Aided’e destek verip Mogadişu’da 18 Amerikalının öldürülmesi. c. Şubat 1993: New York’ta Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanması. d. Ocak 1995: Filipinler’de Papa’ya suikast

Yaşanılan terör olaylarının Bin Ladin'le ilişkilendirilmesinden sonra Suudi Hükümeti 1994 yılında Usame Bin Ladin'i vatandaşlıktan çıkarmış, ailesi de Krallıkla olan ilişkilerinden sonra onu reddetmiştir.¹¹¹

1989 yılında iktidara gelmiş olan Sudan'ın İslamcı hükümetinin derin bir anti-ABD gündemi olmamıştır. Ancak bu yönetim ilk sıralarda Afganistan'daki anti-Sovyet cihada katılmış, birçok bölge ve birçok bölgesel rejime düşman olan çok sayıda mücahide sığınma imkanı tanımıştır. Fakat 1996 yılına gelindiğinde rejim ılımlaşmaya yönelmiştir. Sudan Hükümeti 1996 yılında Bin Ladin'i ilk olarak Suudi Arabistan'a daha sonra da ABD'ye iade etmeyi önermiş fakat bu öneri reddedilmiştir.¹¹² Gelişmeleri takip eden Bin Ladin Celalabad'ta bir yer bulduktan sonra 1996 yılında Sudan'ı terk etmiştir.¹¹³

Celalabad'ta iken El Kaide örgütüne bağlı bir militanla Molla Ömer'e mesaj göndermiş ve yapılan araştırma neticesinde Taliban'a kabul edilmiştir.¹¹⁴ Taliban, Bin Ladin ve El Kaide'ye temelde ideolojik birlik nedeniyle, her iki hareketin de savaşçı, radikal İslamcı fikirlere bağlılıkları nedeniyle Afganistan da konukseverlik göstermiştir.¹¹⁵ Bu arada Kuru'ya göre Ladin ile Molla Muhammed Ömer'in tanışmasına Amerika Birleşik Devletleri aracılık etmiştir.¹¹⁶ Usame Bin Ladin, Molla Muhammed Ömer'in kendisine karşı gösterdiği misafirperver tutuma karşılık, o

---

girişimi. e. 1995: Cezayirli Silahlı İslam Gurubunun Fransa'ya karşı yürüttüğü savaş. f. Haziran 1995: Etiyopya'nın başkenti Adis Ababa'da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e yönelik suikast girişimi. g. Kasım 1995: Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'ta 5 ABD'li askerin ölümüne yol açan kamyonla bombalama olayı. h. Haziran 1996: Suudi Arabistan'ın 'Haber' kentinde 19 Amerikan askerin ölümüne yol açan patlama. Tuba Duruoğlu, **Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Üzerine Bir İnceleme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s.54 – 55.

¹¹⁰ Hakan Tunç, **Amerika'nın Irak Savaşı**, Harmoni Yayınevi, İstanbul 2004, s.46.; Esposito, **a.g.e.**, s.29.; Primakov, **a.g.e.**, s.19.; Somali'de gerçekleştirilen eylem ile ilgili General Aideed'in yardımcıları, Ladin Somali hakkında konuşuncaya kadar kendisi hakkında hiçbir şey duymadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Kasım 1995'te meydana gelen eylemin Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren bir grub tarafından ve Haziran 1996'da meydana gelen eylemin de İran'ın desteklediği bir Şii grup tarafından yapıldığı ortaya çıkmıştır. Burke, **a.g.e.**, s.177 – 184.; Ayrıca Haziran 1996 yılında meydana gelen ve 19 Amerikan askerin öldüğü terör olayından sonra Ladin Şirketler gurubunun Amerikan askerleri için yapılacak barakaların ve yolların ihalesini alması da düşündürücü bir hadisedir. Daniel Golden, James Bandler, Marcus Walker, "Bin Ladin Krizden Karlı Çıkabilir", Wall Street Journal, 27 Eylül 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s. 152.

¹¹¹ Perrin, Ayad, **a.g.m.**, s.218.

¹¹² Fuller, **a.g.e.**, s.178.

¹¹³ Et - Tavi, **a.g.m.**, s.132.

¹¹⁴ Burke, **a.g.m.**, s.254.

¹¹⁵ Primakov, **a.g.e.**, s.21.

¹¹⁶ Fehmi Kuru, **11 Eylül O Kader Sabahı**, 3ncü Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2002, s.43.

zamana kadar Afganistan'daki iç çatışmalar esnasında sergilediği tarafsız tutumu değiştirerek Taliban saflarına geçmiştir. Taliban'la çatışma halinde olan Ahmet Şah Mesud'a karşı savaşın "Cihat" olduğu fetvasını çıkararak tam anlamıyla Taliban'ın yanında yer almaya başlamıştır.¹¹⁷

Reeve'in beyanına göre, Ocak 1996'da CIA'nin Virginia, Langley'deki karargahında bulunan 'Karşı -Terörizm Merkezi'nin 200 üst düzey personeli, Bin Ladin için özel bir görev gücü oluşturmaya karar vermiştir. 11'den fazla seçkin federal ajanın görev yaptığı Usame Bin Ladin masası, o güne kadar uluslararası terörizmle suçlanmış bir kişi için yapılmış en büyük, en pahalı ve en kapsamlı araştırmayı yürütmeye başlamıştır.¹¹⁸

Amerikan ve Suudi gizli servislerinin Pakistanlı meslektaşları ile işbirliği içerisinde Bin Ladin'in öldürmek için yapacağı çeşitli girişimlerin dışında, Temmuz 1997'de, CIA tarafından örgütlenen, helikopterler ve arazi araçlarıyla donatılmış 1000 kişilik bir paralı askeri gücün, Bin Ladin'i yakalamak için veya öldürmek için El Kaide örgütünün Afganistan'daki bir üssüne saldırı düzenlemek için plan yaptığı söylenmektedir.¹¹⁹

Askeri stratejik ve yetenek açısından zayıf olan Usame Bin Ladin, başta bir çok Mısırlı sürgün olmak üzere pek çok kişi ile tanışmıştır. Bunlardan birinin onun akıl hocalığını da yapan Mısır El-Cihad grubunun kurucusu Dr. Ayman Ez-Zevahiri, diğerinin de grubun katı ve becerikli bir askeri komutan olan Muhammed Atıf olduğu söylenmektedir. El-Zevahiri'nin, Bin Ladin'e global savaşın siyasi gerçekliklerini, Atıf'ın da askeri konularda eğittiği bilinmektedir. El-Zevahiri'nin himayesi altından Bin Ladin, amacını uluslararası düzeye yayma gerekliliğini fark etmiştir.¹²⁰

¹¹⁷ Akkurt, **a.g.e.**, s.132.

¹¹⁸ Simon Reeve, **Yeni Çakallar Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, Çev.: Gürol Koca, Everest Yayınları, İstanbul 2001, s.255

¹¹⁹ Gilbert Achcar, **Barbarlıklar Çatışması**, Çev.: Diren Kahrıman, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.73.; Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s. 90.

¹²⁰ Burke, **a.g.m.**, s.254 – 255., Eymen ez-Zevahiri'nin öyküsü Mısırlı bir terörist grubun liderliğinden Usame bin Ladin'in sırdaşı, ünlü akıl hocası ve halefi olmaya uzanan yetenekli bir cerrahın öyküsüdür. Eymen ez-Zevahiri ünlü ve dindar bir ailenin oğlu olarak 1953 yılında doğmuştur. 1967 yılı Arap dünyasındaki pek çok insan gibi onun için de dönem noktası olmuştur. 1967 yılındaki Arap-İsrail (Altı Gün) savaşında Arapların yenilgisi ve Arap (laik) milliyetçiliği ile sosyalizminin hayal kırıklığı yaratmasının ardından Eymen- ez-Zevahiri siyasi İslam'a yönelmiştir. 1979 yılında radikal bir görüşü benimsemiş ve küçük gizli hücrelerden oluşan şiddet yanlısı bir aşırı grup olan İslami Cihat'a katılmış

23 Şubat 1998'de, Londra'da Arapça yayımlanan El Kudüs El Arabi gazetesinde Usame Bin Ladin, Mısır Cihad örgütü lideri Ebu Yasir Rifai Ahmed Taha, Pakistan Cemiyet-ül Ulema yöneticisi Şeyh Mir Hamza ve Bangladeş Cihat hareketi lideri Fazlul Rahman'ın "Dünya İslam Cephesi" adı altında kaleme almış oldukları fetva yayımlanmıştır. "Haçlılara ve Yahudilere karşı cihat" çağrısı yapan fetvanın önemli bölümleri şöyledir;

*"Yedi Yıldır ABD, İslam'ın mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor. Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs'ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar. Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkarmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orda öldürmek, her Müslüman için farzdır."*¹²¹

Fetvadan altı ay sonra 7 Ağustos 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerinin bombalanması sonucu 257 kişi ölmüş, 5 bin 500 kişi de yaralanmıştır.¹²²

Sudan Hükümeti Doğu Afrika'daki Amerikan elçilerinin bombalanmasından sorumlu olduğundan şüphelenilen iki adamı tutuklamış ve bunu Washington'a bildirmiştir. Ama ABD, Sudan'ın işbirliği teklifini reddetmiş, bu kişilerin ise Bin Ladin'in adamları olduğu sonradan anlaşılmıştır. Sudan'ın hükümeti ABD yönetimine

---

ve bu örgütün lideri olmuştur. 1981'de Enver Sedat'a düzenlenen suikastın ardından yüzlerce kişiyle birlikte Eymen ez-Zevahiri de tutuklanmıştır. 1984'te, bir cerrah olarak çalışacağı Afganistan'a gitmiş ve aynı dönemde Filistinli Abdullah Azzam'la tanışmıştır. Azzam, Bin Ladin ve Zevahiri'yle birlikte Sovyetler Birliği'ne karşı cihat için Müslümanları üye yapıp eğitmiştir. 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin yenilmesinden sonra Zevahiri, Mısır'a ve İslami Cihat örgütündeki liderlik rolüne geri dönmüştür. 1992 yılında Zevahiri, Bin Ladin'le birlikte Sudan'a gitmiş ve 1996 yılında onunla Afganistan'a geri dönmüştür. Bin Ladin'in cihat ufkunun, Arap dünyasının ötesine geçip İslam dünyasının bütününe uzanarak, Amerika'ya ve Batı'ya karşı cihada varacak biçimde genişlemesinin Zevahiri'den kaynaklandığına inanılmaktadır. Esposito, **a.g.e.**, s.34 – 36.

¹²¹ Enver Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s.231 – 232., Usame Bin Ladin, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_Bin_Ladin>, (13.02.06).

¹²² Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.96.

Usame Bin Ladin ile örgütü El Kaide'nin 200'den fazla önde gelen üyesinin faaliyetlerini içeren bilgi vermek istediğini ancak bu teklifinin de reddedildiğini açıklamıştır.¹²³

Afrika'daki bombalamaları izleyen birkaç hafta içinde Clinton yönetimi Bin Ladin'in şeytan olduğunu ilan ederek, onu yakın dönemde Müslüman ülkelerde ABD'ye karşı yapılan her türlü saldırının sorumlusu ilan etmiştir.¹²⁴

ABD birlikleri, Afrika'daki patlamalardan on üç gün sonra, Doğu Afgan tepelerindeki altı eğitim kampına 75 Amerikan "Cruise" füzesi göndermiş¹²⁵ ve akabinde Sudan'da 'Kitle İmha Silahları' üretildiğini iddia ettiği bir fabrikayı vurmuştur.¹²⁶

Clinton medyaya, El-Şifa'da (Bombalanan fabrika) sinir gazı veya en azından VX denilen diğer kimyasallarla karıştırıldığında değişik türlerde sinir gazlarına dönüşen kimyasalların üretildiğine dair kesin delilleri olduğunu ve bu gazı Bin Ladin kullanacağını açıklamıştır. Ama 1992 – 1996 yıllarında burada çalışmış Mühendis Tom Carnaffin ve The Guardian gazetesi bu fabrikada sinir veya benzeri bir gaz değil, her yıl sıtmadan 35.000 vatandaşını kaybeden Sudan'ın bu hastalığa karşı ilaçlar ürettiğini açıklamıştır.¹²⁷ Bu gelişmelerden sonra Amerikan Hükümeti 23 Eylül'de Bin Ladin'in Hartum'daki fabrika ile doğrudan ilişkisi bulunduğu dair bir kanıt olmadığını açıklamıştır.¹²⁸

Füze saldırılarından üç ay sonra Kandahar'daki hava üssüne iki uçak inmiştir. Birisi bin Ladin'in okul arkadaşı ve Suudi Arabistan gizli servisinin başı Prens Türki El-Faysal'ı getirmiştir. Diğerinin ise boş olduğu ve Bin Ladin'i Riyad'a geri götürmeye geldiği söylenmiştir. Taliban'a milyonlarca dolar resmi yardım toplanmasında önemli bir isim olan Prens Türki, Molla Ömer'in konutuna gitmiş ve Taliban liderine, Bin Ladin'i götürmek istediğini söylemiştir. Ancak bu istek kabul edilmemiştir. Bu olaydan sonra Ladin'in kaderi ile Taliban'ın kaderi ayrılmaz bir

¹²³ Noam Chomsky, 11 Eylül, Çev.: Dost Körpe, 3ncü Baskı, Om Yayinevi, İstanbul 2002, s. 44 – 45.

¹²⁴ Raşid, a.g.e., s.221.

¹²⁵ Burke, a.g.m., s.258.

¹²⁶ Demirel, Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan, s.106 – 107.

¹²⁷ Bu arada bahsedilen VX gazı 1960'larda Vietnam'da kullanılmak üzere Kamboçya'da Amerika Birleşik devletleri tarafından üretildiği bilinmektedir. Peter Scowen, Haydut Millet Dünya'nın Bilmediği Amerika, Çev.: Attila Berkeoğlu, Truva Yayınları, İstanbul 2004, s.54 – 61.

¹²⁸ Demirel, Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan, s.107.

biçimde birleşmiştir. Bin Ladin Nairobi'deki saldırılarla alakası olmadığını bildiren bir duyuru yayınlamış ama yine de bu saldırıları desteklediğini açıklamıştır. Ardından Taliban, Bin Ladin'in kaybolduğunu açıklamıştır.¹²⁹

4 Kasım 1998'de ABD, Bin Ladin'in büyükelçiliklerin bombalanmasından suçlu olduğunu ve Bin Ladin'in resmen arandığını duyurmuş ve başına 5 milyon dolar ödül koymuştur.¹³⁰

CIA Direktörü Tenet, 2 Şubat 1999 yılında Senato da yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: *“Hiç şüpheniz olmasın ki, Usame Bin Ladin ve dünyanın her yerindeki yandaşları ve sempatizanları bize karşı yeni saldırılarda bulunmaya hazırlanıyorlar.”*¹³¹

Amerikan kaynaklarına göre 1999 yılının Şubat ayı içinde, Usame Bin Ladin'in yedi ayrı yeri bombalamaya hazırlanırken durdurulmuştur. Amerikan istihbarat servisinin bir yetkilisi USA Today Gazetesi'ne yaptığı açıklamayla Ladin'in, Suudi Arabistan'da en az 50 savaş uçağının da bulunduğu Sultan Hava Üssü'nü, Arnavutluk, Fildişi Cumhuriyeti, Azerbaycan, Tacikistan, Uganda, Uruguay büyükelçiliklerini bombalamaya hazırladığını bildirmiştir. Amerikan istihbarat servislerinin bu eylemleri, Ladin'in Afganistan'daki üssünden adamlarıyla yaptığı telefon görüşmelerinin dinlenmesi ile engellediği ve şüphelerini yakalandığı açıklanmıştır.¹³²

Ladin ve örgütünün 11 Eylül terör saldırılarından önceki son eylemlerinin ise 12 Ekim 2000'de Yemen'in Aden limanında USS Cole destroyerine yönelik intihar saldırısı olduğu söylenmektedir. Bu eylemlerde 17 Amerikan denizcisi ölmüştür.¹³³

Pakistan'daki kaynaklar, 11 Eylül'den birkaç ay önce el-Zevahiri'yle Bin Ladin'in iki örgütü (El Kaide'yle Mısırlı İslami Cihad'ı) birleştirerek 'El Cihat Üssü' veya 'Kuwaitatul Cihat' adıyla yeni bir örgüt kurduklarını iddia etmişlerdir.¹³⁴

¹²⁹ Raşid, **a.g.e.**, s.258 –259.

¹³⁰ **a.g.e.**, s.221.

¹³¹ Primakov, **a.g.e.**, s.14.

¹³² Nedret Ersanel, **Siber İstihbarat Sanal ve Dijital Casusluğun Anatomisi**, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s.65.

¹³³ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.96.

¹³⁴ Reeve, **a.g.e.**, s.XXVI.

Usame Bin Ladin ve örgütüne yönelik tüm suçlamalara, 1998 yılında başlarına ödül konup her yerde aranma emirlerine, 1999'daki Amerikan Büyük Jürisinin kararlarına ve 12 Ekim 2000'deki saldırılara rağmen ABD ile Usame Bin Ladin ilişkisi dikkat çekici mahiyettedir. 2001 yılının 4 Temmuzunda Bin Ladin kronik böbrek hastalığından dolayı, Dubai'de Amerikan Hastanesi'ne yatmıştır. Bölgedeki CIA İstasyon Şefi, Ladin'i hastanedeki özel süitinde ziyaret etmiştir. Hakkındaki arama ve yakalama emirlerinin o an uygulanmamış olması ise şaşırtıcıdır. Ladin'in 14 Temmuz 2001'de özel jetiyle Dubai'den ayrılmasına izin verilmiştir. 15 Temmuz'da da CIA İstasyon şefi Washington'a dönmüştür.¹³⁵

Bu denli aranan bir kişinin serbest bırakılması bir çok araştırmacının üzerinde durduğu gibi Ladin ve Bush ailesinin ilişkisini gündeme getirmektedir.

DTM saldırısından sonra *Wall Street Journal* 28 Eylül 2001 tarihli haberinde "*Başkan Bush'un babası George H.W. Bush, uluslararası bir şirket olan Carlyle Group aracılığıyla Suudi Arabistan'da bin Ladin ailesi için çalışıyor*" demiştir. Baba Bush, geçtiğimiz üç yıl boyunca 1998 ile 2000 arasında Usame'yle bağlarını hiç koparmamış olan en zengin Suudi ailelerinden Ladin ailesiyle anlaşma yaparak işlerini genişletmiştir.¹³⁶

Şimdiki Başkan Bush ise 1977'de açtığı '*Arbusto* (İspanyolca Çalılık yani 'Bush' anlamında) *Energy*' adlı şirketi, milyarca dolarlık yolsuzluk, uyuşturucu parası aklanması, silah ticareti, örtülü istihbarat faaliyetleri, rüşvet ve teröristlere destek suçlamaları sonucu Temmuz 1991'de kapatılan BCCI'ın (*Bank of Credit Commerce International*) müdürü James E. Bath'ın desteğiyle kurmuştur.¹³⁷

1979 yılında imzalanan bir anlaşma ile Bath, Suudi Arabistan Şeyhi Selam bin Ladin'in ABD'deki finanssal işlerini temsil ve takip etme görevini almıştır. Şeyh

¹³⁵ Temel Demirer, Salih Çevikaslan, M. Erdem Sakıncı, Cahide Sarı, Ender Sarıtekin, "11 Eylül Dönemeci ve 'YDD' Terörü", **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.94.; Alexandra Richard, "CIA'in Bin Ladin'le Gizli Buluşması", *Le Figaro*, 11 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s.86.

¹³⁶ Michael C. Ruppert, "Carlyle Group, Bushlar ve Laden", *FTW*, 9 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s.139.; Bu konuyla ilgili olarak ayrıca Bkz. Jared Israel, "Huzurunuzda George Bin Ladin", <<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/jaredisrael-abd-ekim.html>>, (15.02.06).

¹³⁷ Aydoğan Vatandaş, Mustafa Aydın, **11 Eylül Senaryosu Kod Adı: Kılıçbalığı**, 4ncü Baskı, Kara Kutu Yayınları, İstanbul 2004, s.108 – 109.

Selam ise, Usame Bin Ladin'in öz babasıdır.Yapılan araştırmalar neticesinde CIA ve BCCI arasında bir ortaklık tespit edilmiştir. CIA'nin ve bankanın Pakistan'da bulunan 1500 kişilik bir eylem grubunu kendi işlerinde kullandığını da ortaya çıkmıştır.¹³⁸

Afganistan'da yapılması dūřünölen boru hatları arasında Bin Ladin ailesinin H. C. Prive adlı bir müteahhit firmayla ortak olarak yapmayı planladıkları bir projenin olduğu da söylenmektedir.¹³⁹

---

¹³⁸ Ersanel, **a.g.e.**, s.38 – 41.

¹³⁹ Yazarın makalesinde ayrıca Büyökbaba Bush'un II.Dünya Savaşında Nazilere silah ve malzeme sattığının ispatlandığını belirtiyor. Ruppert, **a.g.m.**, s.142.; Tüm bu gelişmeler ve Afganistan müdahalesi sonucu Bin Ladin'in yakalanamaması Arundhati Roy'un řu ifadesini akla getirmektedir: "*Nedir Usame Bin Ladin? Amerika'nın aile sırrıdır. Amerika başkanının karanlık ruhudur. Güzel ve uygar havası atan herkesin yabancı ikizidir.*" şükrü Argın, "Dünyanın İnsansızlaşması ve Terör, **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.159.

İKİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE YAŞANAN GELİŞMELER

1. 11 Eylül Terör Saldırıları

11 Eylül sabahı ABD Başkanı Bush Florida'daki bir okulda 2. sınıf öğrencilerine kitap okuyorken bir uçak Dünya Ticaret Merkezi'ne çarpmıştır. Olayın ardından ilk birkaç dakika boyunca New York halkı, olayın izahı güç bir kaza olduğunu düşünmüştür. Ardından, New Jersey tarafından, Hunson Nehri'nin karşısında bir başka uçağın geldiği ve bu kez doğrudan güney kulesine çarptığı görülmüş o zaman olayın bir kaza olmadığı anlaşılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri saldırıya uğramıştır.¹⁴⁰

Boston'dan havalanıp Los Angeles'a 11 mürettebat ve 81 yolcusuyla gitmekte olan Amerikan Airlines'a ait Boeing 767 tipi yolcu uçağının saat 08:55'te New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinden birine çarptıktan sonra saat 09:05'da 158 yolcu kapasiteli çift motorlu başka bir yolcu uçağı ikiz kulelerin diğerine çarpmıştır.¹⁴¹

Wall Street'te büyük panik yaşanırken 1 saat içinde 110'ar katlı gökdelenden ikisi de birbiri ardınca yıkılmıştır. ABD Başkanı George W. Bush, saldırı haberlerini alır almaz, Florida'dan Washington'a dönerek, Ulusal Güvenlik Konseyi'ni toplamıştır. Bush'un *"Bu terörist saldırının sorumlularını mutlaka bulacağız"* açıklamasını yaptığı sıralarda, bu kez Washington saldırılarının hedefi olmuştur.¹⁴²

Amerikan Başkanlarını korumakla görevli Gizli Servis, 11 Eylül sabahı saat tam 09:00'da bir mesaj almıştır: *"Bir sonraki hedefimiz başkanın uçağı Air Force One"*. Bundan tam üç dakika sonra Gizli Servis ajanları TV'nin karşısında oturup telefonda Başkan Bush'la konuşmakta olan Başkan Yardımcı Dick Cheney'i Beyaz Saray'ın bodrumundaki güvenli sığınağa indirmişlerdir. Teröristlerin Air Force One'ı tehdit eden mesajları, Beyaz Saray'ın her gün değişen gizli kodlarıyla gönderilmiştir. Bu ise teröristlerin Beyaz Saray'ın gizli kodlarına ve bu kodların gönderildiği sinyallere sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu Amerikan yönetimini en az New

¹⁴⁰ Stephen Tanner, **Bush'ların Savaşları**, Çev.: Ayşe Doğanç, Elips Kitap, Ankara 2005, s.216.

¹⁴¹ <<http://www.biglook.com/usa/dakika.html>>, (13.02.06).

¹⁴² Vatandaş, Aydın, **a.g.e.**, s.25.

York'a ve Pentagon'a yapılan saldırılar kadar şoka uğratmıştır. Bu olay Beyaz Saray'da bir köstebek olduğu fikrini akla getirmiştir.¹⁴³

09.39'da AA77 numaralı uçak Pentagonun batı kanadına çarpmıştır. Son olarak yolcular ve hava korsanları arasında yaşanan bir mücadelenin ardından UA93, saat 10.03'te Pennsylvania, Stoney Creek kasabası yakınlarında bir bataklıkta düşmüş, uçaktaki herkes hayatını kaybetmiştir. Daha günün sonu gelmeden 3 bin kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁴⁴

11 Eylül tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri 1812 savaşından beri ilk kez kendi toprakları içerisinde saldırıya uğramıştır.¹⁴⁵ Pek çok kişi Pearl Harbor'la benzerlik kurmuştur, ama 7 Aralık 1941'de iki ABD kolonisindeki askeri üslere saldırılmıştır. Bu üsler ise ABD'nin ulusal topraklarında bulunmamaktadır.¹⁴⁶

Aslında bu saldırı bir sürpriz olarak nitelendirilmemektedir. Amerikan Yönetimi böyle bir saldırıyı beklemiştir. Adına "*Doomsday Scenario*" (Felaket Senaryosu) denilen ve istihbarat uzmanları tarafından hazırlanan raporda Amerikan şehirlerine koordineli ve büyük çaplı bir saldırının beklenmesi gerektiği açıkça ortaya konmuştur.¹⁴⁷ 7 Şubat 2001'de Askeri İstihbarat Dairesi'nin başındaki Thomas R. Wilson'ın, Senato Komitesi'ndeki konuşmasında da 11 Eylül gibi bir şeylerin beklendiğini ortaya koymaktadır. Wilson gelecek 5-10 yılın çok çalkantılı geçeceği tahminini yaptıktan sonra, önümüzdeki 12 - 24 ay için beklentilerini şöyle sıralıyor:

1. Amerikan çıkarlarına Amerika'nın içinde ya da dışında büyük bir terörist saldırısı,

¹⁴³ Faruk Örgün, **Küresel Terör**, Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri, İstanbul 2001, s.58.; Mustafa Aydın **Onların Savaşı, Brezezinski, Kissinger, Huntington**, 2nci Baskı, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 2003, s.348.

¹⁴⁴ Burke, **a.g.e.**, s. 275.; 9 Şubat 2002 tarihli resmi bilanço'ya göre, 11 Eylül saldırılarının ardından 2843 kişi yaşamını kaybetmiştir. Nurdan Akıner, **Düşman Değiliz, 11 Eylül'ün Ardından Amerikan Milliyetçiliği**, Karakutu Yayınları, İstanbul 2004, s.19.

¹⁴⁵ Scowen, **a.g.e.**, s.23.

¹⁴⁶ Chomsky, **11 Eylül**, s. 11.;1812 savaşı İngilizlerin Washington'u işgal edip, Beyaz Saray'ı yakmışlardır. 1941'deki saldırı ise Hawaii'de gerçekleşmiştir. Tunç, **a.g.e.**, s. 79.

¹⁴⁷ Serdar Turgut, "Amerika'da Yaşananlar", Hürriyet, 13 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.36.

2. Filistinlilerle İsraililer arasında kanlı çatışmaların çoğalması sonucu Ortadoğu'da gerilimin artması ve Amerikan karşıtı protestoların yoğunlaşması.

11 Eylül'ün pek de sürpriz olmadığına ilişkin bir başka belge ise 2001 Şubat'ında New York Times'da yer almıştır. Gazetede “*Asimetrik savaş devrine hoş geldiniz. Askeri uzmanlar, artık, küçük bir komando grubunun Amerika'yı allak bullak edebileceğini ve saldırı emrini kimin verdiği konusunda tek bir kanıt bile bırakmayabileceğini söylüyorlar*” yorumuna yer verilmiştir.¹⁴⁸

2001 yılının Mart ayında bir senato komisyonu tarafından hazırlanan raporda Amerikanın savunma yaklaşımına eleştirel bir yorum yapılmış ve Pentagon şu şekilde uyarmıştır: “*Önümüzdeki 25 yıl içerisinde Amerikan topraklarındaki Amerikan vatandaşlarına karşı dehşetengiz bir saldırı gerçekleştirebilir. Tek tehlike insanların ölmesi ve yıkım değil, aynı zamanda ABD'nin küresel liderliğinin altına mayın döşeyecek bir moral bozukluğu. Bu tehdide karşı ülkemiz tutarlı ve bütünlüklü bir idari yapılandırmadan yoksun. Pentagon bu tehdide göre yeniden yapılanmalıdır.*”¹⁴⁹

Yine ABD basınının belirtmiş olduğu ve Başkanın Güvenlik Danışmanı Condaliza Rice'in teyit ettiği bir bilgiye göre trajediden 6 ay önce başkan Bush'a Bin Ladin'in adamlarınca ABD'den uçaklarının kullanılacağı terörist eylemler yapacağı hususunda bir CIA raporu sunulmuştur. Ancak büyük bir olasılıkla içinde somut bilgi olmaması yüzünden rapora gereken önem verilmemiştir. 2001 yılı Haziran ayında Arizona'dan bir FBI ajanı ABD'deki uçuş eğitimi okullarının teröristlerinin hazırlanması için kullanılabileceğini bildirmiştir ve bu gizli bilgi de Amerikan yönetimine iletilmiştir.¹⁵⁰ Benzeri uyarıların bu ülkelerin haber alma örgütleri başta olmak üzere Almanya, Fas Fransa, Hindistan, İsrail, İtalya, Kanada, Kazakistan, Libya, Mısır, Rusya ve Ürdün' den gelmiştir.¹⁵¹ İstihbarat örgütlerinin bazı simgesel binalara silah olarak kullanılan uçaklarla saldırılacak duyurusunu yaptıkları açıklanmıştır. Hatta İsrail'in 'simgesel binalar' genellemesini Dünya

¹⁴⁸ Demirer, Çevikaslan, v.d., **a.g.m.**, s.93 – 94.

¹⁴⁹ Örgün, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁵⁰ Primakov, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁵¹ Ataöv, **a.g.e.**, s.18 – 19.

Ticaret Merkezi'nin ikiz kuleleri, Pentagon ve Beyaz Saray diye belirttiği de söylenmektedir.¹⁵²

Amerika'nın muhalif düşünürlerinden Lyndon La Rouche'un 24 Temmuz 2001 günü yani 11 Eylül 2001'den bir buçuk ay önce yaptığı tarih konuşma ikiz kuleler çöktükten sonra duyulduğunda büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır.¹⁵³ La Rouche ABD sisteminin iflas ettiğini, halkın büyük bölümünün dar gelirlilerden oluştuğunu açıkladıktan sonra böyle durumlarda dünya savaşlarının çıkarıldığını söyleyerek bu savaşın isminin de Batı ile İslam'ın savaşı olacağını söylemiştir.¹⁵⁴

11 Eylül'den tam bir ay önce, Ağustos 2001'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rus Gizli İstihbarat Servisi'ne; havaalanlarına, hükümet binalarına ve ABD'nin simgesi sayılan bazı binalara sivil uçaklarla gerçekleştirilecek kesin saldırılarla ilgili olarak ABD yönetimini 'derhal, açık ve kesin bir dille' uarması için emir vermiştir. Putin böyle bir emir verdiğini, eylül ayı sonunda Amerikan NBC televizyonuna doğrulamıştır.¹⁵⁵

11 Eylül saldırıları eşi benzerine rastlanmamış bir vahşet ve insanlık suçudur. Ancak olay doğası gereği, komplocu bir bakış açısını da içinde barındırmaktadır.¹⁵⁶

Davutoğlu, bu eylemin kimin tarafından planlanıp gerçekleştirildiği ve arkasındaki gerçek sebebin ne olduğu konusunda kesin yargılarda bulunmanın güç olduğunu ancak nelerin olmayacağını söylemenin kolay olduğunu belirttikten sonra bu eylemlerin sıradan ve sınırlı bir örgüt işi olamayacağını, Amerika sisteminin

¹⁵² 15 Mayıs 2002 tarihine kadar bu konuda açıklama yapmayan veya farklı beyanlarda bulunan ABD yönetimi, ilk defa o gün, " Eylemlerden önceden haberimiz oldu " açıklamasını yapmıştır. Kuru, **a.g.e.**, s.16.

¹⁵³ Aydın, **Onların Savaşı...**, s. 77.

¹⁵⁴ La Rouche tam olarak şu sözlere yer veriyor: "Mali kriz içindeyiz. ABD, Carter'dan beri kötü yönetiliyor. Sistemimiz, iflas etmiş durumda. Ulaşım, enerji, eğitim, sağlık sistemlerimizin tamamı, altyapı ve sanayi çöküş halinde. Halkın %80'ini dar gelirliler oluşturuyor ve bunların durumu 1977'dekinden çok daha kötü. Böyle giderse, belki Bush bile Başbakanlık süresini tamamlayamadan çekilmek zorunda kalabilir. Çöküş, kendini birden hissettirmez; kötü politikalar devam eder ve kriz aniden gelir. Fakat böyle durumlarda dünya savaşları çıkarılır. I.Dünya Savaşı'nı Asya'daki benzer oluşumların önünü kesmek isteyen İngilizler çıkardı. Önce Balkanları tutuşturdular, sonra dünyayı. II.Dünya Savaşı'nı aynı maksatla Almanlar çıkardı. Şimdi, ABD ve İngiltere içindeki güçler, Brezezinski bunlara dahildir, Asya'daki oluşumları etkilemek için dünya savaşı çıkarmak istiyorlardı. Ağustos, bunun için en uygun aydır. Bu savaşın adını da Batı ile İslam'ın savaşı olarak koyacaklar. Bu savaş da engelleyemeyiz, bunun için en önce İsrail'deki Şaron'u durdurmalıyız". Atilla Akar, **Kıyamet Komplosu Küresel Kaosun Kriptoları**, 3ncü Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s.41 - 42.

¹⁵⁵ Demirer, Çevikaslan, v.d., **a.g.m.**, s. 95.

¹⁵⁶ Akıner, **a.g.e.**, s.19 – 20.

işleyişini bilmeyen, Amerika'nın çok uzağında kumandası olan bir örgütün de böylesi senkronize bir eylemi gerçekleştirmesinin çok güç olduğunu, kimi yaklaşımların öngördüğü şekilde tek bir devletin planlayıp gerçekleştirdiği bir eylem olmasının da çok mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁵⁷ Bir çok Batılı düşünürde küresel terörün Afganistan'dan yönlendirildiğini ve bu eylemleri yapmasını rasyonel bulmamıştır.¹⁵⁸ Türk Askeri yetkilileri de böyle bir eylemin ABD içinden destek görmeden yapılamayacağını ifade etmişlerdir.¹⁵⁹

11 Eylül ve arkasında gelişen olaylar hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bazıları, genellikle, ABD kaynaklı açıklamalara bakarak, saldırının El Kaide / Usame Bin Ladin terör grupları tarafından ABD'ye karşı yapılmış bir terörist faaliyet olduğunu, bu nedenle ABD'nin bu saldırıya karşı 'meşru savunma' hakkının olduğunu ve bu amaçla Afganistan ve Irak gibi ülkelerde operasyon yapmasının doğru ve haklı olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları da, terör saldırısının ABD'nin içinden veya dışarıdan bazı karanlık gruplarca yapıldığı ve ABD'nin Afganistan ve Irak gibi ülkelerde operasyonlar yapabilmesinin sağlamak için yapılmış bir 'komplo ya da senaryonun parçası' olduğunu iddia etmiştir. Birbirine zıt bu iki yorumun da ispat mümkün değildir. Her iki görüş de, teröristlerin kim oldukları sabitmiş gibi düşünülmekte, doğruluğu henüz ispatlanmamış bir varsayım üzerine dayanmaktadır.¹⁶⁰

1.1. Terör Saldırıları Sonrası Yapılan Açıklamalar

Başkan Bush, saldırı akşamı Beyaz Saray'da sarsılmış haldeki Amerikan halkına hitaben İncil'den bir alıntıyla şöyle demiştir: *"Bugün, ölümün gölgesinin vurduğu vadiden yürürken, şeytandan asla korkmayacağım, çünkü Sen yanımdasın"*. Üzgün bir ses ve güçlkle gizlediği gözlenen bir öfke ile tüm dünyayı uyarmıştır: *"Eylemleri gerçekleştiren teröristlerle onları barındıranlar arasında hiçbir ayırım"*

¹⁵⁷ Ahmet Davutoğlu, **Küresel Bunalım**, 6ncı Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s.63.

¹⁵⁸ Etyen Mahcupyan, "Küresel Terör ve Batı", <http://www.zaman.com.tr/?bl=yazarlar&trh=20051003&hn=215469>, (13.02.06)

¹⁵⁹ Fikret Bila, "Asker Gözüyle", Milliyet, 15 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırımın Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.91.

¹⁶⁰ Ramazan Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül**, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s.163.

Birkaç gün sonra FBI karargahında konuşan Başkan Bush, *"Bu bizim çağrımız. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin çağrısı. Dünyada en özgür ulusun. Nefreti reddeden, şiddeti reddeden, katilleri reddeden ve kötülüğü reddeden temel değerler üzeride kurulu bir ulus. Usanmayacağız"* demiştir.¹⁶⁶

14 Eylül 2001'de FBI 19 şüphelinin ismini açıklamış ve haber alma kaynakları ilk defa bunlarla Usame bin Ladin arasında bir bağlantı kurmuştur. Açıklamanın ardından Başkan Bush üst düzey yöneticileriyle bir savaş kabinesi kurmuştur.¹⁶⁷ 27 Eylül 2001 tarihinde ise FBI uçakları kaçırdığı düşünülen 19 kişinin fotoğraflarını yayınlamıştır.¹⁶⁸

FBI ve CIA'nin zanlı olarak ilan ettiği terör listesindeki isimlerin çoğunun saldırılarla ilgisi olmadığına ortaya çıkması dikkati çeken bir başka husustur. İlk olarak isimleri açıklanan Adnan Buhari'nin FBI adına çalışan biri olduğu, kardeşi Emir Abbas Buhari'nin ise 2000 yılında bir uçak kazasında öldüğü ortaya çıkmıştır. MSNBC kanalı, isimlerini açıkladığı Birleşik Arap Emirlikleri uyruklu iki zanlının bombalama olayı ile hiçbir bağlantılarının olmadığını, aksine ağır şeker hastası olduklarını ve Florida'da tedavi gördüklerini belirtmiştir. MSNBC kanalı yine Mu'taz el-Helave adında bir Müslüman din adamının adının da FBI tarafından yanlışlıkla şüpheli teröristler arasında alındığını açıklamıştır. Şüphelilerden Abdülaziz el-Ömer'in Riyad'ta olduğu anlaşılırken diğer şüpheli Sait Hüseyin Gramallah el-Gamdi de, Tunus'ta olduğunu ispatlamıştır.¹⁶⁹

Havayolu şirketleri normal şartlarda yolcu isim listesinin bir suretini saklamaktadır. North, yapmış olduğu araştırmada FBI tarafından isimleri açıklanıp resmi yayınlanan zanlıların kaçırdıkları uçakların listelerini incelediğinde listelerde Arap isimli şahıs olmadığını ve uçaklardaki yolcu sayıları ile hükümetin belirttiği yolcu sayılarının da birbirini tutmadığını tespit etmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Arundhati Roy, "Savaş Bariştir", **ABD, Terör Ve İslam 11 Eylül Üzerine**, Der.: Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s.44.

¹⁶⁷ Derek Brown, "Zaman Çizelgesi: Terör ve Ürkütücü Sonuçları", The Guardian, 20 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akas, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.310.

¹⁶⁸ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.13.

¹⁶⁹ Aydın, **Onların Savaşı...**, s. 360 – 362.

¹⁷⁰ Gary North, "Şaşırtan Yolcu Listeleri", Reality Check, 12 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara 2002, s. 26 – 30.

Saldırının elebaşı olduğu, saldırı tarihini ve hareket ve lojistik planları yaptığı söylenen ve El Kaide ile ilişkisi olduğu iddia edilen Muhammet Atta ile ilgili bilgiler ise tamamıyla muğlaktır.¹⁷¹ Newsweek dergisinde yer alan haberde Florida Venice’de Hollandalı iki kişinin sahip olduğu uçuş okullarında Muhammet Atta da dahil, 11 Eylül’de dört uçağı kaçırarak hava korsanlarının en az altısının, ABD askeri imkanlarından yararlanarak uçuş eğitimi aldığı vurgulanmıştır. Knight Ridder adlı ajansta ise habere daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Haberde Muhammet Atta’nın Alabama Montgomery’de bulunan Maxwell Hava Kuvvetleri Üssü’ndeki Uluslararası Görevliler Okulu’nda eğitildiğini bildirmiştir. Ayrıca Abdülaziz Alomari de Texas’taki Brooks Hava Üssü’nde bulunan Uzay Tıp Okulu’nda Sait Alhamdi’nin ise California Monterey’deki Savunma Dil Enstitüsü’nde eğitildiği belirtilmiştir.¹⁷²

15 Eylül günü Bush, Ladin’i baş şüpheli olarak açıklayarak savaş ilan etmiştir.¹⁷³ ABD Başkanı George Bush yaptığı açıklamada, *"Terörizme karşı bu haçlı seferi"¹⁷⁴, bu savaş zamanı olacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalıdır. 21. Yüzyılda ilk savaşını kararlı bir biçimde kazanmak zamanı artık gelmiştir. Evet ulusumuz korkmuştur, ancak eli kolu bağlanmamıştır. Biz büyük bir ulusuz, bu kararlı ulus ipten kazıktan kurtulmuşlar tarafından sindirilmez. Özgürlüğe tutkun*

¹⁷¹ Vincent Browne, "ABD Teoride Güçlü, Kanıtta Zayıf", The Irish Times, 7 Kasım 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara 2002, s.16 – 17.

¹⁷² Daniel Hopsicker, "Teröristler ABD Askeri Okullarında mı Eğitildi?", Online Journal, 30 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara 2002, s.64 – 65.; Koru, **a.g.e.**, s.127.

¹⁷³ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.12.; ABD hükümeti, halktaki huzursuzluğu gidermek için şüphelerin Ladin üzerinde yoğunlaştığını dile getirerek hem halkını rahatlatmaya çalışmış hem de düşman belli olduğu için operasyonel bir rahatlama içine girmiştir. Ayrıca Ladin Afganistan’da olduğu içinde mevcut yönetimdeki Taliban’la gerginlik yaşanmış Ladin’in nezdinde hem Taliban hem de Afganistan suçlu gösterilerek operasyonu meşrulaştırmaya çalışmıştır. Didem Yaman, "11 Eylül Sonrası ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler", <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

¹⁷⁴ Haçlı Seferinin gerçek sebeplerini ortaya çıkaranlar "kutsal toprakların fethi" ile aslında Batının yoksullarının Doğunun dillere destan zenginliğine akın ediş gerçekliğini ortaya çıkarmıştır. Mehmet Yılmaz, **Yeni Dünya Düzeni Güç Merkezlerinin Stratejik Yönelişleri**, Alaz Yayıncılık, İstanbul 2002, s.29.; ABD ilk başta 'haçlı seferi' terimini kullanmıştır. Ancak İslam dünyasındaki müttefiklerinden destek almak istediklerinden sonra bu söylemden vazgeçmişlerdir. Bu yüzden ağız değiştirip 'savaş' sözcüğünü kullanmaya başlamışlardır. Chomsky, **11 Eylül**, s. 14.; Diğer taraftan Dünya sistemi İslam'la açık hesaplaşmaya girmek istememiştir. Öte yandan İslam'ı sistemin işleyişine engel olmayacak derecede törpülemek, ehliileştirmek, yoğurmak ve deforme etmek istemiştir. Yani dünya sistemi İslam'ı karşısına açık bir hasım olarak aldığı taktirde bu zıtlışmanın kendisi için bir ölüm - kalım çatışmasına varacağı tehlikesini görmüş bu sebeple 'haçlı seferi' terimini kullanmak yerine dolaylı ifadelerle düşüncelerini ifade etmişlerdir. İsmet Özel, "Sistem İslam'la Hesaplaşacak mı?", **Tarihin Sonu Mu?**, Der.: Mustafa Aydın, Ertan Özense, 2nci Baskı, Vadi Yayınları, Ankara 1999, s.94.

bütün halkları terörizmle mücadeleye davet ediyoruz. Bu uzun bir süre alacak, ancak kazanmak için Amerika'nın bütün kaynaklarını kullanacağız." demiştir.¹⁷⁵

Henry Kissinger ise Washington Post gazetesindeki yazısında saldırının Amerikan yaşam biçimine ve özgür bir toplum olarak varoluşlarına yapılmış bir saldırı olduğunu, bu saldırılardan sorumlu olan sistemi tahrip etmeleri gerektiğini, geçmişte bazı örgütleri cezalandırıp bazılarıyla yakın ilişkiler kurduklarını ancak bu durumun artık değişmesi gerektiğini ve bu tür saldırıları gerçekleştirebilecek her hükümeti bu saldırılarla ilgisi olsun veya olmasın çok ağır bir fatura ödettirilmesini istemiştir.¹⁷⁶

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, yaptığı açıklamada, verecekleri cevabın tek kişiye bir tek saldırı olmayacağını belirterek *"Bu sadece ABD ye değil tüm medeniyete karşı açılmış bir savaştır, bu saldırıya savaşta nasıl karşılık verilirse öyle davranacağız."* demiştir.¹⁷⁷

Dick Cheney ise, 11 Eylül sonrası yaptığı açıklamada *"Savaşı mümkün olduğu kadar erken kazanmakla, ABD bütün dünyanın gözünde daha güçlü gözükecek. Ve yeni dünya düzeni oluşturmak için gerekli kudrete sahip olduğunu kanıtlamış olacak. Birleşik Devletlerin uzun vadeli istemleri olduğunu düşünüyoruz. Dünya okyanuslarının kontrol etmek, Avrupa'daki Pasifik'teki vaatlerimizi yerine getirmek, Güney Batı Asya'da olsun, Panama'da olsun, beklemedik olaylara karşı Amerikalıların canlarını ve çıkarlarını korumak için güçlerimizi seferber edecek kapasitemizi muhafaza etmek zorundayız."* şeklinde bir açıklama yapmıştır.¹⁷⁸

Zbigniew Brezezinski'nin yaptığı açıklama ise şöyledir: *"Genel hatlarıyla, ABD'nin saldırılara karşılık vermek için kendisine uzun vadeli, orta vadeli ve acil hedefler belirlemesi gerekmektedir. Uzun vadeli hedef, hem ülke içi güvenliğini güçlendirecek hem de teröristlerin siyasal desteğini kurtaracak bir uluslararası bir koalisyon oluşturmak olmalıdır. Orta vadeli hedef, bir yandan Orta Doğu, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da faaliyet gösteren terörist şebekelerin üzerine giderken,*

¹⁷⁵ y.y., **Afganistan, Taliban ve Ladin**, s.151.

¹⁷⁶ Örgün, **a.g.e.**, s.77 – 78.

¹⁷⁷ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s.158.

¹⁷⁸ Mehmet Seyfettin Erol, "11 Eylül: Türk Dış Politikasında Mecra Arayışları ve Orta Asya – Kafkasya Boyutu", **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, Asam Yayınları, Cilt 10, S. 1, Ankara 2004, s.37 – 38.

diğer yandan terörizme hoşgörü gösteren yada gizli destek veren hükümetlerin durdurulmasıdır. Acil hedef ise, Afganistan'da ve Orta Doğu'da bilinen terörist kamplara ve liderlere karşı, ayrıca Taliban rejimine karşı doğrudan askeri eylemi içermelidir."¹⁷⁹

Saldırıdan bir hafta sonra Savunma Bakanı Rumsfeld de benzer bir konuşma yapmıştır: *"Bu savaş başka bir ülkenin daha önce karşılamadığını türden bir savaş olacak. Gerçekten de neyin ne olduğundan çok neyin ne olmadığını konuşarak bizleri nelerin beklediğini tarif etmek kolaydır. Bu savaş düşman güçlerinin yok edilmesi gibi tek bir amaca odaklanan bir ittifak tarafından yürütülmeyecektir. Onun yerine ülkelerin koalisyonu tarafından yürütülecektir. Bu savaşın, o hedefleri vurmak adına askeri hedefler belirlemek ve büyük güçler oluşturmak anlamına gelmesi gerekmez. Onun yerine, askeri güç, terörizm ile ilgili kişileri, gurupları ve ülkeleri durdurmak için gereken birçok araçtan bir tanesi olacaktır. Bu bir bireye, bir gruba, bir dine ya da bir ülkeye karşı verilen bir savaş değildir. Asıl düşmanımız terörist organizasyonların küresel şebekeleri ve onların sponsor devletleridir."*¹⁸⁰

New York Belediye Başkanı Rudolph Giuliani 1 Ekim 2001 tarihinde Birleşmiş Milletlere verdiği demeçte saldırıları şöyle değerlendirmiştir: *"Bu sadece New York şehrine veya Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı düzenlenmiş bir saldırı değildi. Bu, özgür, kapsamlı ve sivil bir topluma yapılmış bir saldırıdır. Bir tarafta demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan yaşamına saygı vardır ve diğer tarafta zalimlik, keyfi idamlar ve kitlesel cinayetler vardır. Biz haklıyız ve onlar haksız. Bu kadar basit."*¹⁸¹

BM Güvenlik Konseyi ise olağanüstü bir toplantı yaparak, ABD'ye düzenlenen saldırıyı sert bir dille kınayan bir karar tasarısını oy birliği ile kabul etmiştir.¹⁸² Ayrıca BM Genel Sekreteri Kofi Annan, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve diğer ABD hedeflerine yönelik "planlı terörizmi" kınamış ve sağduyulu olunması çağrısı yapmıştır. Kofi Annan, saldırıların dikkatlice ve koordineli şekilde

¹⁷⁹ Zbigniew, Brezezinski, "Bir Siyasal Savaş Planı", The Wall Street Journal, 25 Eylül 2001, **Düşmanımı Arayan Savaş**, Der.: Metin Sever, Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul 2001, s.117.

¹⁸⁰ Clark, **a.g.e.**, s.147.

¹⁸¹ Scowen, **a.g.e.**, s.25.

¹⁸² Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s.159.

planlandığına şüphe olmadığını ifade ederek, saldırıları kınadığını ve terörizme karşı kararlılıkla savaşmak gerektiğini vurgulamıştır.¹⁸³

Saldırıların demokrasi için affedilemez bir darbe olduğunun söyleyen NATO genel Sekreteri George Robertson, ittifak ülkelerini ‘terörizme karşı ortak cephe’ kurmaya çağırıştır.¹⁸⁴ 2 Ekim 2001’de ABD Hükümeti saldırılarla Bin Ladin’in bağlantılı olduğuna dair delilleri NATO’ya teslim etmiştir.¹⁸⁵

Saldırlardan sonra AB ülkelerinin dışişleri bakanları, Belçika’nın başkenti Brüksel’de olağanüstü toplanırken, dönem Başkanı Belçika’nın Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, “*Bu toplantı her şeyden önce ABD’yle dayanışma göstergesidir. Avrupalı bakanlar terörizmin her türünü kınamaktadırlar.*” demiştir.¹⁸⁶ Avrupa Birliği ülkelerinde 14 Eylül günü 3 dakikalık saygı duruşu yapılmıştır.¹⁸⁷

İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi, 27 Eylül 2001 tarihli International Herald Tribune gazetesine yaptığı açıklama ise dikkat çekici niteliktedir: “*Doğuyu batılaştırmak ve Doğu haklarını fethetmeye devam etmek Batının yazgısıdır. Batı bunu zaten Komünist Dünyada ve İslam Dünyası’nın bir kısmında yaptı. 1400 yıldır gelişme kaydedemeyen İslam Dünyası’nda da aynı şeyi yapacaktır. Medeniyetimizin üstünlüğünden ve gücünden emin olmalıyız. Bizim medeniyetimizde insan haklarına ve dinlere saygı var. İşte bu İslam ülkelerinde eksik.*”¹⁸⁸

ABD’deki terörist saldırıların hemen ardından ABD Başkanı George Bush’a bir başsağlığı mesajı gönderen İngiltere Başbakanı Tony Blair, ulusal güvenlik yetkilileriyle toplantılar yapmıştır. Bu yaşananları ‘terörist saldırı’ olarak niteleyen ve büyük üzüntü duyduğunu söyleyen Blair, kitlesel terör eylemlerinin günümüz dünyasının en büyük kabusu olduğuna dikkat çekmiştir. Bu ilk tespitlerde ileride İngiltere’nin gerek NATO gerekse Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organizasyonlarda ve kamuoyunda ABD yanlısı bir tutum sergileneceğinin işareti

¹⁸³ <<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>>, (13.02.06).

¹⁸⁴ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 229 – 230.

¹⁸⁵ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, s.13.

¹⁸⁶ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.214.

¹⁸⁷ Brown, **a.g.m.**, s.310.

¹⁸⁸ Gündüz, **a.g.m.**, s.39.; Kuru, **a.g.e.**, s.71.

verilmiştir.¹⁸⁹ Ayrıca Blair, terörist saldırıları düzenleyen Ladin olduğunu ‘ispatlayan’ kanıtları kamuoyuna ilk açıklayan kişi olmuştur.¹⁹⁰

Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, saldırıların medeni dünyaya karşı yapıldığını söylerken, Papa II. Jean Paul “*sözle anlatılamayacak bir dehşet*” diyerek tarif etmiştir.¹⁹¹

İtalya Cumhurbaşkanı Ciampi, ABD Başkanı Bush'a “*terörizme karşı amansız bir mücadele vermeliyiz*” mesajı göndermiştir.¹⁹²

Kanada Başbakanı Jean Chretien, ABD’deki terör saldırıları dolayısıyla ABD halkına başsağlığı dileğinde bulunurken Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD’deki terörist saldırıda ölenlerin anısına bir dakikalık saygı duruşu yapılmasını içeren bir kararname imzalamıştır.¹⁹³

İsrail Devleti eski başbakanı Ehud Barak ise “*Bu saldırıların doğası inanca aykırı, yanılısamalara kapılmayalım. Bu saldırı Batı uygarlığının değer verdiği her şeyi; özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, insan hayatının kutsallığını hedef almıştır.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.¹⁹⁴

İsrail Savunma Bakanı Benyamin Ben Eliezer’in saldırının gerçekleştiği ilk saatlerden itibaren doğrudan İslami terör örgütlerini sorumlu tutarken, Eski Başbakan Benyamin Netanyahu ve diğer aşırı politikacılar ‘Filistin Yönetimi ve terör örgütleri düşman ilan edilsin ve dünya bu düşmana karşı savaşsın’ çağrısında bulunmuşlardır.¹⁹⁵

11 Eylül olayı Türkiye’de hem doğal olarak bir üzüntüyle ama biraz da özellikle halk düzeyinde ironiyle karşılanmıştır. 11 Eylül olayının Türkiye’nin yansımalarına üç başlık halinde toplamak mümkündür. Birincisi, Türk toplumu,

¹⁸⁹ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.210.

¹⁹⁰ Amerika Birleşik Devletleri elinde bulunan kanıtları NATO’ya ve üye ülkelere vermiştir. Aynı zamanda destek bulmak için Rusya’ya da kanıtlar bildirilmiştir. Kanıtlar konusunda Almanya çekimser bir tutum izlerken diğer ülkeler sunulan kanıtları ikna edici bulmuştur. Ladin İle İlgili Kanıtları İlk Olarak İngiltere Başbakanı Tony Blair Açıkladı, <<http://www.biglook.com/war/3.asp>>, (13.02.06).

¹⁹¹ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.150 – 152.

¹⁹² <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>>, (15.02.06).

¹⁹³ <<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>>, (13.02.06).

¹⁹⁴ Kaan H. Ökten, “Yeni Bir Varlık Anlayışı, Yeni Bir Barış”, **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkcügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.357.

¹⁹⁵ Aydın, **Onların Savaşı...**, s.347.

PKK'ya karşı yapılan mücadeleden çok büyük ve derinden etkilenmiştir. Bu yara daha iyileşmeden ABD'de çıkan bu olay, biraz empati, biraz sempati, biraz da ironi duygusu yaratmıştır. İkincisi, Türkiye devleti, toplumsal tartışmalardan farklı olarak, 11 Eylül terörüne karşı açık ve şiddetli bir muhalefet göstermiştir. Hatta o kadar ki, dünya kamuoyunda kurulmaya çalışılan İslam - terör bağlantısına şiddetle tepki göstererek, bu bağlantısı olmayacağını tezini savunmuşlardır. Cumhurbaşkanı Sezer'den Başbakan Ecevit'e ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e kadar hemen herkes, "İslam ile terörün bağdaşmayacağını, terörün dininin olmayacağını", hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna yüksek sesle dile getirmişlerdir. Üçüncüsü, dış politika bağlamında; Ecevit hükümeti, ABD'nin Afganistan ve diğer ülkelerde dönük saldırgan söylemlerine ve eylemlerine karşı, ilk günlerde sesiz ve pasif kalmayı, hemen öne çıkmamayı tercih etmiştir.¹⁹⁶

Başbakan Bülent Ecevit, New York ve Washington'daki terörist saldırıları dolayısıyla ABD Başkanı George W. Bush'a bir mesaj göndermiştir. Ecevit mesajında, *"Sayın Başkan, Amerikan ulusuna karşı bir dizi haince terörist saldırı gerçekleştirildiğini öğrenmekten son derece sarsıldım ve derin üzüntü duydum. Terörizmden çok çekmiş bir ülke olarak, Türk halkı sizi anlamakta ve Amerikalı dostlarının acılarını paylaşmaktadır. Bu güç saatlerde Türk Hükümeti her zamanki gibi sizinle işbirliğine hazırdır ve Türk halkı yanınızdadır."* derken¹⁹⁷, Cumhurbaşkanı Sezer, Türkiye'nin terör sebebiyle büyük acılar çektiğine işaret edip, terör nedeniyle Türkiye'de 30 bini aşkın insanın yaşamını kaybettiğini ve büyük maddi kayıplar olduğunu hatırlatırken, *"ABD'de 11 Eylül'de yaşanan olayların acısını ve büyüklüğünü Türkiye'den daha iyi anlayacak bir devlet olduğunu sanmıyorum. 15 yıldır terörden edindiğimiz deneyimleri dostlarımızla paylaşmaya hazırız"* demiştir.¹⁹⁸

Müslüman ülkelerin devlet başkanları, Saddam Hüseyin'in haricinde, saldırıları lanetlemiştir. ABD, Kanada, İngiltere, Avrupa ve Avustralya'daki

¹⁹⁶ Gözen, a.g.e., s. 188 – 190.

¹⁹⁷ <<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>>, (13.02.06).

¹⁹⁸ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.240 – 241.

Müslüman toplulukların liderleri, açıklamalarında, sıradan Müslümanlarla aşırıların birbirinden ayrılması gerektiğini söylemiştir.¹⁹⁹

Irak, saldırılar ile ilgili olarak, *“Amerikan halkına şunu söylüyoruz: Saldırı kendi hükümetlerinin dünyada yaptıklarıyla karşılaştırılmalıdır. 1,5 milyon Iraklı Amerika ve Batının uyguladığı ambargo nedeniyle yaşamını yitirmiş, on binlercesi de ABD ve müttefiklerinin askeri faaliyetleri nedeniyle ölmüştür.”* şeklinde bir açıklama yapmıştır.²⁰⁰

Aslında sadece Irak ve benzeri ülkelerden değil ABD içinden de muhaliflerin benzer şekilde açıklamalar yaptığı görülmektedir. Örneğin Woodrow Wilson Koleji Dekanı, halkına II. Dünya Savaşında ABD'nin Japonya'da yaptıklarını hatırlatırken, Massachusetts Üniversitesi'nde görevli bir öğretim üyesi Amerikan Bayrağının algılanış biçimini terörizm, ölüm, korku, tahribat ve zulüm olarak açıklamış, Texas Üniversitesi'nde görevli bir öğretim üyesi ise *“Terörist saldırılar, ABD'nin düzenlemiş olduğu kitlesel terörizm faaliyetlerinden daha alçakça değildir.”* demiştir.²⁰¹

11 Eylül'ün ardından Pakistan Devlet Başkan Pervez Müşerref, ABD'ye yapılan saldırıyı kınamıştır. Müşerref yaptığı açıklamada *“Bu merhametsizce ve korkunç terör ve şiddet eylemini nefretle kınıyoruz. Dünya, terörizme karşı savaşmak ve günümüzdeki bu şeytani yok etmek için mümkün olan her şekilde birleşmelidir.”* demiştir.²⁰²

Çin Dışişleri Bakanlığı, Çin halkının ABD'de düzenlenen feci saldırılardan büyük üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zhu Bangzao, Çin'in öteden beri terör eylemlerine karşı çıktığını ifade etmiştir. Saldırıları, ABD'nin yıllardır arasının kötü olduğu Küba da kınamış ve Amerika Birleşik Devletleri'ne destek teklifinde bulunmuştur.²⁰³

¹⁹⁹ Pervez Hoodbhoy, “İslamabad'dan Bakış”, 11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.166.

²⁰⁰ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.182.

²⁰¹ Scowen, **a.g.e.**, s.35 – 37.

²⁰² David Dage, **Savaş Zayıfatı, 11 Eylül'ün İnsan Hakları ve Basın Özgürlüğüne Etkisi Yeni Tehditler Yeni Maskeler**, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2004, s.208

²⁰³ <<http://www.biglook.com/usa/liderler.html>>, (13.02.06).

Tacikistan Cumhurbaşkanı Emomali Rahmanikov 11 Eylül saldırılarını kınamış ve terörizme karşı savaşa destek sözü vermiş, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov / Türkmenbaşı taziyelerini sunmuş ama ‘terörist eylem’ sözünü kullanmaktan kaçınarak tarafsız bir yol izlemeye gayret etmiştir.²⁰⁴

Taliban sözcüsü Abdülhak Mutmain, "*ABD'de olanlar, sıradan insanların işi değil. Bu hükümetlerin işi olabilir. Ne Usame Bin Ladin, ne de biz bunu yapabiliriz. Biz terörizmi desteklemiyoruz. Bin Ladin'in böyle bir gücü yok. Saldırıları kınıyoruz.*" demiştir.²⁰⁵ Ayrıca Taliban Yönetimi suçlu bulunması halinde Ladin'i iade edebileceklerini de söylemiştir.²⁰⁶

Bu bağlamda, Ladin'in Pakistan'da kurulacak bir uluslararası mahkemede yargılanması için Pakistan'da bulunan iki parti lideri Eylül sonu ve Ekim başında anlaşmış ve bu teklif Ladin ve Molla Ömer tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu teklif Bin Ladin'in güvenliğini garanti edemeyeceğini belirten Pervez Müşerref tarafından reddedilmiştir.²⁰⁷

Bin Ladin, Afganistan'da iktidardaki Taliban'a yakın kaynaklara, "*Terörist eylem bazı Amerikalı gurupların işi. Benim bu saldırılarla bir ilgim yok. ABD parmağıyla beni gösteriyor, ama bunu asla ben yapmadım. Bunu yapanlar, kendi çıkarları için yaptılar. Ben Afganistan'da yaşıyorum ve bu tür eylemlere izin vermeyen Molla Ömer'e bağlıyım*" derken, "*Saldırıyı ben yapmadım ama yapanlara teşekkür ederim.*" demiştir.²⁰⁸

Ayrıca 28 Eylül günü Karaçi'de çıkan 'Ümmet' gazetesinde yayımlanan mülakatta Bin Ladin şunlar söylemiştir: "*Saldırlardan haberim yoktu; masum kadın, çocuk ve insanları öldürmenin iyi bir eylem olduğuna da inanmıyorum*".²⁰⁹

²⁰⁴ Dage, a.g.e., s.212 – 213.

²⁰⁵ İbrahim Karagül, "Sorun Amerikanın İslam'la Savaşımı", **Afganistan Taliban ve Ladin**, y.y., Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 145.

²⁰⁶ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.157.

²⁰⁷ Pilger, bu anlaşmayı aslında Müşerrefin değil Afganistan Savaşının çıkmasını isteyen güçler tarafından engellendiğini belirtiyor. John Pilger, "İyi Teröristlerin Yalancı Zaferi", The Mirror, Kasım 2001, **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.266., *Tüm bunların ötesinde Ladin Washington'a teslim edilse dahi, uluslararası terörizmle mücadele söyleminin ötesinde, ABD, önce kendi kişisel cevabının peşinde olacaktır.* Fatih Çekirge, "Pusu ve Düello", **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 57.

²⁰⁸ Karagül, "Sorun Amerikanın İslam'la Savaşımı", s.149 - 151.

²⁰⁹ Koru, a.g.e., s.142.

Devlet bazında olmasa da bazı milletler ise ilk defa seyredilen değil seyreden tarafta olmaktan kaynaklanan farklı bir duygu içinde olmuştur. Başka bir 11 Eylül günü, Şili'de, yani ABD'nin hemen yanı başında, hem de doğrudan ABD yüzünden benzer acılar yaşamış olan bir ülke insanının şu sözlerinden anlaşılamayacak ne var? *“Hala gözlerime inanamasam da, geçen haftalarda ekranlarda gördüğüm, ellerinde oğullarının, babalarının, karılarının fotoğraflarıyla New York sokaklarında dolaşıp, en ufak bir bilgi kırıntısı için rastladıkları yetkililere dilenen yüzlerce insandı. Bütün ABD, kayıp olmanın, kaybedilmiş olan o sevgili erkekler ve kadınlar hakkında bilinen hiçbir şey olmamasının, onlar için cenaze töreni bile düzenlenmemesinin ne demek olduğuna yakından bakmak zorunda kaldı.”*²¹⁰

Tıpkı Körfez Savaşı'nda ABD'nin Irak'ı ve orada yaşayan masum insanları değil de, sadece Saddam'ı vurduğunu düşünen ve sevinen birçok Batılı seyirci gibi, birçok Filistinli ve Ortadoğulu seyirci de, çöken kulelerin altında masum insanların değil, nihayetinde Amerika denilen o fütursuz devin kibrinin kaldığını düşünmüş ve sevinmiştir.²¹¹

1.2. Terör Saldırılarının Dünya Basınındaki Yankıları

Tarih boyunca, savaşların ilk kurbanı, ilk kurşunla ölen ilk insan olmamıştır. 1917 yılında, Amerikanlı senatör Hiram Johnson'ın ünlü deyişiyle *“Savaşın ilk kurbanı gerçeklerdir.”* Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanya'nın başkanı olan David Lloyd George'un bir gazeteciye yaptığı şu itiraf, günümüzden yaklaşık bir asır bilinçli biçimde uygulandığını gözler önüne sermesi açısından manidardır: *“İnsanlar eğer gerçekleri bilselerdi, savaş hemen yarın sona ererdi. Ama tabii, bilmiyorlar, bilemezler.”*²¹²

²¹⁰ Argın, **a.g.m.**, s.150.; 11 Eylül 1973 yılında Şili'de yapılan CIA destekli darbeye 20 bin kişi öldürülmüştür. Edward S. Herman, Gerry O'Sullivan, “İdeoloji ve Kültür Endüstrisi Olarak Terörizm”, **Terörizm Efsanesi**, Ayraç Yayınevi, Ankara 1999, s.53.

²¹¹ Argın, **a.g.m.**, s.152 – 153.; CNN televizyonu, 11 Eylül'de patlamanın ardından Filistinlileri sevinç içinde gösteren bir görüntü yayınlamıştır. Brezilya'da 'Counter Punch' gazetesinde bir yazar, bu filmin 1991'de Filistinlilerin yaptıkları bir sevinç gösterisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Mehmet Ocaktan, “Huntington Haklı Çıkar mı?”, Yeni Şafak, 17 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırımın Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.137 – 138.

²¹² Zafer Arapgirli, “Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir”, NTVMSNBC, 2 Ekim 2001, **Türkiye Savaşın Neresinde**, Haz.: Vehbi Ersan, Adnan Bostancıoğlu, Metis Yayınları, İstanbul 2001, s.17.

Amerikan kamuoyunun ve basının tepkileri, genelde ‘Bush'a destek’ ve ‘CIA'ye eleştiri’ konuları ile ilişkilendirilmektedir. Hatta Bush'un tepkilerini yeteri kadar güçlü bulmayanlar da bulunmaktadır. Amerikan kamuoyunun ve basının Bush'a destek vermesi, Bush'un o ana kadar Amerikan kamuoyunda yeterli kadar sergileyemediği lider imajını oluşturmaya başladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.²¹³

Amerikan medyası 11 Eylül saldırılarını izleyen süreçte şiddete karşılık vermekten ve öç almaktan bahsetmiştir. Kanunlara başvurmak seçeneğinden kimse söz etmemiştir. Başlatılacak yeni bir şiddet dalgasının bu kez başka masum insanların ölümüne neden olacağına medyada hiç değinilmemiş, bu saldırıların ardından yatan gerçek hiç düşünmemiş ve araştırmamıştır.²¹⁴

ABD medyası Beyaz Saray’ın sözcülüğüne soyunurken Usame Bin Ladin’i ciddi olarak suçlayabilecek somut delil olmamasına rağmen Ladin’i ve Afganistan’ı hedef göstermiştir. Olası diğer ihtimaller üzerinde hiç durmamıştır. ABD medyası Washington’un resmi ve gayri resmi açıklamalarında özellikle de misilleme – cezalandırma aşamasında geçildiğinde açıkça Arap ve İslamiyet düşmanı açıklama ve söylemlerine herhangi bir itiraz getirmediği gibi olası bir şiddetli bir misillemenin vahim sonuçları hakkında yönetimi ve kamuoyunu uyardırmamıştır.²¹⁵

11 Eylül 2001'den günümüze kadar uzanan süreçte yaşananlar aslında medyanın propaganda savaşıydı. Planlaması devlet ve askeri tarafından yapılan, medyada hayat bulan ve amacı belli politikaları destekleyerek kamuoyunu yönlendirmek olan propaganda rüzgarının en sert estiği 11 Eylül 2001 sonrası dönemde Amerikan medyası, Amerikan yönetimi tarafından kamuoyunu bilgilendirme değil, şekillendirme aracı olarak görülmüştür.²¹⁶

Amerikan medyası 11 Eylül saldırılarının ardından sosyal sorumluluklar ilkesine ve etik kurallara uygun bir yayıncılık izlemiş olsaydı, Arap Müslümanlar ya da Müslüman görünömlü kişilere verilen zararların en aza indirilebileceği

²¹³ Orhan Gökçe, Süleyman Karaçor, Erhan Örselli, Ali Şahin, Metehan Temizel, “11 Terör Eyleminin Türk Basınında Algılanış ve İşleniş Biçimi”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Ed.: Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitapevi, Konya 2004, s.217.

²¹⁴ Akıner, **a.g.e.**, s.20.

²¹⁵ Örgün, **a.g.e.**, s.102 – 103.

²¹⁶ Akıner, **a.g.e.**, s.56.

düşünülmektedir. International Herald Tribune gazetesinin 13 Eylül 2001 tarihli baskısında, Amerika'nın 'özgür bir toplum, özgürlük, güçlülük, tolerans bağımsızlık ve barışa adanmış demokrasi ilkesi', düşman yani Taliban'ın ise 'kapalı bir toplum, zorbalık, despotlar, kökten dinciler' kelimeleriyle nitelendirildiği tespit edilmiştir. Sadece bu örnekle değil, benzeri yayınlarda da İslam ve terörizm kelimeleri birbirini karşılar hale gelmiş, Taliban, Usame Bin Ladin ve İslam birlikte anılır olmuştur.²¹⁷

ABD'nin önde gelen gazetelerinden Washington Post okuyucularına özel bir baskı yaparken; saldırının binlerce kişinin hayatına mal olmuş olabileceğini duyurmuştur. Teröristlerin kaçırdığı dört uçağın, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagonu çakıldığını bildiren Post, ABD yönetiminin terörist eylemle Usame Bin Ladin'in bağlantısı olduğuna ilişkin delillere sahip olduğunu da bildirmiştir.²¹⁸

New York Times, "*ABD'de saldırıya uğradı. New York ve Washington'da korkunç terör*" adlı haberinde, Düşmanın modern çağda ABD topraklarındaki savunma noktalarına kadar girebildiğini kanıtladığını belirtmiştir. New York Post, '*Savaş eylemi*' başlıklı haberinde Ortadoğu'yu özellikle radikal İslam köktenciliği ve cihadı terörün kaynağı olarak gösterdikten sonra, ABD'nin İsrail ve diğer Batılı müttefikleri ile el ele olacağını haber vermiştir.²¹⁹

Los Angeles Times, "*Manhattan' dan yükselen dumana rağmen ABD ayakta kalacaktır*" derken, USA Today gazetesiye haberi "*Ülkeyi terör dalgası sardı*" şeklinde duyurmuştur. Olayın görgü tanıklarının anlattıklarına yer veren gazete, sorumluların bulunması için dünya çapında bir soruşturmanın başladığını yazmıştır. Amerika'nın en çok okunan haber kanallarından MSNBC'nin '*Kitlesel Katliam*' adlı haberinde saldırının ardından ilk akla gelen ismin Suudi asıllı terörist Usame bin Ladin olduğu ifade edilmiştir.²²⁰

11 Eylül saldırıları İngiltere basınında eylemin bir savaş ilanı olduğu, ABD, müttefikleri ve tüm medeni dünyanın bir savaş içinde olduğu, ancak ABD'nin askeri operasyondan önce, vuracağı kişi, grup ya da ülke hakkında delile sahip olması gerektiği, teröristlerin ABD'ye vurduğu darbe ne kadar barbarca olursa olsun, bunun

²¹⁷ Akıner, a.g.e., s.190 – 193.

²¹⁸ <<http://www.biglook.com/usa/basindan.html>>, (13.02.06).

²¹⁹ Akıner, a.g.e., s.49 – 50.

²²⁰ <<http://www.biglook.com/usa/basindan.html>>, (13.02.06).

yanıtının medeni olması gerektiği ayrıca bu saldırıyı bir devletin koruması altındaki bir düşmanın yapabileceği ve tüm işaretlerin Usame Bin Ladin'i gösterdiği ifade edilmiştir.²²¹

İtalyan basınında terör saldırısı ile ilgili olarak şu ifadeler yer almıştır: *'Amerika'ya ve medeniyete saldırı. Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kulelerine ve ABD Savunma Bakanlığı Pentagonu kaçırılan uçaklarla yapılan saldırı sonucu binlerce kişinin öldüğü sanılıyor. ABD'ye yapılan saldırının Filistin ve Japonya tarafından üstlenilmesine rağmen uzmanlar, gerçek sorumluların henüz konuşmadığını belirtiyorlar. Saldırıyla ilgili olarak tüm şüpheler Suudi Arabistanlı terörist Usame Bin Ladin üzerinde yoğunlaşıyor'*.²²²

Orianna Fallaci'nin İtalya'nın 'Corriere della Sera' gazetesinde yayımlanan 'Öfke ve Gurur' başlıklı yazısında, tüm Müslümanları Usame Bin Ladin ve Taliban'la özdeş kılarak 'uygarlık düşmanı ve tehlikeli ilkeler' ilan etmiştir. Fallaci gurur duyduğu 'Batı' uygarlığını şöyle tarif etmiştir: *"Bizim uygarlığımızın ardında Rönesans var. Leonardo da Vinci, Mikelanj, Rafael, Bach, Mozart, Beethoven, Rossini, Donizetti, Verdi var. Bizde bilim var. Onlarda ne var?"*²²³

Fransa'da yayınlanan Le Monde gazetesi ise 'Amerika şaşkınlık içinde' başlığıyla verdiği haberde, saldırıların bilançosunu çıkartmak için henüz çok erken olduğunu bildirmiştir. Bir başka Fransız gazetesi Liberation da saldırıyı, 'ABD kaos içinde' başlığı ile vermiştir. Gazete, manşetinde, bugüne kadar dünyada asla görülmeyen ölçüdeki terörist saldırıların New York ve Washington'u vurduğunu belirtmiştir. Liberation, haberinde, *"Dünyanın bir numaralı gücünün istikrarı bozuldu. ABD, saldırıya karşı misilleme sözü verdi. Tüm dünya kaygı içinde."* ifadelerine yer vermiştir.²²⁴

Almanya basında da saldırıların dünyayı sarstığını, binlerce kişinin hayatını kaybettiğini ve Başkan Bush'un 'Milli Yas' ilan ederek intikam alacağını duyurmuştur.²²⁵ Die Welt haberini *"New York'taki toplu katliam, yalnız Amerika'yı*

²²¹ <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>>, (15.02.06).

²²² <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>>, (15.02.06).

²²³ Sibel Özbudun, Temel Demirer, "Global Beyaz Adam", **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.207.

²²⁴ <<http://www.biglook.com/usa/basindan.html>>, (13.02.06).

²²⁵ <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>>, (15.02.06).

değil hepimizi kalbimizden vurdu. Bu felaket, özgürlüğümüze, güvenliğimize, insanlığa ve doğruya inananlara yönelik olduğu için çok şeyi değiştirecektir.” şeklinde vermiştir.²²⁶

İran gazeteleri, ABD'de düzenlenen saldırılara değişik tepkiler vermiştir. İran Dışişleri Bakanlığı'na yakın olarak bilinen Iran News gazetesi, *"New York'ta yaşananların hiçbir sıfatla anlatılamayacak kadar ürkütücü"* olduğunu belirterek, *"hangi neden, bu nedenle hiçbir ilgileri olmayan binlerce insanın öldürülmesini ve yaralanmasına değer?"* diye sorarken, Muhafazakar Tehran Times gazetesi ise *"Beyaz Saray'ın nihayet İsrail'e verdiği şartsız desteğin bedelini ödedi."* demiştir.²²⁷

İsrail basınındaki genel kanı ise saldırılarının sorumlusunun İslamcı örgütler olduğu yönündedir. Manşetler *'Manhattan'da Cihat', 'Özgür dünyaya saldırı', 'ABD alev alev'* şeklinde atılmıştır. Ma'riv gazetesinde saldırıyla ilgili yorumlarda, faillerin İslamcı örgütler olduğuna dikkat çekilmiştir. Aynı gazetede yazan terör uzmanı Ehud Sprinzak ise saldırının sorumlusunun Usame Bin Ladin olduğunu yazmıştır. Sprinzak, saldırının Yahudiler açısından tarihin en büyük halkla ilişkiler olayı olduğunu ifade ederek, *"Binlerce diplomat, İslami terörün tehlikesini bu korkunç görüntüler kadar açıklayamazdı."* ifadesini kullanmıştır. Ha'aretz gazetesinin yorumları da 11 Eylül saldırılarının sorumlusunun Usame Bin Ladin olduğu şeklindedir.²²⁸

Rus Vremya gazetesi, Amerika'daki felaketin olası sonuçlarını ele almıştır. Rus ordu kaynaklarına dayanarak yorum yapan gazete, Amerika'nın şu anda sakin yorum almasının fırtına öncesi sessizliğe benzediğini ve yakın zamanda karşı eylemlerin başlayacağını yazmıştır.²²⁹

Japon gazetesi Kyodo News, Amerikan Başkanı Bush'un açıklamalarını öne çıkarmıştır. Bush'un saldırıları 'Savaş ilanı' olarak değerlendirdiğini yazan gazete,

²²⁶<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-3224/13_Eylül_2001Dünya_basımında_Kara_Salı.doc>, (28.04.06).

²²⁷<<http://www.biglook.com/usa/basından.html>>, (13.02.06).

²²⁸ Akiner, **a.g.e.**, s.52.

²²⁹<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-3224/13_Eylül_2001Dünya_basımında_Kara_Salı.doc>, (28.04.06).

Amerikan istihbaratının dünya çapında büyük bir soruşturma yürüttüğünü belirtmiştir.²³⁰

Irak devlet televizyonu ise olayı, yüzyılın eylemi şeklinde duyurmuş ve Amerika'nın insanlığa karşı suç işlediği için böyle bir operasyonu hakettiğini ifade etmiştir.²³¹

Suudi Arabistan, Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a yapılan saldırıyı kınayarak, terörün her türü ile mücadeleye devam edeceğini açıklamıştır. Ayrıca terörün tüm dinlere ve medeni insani değerlere aykırı olduğu belirtilmiştir.²³² Suudi Yönetimi 25 Eylül 2001'de Taliban Yönetimi ile tüm diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştır.²³³

Türk basınında, Amerika'nın Bin Ladin stratejisinin aksine, Afganistan stratejisinin çok da tutmadığını söylemek olanaklıdır. Yalnızca birkaç yazıda, Amerika'nın Taliban'ı temizlemesinin doğru ve Türkiye tarafından desteklenmesi gereken bir girişim olduğu vurgulanmaktadır. Onun dışında Türk basınında Taliban hareketına yönelik iyimser bir tablonun olmadığı, bunu karşın biraz ironi, biraz da karşıt bir yaklaşımın söz konusu olduğunu söylemek olanaklıdır.²³⁴

Türk basınının konuyu ele alışını inceleyen Yücel Can'a göre Merkezde yer alan köşe yazarları 11 Eylül'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırının bir terör eylemi olduğu ve Türkiye'nin Afganistan operasyonunda ABD'nin yanında yer alması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Merkezde yer alan yazarlara göre; 11 Eylül'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı bu bin yılın en büyük terör eylemidir; bu yüzden vakit kaybetmeden teröre karşı global bir savaş başlatılmalıdır. Ayrıca Afganistan operasyonunun meşruiyetini tartışmanın anlamsız olduğunu, dünyanın yeniden şekilleneceği bu dönemde ABD ile birlikte hareket ederek aktif rol oynamak gerektiğini, hükümetin yeterince aktif olmadığını belirtmiştir. İslamcı kategorisine dahil edilen köşe yazarlarının ise üzerinde hemfikir oldukları ve öncelikle vurguladıkları hususlar; 11 Eylül saldırısının bir terör eylemi olmakla

²³⁰ <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-3224/13_Eylül_2001Dünya_basınında_Kara_Salı.doc>, (28.04.06).

²³¹ <<http://www.biglook.com/usa/basından.html>>, (13.02.06).

²³² <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>>, (15.02.06).

²³³ Ersan, Bostancıoğlu, **a.g.e.**, 13.

²³⁴ Gökçe, Karaçor, v.d., **a.g.m.**, s.213.

birlikte İslam'la ilişkilendirilmesinin yanlış olduğu ve ABD'nin Afganistan'a yapacağı bir saldırıya destek vermemek gerektiği hususlarıdır.²³⁵

2. Terör Saldırılarının Devletlerin Politikalarında Meydana Getirdiği Değişiklikler

ABD'deki terör, sadece yer olarak değil, biçim ve boyut olarak da şaşkınlık uyandırmıştır. Dünyanın, hatta tarihin en büyük gücü, teknolojinin ve istihbaratın kalesi sayılan bu ülke evinde vurulmuştur.²³⁶

Eğer küreselleşme bir gücü temsil ediyorsa, 11 Eylül'ü gerçekleştirenler her kimse, ABD'nin şahsında bu güce olan bir itirazı, terörist bir eylem ile dile getirmişlerdir. Çünkü saldırı ABD elitlerine; ekonomik elite (İkiz Kuleler), askeri elite (Pentagon) ve siyasi elite (Beyaz Saray'a) yönelmiştir. Bunlar ise ABD egemenliği başta olmak üzere, küreselleşme sürecinin yaratıcısı, sürdürücüsü ve yayıcısı durumunda olan kesim ve kurumlardır. O halde durum bunlarla tümüyle bağlantısız değildir. Yola çıkış tamamıyla bu hedefle sınırlı değilse bile, ortaya koyduğu sonuçlar bakımından böyle bir değerlendirmeyi haklı kılmaktadır.²³⁷

Terör saldırısını gerçekleştirenler Washington ve New York'ta binlerce sivil öldürüp Dünya Ticaret Merkezi'ni yerle bir etmekle kalmamışlar ayrıca Batının egemen mitini de yok etmişlerdir.²³⁸ ABD sınırları içerisinde gerçekleştirilen saldırılar neticesinde '*Pax Americana*' (ABD Barışı) ile simgelenen düzenin sarsıldığı da bir gerçektir. Bu saldırılar, Dünya Düzeni kurmayı amaçlayan süper

²³⁵ Yücel Can, "11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezine Düzenlenen Terör Saldırılarına İlişkin Ulusal Basında Çıkan Köşe Yazılarının İçerik Analizi", <<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yucelcan.htm>>, (15.02.06).

²³⁶ Mahir Kaynak, **Sil Baştan Devletler Oyununda Çıkarları Korumak**, 2nci Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2003, s.11.; Amerika'da aktif olan tam 9 istihbarat birimi bulunmaktadır. Bunlar: CIA (Merkezi İstihbarat Ajansı), NCS (Milli Güvenlik Ajansı), G2 (Kara Kuvvetleri İstihbarat Servisi), ONI (Deniz Kuvvetleri İstihbarat Servisi), A2 (Hava Kuvvetleri İstihbarat Servisi), INR (Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu), AEC (Atom Enerjisi Komisyonu), FBI (Federal İnceleme Bürosu), Ayrıca Hazine ve Enerji bakanlıklarının da istihbarat birimleri bulunmaktadır. Elektronik istihbarat dünyasının en gizli ve en çok konuşulan sistemi ise ECHELON'dur. Amerika, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda arasında kurulan bu sistem, dünya çevresinde beş ana stratejik uydu kullanmaktadır. Bu uyduların her birinin yeryüzü üzerinde bir ana üssü yani istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca sistem 100'ün üzerinde irili ufaklı uyduyu da kullanıp yönlendirmektedir. Bu uydular eliyle sistemin dinlemediği, görmediği, izlemediği pek bir şey bulunmuyor. İletişim imkanlarının hemen hemen neredeyse tamamını tarayabiliyor ve kontrol altında tutulabiliyor. 1988 rakamları ile Echelon dakikada 2 milyon, günde ise tam 3 milyar telefon görüşmesini izlemiş ve dinlemiştir. Örgün, **a.g.e.**, s. 40 – 52.; Ayrıca Bkz. Ersanel, **a.g.e.**, s. 72 – 76.

²³⁷ Ahmet Özer, **11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, Elips Kitap, Ankara 2005, s.38 – 39.

²³⁸ Gray, **a.g.e.**, s.1.

devletlerin bazen kendi içlerindeki saldırıları bile engelleyebilecek bir güce sahip olmadıklarını göstermiştir.²³⁹

ABD'ye yönelik 11 Eylül 2001 terör saldırıları sadece ABD için değil tüm ülkeler ve uluslararası ilişkiler disiplini içinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu noktadan itibaren ABD'nin de vurulabilir olduğu gerçeği küreselleşmenin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagona yapılan ve uluslararası terörizmin kullandığı silah ve metotlar açısından yeni bir kaliteyi içeren saldırılar sadece ABD'ye yönelik bir tehdidi değil, tam tersine genel olarak küreselleşme sürecinin içerdiği risk ve tehditlerin dünyanın ekonomik gelişmesine ve uluslararası politikaya nasıl bir etkisi olduğunu ortaya koyması açısından da önemli bir hadisedir.²⁴⁰

Soğuk Savaşın bitmesinden sonra ulus - devlet modelinin ulus – ötesi inisiyatiflerle aşılması, temel hak ve özgürlüklerin tüm dünyaya yayılarak 'seküler bir demokrasi' anlayışının yerleşmesi bekleniyordu. Ancak saldırılardan sonra kazanılan hak ve özgürlükler yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır.²⁴¹ Saldırılarından sonra 'demokrasi ve siyaset' kavramlarının yerini 'istikrar ve güven' kavramları almıştır.²⁴² Bu kavramların ve değerlerin yeniden dizayn edilmesindeki en önemli faktör saldırının dünyanın en büyük gücüne yapılmış olması ve ABD'nin yeni güvenlik politikalarını belirlerken bunları kullanmak zorunda olduğundan dolayıdır.²⁴³

11 Eylül olaylarından sonra dünyanın çeşitli yerlerinde uygulamaya konulan terörle mücadele stratejisi, Amerika'da iktidarı sınırlandıran kavramların geri plana çekilmesi, dünya genelinde sivil özgürlüklerin terörle mücadele adına askıya alınması gibi bir çelişki ortaya çıkarmıştır.²⁴⁴

²³⁹ Ertan Özense, "Tarihin Sonuna Geciken Türkiye", **Tarihin Sonu Mu?**, Der.: Mustafa Aydın, Ertan Özense, 2nci Baskı, Vadi Yayınları, Ankara 1999, s.162.

²⁴⁰ Hüseyin Bağcı, "Türk Dış ve Güvenlik Politikalarındaki Gelişmeler ve Yeni Parametreler", **Türk Dış Politikası**, Der.: İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara.2004, s.911.

²⁴¹ Hasan Bülent Kahraman, "11Eylül: Post Modern Dönemin Bitişi", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.2 – 3.

²⁴² Özer, **a.g.e.**, s.29.

²⁴³ İhsan Bal, Sedat Laçiner, "Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye'nin İç Güvenliğine Yansımaları", **Türk Dış Politikası**, Der.: İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara.2004, s. 917.

²⁴⁴ Okan Arslan, Selçuk Arı, **Amerika Özgürlük Havarisi mi? Yoksa Günah Keçisi mi?**, Platin, Ankara 2004, s.368.

Çok sayıda ölümün ağırlığı altında ezilen, yıkımın derecesini anlamakta zorlanan birçok demokratik ülke, kendi terör, güvenlik ve gizlilik yasalarını acil biçimde yeniden değerlendirmiştir. Bu yasaların birçoğu sivil hakları engelleyici niteliktedir. Ayrıca bu yasalar değiştirilirken uluslararası anlaşmalarla belirtilen haklar da göz ardı edilmiştir.²⁴⁵ Bu bağlamda, Batı dışı uluslardan çalışmak için Batıya göç eden farklı ırk, din ve coğrafyadan gelen insanların tekrar göçe zorlama ihtimali ortaya çıkmış, artan ithal işgücünün bu ülkelerde artan nüfuslarını engellemek ya da sınırlamak için tarihi bir fırsat olarak değerlendirme eğilimine giren ve niyetinde olan Batılı ülkeler baş göstermiştir. Batı, çoğulcu ve özgürlükçü çalışma ve barınma ortamını sınırlama ve yok etme eğilimine girmiştir.²⁴⁶

11 Eylül saldırısından en fazla etkilenenler ise Müslümanlar olmuştur. Terörle mücadelede desteğine başvurulmuş ülkelere özellikle Rusya, Hindistan, İsrail ve Çin kendi Müslüman azınlıklarına uyguladıkları politikaları sürdürmek için bu olayı fırsat bilmişlerdir. İsrail Başbakanı Şaron, Yaser Arafat'ı "İsrail'in Bin Ladin'i" ilan etmiştir.²⁴⁷

11 Eylül tarihi bazılarının göre ABD liderliğindeki dünya hegemonyasını ifade için kullanılan yeni dünya düzeninin başlangıç tarihi, bazılarının göre on yıldır oluşturulmaya çalışılan ve kuramsal alt yapısı hazırlanan yeni dünya düzeninin biçimlenmeye başladığı tarihin ikinci aşaması olarak tanımlanmıştır. İki seçeneğin dışında düşünenler ise bu tarihi, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra amaçladığı küresel hegemonyayı bir türlü kuramayan, Avrupa ve Çin gibi dünya sistemini belirleyecek çapta iki yeni aktörün ortaya çıkmasını engelleyemeyen ABD'nin bu güçleri etkisizleştirmek için harekete geçtiği zaman dilimi olarak kabul etmiştir.²⁴⁸ Askeri açıdan ise 11 Eylül 2001 tarihi 21nci yüzyılın başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir.²⁴⁹

²⁴⁵ Dage, **a.g.e.**, s.230.

²⁴⁶ Mustafa Orçan, " 'Son'lu Medeniyet Tartışmaları ve 'Bilimsel Öngörüler' ", **Tarihin Sonu Mu?**, Der.: Mustafa Aydın, Ertan Özensel, 2nci Baskı, Vadi Yayınları, Ankara 1999, s. 244.

²⁴⁷ Fuller, **a.g.e.**, s156.; Ahmet Davutoğlu, "Felsefi ve Stratejik Boyutlarıyla 11 Eylül Sonrası Dönem", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.70.

²⁴⁸ Karagül, "Sorun Amerika'nın İslam'la Savaşı mı?", s.137.

²⁴⁹ Haluk Şahin, "21nci Yüzyılın İlk Savaşı", **Radikal**, 12 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırımın Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.29.

İkinci Dünya savaşı sonrasında Churchill'in ifadesiyle Avrupa'yı ikiye bölen demir perdenin teşekkülü ile ikili kutuplu bir dünya 'dengesinden' bahsedilmiştir. Bu 'denge', 1917 Ekim Bolşevik Devrimiyle kurulup İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında dünyayı etkileyen 'alternatif' bir güce dönüşen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin liderliğindeki Sosyalist Doğu Bloğu ile bu kanun karşısında yer alan esas olarak liberal demokrat gelişmiş kapitalist Batı Bloğu arasındaki mücadeleden oluşmuştur.²⁵⁰

Bilindiği üzere SSCB'de Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un başlatmış olduğu 'açıklık ve yeniden yapılanma'²⁵¹ politikalarının ardından Doğu Bloğu çözülmeye başlamış, 9 Kasım 1989 yılında Berlin Duvarı yıkılmış, 1990 yılında SSCB dağılmış, 1991 yılında Varşova Paktı sona erdirilip 45 yıllık 'Soğuk Savaş' dönemi sona ermiştir.²⁵²

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ABD'nin dış politikasının temel eksenini bir daha SSCB gibi ABD'nin tek kutupluluğuna meydan okuyacak bir gücün oluşmaması ve tek kutuplu dünya düzeninin 21. yüzyıla taşınması oluşturmuştur.²⁵³

1991 yılında ABD başkanı Bush 'Yeni Dünya Düzeni'nin (New World Order) kurulduğunu ilan etmiştir.²⁵⁴ Bu geçiş döneminin ilk safhasında tek süper güç

²⁵⁰ Murat Yılmaz, "Medeniyetler Çatışması'na Giriş", **Medeniyetler Çatışması**, Der.: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara 2003, s.14 – 15.

²⁵¹ SSCB Kongresinde 1 Mart 1986'da gündeme getirilen 'Yeniden Yapılanmanın (Perestrojka)' birinci aşamasında psikolojik başarı amaçlanmış ve ekonomik olarak düzluğe çıkmak için planlar yapılmıştır. 'Açıklık'ın (Glastnost)' ise Yeniden Yapılanmanın gerçekleşmesi için bir araç olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Açıklık politikasında genel olarak parti içi demokratikleşme, daha fazla özgürlük ve demokrasi konuları gündeme getirilmiştir. Erel Tellal, "SSCB'yle İlişkiler", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Ed.: Baskın Oran, 6ncı Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 159 – 160.

²⁵² Erol Bilbilik, İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO – İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, s.28.; Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 5nci Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s.158.

²⁵³ Ümit Özdağ, "Cephe Ülke – Büyük Ortadoğu ve Yeni Bir NATO Stratejisi mi?", **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Ortadoğu Özel**, Asam Yayınları, Cilt 9, S.4, Ankara 2003, s.9.

²⁵⁴ Büyük zaferle sonuçlanan ve dönem açan savaşlar sonrasında bir yeni düzenden bahsedilir; 1815 Viyana Kongresinin kurduğu 'Avrupa Uyumu', Birinci Savaş sonunun 1919 'Versailles Düzeni' gibi. İngiltere ve ABD'nin fazla erken davranarak daha Ağustos 1941'de Atlantik Bildirgesiyle sözünü ettikleri yeni düzen. Soğuk Savaş sonrası ortamında, Batının gerek ekonomik, gerekse siyasal ve askeri açıdan artık rakipsiz olduğu ve bu yeni düzeni gerektiğinde savaşla korumaya kararlı bulunduğu, 1991 Körfez savaşıyla anlaşılmuştur. Orta Doğu'daki petrol düzenini bozmaya çalışan Irak'ı ABD ve müttefikleri uluslararası denklemden tamamen çıkarmışlardır. Böylece ABD, Başkan George Bush'un Körfez savaşı sırasında Kongre'de kullandığı 'Yeni Dünya Düzeni' kavramının iki temel taşı, yani insan haklarını ve "piyasa/pazar ekonomisi"ni silahla müdahale edip koruyacağını

olarak kalan ABD'nin önderliğinde yeni bir dünya düzeni kurulacağı fikri, Körfez ve Somali Çıkarması gibi uluslar arası operasyonlara meşrutiyet kazandıran bir retorik olmaktan öteye geçememiş ve uluslararası ekonomi - politikte ortaya çıkan güçler dengesi kendi kurallarını dikte ettirmiştir.²⁵⁵

SSCB'nin dağılmasıyla kesin biçimde bir zafer kazanan ABD, bu zaferin meyvelerini tam olarak toplayamadan, çok ciddi bir açmazla karşı karşıya kalmıştır: Soğuk Savaş sona erdiğine göre ya kendi yarıküresine geri dönmesi ya da hedefine ulaşmak için yoluna devam etmesi gerekmektedir. 20. yüzyılın son 10 yılı, ABD'nin bu açmazı aşmak için çabaladığı, ulusal çıkarlarını, Yeni Dünya Düzeni'nin dinamiklerine göre yeniden tanımlamaya çalıştığı, kısacası "21. yüzyıla hazırlandığı" bir dönem olmuştur.²⁵⁶

Amerikalılar en baştan beri ulusal kimliklerini hep istenmeyen 'ötekinin' karşıtlığı üzerine inşa etmişlerdir.²⁵⁷ Amerika (ve Batı dünyası) bu hazırlık döneminde özellikle Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması'²⁵⁸ teziyle yeni bir 'öteki' yaratma sürecine girmiştir.

1990'da yapılan NATO zirvesinde İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher düşmanın yeni renginin 'yeşil' olduğunu açıklamıştır.²⁵⁹ Bernard Lewis'in, The

---

kanıtlamıştır. Baskın Oran, "Küreselleşme Ekseninde Türkiye 1990 – 2001", **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980:2001**, Ed.: Baskın Oran, 6ncı Baskı, İletişim Yayınları, s.209 – 210.

²⁵⁵ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, s.76.

²⁵⁶ Çağrı Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ed.: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2002, s.56 – 57.

²⁵⁷ Samuel P. Huntington, "ABD Ulusal Çıkarlarını Yitirirken", **Medeniyetler Çatışması**, Der.: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara 2003, s. 158.

²⁵⁸ "Benim faraziyem şudur ki, bu yeni dünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hakim mücadele kaynağı kültürel olacak, Milli devletler dünyadaki hadiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hakim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecek." Samuel Huntington, "Medeniyetler Çatışması mı?", **Medeniyetler Çatışması**, Der.: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara 2003, s. 22.; Huntington, iki kutuplu sistemin sona ermesiyle eskiden var olan mücadelelerin de sona ereceği kanısında değildir. Mücadele bir başka biçimde yine devam edecektir. Bu defa ideolojilerin yerini uygarlıklar alacaktır. Batı uygarlığın modernleşme çerçevesinde evrenselleştiği düşüncesi doğru değildir. Çeşitli toplumlar, kültürel birlikteliği ve ayrılıkları ile belirlenen uygarlıkların üyeleridir. Bu uygarlıklar mücadelesi de Batı uygarlığı ile, başta İslam olmak üzere Doğu uygarlıkları arasında geçecektir. Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 3ncü Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 2000, s.133.

²⁵⁹ Bekir Günay, "Terörden Arındırılmış Bir Dünya mı Terörist (Trös)leşen Güçler mi?", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Ed.: Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitapevi, Konya 2004, s.115.

Atlantic Monthly dergisinde 1990 eylülünde yayımlanan ‘The Roots of Muslim Rage’ (Müslüman öfkesinin kökleri) başlıklı uzun makalesinde işlediği tez de, İslam’ın sadece Hıristiyanlık’la değil, Hıristiyanlık Dünyası (Christendom) da denilebilecek bütün bir Batı ile kavgalı olduğu şeklindedir.²⁶⁰

1990 - 1999 arasında yaşanan, Körfez Savaşı, Bosna ve Kosova operasyonları, NATO’nun genişlemesi, Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) kurulması gibi ABD’nin damgasını vurduğu gelişmeler bir yandan Washington’un tek süper güç olarak kalmanın avantajlarını somut olarak görmesini sağlarken, diğer yandan, tek kutuplu bir dünyayı çıkarlarına aykırı görenlerin seslerini yükseltmesine de neden olmuştur. ABD’nin, çoğu zaman tek başına karar vererek gerçekleştirdiği eylemler, SSCB’nin ve Varşova Pakti’nin olmadığı bir dünyada, daha sık ve derinlemesine sorgulanmıştır.²⁶¹

Soğuk Savaş döneminin ‘yılığ dengesi’ ABD ve Batı Avrupa arasında potansiyel çıkar çatışmalarını gizlemiş ve uyumu zorunlu kılmıştır. SSCB’nin dağılmasıyla, ortak bir düşmandan yoksun kalmak, ABD ve Batı Avrupalı ülkeler arasında stratejik düşünce farklılaşmalarını belirginleştirmiştir.²⁶²

Bu dönemde bütün büyük aktörler yığınak yapmışlardır. Almanya Avrupa Birliği içinde lider konumunu sürdürürken, Fransa Nükleer Programına devam etmiş, Rusya Avrupa’ya yaklaşırken, Çin ekonomik olarak ilerlemeyi sürdürmüştür.²⁶³ Bu bağlamda Sovyet ordusunun baskısından kurtulan ve birleşen Almanya’nın dünya politikasına Avrupa Birliği aracılığı ile büyük oyuncu olarak geri dönme çabası, bir yandan Fransa’nın Avrupa’nın gücünden istifade ederek Sovyetlerin boşalttığı yere gelme çabasını ortaya çıkarmıştır.²⁶⁴ Mayıs 1992 yılında bir ‘Avrupa Ordusu’ kurmak için Fransa ve Almanya çalışmalarına başlamıştır.²⁶⁵

²⁶⁰ Kuru, **a.g.e.**, s.72.

²⁶¹ Çağrı Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, s. 56 – 57.

²⁶² Zeynep Dağı, “Rusya’nın Güvenlik Politikası ve Türkiye”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ed.: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2002, s.169.

²⁶³ Davutoğlu, **Küresel Bunalm**, s.20.

²⁶⁴ Özdağ, **a.g.m.**, s. 17.

²⁶⁵ İlhan Uzgel, “ABD ve NATO İle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980:2001**, Ed.: Baskın Oran, 6ncı Baskı, İletişim Yayınları, s.312.

AB'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri, bu ülkelerle imzalanan ortaklık ve işbirliği anlaşmaları ile ticaret ve işbirliği anlaşmalarında hukuki ve siyasi zeminini bulmuştur. Ortaklık ve işbirliği anlaşmaları Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan ile 1995'te, Türkmenistan ile 1998'de imzalanmıştır.²⁶⁶

İlerleyen yıllarda birleşen ve ortak para gibi çok önemli bir göstergeye sahip olan Batı Avrupa devletlerinin belirleyici kısmı ekonomik güç bakımından Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomik gücüyle boy ölçüşür duruma gelirken, Japonya bağımsız bir iktisadi güç olmayı sürdürmüş, dünya işlerine daha fazla katılma isteğini ortaya koymuştur.²⁶⁷

1993 yılında 'Yakın Çevre' doktrinini uygulamaya başlayan Rusya Bağımsız Devletler Topluluğunu siyasi bir örgüt haline getirmeye çalışmıştır. 2000 yılında ise imzalanan anlaşmayla Avrasya Ekonomik Topluluğunu kurmuşlardır.²⁶⁸

Çin'in ev sahipliğinde, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan Devlet Başkanları, Çin'in Şanghay kentinde 26 Nisan 1996 tarihinde bir araya gelerek 'Şanghay Beşlisi'ni oluşturmuşlardır.²⁶⁹

²⁶⁶ Avrupa Birliğinin Orta Asya Politikası, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=69&sayfa=15>>, (13.02.06).

²⁶⁷ Primakov, **a.g.e.**, s.144.; Geçmişte, Amerika olarıyla rekabet edebilecek başka bir uluslararası para birimi olmamıştır. Ama 1 Ocak 1999'da Avrupa Birliği'nin değişim aracı olarak 'euro' sahneye çıkmıştır. Euro, istikrarlı görünmüş, parasal olanakları çeşitleme fırsatı vermiş ve onu bir silah gibi kullanmak isteyenleri de tatmin etmiştir. Bazı ülkeler euroyu kullanmayı tasarlamaya başlamışlardı. Bu ülkelerin sayıları çoğaldıkça Amerikan doları da egemen konumunu o ölçüde yitirebilirdi. Amerika'nın Asya Para Fonu'na ya da özellikle bazı Doğu Asya devletleri için ortak para birimi yönündeki gelişmelere muhalefeti de aynı endişelerle anlatılabilir. Ataöv, **a.g.e.**, s.118 – 119.

²⁶⁸ Ertan Efeğil, "Türk – Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç", **Türk Dış Politikası**, Der.: İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara,2004, s. 360 – 361.

²⁶⁹ Kutay Karaca, "Çin Halk Cumhuriyetinin Yeni Güvenlik Kavramı, Şanghay İş Birliği Örgütü ve Türkiye'nin Bölgedeki Örgütlenmeye Bakışı", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2004, s. 204.; *Sovyetler Birliği'nin sona ermesi ile eski birliği oluşturan cumhuriyetler bağımsızlıklarını kazandılar. Fakat bu yeni bağımsız cumhuriyetler kendi politikalar formüle ederken ve uygularken bölgesel ve küresel güçlerden doğal olarak etkilenmektedirler. Orta Asya'nın Rusya ve Çin arasında stratejik bir önemi vardır. Bu nedenle Orta Asya Cumhuriyetleri kendi dış politikalarını belirlerken bu iki büyük gücün çıkarları büyük bir etken teşkile ettiği için bunları da hesaba katmalarını gerekli kılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni tek kutuplu sistem kuruldu ve eski süper güç olan Rusya ve büyüyen bir güç olan Çin bu durumdan rahatsız oldular ve bazı durumlarda memnuniyetsizliğini gösterdiler. Yeni uluslararası sistem Çin ve Rusya'nın daha ileri işbirliği için uygun zemin de hazırlamaktaydı. Buna ek olarak Rusya, Çin ve Orta Asya cumhuriyetlerinin sınır çatışmaları, terörizm, radikalizm ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi bazı ortak sorunları vardı. Pratikteki bu gerekçelerin dışında, Orta Asya cumhuriyetleri Çin ve Rusya arasında kırılgan coğrafi konumu yüzünden ulusal çıkarlarını ve bağımsızlıklarını korumak için bu iki güç ile iyi geçinmek durumundadırlar.* İdris Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?", **Türk Dış Politikası**, Der.: İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara,2004, s.610.

Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde Rusya ile Çin'in Orta Asya ile olan ilişkilerini her geçen gün güçlendirmekte oluşan ve katılması olası yeni adaylarla (Moğolistan, Kuzey Kore İran, Hindistan ve Pakistan) Karadeniz'den Pasifik'e kadar uzanan yeni bir güç merkezi oluşmaya başlamıştır. Rusya ile Çin arasındaki yakın ilişkiler ve bu iki ülke ile Orta Asya devletleri arasındaki işbirliğine İran ve Hindistan'ın da eklenmesiyle, tüm Avrasya'yı kat eden bir alanda yeni bir güvenlik kuşağı ya da diğer bir tabirle ABD karşıtlığı üzerine oluşturulan "yeni mukavemet bloğu" nun oluşması gündeme gelmiştir. Bu ise, ABD'nin bölgede etkin olabileceği boşlukların kapanması ve bölgedeki nüfuzunu kaybetmesi anlamına gelmektedir.²⁷⁰ Zaten bu yönde açıklamalar da yapılmıştır. 1997 yılı Nisan ayında Moskova'da bir araya gelen Boris Yeltsin ile Jiang Zemin'in 'tek kutuplu bir dünyayı kabul etmeyeceklerine' dair bir açıklamada bulunmuşlardır.²⁷¹

Rusya ayrıca, Afganistan'da Taliban iktidarını ve Özbekistan'daki ayrılıkçıların faaliyetleri bir potada eriteceği fırsatı kollamış ve Batı'ya "İslamcı Fundamentalizm uygar dünyamızın ortak tehdidi; ben aslında yalnız kendimin değil, sizin de çıkarlarınızı savunmak amacıyla bu tehdide karşı siyasi, askeri önlemler alıyorum. Bu nedenle ya bana yardım edin ya da işime karışmayın" söylemini geliştirmiştir.²⁷²

11 Eylül öncesinde bir çok Amerikan strateji uzmanı tarafından Çin'in ABD'ye karşı bir alternatif ya da yeni bir süper güç olarak algılandığı ve Çin'i SSCB'den sonra bir süper güç olarak görme eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Robert Kagan, Çin'in kısa vadede Doğu Asya'da egemen güç olma bakımından ABD'nin yerini alacağına, uzun vadede ise Amerika'nın dünya gelenindeki egemen konumunu ele geçireceğini açıklamıştır.²⁷³ Tüm bu gelişmeler tek kutupluluktan çok kutupluluğa giden sürecin işaretlerini vermiştir.²⁷⁴

Avrupa, Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'nin kazançlarını ortadan kaldırarak, en son Irak ambargosunu anlamsızlaştırarak 90'lı yılların başında

²⁷⁰ Mehmet Seyfettin Erol, Çiğdem Tunç, "11 Eylül Sonrası ABD'nin Küresel Güç Mücadelesinde Orta Asya", **Avrasya Dosyası Küresel Değerlendirme Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, S.3, Ankara 2003, s.12.

²⁷¹ Erol, "11 Eylül: Türk Politikasında Mecra Arayışları ve Orta Kafkasya Boyutu", s.34.

²⁷² Ülkü, **a.g.e.**, s.97 – 100.

²⁷³ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.357.

²⁷⁴ Primakov, **a.g.e.**, s.145.

kaybettiklerini iki binli yılların başında geri almaya çok yaklaşmıştır.²⁷⁵ 1997'lerden itibaren Almanya ve Fransa'nın, Rusya, Çin ve İran'la yakın ilişkilere giderek, Paris'ten Moskova'ya ve Basra Körfezi'ne uzanan ekonomi ve güvenlik eksenini dayanışma hattı oluşturma teşebbüsü ABD'nin Kafkaslar ve Orta Asya'ya yönelik politikalarına ağır darbe indirmiştir. Taliban'a karşı savaşan Ahmet Şah Mesud, Afganistan Devlet Başkanı Yardımcısı sıfatıyla AB tarafından Strasbourg'a davet edilmiş ve en üst düzeyde ağırlanmıştır. AB'nin üst düzey yöneticileriyle bir araya gelen Mesud, Avrupa Parlamentosu'nda konuşma yapmış ve "Afganistan'ı yeniden fethetmek" için yardım istemiş, bu desteği de almıştır. AB, Mesud'a Taliban'ı devirmek için ekonomik ve askeri destek taahhüt etmiştir. Avrupa'nın ABD'ye meydan okumasının Afganistan'la tamamlanacağı düşünülmektedir. Taliban'ın devrilmesi sonucu Avrupa'ya daha doğrusu Fransa'ya yakın Ahmed Şah Mesud'un iktidara gelmesi Orta Asya/Kafkaslar, enerji kaynakları ve boru hatları üzerinde ABD/İngiliz planları bertaraf edebilirdi. Ancak Mesud Avrupa'dan döndükten kısa süre sonra öldürülmüştür.²⁷⁶

Soğuk Savaş sonrası uluslararası hegemonyasını dayandırdığı dış politika paradigmasını kaybeden,²⁷⁷ dünyada ki büyük güçler kendi politikalarını uygulayarak söz sahibi olmak isterken ekonomisi zor günler geçiren ve gücünün sonuna doğru yaklaşan,²⁷⁸ küreselleşme karşıtlığının çoğaldığı ve 11 Eylül'den bir hafta önce Güney Afrika'da Durban Konferansında sömürgecilik ve köle ticaretinden dolayı eleştirilere maruz kalarak konferansı terk etmek zorunda kalan²⁷⁹, tek kutuplu dünyanın hakimi olmasına rağmen dünya hakimiyetini özellikle askeri bakımdan pekiştirme yolunda çözüm arayan ABD için 11 Eylül terör saldırıları suiistimal derecesinde bir fırsat olmuştur. Bu olayı oldukça dramatik bir şekilde kullanan ABD

²⁷⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 222.

²⁷⁶ İbrahim Karagül, **Hristiyan Siyonistler – Kutsal Savaş ve İslam Dünyası Yüzyıllık Kuşatma**, Fide Yayınları, İstanbul.2005, s.8.

²⁷⁷ Engin Yıldızoğlu, "Trajedi Çok Büyük ve Durum Çok Karışık", Cumhuriyet, 17 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akış, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001,s.134.

²⁷⁸ Demirel, Çevikaslan, v.d., a.g.m., s.64.

²⁷⁹ Yılmaz, a.g.e., s.273.

‘Yeni Dünya Düzeni’ adı altında mevcut problemlerine çözüm bulmaya başlamıştır.²⁸⁰

2.1. ABD

11 Eylül öncesine kadar Amerikalılar, nerede özgürlük ve güvenlik problemi olursa olsun bunu önemsememişlerdir. Çünkü kendilerinin kendi mekanında özgür ve güvende olduğunu düşünmüşlerdir. Onlar için Amerika bir özgürlük alanıydı; özgürlük ve güvenlik probleminin hiçbir zaman Amerika'ya yansımayacağını zannetmişlerdir.²⁸¹

11 Eylül sabahı meydana gelen olaylar Bush yönetimi için büyük fırsat yaratmıştır. Başkan Bush, halkını kendine bağımlı kılmaya amaçlayan bir konuşma üslubu geliştirmiştir. Söyledikleri halkının içinde sürekli bir bunalım duygusu uyandırmayı amaçlamıştır.²⁸² Bu bağlamda 11 Eylül, Başkan Bush'un başkan olarak ‘yeniden doğuşuna’ zemin hazırlamıştır. 11 Eylül terör saldırıları Bush'un kamuoyundaki algılanış biçiminin değişimine yol açmış; böylece güçlü, karalı, tavizsiz, acımasız, Bin Ladin ve El Kaide'yi Afganistan'a kadar takip eden bir Başkan imajı oluşmuştur.²⁸³

11 Eylül saldırıları sonrasında, Amerikan toplumunda güven, itimat ve iletişim sağlayabilme becerisi açısından bazı şeyler kaybolmuş; güvensizlik sendromu doğmuş ve bu da, uluslararası anlaşmaların, uluslararası örgütlerin ikinci plana atılarak, ulusal çıkarların ön plana çıkmasına neden olmuştur.²⁸⁴ Saldırılarından sonra ABD halkı, eylemlerden duymuş olduğu korku sebebiyle demokrasinin sekteye uğramasında bir sakınca görmemiş, bu bağlamda; yönetimce kabul edilen medyanın denetimi ve bazı yayınların kaldırılması başta olmak üzere bir çok konuda kısıtlama

²⁸⁰ Taha Parla, “11 Eylül Yeni Bir Şey mi?”, **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkcügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 34.

²⁸¹ Davutoğlu, **Küresel Bunalım**, s.11.; Amerikan stratejisinin en önemli isimlerinden olan Amiral Mahan 1904 yılında Roosevelt'e sunulduğu öneride Amerika için belirlediği ilkelerden biri olan ‘Savaşı Sürekli Amerika Kıtasının Uzağında Tutma’ ilkesi gerçekleştirilememiş ve Amerikan İç Savaşından beri ilk defa Amerikalılar bu kadar güvenlik endişesi taşımışlardır. **a.g.e.**,s.27.

²⁸² Ataöv, **a.g.e.**, s.116.

²⁸³ Orhan Gökçe, “Terörizm Çağında Düşman İmajları – Düşman İmajlarının Savaş Müdahale ve Diğer Aksiyon ve Reaksiyon Açısından Önemi”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Ed.: Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitapevi, Konya 2004, s.95.

²⁸⁴ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.219 – 220.

getiren ‘*patriot* (yurttaşlık) yasası’ Amerikalılar tarafından itirazsız kabul edilmiştir.²⁸⁵

11 Eylül saldırıları bir önderlik etme, inşa etme, iyileştirme, misilleme yapma ve öncelikli yeniden düzenleme fırsatı haline gelmiştir.²⁸⁶

Saldırıları, Amerikalılarda bir şok etkisi yapmış ve toplumsal bir travmaya yol açmıştır. Bunun sonucunda, iki yönlü psiko-sosyal bir gelişme olmuştur. Bir yandan olağanüstü derecede korkmuş, ürkmüş, ABD vatandaşlarının onurları zedelenmiş, diğer yandan bu korku ve endişe oranında Amerikalılar bir birine kenetlenmiş, ilk defa bu oranda ABD milliyetçiliği yükselmiştir.²⁸⁷ Bu durum Amerikan halkının birlik ve beraberlikle hükümetinin ‘terörizme karşı savaşta’ kendisini desteklemeye hazır olduğu anlamına gelmiştir.²⁸⁸

Amerikan milliyetçiliğinin güçlendirilmesinde, yönetimin bilinçli politikaları da etkili olmuştur. Diğer bir deyişle yaşanan trajik olaylar duygusal ve milliyetçi söylemler ile beslenmiş ve toplumda ulusal bilinç güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu pozitif milliyetçiliğe karşın Amerikan olmayana karşı duyulan tepki ve kızgınlıkta da önemli bir artış olmuştur. Özellikle Ortadoğulu ve Müslüman kökenli kişilere yönelik şiddet hareketleri bunların başında gelmektedir.²⁸⁹

11 Eylül saldırılarından uzunca bir süre önce de Amerikalıların hayalindeki Arap ya da Müslüman stereotipler ‘teröriste’ karşılık gelmiş ve bu durum Arap ya da Müslümanlara önyargılı yaklaşımlara neden olmuştur. Bundan dolayı 11 Eylül saldırılarının hemen ardından Arap ya da Müslümanlara karşı işlenen nefret suçları önceden tahmin edilebilir bir nitelik taşımıştır.²⁹⁰ Bu suçların işlenmesinde yönetimin açıklamaları ile medyanın tahrikleri de etkili olmuştur.²⁹¹

²⁸⁵ Hamide Zafer, “Terörizmin Nedenleri”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Küresel Terör ve Türkiye Sempozyumu**, SAREM, Yıl 1, Sayı 6, Ankara 2002, s.7. İlgili sempozyuma Harp Akademileri sitesinden ulaşılabilir: <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13922/SAREM_6-sempozyum.doc>, (25.05.06).

²⁸⁶ Clark, **a.g.e.**, s.26.

²⁸⁷ Özer, **a.g.e.**, s. 71.

²⁸⁸ Dage, **a.g.e.**, s.127.

²⁸⁹ Yaman, **a.g.m.**, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

²⁹⁰ 19 Nisan 1995'te Oklahoma'daki Alfred P. Murrah Federal Binası bombalanmış ve 168 kişi yaşamını kaybetmiştir. Hedef, tahmin edildiği gibi ABD'deki Arap ve Müslümanlar olmuştur. Çünkü Amerikan halkı ve medyası saldırıyı Arap teröristlerin düzenlediğine inanmışlardır. Bu inançları saldırının gerçek faili Timothy McVeigh'in yakalanmasıyla boşa çıkmıştır. Ancak McVeigh yakalanana kadar, ABD'de Arap ve Müslümanlara karşı 200'ün üzerinden nefret suçu işlenmiştir.

11 Eylül felaketiyle ve bunun geri tepmeleriyle, 7 milyon Müslüman Amerikalı için sıkıntılı günlerin yaşandığı günlerde, biri Sih olan iki kişi, öfkeli vatandaşlarca öldürülmüştür. Yüzlerce Müslüman ve Arap dükkan sahibi, öğrenci, kadın ve sıradan vatandaş hakarete uğrarken, bunların hemen öldürmelerini talep eden afiş ve grafitiler de dört yanı sarmıştır. Yayımlanan bir Gallup araştırmasında, Amerikalıların yüzde 49'unun, ABD vatandaşı olanlar da dahil, Arapların özel bir kimlik taşımasına evet dediğini, yüzde 58'inin Amerika vatandaşı olanlar da dahil Arapların özel, daha yoğun güvenlik kontrolünden geçirilmesini talep ettiğini ortaya koymuştur.²⁹²

12 Eylül'de Bridgeview - Illinois'de, polis, Chicago'nun kenar mahallelerinden birindeki camiye yaklaşmaya çalışan 300 kadar göstericiyi durdurmuştur. 19 yaşındaki bir gösterici, Associated Press muhabirine *“Ben Amerikalı olmaktan gurur duyuyorum, Araplardan nefret ediyorum ve her zamanda da ettim.”* demiştir.²⁹³

Bu tarz saldırıları kınamasına karşın ABD yönetimi, saldırılar sonrası terörle mücadele adı altında olağanüstü güvenlik önlemleri uygulamaya başlamış, 1 Ekim 2001'de 'Milli Güvenlik Giriş - Çıkış Kayıt Sistemi'ni yürürlüğe koymuştur. Söz konusu sistemin bir gerekliliği olarak Arap ve Müslüman ülkelerin vatandaşları ABD'ye girişte fişlenecek, fotoğrafları çekilecek ve parmak izleri alınacaktır. Fişleme işlemleri çerçevesinde Göçmen ve Vatandaşlık Dairesi (INS) bürolarına parmak izi ve fotoğraf vermek üzere giden çok sayıda Müslüman tutuklanmıştır. Tutuklamalarda gerekçe olarak bu kişilerin vize sürelerinin dolduğu ya da arandıkları

TWA Flight 800, 17 Temmuz 1996'da New York'tan havalandıktan kısa bir süre sonra infilak etmiş ve mürettebatla birlikte bütün yolcular yaşamlarını kaybetmiştir. Oklahoma'nın bombalama olaylarındaki gibi, medya, TWA Flight 800'ün havada infilak etmesinin faturasını Müslüman ya da Arap teröristlere çıkan spekülasyonlarda bulunmaya başlamıştır. Uçağın düşmesinin ardından, Müslümanlara karşı işlenen nefret suçları bir kez daha yükselişe geçmiştir. Uçağın daha sonra yapılan incelemeler sonucu teknik bir arıza sebebiyle düştüğü açıklanmıştır. Akıner, **a.g.e.**, s.149 – 154.

²⁹¹ Tehran Times, “Kime Yaradığına Bakmalı”, Tehran Times, 15 Eylül 2001, **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s. 119.

²⁹² Edward Said, “Şüpheliğin Zorunluluğu Geri Tepki ve Geri Dönüş”, **ABD, Terör Ve İslam 11 Eylül Üzerine**, Der.: Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s.30.

²⁹³ Mone El – Ghobashy, “Çifte Tehlike”, Cairo Times, 26 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırımın Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.285.

öne sürülmüştür.²⁹⁴ Amerika Birleşik Devletleri çoğu Arap veya Ortadoğulu olan 1200 kişiyi basit suçlar veya göçmenlik meselelerinden dolayı tutuklamıştır.²⁹⁵ Havaalanlarında yolcu bagajlarını denetimden geçiren, çoğu göçmen ve derileri koyu renkli olan yaklaşık 30.000 kişi de işlerinden çıkarılmıştır.²⁹⁶

Saldırıların ABD'ye faturası ise yaklaşık 500 milyar dolar olarak tahmin edilmiştir. Bunun yanında küresel sermaye hareketleri yavaşlamış, ABD'de hava yolu şirketleri ve sigorta şirketleri bu saldırılardan olumsuz şekilde etkilenmiş ve ABD kendi içerisinde mali denetimleri arttırmıştır.²⁹⁷ Saldırıda, ikiz kulelerdeki bir çok küresel firmanın maddi zarara uğramaktan başka, bilgi ve iletişim şebekeleri tahrip olmuş, beyin takımı kaybolmuştur.²⁹⁸ Diğer yandan Kongre maddi kaynak teşkil etmesi bakımından, Washington yönetimine 40 milyar dolar acil yardım fonu aktarılmasını da onaylamıştır.²⁹⁹

ABD, terör saldırısı sonrası zararlarını ise 1945'ten bu yana ekonomisini dayandırdığı silah sanayi sayesinde kapatmaya başlamıştır.³⁰⁰ ABD, Afganistan saldırısıyla eş zamanlı olarak 'tarihinin en büyük askeri ihalesi' olan ve değeri yaklaşık 400 milyar doları bulan Joint Strike Fighter (JSF/Ortak Saldırı Savaş Uçağı) ihalesini açmıştır.³⁰¹ İhaleyi, Başkanlık seçimlerinde Bush ile yardımcısı Cheney'ye en çok bağış yapan, ABD yönetimindeki bir çok isimle yakın ilişkileri olan Lockheed Martin firması kazanmıştır.³⁰²

Zbigniew Brezezinski, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin temel stratejisinin ne olması gerektiğini şöyle açıklıyor: “*Genel hatlarıyla, ABD'nin saldırılara karşılık vermek için kendisine uzun vadeli, orta vadeli ve acil hedefler belirlemesi gerekmektedir. Uzun vadeli hedef, hem ülke içi güvenliğini güçlendirecek hem de teröristlerin siyasal desteğini kurtaracak bir uluslararası bir koalisyon oluşturmak olmalıdır. Orta vadeli hedef, bir yandan Orta Doğu, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da faaliyet gösteren terörist şebekelerin üzerine giderken, diğer*

²⁹⁴ Yaman, **a.g.m.**, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

²⁹⁵ Scowen, **a.g.e.**, s.284.

²⁹⁶ Ataöv, **a.g.e.**, s.79.

²⁹⁷ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.207 – 208.

²⁹⁸ Özer, **a.g.e.**, s.72.

²⁹⁹ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.207 – 208.

³⁰⁰ Parla, **a.g.m.**, s.40

³⁰¹ Demirer, Çevikaslan, v.d., **a.g.m.**, s.67 – 69.

³⁰² Temel Demirer, **Küresel İntifada**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005, s.266.

yandan terörizme hoşgörü gösteren yada gizli destek veren hükümetlerin durdurulmasıdır. Acil hedef ise, Afganistan'da ve Orta Doğu'da bilinen terörist kamplara ve liderlere karşı, ayrıca Taliban rejimine karşı doğrudan askeri eylemi içermelidir.”³⁰³

Bu bağlamda ABD, 'Çevreleme Politikası'na ek olarak, Bush Doktrini olarak da bilinen 'Önleyici eylem'(Pre-Emptive Action) doktrinini uygulamaya başlamıştır. Artık ABD'nin önünde bir 'düşman', bu düşmanla mücadele için 'hedef' ve bu düşmanın var olduğu bir 'bölge' oluşmuştur.³⁰⁴

ABD, bu savunma stratejisiyle uluslararası ilişkilerde yeni bir sayfa açmıştır. Yeni savunma stratejisi, diğer büyük güçlere meydan okuyarak ABD'yi küresel çıkarları olan tek ülke ilan etmiş, küresel egemenlik peşinde olduğunu açıklamıştır. ABD'ye rakip olabilecek yeni bir gücün yükselmesini caydıracak askeri ve teknolojik üstünlüğü korumaya kararlı olduğunun da altı çizilmiş ve 'çok taraflılığı' terk ettiğini açıklamış, 'önleyici vuruş' prensibini, başka ülkelerde gerektiğinde zor kullanarak 'rejim değişikliği' gerçekleştirme taktiği olarak benimsemiştir. Bu strateji, Kissinger'in deyimiyile uluslararası ilişkilerde bir 'devrim' anlamına gelmektedir. Çünkü, uygulandığı taktirde, uluslararası ilişkilerde, 1648 Westphalia Anlaşması'yla kurulduğu varsayılan, ulus-devletlerin karşılıklı egemenliklerin tanınmasına ilişkin konsensüs yıkılmakta, tüm diğer ülkelerin egemenlikleri, ABD'nin ulusal çıkarlarının bir fonksiyonu haline getirilmektedir. 'Terörizme karşı savaş' söylemiyle sarmalanan bu yeni uluslararası düzende, ABD' ye göre orta yer yoktur; Ya ABD'den yana olunacak ya da ABD'ye karşı. Bu trendle hem Soğuk Savaş döneminde hem de ondan sonra uluslararası ilişkileri düzenleyen kurumlar, örneğin BM, hızla ABD yönetiminin gözünde birer düzenleme aracı olmaktan çıkararak, ABD'nin dış politikası önünde açılması, etkisizleştirilmesi gereken engellere dönüşmeye başlamıştır.³⁰⁵

Tamamen ABD patentli olmakla beraber, 11 Eylül saldırısı sonrası ABD'nin eylem planı karşısında konumları ve alacakları rollere göre ülkeler, 'dört halka' olarak belirlenmiştir. Birinci halkada ABD'nin yanında askeri hareketlere aktif olarak

³⁰³ Brezezinski, a.g.m., s.117.

³⁰⁴ Abdullah Şahin, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, Truva Yayınları, İstanbul 2004, s.13.

³⁰⁵ Erol, "11 Eylül: Türk Dış Politikasında Mecra Arayışları ve Orta Asya – Kafkasya Boyutu", s.32 – 33.

katılan ülkeler (İngiltere, Almanya, İtalya ve Avustralya), İkinci halkada oynayacakları rolde önem sırasına göre Pakistan, Rusya, Türkiye, İspanya ve Özbekistan sıralanmıştır. Üçüncü halkada ise konunun bir medeniyetler çatışmasına dönüşmesini önlemekle görevli Suudi Arabistan, Suriye, Ürdün, Fas gibi daha ziyade Müslüman Arap ülkeleri yer almıştır. Dördüncü halka ise etkisiz olmaları talep edilen ve böyle davranacak olan Hindistan, İran ve İsrail gibi ülkelerdir. Son olarak, karşı halkayı düşman kategorisine indirgenmiş Afganistan, Irak, İran, Libya, Sudan, Kuzey Kore gibi ABD'nin haydut devlet yaftası yapıştırdığı ülkeler ve bunların dışındaki kalan ülkeler oluşturmaktadır.³⁰⁶

Güvenlik siyaseti analizcisi Faruk Demir, ABD'nin yeni dönemde iki rota izleyeceğini belirtmektedir. 'Birinci aşamanın küresel terörizmle mücadele ve uluslararası yapının teşkiline çalışmak, İkinci aşamanın ise özellikle bu eyleme cevap vermenin bir devamı olarak önemli jeo-stratejik geçiş noktaları olan yeni global ticaretin ve enerji transferinin sağladığı koridorların kontrol ve yönetimini elinde bulundurma çabasında olmak' olduğu belirtilmektedir.³⁰⁷

Bu bağlamda Soğuk Savaş boyunca Hazar Havzası petroleri ile ilgilenen, Orta Asya Cumhuriyetleri ile çeşitli anlaşmalar yapan, Bölge ülkelerini NATO'nun 'Barış İçin Ortaklık Programı'na dahil ederek Rusya'nın etkisinden uzaklaştırmaya çalışan, 1992'de bölge ülkelerinde temsilcilikler açıp ekonomik yardımlar yapan ve Hazar enerji potansiyelinin uluslararası piyasalara çıkarılmasında diğer alternatiflere göre maliyeti daha düşük olan Afganistan-Pakistan-Hindistan hattı yoluyla Hint Okyanusuna taşımak isteyen ABD için bu projenin gerçekleşebilmesi bir yandan Afganistan'da istikrarlı bir yönetimin kurulmasına, diğer yandan da bölgeye komşu Orta Asya cumhuriyetlerinin risk unsurlarından arındırılmasına bağlı olmuştur. Fakat, Orta Asya'nın başta köktenci terör örgütleri gibi risk unsurlarından arındırılması sadece bu ülkelere yapılan ekonomik yardımla sağlanması mümkün görülememiştir. ABD'nin askeri varlığıyla da bölgede bulunması gerekmiş fakat, Orta Asya'daki çıkarlarından henüz vazgeçmemiş olan Rusya, ABD'nin bölgede 'bayrak göstermesine' karşı çıkmıştır. ABD'nin Rusya'yı da ikna ederek bölgeye askeri

³⁰⁶ Özer, a.g.e., s.48 – 49.

³⁰⁷ Akar, a.g.e., s.258.

varlığıyla yerleşmesi ancak 11 Eylül 2001'den sonra yaşanan gelişmeler çerçevesinde mümkün olmuştur.³⁰⁸

2.2. AB ve AB Ülkeleri

Birleşik Devletlerin müttefiki konumunda olan Avrupa Birliği, anti-terörizm konusunda hızlı bir şekilde ortak bir tutum geliştirmiştir. Saldırıdan kısa süre sonra, AB terör hakkında ortak bir tanım yapmış ve üye ülkelerindeki terör finansmanını faal olarak izlemiştir. Terörist avıyla ilgili olarak AB, ortak bir tutuklama yetkisi vermeyi kabul etmiş ve ABD'yle birlikte faaliyeti yasaklanmış terör örgütlerinin listesini yapmıştır. Aynı zamanda, üye ülkeler de yasalarını inceleyip ve gerekli görülen yerleri değiştirmişlerdir.³⁰⁹

Saldırlardan sonra Avrupa Birliği ülkelerinin dışişleri bakanları, Belçika'nın başkenti Brüksel'de olağanüstü toplanırken, dönem Başkanı Belçika'nın Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, *“Bu toplantı her şeyden önce ABD'yle dayanışma göstergesidir. Avrupalı bakanlar terörizmin her türünü kınamaktadırlar”* demiştir. Belçika Dışişleri Bakanı Louis Michel, Bal-RTL radyosuna verdiği demeçte, AB'nin kriz içindeki ABD'yi destekleyeceğini söylerken, AB'nin bu bağlamda ne yapmayı tasarladığından söz etmemiştir. AB Avrupa Komisyonu 19 Eylül 2001 tarihinde yapmış olduğu toplantıda, ‘Terörle Mücadele Konusunda Çerçeve Kararı’ ve ‘AB

³⁰⁸ Çağrı Erhan, “ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, S.3, Ankara 2004, s.130 – 133.; 11 Eylül 2001'de New York ve Washington'da gerçekleştirilen terörist eylemler, bir yandan ABD'nin terörle mücadele söylemi altında dünyanın çeşitli bölgelerinde askeri operasyonlar yürütmesine imkan sağlarken, diğer yandan ABD'nin bir çok ülkeyle yakın işbirliği içine girmesine yol açmıştır. Bu ülkeler arasında bazı Orta Asya cumhuriyetleri de bulunmaktadır. ABD, Afganistan'da El Kaide'ye ve ona destek veren Taliban rejimine karşı sürdürdüğü operasyonlar kapsamında ilk etapta Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan hava sahalarından yararlanmaya başlamıştır. Ardından Özbekistan'ın Termiz ve Hanabad, Kırgızistan'ın Manas ve Tacikistan'ın Kulyab, Kurgun-Tube ve Hokand havaalanları Amerikan ve İngiliz uçaklarına açılmıştır. Kırgızistan'a 3000, Özbekistan'a 1000 Amerikan askeri yerleştirilirken, Özbekistan ve Tacikistan'a yapılan ekonomik yardımlar bir önceki yıla göre iki kat artırarak 2002 mali yılı için 580 milyon dolar olarak belirlenmiştir. Bu arada, Kazakistan'la ABD arasında yapılan bir anlaşma uyarınca Amerikan savaş uçakları acil durumlarda Almatı havaalanına inme hakkını elde etmişlerdir. Ayrıca, tarafsız ülke statüsü taşıyan Türkmenistan silahlı kuvvetlerine Amerikan subayları tarafından askeri eğitim verilmesi konusunda da gündeme getirilmiştir. 1990'ların ikinci yarısında itibaren, bölgeye güçlü biçimde girebilmenin yollarını arayan ABD Orta Asya'ya yönelik askeri açılımını başlatmıştır. Bu durum, Rusya'nın “geçici onayı” ve bölge ülkelerinin işbirliğine yanaşmaları sayesinde kolaylıkla gerçekleştirilmiştir. **a.g.m.**, s.140 – 144.

³⁰⁹ Dage, **a.g.e.**, s.231.

Tutuklama Yönergesi Konusunda Çerçeve Kararı'na ilişkin tasarıları Bakanlar Konseyinin onayına sunması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.³¹⁰

Ayrıca Avrupa Birliği terör saldırılarında hayatını kaybeden insanlar için üç dakikalık saygı duruşu ve bir günlük yas ilan etmiştir.³¹¹

İngiltere' de Başbakan Tony Blair, terörle savaş için bir dizi önlem almıştır. 11 Eylül saldırılarından kısa süre sonra hükümet, Avrupa İnsan Hakları Anlaşması'nı hiçe sayarak 'ulusal acil durum' açıklaması yapmış ve halkın korkusunu arttırmıştır.³¹² Çıkarılan 'Terör ve Suçla Mücadele-Güvenlik Yasası' ile yabacılara potansiyel suçlu muamelesi yapılmış, sığınma başvuruları geri çevrilmiş ve yabancı terör zanlıları yargılanmaksızın insanlık dışı koşullarda tutulmuştur.³¹³

İngiltere, bir AB üyesi olma sıfatının yanında 'doğal müttefik' olma sıfatıyla da ABD'nin Afganistan'a daha sonraları göndereceği birliklere katılarak ABD'nin sonuna kadar yanında olduğu göstermiştir. İngiltere'nin AB'den bağımsız olarak Afganistan'a gönderilen güce katılması bazı çevrelerde AB'nin etkinliği konusunda tartışmalara yol açmıştır.³¹⁴

Aslında Tony Blair'in kraldan çok kralcı bir biçimde Amerika'yı bu denli desteklemesinin arkasında, kendi ekonomisini durağanlıktan kurtarma niyetinin olduğu da söylenmektedir.³¹⁵

Amerikan karşıtlığının sembolü olan Fransa'da, terör olaylarının ertesinde 'Hepimiz birer Amerikalıyız' söylemleri ifade edilmiştir.³¹⁶ Tüm ülkelerde olduğu gibi Fransa da anti-terörizm yasaları sayesinde yeni yetkilerle tanışılmıştır. New York'taki kulelere ve Pentagon'a yapılan saldırılar Fransa'ya 'Bilgi Toplumu Yasası' yetkililerine bir terörizm maddesinin dahil edilmesini sağlamıştır.³¹⁷ 11 Eylül sonrasında üyesi olduğu AB ülkeleri ile hareket etmeyi yeğleyen Fransa ilk etapta

³¹⁰ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.215.

³¹¹ Gilbert Achcar, "Barbarlıklar Çatışması 11 Eylül ve Sonrası", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.91.

³¹² Dage, **a.g.e.**, s.232.

³¹³ Mustafa Erdem Sakıncı, "11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu'nun Marifetleri", **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.16.

³¹⁴ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.214.

³¹⁵ Parla, **a.g.m.**, s.41.

³¹⁶ Achcar, **a.g.e.**, s. 25.

³¹⁷ Dage, **a.g.e.**, s.233.

tüm dünya gibi bu korkunç olayları kınamıştır. Daha sonra da bu terör olaylarına karşı yürütülen harekette Avrupa Birliği ülkelerinden ayrı hareket etmeyen ve hep olaylara temkinli yaklaşan Fransa'nın tutumu Avrupa'nın genel tutumundan bir farklılık göstermemektedir.³¹⁸

Ayrıca ABD'de olduğu gibi Fransa'da da, ırkçı şiddet ve polislerin sert tavrı kaygı vermiştir. AB ülkelerinden İspanya'da da çoğu Faslı birçok yabancı kötü muameleyle maruz kalmıştır.³¹⁹

Bir çok yazarında belirttiği gibi aslında burada sorulması gereken sorulardan birisi bu terör olayının farklı bir ülkede meydana gelmesi halinde ABD'de veya AB ülkelerinde aynı merhamet duygusunun ve işbirliğinin gösterilip gösterilmeyeceğidir.³²⁰

16 Eylül 1982'de İsrail'in Falanjist milis müttefikleri, Sabra ve Şatila'daki Filistin mülteci kaplarında 1800 kişinin yaşamına mal olan, üç gün süren tecavüz, bıçaklama ve cinayet alanında, ABD Genel Sekreteri Alexander Haig'in de yeşil ışık yaktığı üzere FKÖ'yü ülkeden çıkarmak için tasarlanan ve neredeyse çoğu sivil halktan olan 17.500 Lübnanlı ve Filistinlinin yaşamına mal olan İsrail'in Lübnan'ı işgalinde,³²¹ sadece 2001 yılında Afrika'da AIDS'ten 2 milyon 300 bin kişinin ölümünde, Ruanda'da meydana gelen iç savaş neticesinde ölen yüz binlerce insanın ve Avrupalı olmalarına rağmen Srebrenica' da katledilen 7 bin kişinin anısına bir dakikalık bile saygı duruşunda bulunmayan, Irak' ta her ay ölen on binlerce insana hiç mi hiç üzülmeyen de aynı Avrupa Birliği'dir.³²²

Aydınlar bu durumu kendinden olana acıma ve merhamet gösterme, 'ötekileri' umursamama anlamına gelen 'narsisist merhamet' düşüncesiyle açıklamaktadırlar.³²³

³¹⁸ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.213.

³¹⁹ Sakinç, **a.g.m.**, s.17.

³²⁰ Birol Akgün, "Küresel Terör: Mit mi Gerçek mi?", **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Ed.: Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitapevi, Konya 2004, s.407.

³²¹ Robert Fisk, "Bush Tuzağa Doğru İlerliyor", *The Independent*, 16 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Haz.: Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.213 – 214.

³²² Achcar, **a.g.m.**, s.91.

³²³ Achcar, **a.g.e.**, s.25.

2.3. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

11 Eylül' den ötürü taziyelerini dile getiren ilk devlet adamı Vladimir Putin olmuştur.³²⁴ Putin 'Haçlı Savaşı'na vereceği bu destekle Çeçenistan'daki savaşın da 'Küresel Terörizmle Mücadele'nin içerisinde kabul edilmesini temenni etmiştir.³²⁵ Çünkü Ona göre Çeçenistan'da hiçbir vakit insanlık sorunu olmamış, hep 'Radikal İslam' sorunu olmuştur. Moskova'ya giden ve Rusya lideri Vladimir Putin'le görüşen NATO Genel Sekreteri George Robertson'ın "*‘yeni konjonktüre göre Çeçenistan'a bakışımız değişti’*" şeklindeki açıklamasıyla aynı anda Moskova'nın Afganistan'a ne kadar asker ve silah göndereceği de kesinleşmiştir.³²⁶

15 - 16 Kasım 2001'de Bush ve Putin Amerika'da, Crawford'da bir araya gelmişlerdir. Bu gelişme, ABD-Rusya ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Rusya, ABD'yi Afganistan operasyonunda desteklemiş, ABD'ye yakınlaşarak ekonomik yardım almaya çalışmış, diğer taraftan da ABD ve bazı güçleri kendi siyasi ve ekonomik çıkarları yönünde etkilemeye ve yönlendirmeye çalışmıştır. Rusya ve ABD'yi iş birliğine teşvik eden önemli bir faktör de iki gücün de ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak gördüğü 'İslami radikalizm' konusu olmuştur.³²⁷

11 Eylül sonrası gelişmeler Rusya'ya çok farklı oynayabilme esnekliğini ve çok değerli bir 'toparlanma vakti' kazandırmıştır. Kafkaslarda Rusya'nın yeniden hakimiyetini engellemek için bölgede Rusya'ya karşı çeşitli etnik ve dinsel ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesi ve bu hareketlerin terör eylemleri yoluyla Rusya'daki güven ortamını daha da bozmaları, Putin'in Afganistan operasyonuna verdiği destek sayesinde gündemden çıkarılmıştır.³²⁸

Vladimir Putin, saldırıdan yaklaşık on gün sonra ABD'ye uluslararası terörle mücadelede destek için beş maddelik bir planı açıklamıştır. Buna göre:³²⁹

³²⁴ Kleveman, **a.g.e.**, s.189.

³²⁵ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.260.

³²⁶ Karagül, **a.g.e.**, s.30.

³²⁷ Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütün'ün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?", s.627 – 628.

³²⁸ Erdal Yavuz, "Evrensel Barış Şimdilik Uzak", **Sahibini Arayan Barış**, Der.: Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s.271.

³²⁹ Mehmet Seyfettin Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", **Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği**, Ertan Efegil, Elif Hatun Kılıçbeyli, Pınar Akçalı, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2004, s.197 – 198.

1. Rusya ve ABD istihbarat birimleri arasında sıkı temas kurulacak;
2. Afganistan operasyonu sırasında insani yardım taşıyan uçaklara hava koridoru sağlanacak. Açık hava sahası askeri uçakları kapsamayacak. Operasyonun gidişatına göre bu konuda ek kararlar alınabilir;
3. İnsani yardım amaçlı açık hava sahası Rusya'nın müttefiki sayılan Orta Asya cumhuriyetleriyle koordinasyon içerisinde açılacak;
4. İlgili bölgede gerçekleştirilecek arama ve kurtarma operasyonlarına Rusya katılmaya hazır olduğunu bildirir;
5. Kuzey İttifakı, Rabbani yönetimi Rusya tarafından Afganistan'da resmi iktidar sayıldığı için, bu güçlere askeri ve siyasi destek sürdürülecek.

Diğer taraftan ABD, şimdilik, bölgede Rusya'ya oynayarak son yıllarda kendisine karşı oluşturulan 'kin ve kıskançlık ittifakını' bölme noktasında önemli bir hamle yapmış görünmektedir. Fakat, ABD'deki terörist saldırılar ve ardından başlayan Afganistan operasyonu sonrasında ki ABD ile Rusya arasında Taliban'a karşı oluşturulan 'ittifak' görüntüsü, II. Dünya Savaşı sırasında 1941-1945 ABD ile Sovyetler Birliği arasında kurulan geçici bir ittifaka da benzetilmektedir. Hiç kuşkusuz, Rusya için emperyalist arzularından vazgeçmek, jeopolitik anlamda daha da fazla bölünme riski demektir. Dolayısıyla, Rusya bölgedeki varlığını sürdürmek zorundadır. Fakat, iç güç mücadelelerinden ortaya çıkan ciddi ekonomik problemleri ve siyasi zayıflıkları Rusya'nın hegemonyasını devam ettirme çabalarına engel olmaktadır. Rusya, yakın gelecekte buraya yönelik ilgisini ortaya daha net koyacaktır, bunun için de ABD ile sürtüşme ortamına girmeyerek, hem zaman hem de ekonomik güç kazanmak istemektedir.³³⁰

Afganistan'ın sınır komşuları, terörizme karşı girişilen savaşta strateji olarak hayati bir önem taşıyorlardı. Orta Asya'da ki eski Sovyet cumhuriyetlerinin birçoğu - Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan - Taliban yönetimini devirmek ve El

³³⁰ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.198 – 199.

Kaide'yi yok etmek amacıyla savaşan ABD birliklerinin kullanabileceği askeri üslere sahiptir.³³¹

ABD, Türkistan Cumhuriyetleri ile askeri işbirliğine gitme konusunda büyük istek göstermiştir. 11 Eylül'ü takip eden dönemde, ABD'ye terörizm konusunda destek vereceğini ilk açıklayan Türkistan Cumhuriyeti; Özbekistan olmuştur. 5 Ekim 2001'de ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Taşkent'i ziyaret ettiğinde; *“Hiç kuşku yok ki dünyadaki şartlar değişmiştir. Bir, iki veya üç yıl içerisinde tahmin ediyorum ki 11 Eylül öncesine göre son derece farklı düzenlemeler göreceğiz.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Aynı gün Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov Taşkent'te, *“ABD kargo uçakları ve helikopterlerinin Özbekistan'daki askeri bir üsse inmelerine izin verdik.”* açıklamasını yapmıştır.³³² İlk etapta 1500 civarında Amerikan askeri ülkeye gelmiştir.³³³

Özbekistan kısıtlı medeni hakların bulunduğu otokratik bir devlettir. Cumhurbaşkanı İslam Kerimov ve merkezi yürütme kanadı tüm siyasal hayata hükmetmektedir. Muhalefet partilerinin varlığına izin vermeyen ve parlamentonun neredeyse tamamı cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Eski KGB ajanlarından kurulu ‘Ulusal Güvenlik Servisi (UGS)’ ve polis sayısız insan hakları ihlali yapmaktadır. Yolsuzluk, örgütlü suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı polisin bilgisi dahilinde yürütülmekte, çok sayıda kişi işlemedikleri suçlarla itham edilerek keyfi olarak gözaltına alınmakta ve tutuklanmaktadır. Uluslararası Kızılhaç Örgütü yetkililerinin hapishaneleri ziyaret etmesine de izin verilmemektedir.³³⁴

Muhalifleri ‘El Kaide’ olarak nitelemek, baskıcı hükümetlerin yapmak istediklerini fazla uluslararası tepki çekmeden yapmalarına zemin hazırlamıştır. 11 Eylül'den sonra hükümetler, İslamcı aşırılık tehdidi olarak algıladıkları bir tehdide

³³¹ Dage, a.g.e., s.207.

³³² Haktan Birsal, **Küresel Güç Mücadelesinde Türkistan Jeopolitiği ve Özbekistan (1991 – 2005)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2005, s.114.

³³³ Nat Parry, “Değişen Çok Şey Var”, Consortiumnews, 29 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Der.: Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara 2002, s.162.; 1990'ların ortalarında Amerika, Taşkent'le özel bir ilişki kurmuştu. Dünyanın ikinci en büyük pamuk ve dördüncü en büyük altın imalatçısı olan Özbekistan ile Amerika arasındaki ticaret 1995 ile 1997 arasında 8 misli artmıştır. Ayrıca Pentagon, 1999 yazında, Yeşil Bereli birliklerinin, Özbek subaylarına ve özel kuvvetlerine eğitim verme amacıyla Orta Asya'ya gittiğini açıklamıştır. 80.000 asker ile Özbekler bölgedeki en büyük orduya sahiptir. Kleveman, a.g.e., s.191.

³³⁴ Erhan, “ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri”, s.141.

karşı koymak için Amerika'nın hem maddi hem de manevi desteğini beklemişlerdir. Nitekim 2001 yazında, bir çok ülkede daha önceden tespit edilmemiş El Kaide hücreleri keşfedilmiştir. Taşkent, Bin Ladin'le ilişkileri yüzeysel olan Özbekistan İslamcı Hareketi'ne 'El Kaide' etiketi yapıştırıvermiştir.³³⁵

12 Ekim'de yapılan ortak bir açıklamayla, ABD ve Özbekistan, 'uluslararası terörizm ile altyapısının yok edilmesine ortak bağlılıklarını' açıklamıştır. Bush'un Özbekistan İslami hareketinin ABD'nin dünya çapındaki terör karşıtı kampanyasında hedeflerden birisi olduğunu ilan etmesi başkent Taşkent'te 11 yıldır iktidarda olan Kerimov'u, ziyadesiyle memnun etmiştir. Bu 11 yıl boyunca, Kerimov, amacını Kerimov hükümetini yıkmak olarak ilan eden Özbekistan İslami Hareketi'ni yok etmeye çalışmıştır.³³⁶ Amerikan himayesindeki Özbekistan ilerleyen günlerde dış politika kararlarını hiç kimse ile koordine etmeyeceğini açıklayarak bir anlamda Rus etkisinden çıkmak istediğini deklare etmiştir.³³⁷

Tacikistan da ismen demokratik bir takım kurumlara sahip olmakla birlikte, otokratik bir rejimle yönetilmektedir. Yolsuzluk ve devlet birimlerinin örgütlü suçlara karışmalarının yaygın olduğu ülkede ciddi insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. Bunlar arasında kaybolma, adam kaçırma, işkence, kötü muamele, tehdit, yağmalama, keyfi gözaltı ve tutuklama sayılmaktadır. İfade özgürlüğü ağır biçimde sınırlandırılmıştır.³³⁸

11 Eylül saldırılarından sonra Amerika ile ikili ilişkilerde bulunan Tacikistan'da, topraklarında bulunan 'Kulyab', 'Kurgan-Tyube' ve 'Hokand' hava alanlarını, Amerikan ve İngiliz uçaklarının kullanımına açmıştır.³³⁹

Taliban rejiminin devrilmesinin ardından Tacikistan ve terörizme karşı birleşen ülkeler arasındaki ilişkiler daha da gelişmiştir. Birleşik Devletler ve Tacikistan Mart 2002'de, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlamasının onuncu yıldönümünde kutlama mektuplarını takas etmişlerdir. 11 Eylül'ün ilk yıldönümünde, Rahmanikov, Başkan Bush'a iki ülke arasındaki yakın ilişkilerin,

³³⁵ Burke, **a.g.e.**, s.23.

³³⁶ Parry, **a.g.m.**, s.163 – 164.

³³⁷ Taşdemir, **a.g.m.**, s.294.

³³⁸ Erhan, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", s.141.

³³⁹ Birsal, **a.g.e.**, s.114.; Kemer Kasım, "Tacikistan: Çok Boyutlu Bir İç Savaş", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.307.

terörizme karşı savaşta daha ileri düzeyde bir ortaklık kurma yolunda kullanabileceğini belirten bir mesaj göndermiştir. Terörü ‘şer’ olarak niteleyen Rahmanikov, bu hedeflere ulaşmak umuduyla Tacikistan'ın işbirliği yapmaya devam edeceği konusunda ABD'ye güvence vermiştir. Avrupa Komisyonu Dış İlişkiler Dairesi genel yöneticisi Kurt Jul da, AB'nin Tacikistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasını yardımcı olacağını söylemiştir.³⁴⁰

Özbekistan'dan sonra Tacikistan ile beraber Amerikan ve İngiliz askerlerine üslerini kullandıran bir diğer ülkede Kırgızistan olmuştur. ‘Manas’ askeri üssünü kullandıran Kırgızistan'ın topraklarına 3000 Amerikan askeri yerleşmiştir.³⁴¹ Kırgızistan'da ise, 1993 anayasası yönetim biçimini demokratik cumhuriyet olarak tanımlasa da, Cumhurbaşkanı Askar Akayev hükümete egemen konumdadır. Ülkenin insan hakları karnesi zayıftır. Hükümet, vatandaşların hükümeti değiştirme hakkını kısıtlamakta, fakat sivil toplum örgütleri ve milletvekilleri bazen cumhurbaşkanlarının gücünü parlamento ve büyük kamuoyu kampanyaları yoluyla sınırlayabilmektedir. Hapishane koşullarının kötü olduğu ülkede işkence, kötü muamele, keyfi gözaltılar ve tutuklamalar devam etmektedir.³⁴²

11 Eylül Saldırılarından sonra ilk başlarda çekimser kalan Türkmenistan, diğer Türk Cumhuriyetlerinin ABD ve İngiltere yanında yer almalarından sonra Amerika'nın Afganistan'a insani yardım ulaştırma için hava sahasını kullanması için izin vermiştir. Amerikan uçaklarının yakıt ikmali için Aşkabat havaalanını kullanmasına da razı olmuştur. Başlarda suskun kalan ama sonradan diplomatik düzeyde tatlı sözler ve ikna çalışmalarına kanan Türkmenistan, Amerikan başta olmak üzere müttefiklerden, komşusu Tacikistan'a göre daha fazla çıkar sağlamıştır. Bunun temel nedeni Türkmenistan'da bulunan doğal gaz kaynakları ve bu kaynakların Afganistan'ı stabilize etmek için kullanılmasıyla sağlanacak çıkardır. 2002'nin Temmuz ayı boyunca doğal gaz boru hattının büyük miktarda yakıt gereksinim duyan Pakistan'a dek uzatılması hakkında görüşmeler yapılmıştır.³⁴³

Terörizmle savaşmak amacıyla ABD'nin Orta Asya ülkeleriyle yaptığı işbirliği Washington'a iki önemli avantaj sağlamıştır; Anti – terör koalisyonunu

³⁴⁰ Dage, a.g.e., s.213 – 214.

³⁴¹ Birsal, a.g.e., s.114.

³⁴² Erhan, “ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri”, s.140.

³⁴³ Dage, a.g.e., s.214.

güçlendirmek ve buradaki doğal zenginliklere ulaşmak.³⁴⁴ Şartların bir araya getirdiği bu toplulukta, demokratik ülkelerin liderleri, baskıcı rejimleri temsil eden ortaklarını terörizmle mücadeleye katıldıkları için kendilerine müteşekkir olduklarını belirterek, onlarla birlikte olmuşlardır.³⁴⁵ Orta Asya devletlerinin ABD ile bu derece yakınlaşmalarının temel sebeplerin ise Rusya ve Çin'in bölgedeki ağırlığını ve etkisini dengelemek ve ABD'den gelen 'insan hakları ve demokratikleşmeye' dair eleştirilerden kurtulmak olduğu düşünülmektedir.³⁴⁶

2.4. Pakistan

Terörle Mücadele' adı altında yürütülen savaşta tarafını belirlerken en çok zorlanan ülkelerden biri kuşkusuz Pakistan olmuştur. Yıllarca Afganistan'daki Peştun milliyetçiliğini destekleyerek kendi sorunlarına çözüm bulmaya çalışan ve 'Taliban İktidarını' destekleyip onu tanıyan nadir ülkelerden biri olan Pakistan, ABD'nin ' Ya Bizimlesiniz, Ya da Diğerleriyle' seçeneğine çok karşı duramamış ve halkının, ki çoğunluğu Taliban'la aynı etnik köken olan Peştunlardan oluşur, muhalefetine rağmen 16 Eylül Pazar günü yüklü miktarda ekonomik yardım talep ederek Washington saflarına katılmıştır.³⁴⁷

Bu bağlılık beyanı, 1999 yılında gerçekleştirdiği bir darbeyle iktidarı ele geçiren ve AB, ABD, ve uluslararası ortamda kınanan Pervez Müşerref içinde uluslararası camiaya dönmek için mükemmel bir fırsat olmuştur.³⁴⁸ ABD ile yapılacak bir ittifakın Keşmir konusunda Hindistan'ın ele geçireceği avantajları da ortadan kaldıracığı düşünülmüştür.³⁴⁹

Ülkelerin anlaşmasına müteakip, ABD Büyükelçisi Wendy Chamberlain'in Pakistan Petrol Bakanını arayarak, daha önce vazgeçilen Türkmenistan doğal gazını Afganistan üzerinden Pakistan'a ulaştıran boru hattı projesini son gelişmeler ışığında

³⁴⁴ Michaela Barchevitcheva, Wolfgang Gieler, "Özbekistan: Komünizmin Ardından İktidar Mücadelesi", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.314.

³⁴⁵ Dage, **a.g.e.**, s.237.

³⁴⁶ Onur Şükran, "Fergana: Orta Asya'nın Sorunlu Vadisi", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.344.

³⁴⁷ Brown, **a.g.m.**, s.311.

³⁴⁸ Wolfgang Gieler, Murat Yeşiltaş, "Pakistan: İstikrardan Yoksul Yeni Nükleer Güç", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.649.; Dage, **a.g.e.**, s.208 – 209.

³⁴⁹ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.290.

yeniden gündeme getirmesi ilişkilerin sadece ‘Terörle Mücadele’ ile sınırlı olmayacağını ortaya koymuştur.³⁵⁰

2.5. Çin Halk Cumhuriyeti

Soğuk Savaş sonrası Clinton yönetimi tarafından Çin, ABD için ‘Stratejik Rakip’ olarak tanımlanmıştır. Ancak, Başkan Bush, Eylül 2002 Texas Zirvesi esnasındaki Çin Devlet Başkanı J. Zemin ile müzakeresinde; *"günümüzde dünyanın büyük devletleri kendilerini, uluslararası terör ve kaos tehdidine karşı aynı cephede bulmuşlardır. Afganistan gibi zayıf devletler, büyük devletlerin ulusal çıkarları için büyük tehlikeye yol açmaktadırlar. Bu bağlamda, ABD, barışçı, gelişmiş ve yükselen bir güç olarak Çin'i kabul etmiştir"* stratejik yaklaşımı ile daha uzlaşmacı bir dış politika yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu değişim, bir yandan terörle mücadelede Çin'i aynı cephede tutabilmek, diğer yandan da Pekin'in, ‘Çok Kutuplu’ güçler dengesi talebi ile, değişimi kontrol yönündeki siyasal manevraları olarak da algılanabileceği varsayılmaktadır.³⁵¹

11 Eylül sonrasında Çin'in, terörizme karşı mücadelede ABD'ye verdiği destekle ilişkiler yeniden düzelmiştir.³⁵² 11 Eylül'den sonra Çin, ABD'nin terörle savaş kampanyasına destek vererek yıllarca Batılı devletlerin eleştirisine maruz kaldığı Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerine yaptığı işkence, soykırım ve insanlık suçlarını ‘Taliban’ ve ‘Bin Ladin’ potasında eritebileceğini düşünmüştür.³⁵³ Çin yönetimi, 11 Eylül saldırısının ardından teröre karşı savaş adı altında Doğu Türkmenistan’ a 40.000 yeni asker sevk etmiş, bölgede uyarladığı politikacılarla en ufak direniş gösterenlerin terörist ve aşırı dinci olarak değerlendirmiş ve bazılarının idam edildiği 3.000 kadar Uygur’u hapsetmiştir.³⁵⁴

³⁵⁰ Vatandaş, Aydın, **a.g.e.**, s.91.

³⁵¹ ABD'nin, 11 Eylül sonrasında, Başkan Bush'un uluslararası terörizme karşı, Çin yönetimini, ‘Amerikan halkı ile yan yana’ mücadeleye çağırması, çelişki olarak nitelendirilmiştir. ABD'nin, Çin'e bakışında, Pekin'in, Kuzey Kore - İran - Irak - Suriye - Libya - Sudan gibi ülkelere silah ve teknoloji transferi yaptığı, söz konusu ülkelerin terörist ülke sınıfında olmasına rağmen, bu ülkelere Kitle İmha Silahları ve balistik füze satışına devam etmesi, başlıca uyumsuzluk nedenleri olarak tanımlanmıştır. Mesut Hakkı Caşın, “Değişen Uluslar Arası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Orta Asya ve Pasifik Ekseninde Yeni Parametreleri”, **Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği**, Der.: Ertan Efeğil, Elif Hatun Kılıçbeyli, Pınar Akçalı, s.304.

³⁵² Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.358 – 359.

³⁵³ Karagül, **a.g.e.**, s.23.

³⁵⁴ Onur Şükran, “Doğu Türkistan: Uygurların Bağımsızlık Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.332.

11 Eylül sonrasında ekonomik ve kültürel alanda küreselleşmeyi uluslararası politik konjonktürde çok kutuplu dünyayı, bölgesel olarak çok taraflı işbirliğini, ABD ile uluslararası terörizme karşı operasyonlarda birlikteliği geliştirmeye çalışmakta³⁵⁵ olan Çin 15 yıldır kabul edilmediği Dünya Ticaret Örgütüne ABD'nin desteğiyle kabul edilmiştir.³⁵⁶

2.6. Hindistan

Terörizm hakkındaki kanunları dikkatli bir incelemeyle yeniden ele alan ülkelerden biri de Hindistan olmuştur. 11 Eylül'den sonra Hindistan, Pakistan'la birlikte, nükleer silahların test programı sebebiyle uygulanan yaptırımların kaldırılmasında oldukça karlı çıkmıştır. Kabuğunu kıran Hindistan, ABD'yle ilişkilerini geliştirmek için yollar aramış ve bunu terörizme karşı kurulan uluslararası koalisyon içerisinde etkin bir rol oynayarak başarmıştır.³⁵⁷

Hindistan Keşmir Müslümanları'nı en tehlikeli İslamcı örgütler olarak ilan etmiş ve ABD'ye her türlü yardımı hazır olduğunu açıklamıştır.³⁵⁸ Bin Ladin'in bir kerecik gitmediği ve Keşmir'le hiç ilgilenmemiş olduğu gerçeği, Hindistan istihbarat teşkilatının Ladin'in Keşmir de bulunduğu yönündeki iddialarının önünü kesmemiştir. Bin Ladin'in Keşmir'de olduğu iddiası 2002 başlarında İslamabat ve Yeni Delhi arasında gerilimi tırmandırmıştır.³⁵⁹

2.7. Ortadoğu Devletleri

11 Eylül Saldırıları sonrası İsrail'in eski başbakanlarından Benyamin Netanyahu, Arafat'ı terörün başı olarak takdim ederek fırsattan yararlanmak isteyenler grubuna katılmıştır. Netanyahu, ABD Kongresi'nin Meclis Reform Komitesi'ne, 20 Eylül 2001'de, Birleşik Devletlerin sorumlulara karşı acımasız olması gerektiğini söylemiştir. Netanyahu, terörizmin, 'kendilerinden güçlü düşmanlara gizlice savaş açan' ülkelerce desteklendiğini ve 'terörü haklı göstermek' amacıyla propaganda yapıldığını belirtmiştir. Kongre üyelerine, bu amaçlar için

³⁵⁵ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.212.

³⁵⁶ Davutoğlu, **Küresel Bunahım**, s.27., Vatandaş, Aydın, **a.g.e.**, s.91.

³⁵⁷ Dage, **a.g.e.**, s.261.

³⁵⁸ Karagül, **a.g.e.**, s.23.; Mustafa Dinçer, "Keşmir: Himalaya Eteklerinde Bağımsızlık Mücadelesi", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.668.

³⁵⁹ Burke, **a.g.e.**, s.24.

çalışan bir 'şebeke' olduğu bilgisini veren Netanyahu, şebekeye üye ülkeleri de şöyle sıralamıştır: İran, Irak, Suriye, Afganistan'daki Taliban, Yaser Arafat'ın idaresindeki Filistin ve Yemen gibi diğer Arap ülkeleri. Birkaç istisna dışında, liste İsrail devletinin düşmanı olan isimlerden oluşması dikkat çekmektedir.³⁶⁰

11 Eylül' den sonra da ABD'nin Ortadoğu'da 'Haydut Devlet' olarak nitelendirdiği ülkelere karşı yaptırımlara yönelmesi İsrail'in işini kolaylaştırmıştır.³⁶¹

Orta Asya'da enerji kaynaklarını denetleyecek büyük bir İslam devleti kurmak hedefiyle yola çıkan, Soğuk Savaşın son on yılında ABD tarafından oyuna sokulan Suudi Arabistan, Orta Asya'yı ele geçirmek isterken kaybetmiştir. Arabistan stratejik açıdan telafisi neredeyse imkansız kayıplara uğramıştır.³⁶²

Öncelikle 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren 19 kişiden 15'inin Suudi Arabistan vatandaşı olduğunun ortaya çıkmasından Suudi Arabistan ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bu gelişme Suudi Arabistan'ın petrol politikası ile ilgili alttan alta bir süredir var olan rahatsızlıkların su yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Öte yandan, Suudi Arabistan ile ABD arasındaki petrole dayalı özel ilişkilerden rahatsız olan İsrail yanlısı gruplar da 11 Eylül'den sonra bir fırsat ele geçirmişlerdir. Böylece Suudi Arabistan'ın ne kadar istikrarlı bir ülke olduğu ve dolayısıyla ne kadar güvenilir bir partner olduğu ABD'de medyası ve çeşitli düşünce kuruluşları tarafından sorgulanır olmuştur.³⁶³

Ortadoğu' da, ikinci en büyük ABD yardımını alan Mısır, 11 Eylül saldırılarına kendi içindeki Müslüman aşırı uçları temizleyerek karşılık vermiştir. Hükümet, yurtiçindeki aşırı uçların sert tutumlarıyla, Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır.³⁶⁴

³⁶⁰ Dage, a.g.e., s.268.

³⁶¹ Nebi Miş, " Suriye: Terör Örgütleriyle Anılmak Bir Kader Mi?", **ABD'nin Haydut Devletleri**, Kemal İnat, Değişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 154.

³⁶² Ülkü, a.g.e., s.171.

³⁶³ Meliha Benli Altunışık, "Irak Savaşı ve Orta Doğu Petrollerinin Ekonomi Politikası", **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Orta Doğu Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, S.4, Ankara 2003, .s.103.

³⁶⁴ Dage, a.g.e., s.265.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde de ‘terörle savaş’ adına insan hakları uygulamaları daha da kötüleşmiş, ifade özgürlükleri kısıtlanmış, aydınlar tehditler almıştır.³⁶⁵

ABD ile siyasi ilişkisi bulunmayan İran'la ilgili olarak, Amerika, bu devletle diplomatik temas kurmak ve Afganistan'daki savaşa onay vermeye ikna etmek amacıyla, müttefiki İngiltere'yi köprü olarak kullanmıştır.³⁶⁶ İran en başından beri Afganistan'daki ABD operasyonunu desteklemiş ve Afganistan'da nüfuzunun olduğu bölgelerde ABD'nin askeri başarısına olanak sağlamıştır.³⁶⁷

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un söylediği gibi her devletin kendine göre bir Bin Ladin'i yaratılmış ve devletler 11 Eylül saldırıları sonrası bu problemlerini ‘terörle mücadele’ adı altında çözebilir miyim? düşüncesi içerisinde olmuşlardır. Bu bağlamda ülkenin güneyinde meydana gelen patlamalardan dolayı El Kaide'yi sorumlu tutan Tayland polisinin, Mart 2002'de kaçak göçmenleri öldürdükten sonra hükümetinin ‘Bin Ladin’ savaşında zaferini ilan eden Makedonya İç İşleri Bakanının, İngiltere’de yaşayan ve on yıldır susturulmaya çalışılan Tunus muhalefetini Bin Ladin ile ilişkilendiren Tunus hükümetinin, kökleri; sömürge yönetimlerine karşı çıkmaya dayanan ‘Ebu Seyyaf’ örgütünü yine El Kaide ve Ladin ile ilişkilendirerek - Washington’un da asker göndererek desteklediği- Filipinler Hükümetinin yaptığı eylemler, belki cinayetler hiçbir devlet tarafından sorgulanamamıştır.³⁶⁸

3. Terör Saldırıları Sonrası Küresel ve Bölgesel Güç Odakları İle Uluslararası Sistemde Terör Konusunda Meydana Gelen Gelişmeler

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yapılan saldırılar dünyada terörle mücadele konusunda ciddi tedbirle alınması yönünde ortak bir irade oluşmuştur.³⁶⁹ 11 Eylül 2001 tarihine kadar gerçekleşen terör eylemleri bir ülkeyi ya da bir coğrafi bölgeyi etkilerken ABD’ye yapılan terör saldırısından sonra terörle ilgili tüm kavramlar ve teröre yaklaşımlar değişmiştir.³⁷⁰

³⁶⁵ Sakıncı, **a.g.m.**, s.17.

³⁶⁶ Dage, **a.g.e.**, s.207.

³⁶⁷ Primakov, **a.g.e.**, s.11.; Akkurt, **a.g.e.**, s.240.

³⁶⁸ Burke, **a.g.e.**, s.24.

³⁶⁹ Şeref Ongay, “11 Eylül 2001 Tarihinden Sonra BM, AB ve NATO’da Terörle Mücadeleye Yönelik Gelişmeler”, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara 2002, s.4. <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).

³⁷⁰ Örgün, **a.g.e.**, s.38.

ABD, öncelikle terörü tüm dünyaya ‘yükselen yeni küresel tehdit’, diğer bir deyişle ‘ortak düşman’ şeklinde sunarak, terörizme karşı topyekün bir savaş başlatma yolunu tercih etmiştir. Mücadelesinde başlangıç noktasını ise, gerek 11 Eylül, gerekse ABD’ye yönelik diğer bir çok terörist eylemin arkasındaki isim olduğuna inanılan El Kaide örgütü ve diğer benzeri yapılanmalar oluşturmuştur. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ABD’nin öncekilerden daha etkin ve kararlı bir terörle mücadele girişimi başlatmasında son saldırıların yıkıcılığının mı, uluslararası sistemin ABD çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırılması düşüncesinin mi, yoksa gerçekten terörizmin ulaştığı boyutların ABD tarafından fark edilmiş olmasının mı etkiliği olduğu net olarak söylenememektedir. Gerekçe ne olursa olsun, ABD’nin terörizme bakışında belirgin bir anlayış farklılığının ortaya çıktığı açıktır.³⁷¹

Başkan Bush, 27 Eylül 2001’de Kongrede yaptığı konuşmada bu politikanın ana hatlarını şu şekilde ortaya koymuştur: *"Elimizdeki tüm kaynakları, her türlü istihbarat aracını, her türlü hukuki yaptırım ve gerekli her türlü silahı kullanarak küresel terör şebekesini mahvedeceğiz. Teröristlerin mali kaynaklarını kurutacağız, birini diğerine düşüreceğiz, teröristlere yardım eden ve onları barındıran devletlerin takip edeceğiz. Dünyanın neresinde olursa olsun devletlerin bir karar vermesi gerekir; bizimle misiniz yoksa teröristle mi? Bugünden itibaren teröristleri barındırmaya ve desteklemeye devam eden bir devlet, ABD tarafından düşman bir rejim olarak dikkate alınacaktır."*³⁷² ABD, terörün finansmanını engellemek amacıyla 23 Eylül 2001 tarihinde 13224 sayılı kararnameyi çıkartmıştır. Bu kararname ile ABD; ABD hükümeti ve kurumlarınca sakıncalı olarak kabul edilen tüm kişi, örgüt ve kurumların maddi varlıklarını bloke etme yetkisini kazanmıştır.³⁷³

11 Eylül’den sonra ABD dış politikasında terör karşıtı söylem birincil ve baş söylem haline gelmiştir. Terörün başlıca söylem haline gelmesi aynı zamanda ‘ben’ ve ‘öteki’ tanımlamasının da ölçütü haline çevrilmesine zemin hazırlamıştır. Söz

³⁷¹ Yaman, a.g.m., <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

³⁷² Murat Yeşiltaş, “ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, **ABD’nin Haydut Devletleri**, Kemal İnat, Değişim Yayınları, İstanbul 2004, s.34., ABD bu çerçevede yedi ülkenin devlet bağlantıları olarak terörizmi desteklediğini açıklamıştır. Bu devletler; Küba, İran, Irak, Libya, Kuzey Kore, Suriye, ve Sudan’dan oluşmaktadır. a.g.m., s.44.

³⁷³ Jimmy Gurulé, “Terörist Finansmanını Durdurmak için Sarf Edilen Global Çaba”, <http://ankara.usembassy.gov/uploads/images/zH2xfLIObxex_PeA-cOCTQ/disiliskiler.pdf>, (27.03.06).

konusu tanımlamaya göre ‘terörü destekleyenler’ ‘öteki ve düşman’; ‘terör karşıtları’ ise ‘biz ve dost’ kategorilerine yerleştirilmeye başlanmıştır. Bu açık ve net ölçüt, tüm dünya ülkelerine katı bir şekilde iki seçenek sunmuştur.³⁷⁴ George Bush’un ‘*Ya bizdensiniz, ya da karşımızdasınız*’ anlayışıyla yola çıkan Bush yönetimi, bir yandan aşırı idealist bir tutum izlerken şaşkıncu bir şekilde güç merkezli bir tutum da izlemiştir. Buna göre ABD güçlüdür ve her istediğini yapma hakkı vardır.³⁷⁵ ABD dünyayı artık dost-düşman ayrımı perspektifinden algılamaktadır. Düşman kategorisinde gördüğü ülke ve devletleri de, kendisi ne zaman isterse, terör eylemlerine ya da El Kaide’ye destek suçlamasıyla cezalandırabileceğini, hatta böyle bir iddiaya dayanarak ortadan kaldırılabilceğini bunu kendisinin meşru hakkı olarak gördüğünü de tüm dünyaya ilan etmiştir.³⁷⁶ ABD tarafından açıklanan bu stratejiye ‘Terörizmle Küresel Savaş’ [*Global War on Terrorism (GWOT)*] adı verilmiştir.³⁷⁷

11 Eylül’den bu yana Bush yönetimi iki spesifik strateji izlemiştir. Bunlardan birincisi, Amerika’nın terörizme karşı güvenliliği sağlamak için teröristlerin bulunması ve yok edilmesi, ikincisi ise kitle imha silahları elde etme çabası içinde olan ve böylece uluslar arası barışı tehdit eden ülkelere karşı mücadelede diğer uluslara kendi politikalarını kabul ettirmesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayış ABD’nin küresel terörizmle mücadele ederken askeri güç kullanmasını gerektirmekte ve diğer devletlerin bu görüşü paylaşmadığı hallerde bile tek taraflı (*unilateralist*) olarak hareket edebileceği anlamına gelmektedir.³⁷⁸

Nitelik değiştiren teröre karşı alınması düşünülen tedbirlerin yetersiz kalacağına ve bu tehdidi bertaraf etmek için daha etkili yöntemlerle mücadele edilmesi gerektiğine inanan Bush yönetimi, 2002 Eylül’ünde açıkladığı ‘Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde yoğun olarak ‘ön-alıcı saldırı’ (*pre-emptive strike*) kavramı üzerinde durmuştur. ABD, kendisine yönelik muhtemel saldırıları önleyebilmek için

³⁷⁴ Arif Keskin, “Türkiye – İran İlişkilerini Belirleyen Yapısal ve Dönemsel Faktörler”, **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 10, Sayı 1, Ankara 2004, s.57.

³⁷⁵ Sedat Laçiner, “Dünya ve Türkiye İçin Yeni Bir Dönem”, <<http://biibf.comu.edu.tr/ulusgundemi.pdf>>, (27.03.06).

³⁷⁶ Gökçe, **a.g.m.**, s.86.

³⁷⁷ Michael N. Schmitt, “Karşı Terörizm ve Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı”, **George C. Marshall Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi**, Kasım 2002, <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-14022/Schmitt_Marshall_Merkezi.doc>, (25.05.06).

³⁷⁸ Yeşiltaş, **a.g.m.**, s.31.

saldırmanın fiilini gerçekleştirmeden etkisiz kılınmasının en başarılı mücadele yöntemi olacağı noktasına gelmiştir.³⁷⁹ Belgenin en önemli kısımlarından birini oluşturan küresel terörizm ile ilgili ortaya koyulan stratejilerde; ABD'nin global terörizme karşı savaş içinde olduğu, düşmanın tek bir devlet ya da kişiden oluşmadığı, belirli bir din ya da ideolojiye sahip olmadığı, bu bakımdan dünya çapında ABD' ye karşı bir terörizm faaliyetiyle karşı karşıya olunduğu belirtilmiştir. Bu sebeple terörizmle savaşmanın farklı bir stratejiyi izlemeyi gerekli kıldığının altı çizilmiştir.³⁸⁰

Bu stratejinin temelinde ise mevcut sistemi değiştirmek isteyenlere karşı, 'terörle mücadele' adı altında askeri bir müdahaleyi gerekli görmek vardır. Bu belgeyle ABD'nin toprak bütünlüğüne, vatandaşlarına ve sistemin işleyişine yönelik saldırılara karşı düşmanla her türlü mücadeleye girme hakkına sahip olduğu ilan edilmiştir. Stratejide, yeni yüzyılda insan hakları, ekonomik ve siyasal özgürlüklere sahip ülkelerin galip gelmesi gerektiği ve bunun için mücadelenin önemi vurgulanmıştır. Bu stratejide dikkat çekici önemli bir yan ise, bazı noktalarda ifadelerin oldukça muğlak ve açık uçlu olmasıdır. ABD, belgede düşmanın adının terörizm olduğunu açıkça ifade etmekte ancak bir terörist tanımlaması yapmamakta sadece bir takım ip uçları vermektedir. Buna göre terörist:

- kız çocuklarını okutmayanlar (Müslüman toplumlar),
- totaliter rejimler (belirli bir ideoloji çerçevesinde örgütlenmiş tek parti rejimleri),
- tehlikeli teknoloji kullananlar (kim için tehlike oluşturduğu bilinmese de, burada kastedilen kitle imha silâhları bulunduran bazı kişi ve devletlerdir),
- radikal topluluklar,
- tüm bunlara yardım edip kolaylık sağlayanlardır.

³⁷⁹ Irak'a karşı yürütülen 2003'teki savaş da, Irak'ın sahip olduğu iddia edilen kitle imha silahlarının ABD'ye ve müttefiklerine zarar verebileceği, dolayısıyla mutlaka ortadan kaldırılması gerektiği yaklaşımıyla, "ön-alıcı saldırı" kavramı temeline oturtulmuştur. Fakat, mevcut uluslararası hukukun kuvvet kullanmaya ilişkin esasları ABD'nin yorumladığı biçimde bir meşru müdafaa anlayışına zemin teşkil etmediğinden, ABD'nin olası eylemlerine yönelik meşruiyet tartışmaları da su yüzüne çıkmıştır. Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele", <http://www.stradigma.com/turkce/haziran_2003/06_2003_01.pdf>, (27.03.06).

³⁸⁰ Yeşiltaş, a.g.m., s.36.

Burada dikkat çeken bir nokta ‘kız çocuklarının okumasına engel olan rejimler’ maddesidir. Bu şekilde bir tanımlamayla hem İslam dünyasından gelebilecek muhtemel tepkiler önlenmeye çalışılmış hem de bu tarz rejimlerin ‘öteki’ kavramı içerisinde yer almasının nedeninin, tercih ettikleri din değil kız çocuklarının haklarının kısıtlanması olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.³⁸¹

Bush, Amerika’nın özgürlük yanlısı bir güç dengesi yaratmak üzere mevcut güç ve etkisini mutlak surette kullanması gereğine işaret ederek, stratejisini üç temel üzerine oturtmaktadır. Bush’un stratejisi; Amerika’nın barışı, terörist güçlere veya gayrı meşru ya da anti demokratik rejimlere karşı koruma ve savunma anlayışına, barış vesilesiyle dünyadaki güçler arasında bir yaklaşımın sağlanması ile özgürlük ve refahla birlikte barışın tüm dünyada hakim kılınması hedefine dayanmaktadır.³⁸²

ABD’de 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terörist saldırılara karşı en kapsamlı ve seri bir şekilde tepki veren örgütlerin başında belki de AB gelmektedir. 21 Eylül 2001 tarihinde AB Hükümet ve Devlet Başkanları Toplantısında Terörizm ile mücadele konusunda bundan sonra alınacak tedbirler görüşülmüştür. Toplantı neticesinde terörizmin dünya ve Avrupa için gerçek bir meydan okuma olduğu ve terörizm ile mücadelenin Avrupa Birliğinin her zamankinden daha öncelikli bir hedefi olduğuna karar verilmiştir. Toplantıda ABD’ye tam destek verilirken saldırıların demokratik, hoşgörülü ve çok kültürlü toplumu hedef aldığı belirtilmiştir.³⁸³

AB'nin 11 Eylül sonrası döneminde başlatmış olduğu karşıtı hukuksal faaliyetleri içerisinde hiç kuşkusuz en önemli olanları, AB Konseyi'nin kabul ettiği ‘Terörizmle Mücadele Yasası ve Avrupa Tutuklama Emri’dir. Her iki metin de AB'nin terörizmle mücadele amacına yönelik olarak, gerek uzun süredir eksikliğini hissettiği bir takım olanakları sağlaması ve gerekse mevcut yasal boşlukları doldurması açısından oldukça önemlidir. 19 Eylül'de Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan tasarı çerçevesinde AB Konseyi'nin Laeken zirvesinde üzerinde anlaşmaya vardığı Avrupa Tutuklama Emri (*Arrest Warrant*), Yurttaşların Hakları

³⁸¹ Yaman, a.g.m., <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

³⁸² Arslan, Arı, a.g.e., s.233.

³⁸³ Hamza İlbeği, **Terörizm ve Terörizmin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Gelişmeler**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2002, s.147 – 148.

Komitesi (*The Citizens Rights Committee*) tarafından 9 Ocak 2002'de kabul edilmiştir.³⁸⁴ Bu zirvede AB'nin geçmişte yaptığı terör tanımına ilave yapılmıştır. Eski tanımlamada terör, 'bir ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını değiştirmeyi (*altering*) ve yok etmeyi amaçlayan faaliyetler' olarak tanımlanırken, bu tanıma 'derinden sarsıcı' (*affecting*) faaliyetler ve 'uluslararası örgütler' ibaresi de eklenmiştir.³⁸⁵

Diğer taraftan, AB'nin terörle mücadele amacıyla gündeme getirdiği çalışmaların özünün sadece üye devletler ile sınırlı tutulmasının, global mücadelenin başarısını engelleyeceği varsayılmaktadır.³⁸⁶

20 Eylül 2001'de ABD ve AB dışişleri bakanlığı Washington'da bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda taraflar terörizme karşı yakın işbirliği yapma kararı almışlardır. AB'nin uluslar arası alanda başlattığı işbirliği arayışlarının yalnızca ABD ile sınırlı kalmamıştır. Bu çerçevede AB Troikası 24-28 Eylül tarihleri arasında Pakistan, İran, Suudi Arabistan, Suriye ve Mısır'la, 3 Ekim'de düzenlenen AB -Rusya Zirvesinde Rusya ile ve 11 Ekim'de düzenlenen Avrupa - Afrika ve Konferansı'nda Afrikalı ülkelerle, 18 Kasım'da Ottawa'da düzenlenen zirve ile Kanada'yla ve 12-13 Şubat tarihleri arasında İstanbul gerçekleştirilen bir ortak forum aracılığıyla İslam Konferansı Örgütü ile bir araya gelinmiştir. Yapılan toplantılarda terörizmin önlenmesine dair yapılacak faaliyetler gündeme gelmiştir.³⁸⁷

11 Eylül saldırılarından sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 28 Eylül 2001 tarihinde Uluslararası terör ile mücadele etmek için atılacak adımları ve stratejileri de içeren, 1373 sayılı kararı oy birliği ile kabul etmiştir.³⁸⁸ 1373 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı mali kaynakların denetimine özel bir önem atfetmektedir. 1373 numaralı kararda ayrıca teröristlerin ve terörist grupların ülke içi ve ülkelerarası hareketlerini önlemek amacıyla sınır muhafazasının, kimlik ve seyahat belgelerinin kontrolünün öneminin altı çizilmektedir. Kararda terörist grup üyelerinin sayısının artışı ve teröristlere silah ve diğer hassas maddelerin teminini önlemeye yönelik

³⁸⁴ Sezgin Kaya, **Avrupa Birliği'nde Uluslararası Terörizmle Mücadele Alanında İşbirliği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2002, s.194.

³⁸⁵ Miş, **a.g.m.**, s.197. , Ongay, **a.g.m.**, s.6 – 8.

³⁸⁶ Ongay, **a.g.m.**, s.8.

³⁸⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.203 – 206.

³⁸⁸ Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm, <<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>>, (13.02.06).

tavsiyelere ek olarak devletlerarası işbirliği gibi yöntemlerle önleyici faaliyetlerin geliştirilmesi konusunda tavsiyeler sıralanmaktadır. Tavsiyeler arasında ülkeler, terör suçlarının işlenmesini önlemek amacıyla ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde bilgi alışverişi yapmaya ve idari ve adli konularda işbirliğine gitmeye davet edilmektedir. Söz konusu kararla ayrıca Güvenlik Konseyinin tüm üyelerini kapsayan ve gereken uzman desteği ile konseyin uygulamalarını yakından izlemekle görevli bir Güvenlik Konseyi Komisyonu kurulmuştur.³⁸⁹

BM'nin almış olduğu 1373 sayılı kararı ile; Bugüne kadar teröre destek sağlayan, müsamaha gösteren devletler daha radikal tedbirler almaya zorlanmakta ve terörist eylemlerde bulunanları cezalandırma olanağı yaratılmaktadır. Ancak, bu karar bir tedbirler paketinden ziyade, terörle mücadelede çerçeve kararı niteliğindedir. Çünkü, bu kararda, terörizmin ve teröristin tanımının yapılmamış olduğu, buna paralel görülmektedir. Bu ise kararın uygulanmasında ülkelerin kendi yorumlarının önemli olduğu sonucunu çıkarmaktadır.³⁹⁰

16 Ocak 2002 tarihinde Güvenlik Konseyi, Taliban, Usame bin Ladin ve El Kaide'ye karşı yaptırımların arttırılarak devamını öngören 1390 sayılı kararnameyi kabul etmiştir. Söz konusu yaptırımlar 1999 yılında kabul edilen 1267 sayılı ve 2000 yılında kabul edilen 1333 sayılı kararların devamı niteliğindedir.³⁹¹

BM Suçla Mücadele Komisyonunun Mayıs 2001 ayında yapmış olduğu toplantısında, uluslararası terörizm konusunda üst düzey uzmanların ve BM yetkililerinin katılacağı bir toplantı düzenlenmesini kararlaştırmıştır. BM Genel Kurulunun da onayını alan bu karar ışığında, uluslararası terörle mücadelede BM örgütünün rolünü irdeleyecek olan bir sempozyumun Haziran 2002 tarihlerinde Viyana'da toplanması planlanmıştır. Sempozyumda, terörizmi önleme ve mücadele

³⁸⁹ Terörizm, <http://www.dcaf.ch/oversight/proj_turkish_5.pdf>, (27.03.06).

³⁹⁰ Ongay, **a.g.m.**, s.5.

³⁹¹ 15 Ekim 1999 tarihinde yürürlüğe giren 1267 sayılı karar ise Taliban bağlantılı mal varlıklarının dondurulmasını öngörmekteydi. 19 Aralık 2000 tarihinde BM Güvenlik Konseyi 1333 sayılı kararı kabul ederek Usame bin Ladin ve El Kaide'ye ait tüm mal varlığı ve finansal fonları durdurma kararı almıştır. 1267 sayılı karar çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nin tüm üyelerinin katılımı ile kurulan BM Yaptırım Komitesi, Taliban, Usame bin Ladin ve El Kaide bağlantılı mal varlıklarının dondurulması ve kontrol altına alınmasında son derece etkin bir rol oynamıştır. Hedeflenen teröristler ve terör grupları 1267 B.M. Yaptırım Komitesi'ne iletilerek komitenin listesinde yer almaları sağlanmaktadır. Herhangi bir ismin Birleşmiş Milletler listesinde yer almasından sonra, tüm Birleşmiş Milletler üyelerinin o isme ait mal varlığını dondurma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Gurulé, **a.g.m.**, <http://ankara.usembassy.gov/uploads/images/zH2xfLIObxex_PEA-cOCTQ/disiliskiler.pdf>, (27.03.06).

alanında BM çerçevesinde mevcut kurum ve kuruluşların daha eşgüdümlü ve etkin bir çalışma düzenine kavuşturulması planlanmıştır.³⁹²

11 Eylül 2001 günü Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagona yönelik teröristlerin uçaklı intihar saldırılarından sonra NATO 5. Maddeyi yürürlüğü koymuştur. Bu maddeye göre taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve BM Yasası’nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf yada taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmıştır.³⁹³

Uluslararası terörizm Avrupa - Atlantik toplumunu karmaşık ve sürekli bir tehditle karşı karşıya bırakmıştır; bu tehdide karşı NATO’nun da dahil olduğu kapsayıcı, çok taraflı bir stratejik tepki gerekmektedir. Ancak İttifakın bu çabalara ne derece katkıda bulunacağı pek belirli değildir. Müttefiklerden bazıları NATO’nun bu çabalara tümüyle dahil olmasını isterken diğerleri daha mütevazı bir rol oynamasını tercih etmektedirler. NATO için uygun görülen rol ve görevler konusundaki tartışma aslında terörizm konusunda birbiriyle çelişkili iki yaklaşımı yansıtmaktadır: ‘savaş’ yaklaşımı ve ‘risk yönetimi’ yaklaşımı. Özellikle ABD tarafından benimsenen ‘savaş’ yaklaşımı kaynakların topluca seferber edilmesi, ve bireysel özgürlüklerde bazı kısıtlama ve fedakarlıkların kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Birçok Avrupalı ise savaştan bahsetmenin doğru olmadığı görüşündedir. Avrupalılar, temelinde yatan sebepleri ortadan kaldırmadıkça terörizmi yenmenin mümkün olmadığına, ve bunun da askeri yollarla yapılamayacağına inanmaktadırlar.³⁹⁴

³⁹² Nüzhet Kandemir, ‘Uluslararası Terörizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi ile Terörizmle Mücadelede NATO’nun ve Avrupa Birliği’nin Rolü’ Konulu Beyin Fırtınası, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara 2002, s.23., <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).

³⁹³ Uluslar Arası Sözleşmelerde Terörizm, <<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>>, (13.02.06).

³⁹⁴ NATO’nun Terörle Mücadeledeki Rolü, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis_pr.html>, (13.02.06).; NATO’da alınan kararın açıklama bölümünde terörist eylemlerin batının değerlerini vurduğu söylenmiştir. Batının değerlerinden maksat ise, insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokratik bir rejim. Bu üç temel değeri vurduğu söylenmiş ve bu bağlamda terörizmin insan haklarını hedef aldığı da kayda geçirilmiştir. Sertaç Başeren, ‘Uluslararası Terörizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi ile Terörizmle Mücadelede NATO’nun ve

NATO bünyesinde, terörizmle mücadele kapsamında kısa vadede ve uzun vadede alınacak diğer askerî tedbirler üzerindeki çalışmalara ise hâlen devam edilmektedir. 20 - 21 KASIM 2001 tarihlerinde Brüksel / Belçika'da yapılan 144ncü NATO Askerî Komite / Genelkurmay Başkanları toplantısında terörizme karşı kısa ve uzun vadede alınması gereken askerî tedbirlerin belirlenmesini ifade eden "*Double Track Approach* (Çift Yönlü Yaklaşım)" konusunda mutabık kalınmıştır. *First Track* (Birinci Yol), terörizme karşı kısa vadede alınması gereken askerî tedbirler olup NATO ülkelerinin sivil denizcilik varlıklarının güvenliğinin artırılması, komuta kontrol ağı, havadan erken ikaz sistemleri ve tatbikattaki birlikler gibi kritik unsurların korunması ve terörist saldırılara karşı eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik tedbirlerdir. Bu kapsamda NATO yakıt stokları ve ikmal maddelerine yönelik tehditler de gözden geçirilmektedir. *Second Track* (ikinci Yol) ise uzun vadede alınması gereken önlemleri kapsamakta olup ittifakın stratejisi, teşkilât yapısı ve terörizmle mücadele için gerekli kabiliyetler gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.³⁹⁵

Avrupa Birliği'nin Rolü' Konulu Beyin Fırtınası, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara 2002, s.51. <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).

³⁹⁵ Ongay, **a.g.m.**, s.8 – 9.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD'İN AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

1. Afganistan'a Müdahale İçin Yapılan Hazırlıklar

1.1. Müdahale Öncesinde Terör Saldırıları ile ilgili Olarak BM ve NATO Tarafından Alınan Kararlar

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terör saldırılarından sonra BM Güvenlik Konseyi, 12 Eylül 2001 tarihi ve 4370 sayılı toplantısında konuyu ele almıştır. Konsey aynı gün ve 1368 Sayılı Kararında Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaç ve ilkelerini tekrar teyit ederek terörizmin neden olduğu uluslararası barış ve güvenlik tehditleriyle her türlü araçla mücadele etmeye karar vermiştir. Konsey Birleşik Milletler Antlaşmasını uygun olarak münferit ya da kolektif doğal meşru müdafaa hakkını teslim ederek; 11 Eylül 2001 tarihinde New York, Washington D. C. ve Pennsylvania'da meydana gelen terörist saldırıları kınamış ve her hangi bir terörizm fiili gibi bu tür fiilleri uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak görmüştür.³⁹⁶

28 Eylül'de Konsey tarafından alınan 1373 sayılı kararla ise terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğu belirtildikten sonra bütün devletlerin terörizm karşı sözleşmeler taraf olmaları, terörizmle mücadelede işbirliği yapmaları çağrısında bulunulmuş ve bütün devletlerden terörist eylemlerin finansmanın engellenmesi istenmiştir.³⁹⁷ 1373 sayılı karar aynı zamanda terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. Ancak, bu kararda 11 Eylül saldırılarına karşı devletlerin askeri güç kullanabileceklerine ilişkin hiçbir ibare bulunmamaktadır. 1373 sayılı karar,

³⁹⁶ İlbeği, **a.g.e.**, s.143.; 12 Eylül 2001'de BM'nin almış olduğu 1368 numaralı karar şöyledir: *Güvenlik Konseyi 12 Eylül 2001 tarihli 4370. toplantısında almış olduğu kararda şöyle demektedir; 1. Milletlerarası barış ve güvenliğin bir tehdit olarak uluslar arası terörizm eylemleri sonucunda 11 Eylül 2001 tarihinde New York, Washington, Pennsylvania'da ortaya çıkan korkunç terörist saldırıları açık bir şekilde kınar. 2. Kurbanların ve ailelerinin, insanların ve Amerika Birleşik devletleri Hükümeti'nin derin acılarını paylaşıp, onlara başsağlığı dileklerini iletir. 3. Bu terörist saldırıda suçluların organizatör ve sponsorlarının cezalandırılması için tüm devletleri acil olarak birlikte çalışmaya davet eder ve bu sorumluluğun bir gereği olarak, suçluların koruyucuları ve destekleyenleri, organizatörleri, sponsorları tüm bu eylemi işleyenlerin hesaplarına el konulmasını vurgular. 5. Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine göre 11 Eylül 2001 tarihli terörist saldırıya cevap verilmesi için her türlü gerekli adımların atılmasını ve terörizmin bütün şekilleri ile mücadele edilmesini vurgular.* Bozkurt, **a.g.e.**, s.217.

³⁹⁷ Taşdemir, **a.g.m.**, s.299

Güvenlik Konseyi'nin kararı uygulaması için 'gereken her türlü tedbiri alacağı' yönündeki açıklamasıyla son bulmaktadır.³⁹⁸

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, BM'nin mevcut kararlarının, ABD'nin 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılarına karşılık verme hakkını tanıdığını ve Güvenlik Konseyi kararlarının uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdidi, saldırı olarak tanımladığını ve bireysel ya da toplu savunma hakkını teyit ettiğini söylemiştir.³⁹⁹ Ancak BM Antlaşması'na dahil ülkelere silahlı güç kullanma hakkının verilmesi, 5 daimi üyeden hiç birinin karşı çıkmaması şartıyla mümkün olmaktadır. Bu aşamada BM Güvenlik Konseyi, askeri güç kullanımına izin vermemiştir.⁴⁰⁰

Saldırıların hemen ardından NATO Konseyi 11 Eylül'de yayınladığı bir bildiriyle saldırıları kınamış, saldırılardan duyduğu üzüntüyü ve ABD halkı ile olan dayanışmasını dile getirmiştir.⁴⁰¹ 12 Eylül 2001 tarihinde Kuzey Atlantik Konseyi toplanarak bir gün önce ABD'ye karşı işlenen saldırılar ele almıştır. Konsey bu saldırının, Amerikan Birleşik Devletlerine dışarıdan tevcih edildiğinde karar verilirse, NATO'nun 5nci maddesinin kapsamı dahilinde bir fiil olarak kabul edileceğine karar vermiştir.⁴⁰²

Toplantının ardından NATO Genel Sekreteri George Robertson yaptığı açıklamada ABD'nin silahlı bir saldırının objesi haline geldiğini belirtmiş ve ittifakın bu saldırıyı dışarıdan yapılmış bir saldırı olarak değerlendirebileceğini açıklamıştır. Böylece bir kararın alınması halinde ise müttefiklerin hangi ölçülerde destek sağlayacaklarına kendilerinin karar vereceğini belirtmiştir. Robertson, yaptığı açıklamada, isterse ABD'nin de BM Antlaşması'ndan kaynaklanan hak ve

³⁹⁸ Akkurt, **a.g.e.**, s. 235.; BM'nin Afganistan ile ilgili aldığı kararlar hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Bozkurt, **a.g.e.**, s. 218 – 223.

³⁹⁹ Bilbilik, **a.g.e.**, s. 36.

⁴⁰⁰ Akkurt, **a.g.e.**, s. 236.

⁴⁰¹ Kaya, **a.g.e.**, s.114.

⁴⁰² İlbeği, **a.g.e.**, s.146 – 147.; NATO'nun 5nci Maddesi şu şekildedir: "*Taraflar, içlerinden birine ya da birkaçına karşı Avrupa'da ya da Kuzey Amerika'da ortaya çıkacak silahlı bir saldırının bütün taraflara yöneltilmiş bir saldırı sayılması ve dolayısıyla taraflardan her birinin böyle bir saldırı durumunda, BM Antlaşması'nın 51. maddesiyle tanınan tek tek ya da ortak meşru savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği yeniden kurmak ve sürdürmek için, silahlı kuvvetler kullanımı da dahil olmak üzere, gerekli göreceği harekete, tek tek ve öteki taraflarla anlaşması halinde, hemen başvurmak yoluyla saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardım etmesi konusunda anlaşmışlardır. Bu nitelikte olan her silahlı saldırı ve bunun sonucunda alınan her önlem hemen Güvenlik Konseyi'nin bilgisine sunulacaktır. Bu önlemler, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği yeniden kurmak ve sürdürmek için gereken önlemleri alması ile son bulacaktır.*" Sander, **a.g.e.**, s.267.

yükümlülükleri dahilinde diğer müttefiklerden bağımsız bir mücadele yürütebileceğini söylemiştir. Öte yandan NATO'nun bu yöndeki kararları George Robertson tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletilmiştir.⁴⁰³

Konuyla ilgili olarak 2 Ekim 2001'de tekrar toplanan NATO ülkeleri, ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarını yapanların Ladin ve Afganistan ile bağlarının olduğuna dair vermiş olduğu kanıtların yeterli olduğunu ve 5nci maddenin geçerlilik kazandığını belirtmişlerdir.⁴⁰⁴ Bu bağlamda ABD'nin ittifaktan beklentilerini bildirmesi de istenmiştir.⁴⁰⁵

ABD'nin Afganistan'a misilleme amaçlı operasyonlara yönelik NATO'ya ilettiği 8 maddeden oluşan çok gizli istekler listesi gerekçeleri NATO tarafından yeterli bulunmuş ve 5. Madde 4 Ekim 2001'de uygulamaya konmuştur. İstekler şunlardır:⁴⁰⁶

1. İstihbarat alanında işbirliği ve bilgi paylaşımı.
2. Terörle karşılaşılan müttefiklere veya diğer üyelere destek verilmesi.
3. NATO toprakları üzerinde bulunan ABD üslerinin güvenliğini sağlaması.
4. NATO üslerinin yaralanılması.
5. Hava sahalarının ABD'ye açılması.
6. Havaalanı ve limanların ABD'ye açılması.
7. NATO gücünün Doğu Akdeniz'e kaydırılması.
8. Erken Uyarı Uçaklarının (AWACS) bölgelere kaydırılması.

1.2. Müdahale İçin Siyasi Ortamın Hazırlanması

ABD Hükümeti 11 Eylül'den sonra düzenlenecek hareketin adını ilk başta *'Infinite Justice'* (Sonsuz Adalet) koymuştur. Daha sonra bundan vazgeçecek *'Enduring Freedom'* (Devamlı Özgürlük) diye değiştirmiştir. Davutoğlu, adaletin

⁴⁰³ Kaya, a.g.e., s.115.; MİLLİYET, "NATO Savaşa Hazır", Milliyet, 13 Eylül 2001.

⁴⁰⁴ MİLLİYET, "Kuzey Atlantik Konseyi Toplantısından Tarihi Karar Çıktı", Milliyet, 3 Ekim 2001.

⁴⁰⁵ Bilbilik, a.g.e., s.35.

⁴⁰⁶ a.g.e., s.37.; MİLLİYET, "ABD'nin 8 İsteğine Onay", Milliyet, 5 Ekim 2001.

sürekli olarak sorgulanacak bir kavram olduğunu, hareketin ismi ‘Sonsuz Adalet’ olarak kalsaydı her yanlış bombalamadan sonra bu isim sürekli olarak sorgulanacağını ama ‘Devamlı Özgürlük’ isminin böyle bir etki yaratmayacağını ifade etmiştir.⁴⁰⁷

11 Eylül terör saldırılarından sonra Afganistan’a yapılacak hareket kesinleştikten sonra uluslararası toplumda ABD lehine oluşan sempatiyi de kullanarak ABD destek arayışlarına başlamıştır.

Bu bağlamda ABD diplomatları, hem Arap ülkelerini, hem Pakistan’ı yanlarına çekmek için çalışmışlardır. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, İslamabat yönetimine bir talepler listesi sunduklarını ve bu taleplerinin hepsinin kabul edildiğini belirterek, İslamabat yönetimine teşekkür ettiğini söylemiştir. Öte yandan Suriye dahil 15 Arap ülkesinin temsilcileri, 15 Eylül 2001’de ABD Dışişleri’ne çağrılmış ve teröre karşı Washington ve müttefikleriyle aynı cephede yer almaları istenmiştir.⁴⁰⁸

Uluslararası alanda ABD’nin terörizmle mücadelede işbirliği arayışları İngiltere, Pakistan ve NATO’dan gelen destekle de güçlenmiştir. Özellikle NATO Genel Sekreterinin ABD’nin, Usame Bin Ladin’in saldırılara dahil olduğuna dair sunduğu kanıtları ‘açık ve zorlayıcı’ olarak nitelemesi ve buna bağlı olarak ittifakın, ABD’ye terörle savaş kapsamında hava sahalarına ve liman kentlerine giriş, buralarda gemilerini ve radar uçaklarını konuşlandırma izni vermesi terörle mücadelede uluslararası işbirliği yolunda atılan önemli adımlardır. Açıkçası Afganistan müdahalesi öncesinde ABD’ye güçlü bir destek oluşmuştur.⁴⁰⁹ Bu arada, Avustralya ve Kanada’da Afganistan’a asker gönderme kararı almıştır.⁴¹⁰

ABD Başkanı Bush’un isteği üzerine Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, operasyonun öncesinde

⁴⁰⁷ Davutoğlu, **Küresel Bunalm**, s.45.

⁴⁰⁸ MİLLİYET, “Savaş İlanı, Milliyet”, 16 Eylül 2001.

⁴⁰⁹ Yaman, **a.g.m.**, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06)

⁴¹⁰ MİLLİYET, “İlk Hedef Mezar-ı Şerif Değil”, Milliyet, 2 Ekim 2001.,

Ortadoğu ve Afganistan'ın komşularından destek almak için destek turlarına çıkmışlardır.⁴¹¹

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, ilk olarak Suudi Arabistan'da Kral Fahd ve Prenses Abdullah'la görüşmüştür. Rumsfeld, amacının liderlerle görüşüp ne yapmak istediklerini anlatmak ve ülkelerle işbirliği yapmak olduğunu belirtmiştir. Görüşmede, Suudi yetkililer, Afganistan'a olası saldırıdan duydukları, endişeyi dile getirmiş ve ülkedeki üslerin, Amerika tarafından kullanılmasına izin vermeyeceklerini açıklamışlardır. Amerikalı yetkililer ise, yaptıkları açıklamada, Suudi yetkililerin, 'ABD birliklerine üslerinden birinde kurulacak komuta merkezini kullanması amacıyla izin vereceğine' dair üstü kapalı güvence verdiğini belirtmişlerdir.⁴¹² Rumsfeld, gezisini sırasıyla Umman, Mısır, Özbekistan ve Türkiye olarak sürdürmüş ve gittiği her yerden istediği desteği almıştır.⁴¹³

ABD, Türkiye ile ortak tesis olan İncirlik Hava Üssü'nün yanı sıra Malatya ve Diyarbakır askeri havaalanlarını da kullanmak istediğini Ankara'ya bildirmiştir. Hava Kuvvetleri Komutanlığı kaynakları, 'ABD'nin isteklerini yerine getireceğiz' diyerek Washington'un talebinin kabul edildiğini açıklamışlardır.⁴¹⁴

İngiltere Başbakanı Tony Blair ise ilk ziyaretini Rusya'nın başkenti Moskova'ya yapmıştır. Burada Rusya Devlet Başkanı Putin ile yapılan ve olumlu geçen görüşmelerden sonra sırasıyla Pakistan ve Hindistan'a ziyaretlerde bulunan Blair'in Pakistan'ı ziyaretinde yaptığı görüşmede, özellikle İngiltere'nin Pakistan'ın ekonomik sorunlarına çözüm bulmak için teminata bulunduğu belirtilmiştir. Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref de, 11 Eylül saldırısını Bin Ladin'in yaptığıyla ilgili ortaya konulan delillerin inandırıcı ve yeterli bulunduğunu belirterek, özellikle ekonomik destek için 'Blair'e minnettarım' diyerek karşılık vermiştir.⁴¹⁵

7 Ekim 2001'de başlayan 'Kalıcı Özgürlük Harekatı'nın genel olarak uluslararası toplumda onaylandığı görülmektedir. Harekatla ilgili olarak devletlerin tepkilerine bakıldığında Rusya ve Çin gibi geçmişte ABD'nin yaptığı hareket ve

⁴¹¹ MİLLİYET, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", "Operasyon Son Anda Ertelendi", Milliyet, 5 Ekim 2001.

⁴¹² MİLLİYET, "Suudi Arabistan Üslerini Kullandırmıyor", Milliyet, 1 Ekim 2001.

⁴¹³ MİLLİYET, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", Milliyet, 5 Ekim 2001.

⁴¹⁴ MİLLİYET, "ABD'ye İki Yeni Üs, Milliyet", 16 Eylül 2001.

⁴¹⁵ MİLLİYET, "Rumsfeld ve Blair'den Destek Arayışları", Milliyet, 5 Ekim 2001.

politikaları eleştiren devletler dahi hareketi açıkça desteklemişlerdir.⁴¹⁶ Çin, her türlü terörizme karşı olduğunu beyan etmiş ve üç şart altında ABD'nin Afganistan'a karşı düzenleyeceği operasyona destek vereceğini açıklamıştır. Bu şartlar şunlardır;

-Çin her türlü terörizme karşıdır ve buna karşı yapılan operasyonlara destek verir,

-Terörizme karşı yapılan operasyon, kesin bir kanıtı dayanmalıdır. Hedef belirgin olmalı ve masum insanların zarar görmemesi şartıyla gerçekleştirilmelidir,

-BM ara sözleşmesinin ilke ve şartları esas alınarak, Güvenlik Konseyi'nin fonksiyonu artırılmalıdır. Çin, Güvenlik Konseyi çerçevesinde, terörizme karşı her türlü müzakereye katılmaya hazırdır.⁴¹⁷

Libya'nın Afganistan'da ABD tarafından düzenlenen anti-terörist operasyonu desteklenmesi bu genel anlaşma ve uzlaşma havasının sonunda olmuştur.⁴¹⁸ Operasyon hazırlıkları devam ederken bölgedeki bir çok ülke hava sahasını müttefik güçlere açmaya başlamıştır.⁴¹⁹ İran en başından beri Afganistan'daki ABD operasyonunu desteklemiş ve Afganistan'da nüfuzunun olduğu bölgelerde ABD'nin askeri başarısına olanak sağlamıştır.⁴²⁰

Kimi yazarlara göre Rusya, İran, Filistin gibi tarihte ABD ile arası pek iyi olmayan devletlerin teröre karşı cephe alır tavırlarının altında 11 Eylül sonrası dünya düzenini ABD eliyle yeniden oluşturulacağı beklentisi vardır. Bunun yanında terörizmin ulus devlet yapısına karşı bir tehdit oluşu bu desteğin altında yatan diğer bir nedendir.⁴²¹

ABD cephesinde meydana gelen bu gelişmeler karşısında Taliban yönetimi, 2 Ekim 2001 günü Washington'a *"20 yıldır savaş içindeyiz, acil yardıma ihtiyacımız var. Usame bin Ladin'le ilgili bir kanıt göstermeden 'savaş' diyorsunuz, gelin önce görüşelim"* çağrısında bulunmuştur. Kuetta kentinde düzenlenen basın toplantısında *"Görüşmelere hazırız, savaşa girmektense görüşmelere başlamayı tercih ederiz."* diyen Taliban'ın Pakistan Büyükelçisi Abdüsselam Zaif, ABD'nin Ladin'in teslim

⁴¹⁶ MİLLİYET, "Yeni Müttefik: Rusya", Milliyet, 3 Ekim 2001.

⁴¹⁷ Akkurt, **a.g.e.**, s.241.

⁴¹⁸ Primakov, **a.g.e.**, s.10.

⁴¹⁹ Akkurt, **a.g.e.**, s.239.

⁴²⁰ Primakov, **a.g.e.**, s.11., Akkurt, **a.g.e.**, s.240.

⁴²¹ Bozkurt, **a.g.e.**, s.235.

edilmesi talebiyle ortaya çıkan krizi çözmesinin tek yolunun müzakereye girmek olduğunu kaydetmiştir. Büyükelçi, ülkesine yardım yapılmasını da isteyerek, *"Biz ve tüm Afgan halkının yardıma ihtiyacı var, savaşa değil"* demiştir. Zaif, delil olmaksızın Ladin'i teslim edemeyeceklerini de tekrarlamıştır.⁴²² Taliban yönetiminin lideri Molla Ömer'in sözcüsü Mutmain ise, ABD'nin olası bir intikam saldırısının işe yaramayacağını söyleyip, *"Amerikalılar intikam için bireyleri hedef alırsa bulamaz. Askeri yada ekonomik stratejik kuruluşları hedeflerse Afganistan'daki bu tür hedefler bir füze parası bile etmez. Bir milleti ortadan kaldırmak isterlerse bu yalnızca ABD'ye karşı kini arttırır"* demiştir.⁴²³

ABD'nin Afganistan'a yönelik harekâtı her an başlatması beklenirken, Kuzey İttifakı da, büyük bir saldırıya girişmek üzere hazırlık yapmıştır. Kuzey Afganistan'daki Taliban muhalifi ittifaka bağlı gruplardan başta Özbek Türklerin lideri Raşid Dostum'un adamlarıyla birlikte Şah Mesud'un yerine geçen General Fehim'in adamları, Kâbil'e 25 kilometre uzaklıktaki Penşir'de Taliban'a karşı savaşmaya başlamışlardır.⁴²⁴

ABD operasyonu için geri sayım sürerken, Afganistan'a girmek için dünyanın her yerinden binlerce gazeteci, Kâbil'e 25 kilometre uzaklıktaki Penşir bölgesine gitmiştir. 5 Ekim 2001'de Kâbil'in dünyaya tek çıkış kapısı olan Bagram'da savaş hazırlıkları sona ermiştir. ABD Hava Kuvvetleri'nin Kâbil'i bombaladıktan sonra indirme yapması beklenen Bagram Havaalanı'ndan sorumlu olan General Canbaba, Bagram'ın stratejik açıdan önemli çok önemli bir üs olduğunu ve bu havaalanını ele geçirenin, bölgenin hakimi olacağını söylemiştir.⁴²⁵

1.3. Müdahale Maksadıyla Yapılan Askeri Hazırlıklar

ABD Hükümeti olayların üzerinden henüz 24 saat geçmesinin ardından askeri yetkililere, 50 bin yedek kuvvetin aktif göreve çağrılması için talimat vermiştir.⁴²⁶ Ayrıca ABD Senatosu, saldırıların ardından terörle mücadele ve kurtarma çalışmaları

⁴²² MİLLİYET, "Taliban: Savaşmayalım Görüşelim", Milliyet, 3 Ekim 2001.

⁴²³ Bozkurt, a.g.e., s.234 – 235.

⁴²⁴ MİLLİYET "Afganistan'da Eller Tetikte", Milliyet, 1 Ekim 2001.

⁴²⁵ Bagram; Şah Mesud öldürüldükten sonra Cemaati İslami güçlerinin eline geçti. MİLLİYET, "Savaşa Hazırız", Milliyet, 5 Ekim 2001.

⁴²⁶ Yaman, a.g.m., <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

için 40 milyar dolarlık acil yardım paketini onaylamış ve Temsilciler Meclisine göndermiştir.⁴²⁷

Amerika Birleşik Devletleri siyasi hazırlıklarıyla eş zamanlı olarak B52 bombardıman uçakları, *Tomahawk* seyir füzeleriyle donatılmış denizaltılar ve hızla harekete geçirilebilecek hava indirme birlikleriyle harekete geçmek için ve California'daki *Bragg* üssünde konuşlanan 85 bin kişilik 18. Hava İndirme Birliğini bölgeye sevk etmek için faaliyetlere başlamıştır.⁴²⁸

Amerika, harekate hazırlanma sürecinde Basra Körfezi'nde bulunan gemilerini kuzeye kaydırırken, Japonya ve Akdeniz'deki filolar da diğerlerine katılmak üzere yola çıkmıştır. ABD, çok az sürede bölgeye binlerce asker ve yüzlerce uçak yığınağı yapmıştır. Basra Körfezi'nde de *USS Enterprise* ve *USS Theodore* uçak gemileri konuşlandırılmıştır.⁴²⁹

İngiltere üst düzey savaş uzmanlarını ABD'ye göndermeyi önermiştir. Yapılan plana göre Ekim ayında, arasında uçak gemilerinin ve çok sayıda savaş gemisinin de bulunacağı İngiliz donanması Umman açıklarına gelerek, ABD'nin halihazırda oluşturduğu güce önemli bir katkıda bulunacak, Afganistan'a ilk darbeyi, Basra Körfezi'nde bekleyen uçak gemilerinden havalanan uçaklar ve çok sayıda savaş gemisinin gönderdiği *Tomahawk* füzeleri indirecek, Suudi Arabistan, Kuveyt ve İncirlikten havalanan İngiliz ve Amerikan savaş uçakları da Afganistan'da önceden belirlenen hedeflere imha edilecekti.⁴³⁰

Avustralya Hükümeti, 30 Eylül'de Körfeze bir savaş gemisi yolladığını ve geminin Afganistan operasyonunda kullanılabileceğini, Savunma Bakanlığı da, özel birliklerinin Afganistan'da gizli operasyonlara katılabileceğini belirtmiştir. Bu arada Afganistan'daki Kuzey İttifakı, 15 bin askerini ABD'nin hizmetine sunabileceğini açıklamıştır.⁴³¹ Reeve'in belirttiğine göre 11 Eylül'ün akabinde ABD, Afganistan'da

⁴²⁷ MİLLİYET, "Kongre Onayı Bekleniyor", Milliyet, 15 Eylül 2001.

⁴²⁸ Milliyet, 16 Eylül 2001.

⁴²⁹ Akkurt, a.g.e., s.241 – 242.

⁴³⁰ MİLLİYET, "Hedef Afganistan", Milliyet, 16 Eylül 2001.

⁴³¹ ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yığıdı, <<http://www.biglook.com/war/5.asp>>, (13.02.06).

Usame Bin Ladin'in barınmasını sağlayan Taliban milislerine karşı Kuzey İttifakı'na askeri destek vermeye başlamıştır.⁴³²

Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya bölgeye asker gönderme kararı almıştır. ABD ve Tacikistan, hava üstlerinin Taliban'a karşı yürütülen operasyonda kullanılması için anlaşmaya varmıştır. Tacikistan'ın yanı sıra Kırgızistan ve Kazakistan'daki hava üsleri de operasyonda, ABD uçak ve helikopterlerinin hizmetine açılmıştır.⁴³³ ABD'ye verilen destek için Almanya Parlamentosu'nda yapılan konuşmada, “*Bu savaşta sadece Amerika ya da Avrupa'yı savunmuyoruz. Bu savaşta uygarlığı savunuyoruz,*” denmiştir.⁴³⁴

Afganistan'a uzak Türkiye, İsrail, Yunanistan ve Ukrayna gibi ülkeler de hava sahalarını teklif etmişlerdir. Güney Kore de lojistik desteğe hazır olduğunu bildirmiştir.⁴³⁵

ABD, Florida ve Kuzey Carolina'daki birlikleri ile ülke dışındaki; Almanya, İngiltere, Körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan, Kıbrıs ve İncirlikte bulunan tüm birliklerine harekate hazır olmaları için talimat vermiştir.⁴³⁶

Müttefik Devletlerin bu gücüne karşın Taliban'ın dini lideri Molla Muhammed Ömer ve Taliban hiyerarşisindeki iki numaralı isim olan ve de silahlı güçlerden sorumlu Molla Muhammed Rabbani'nin, ellerinde silahlı 50 ila 100 bin adamı olduğu sanılmaktadır. Birlikleri Klan prensibine göre organize edilmiş olup, ellerinde bulunan arazi araçlarıyla otomatik tüfekler, havan topları, geri tepmesiz toplar, hafif ve çok namlulu roket rampalarına sahip piyade birliklerini taşımaktadır. Ayrıca Rus İşgali döneminden kalma 100 civarında *stinger* füzesiyle 20 adet *scud* füzesine sahip oldukları düşünülmektedir.⁴³⁷

⁴³² Reeve, **a.g.e.**, s.XI

⁴³³ Akkurt, **a.g.e.**, s.242.

⁴³⁴ Scowen, **a.g.e.**, s.355.

⁴³⁵ ABD ve İngiltere Afganistan Civarına 50 Binden Fazla Asker Yığı, <<http://www.biglook.com/war/5.asp>>, (13.02.06).

⁴³⁶ Harekate hazırlanan birliklerin dökümü ile ilgili bilgiler için Bkz. MİLLİYET, “Dehşet Silahları Vur Emrini Bekliyor”, Milliyet, 23 Eylül 2001.

⁴³⁷ MİLLİYET, “Dehşet Silahları Vur Emrini Bekliyor”, Milliyet, 23 Eylül 2001.

2. Sonsuz Özgürlük Operasyonu

2.1. Hava Saldırıları ve Kara Harekatı

ABD, dünya kamuoyunda olumlu bir imaja sahip olmayan Molla Ömer rejimini El Kaide'ye yataklık yapıyor ve teröristlere destek veriyor gerekçesiyle yıkmak ve yerine demokratik bir rejim tesis etmek amacıyla, dünya ülkelerini de yanına alarak⁴³⁸ 7 Ekim 2001'de başlattığı 'Sürekli Özgürlük Harekatı', Amerika'nın 'teröre karşı ilan ettiği ilk savaş' olmuştur.⁴³⁹

Amerika'nın, yaptığı bu hareket; yıldırma hareketi, temizlik hareketi ve süpürme hareketi olarak üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Hint Okyanusu ve Basra Körfezi'nde konuşlanan 4 uçak gemisinden *Cruise* füzeleri atması ve savaş uçakları terör yuvalarına akıllı füze *Tomahawk* fırlatılması, ikinci aşamada ABD'nin Hint Okyanusu'ndaki *Diego Garcia* Üssü'ndeki kalkan B-52 ağır bombardıman uçakları, kampların yok edilmesi ve son olarak ise Amerikan, İngiliz, Fransız ve Alman Komandoları Celalabad'a inip Kabil'in ele geçirilmesi planlanmıştır.⁴⁴⁰

Yapılan plan neticesinde Umman Denizi'nden havalanan uçaklar ve harekete geçirilen *Tomahawk* füzeleri Türkiye saati ile 19:27'de Afganistan Harekatını fiili olarak başlatmıştır.⁴⁴¹ 7 Ekim tarihinde başlayan saldırı ve bombardıman şiddetini artırarak sürdürmüştür. İlk günlerde geceleri süren saldırılar daha sonra gün boyu devam etmiştir. ABD'nin hava hareketindeki amacının kara savaşına ihtiyaç bırakmadan Kuzey İttifakı'nın yolunu açmak olduğu açıklanmıştır.⁴⁴²

Bu arada saat 20:00'da ABD ulusuna hitaben bir konuşma yapan ve savaşın başladığını söyleyen Başkan Bush "*İşbirliğine yanaşmayan Taliban bunun bedelini ödeyecek*" demiştir.⁴⁴³ Bush ayrıca 40'ın üzerinde ülkenin operasyona destek verdiğini de açıklamış ve savaşın Afganistan ile sınırlı kalmayacağını belirtip "*Biz*

⁴³⁸ Gökçe, **a.g.m.**, s. 96.

⁴³⁹ Ataöv, **a.g.e.**, s.120.

⁴⁴⁰ Akkurt, **a.g.e.**, s.244.

⁴⁴¹ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.197.; Clark, **a.g.e.**, s.149.

⁴⁴² Özcan, **a.g.m.**, s.378.; En son sistemle geliştirilmiş Amerika savaş uçakları, zaten mevcut olmayan Afgan hava kuvvetleri karşısında büyük bir üstünlük göstermişlerdir. Pentagon, bu uçaklar dışında pek fazla bir güç kullanmamıştır. Afganlar Afganlılarla çarpıştı ve Amerika bu savaşanlardan Kuzey İttifakını havadan desteklemiştir. Ataöv, **a.g.e.**, s.127.

⁴⁴³ Dakika Dakika Operasyon, <<http://www.biggllook.com/war/6.asp>>, (13.02.06).

*böyle bir savaşın içine girmeyi istemezdik ancak görevimizi tamamlayacağız” demiştir.*⁴⁴⁴

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Afganistan’a yönelik askeri operasyonda 15 bombardıman, 25 taarruz uçağı ve 50 *Cruise* füzesi kullanıldığını belirtmiş ve operasyonun amacının terör yuvalarını ortadan kaldırmak olduğunu söylemiştir. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ise, Afganistan’a düzenlenen hareketin, ‘askeri hedeflere’ yönelik olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁵

Taliban Yönetimine karşı yapılan harekate ise çoğunlukla destek mesajları gelirken hareketi kınayan açıklamalarda yapılmıştır.

Almanya Başbakanı Schröder ve Fransa Cumhurbaşkanı Chirac operasyonu desteklediklerini açıklamışlardır.⁴⁴⁶ İngiltere Başbakanı Blair, askeri operasyonun, uluslararası terörist Usame Bin Ladin’in örgütü El Kaide ve Taliban’ın askeri tesislerini hedef aldığını kaydetmiştir.⁴⁴⁷ AB Dönem Başkanı Verhofstadt, ABD’ye ve harekate katılan müttefiklere tam destek verdiklerini bildirmiş ve Afganistan hareketinde sivillerin de ölebileceğini, bunun sorumlusunun ABD değil, Taliban olacağını söylemiştir. Japonya Başbakanı Koizumi ve İtalya Başbakanı Berlusconi de ABD’ye koşulsuz destek vermiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan ise, Afganistan’ı hedef alan Amerikan ve İngiliz bombardımanının meşru müdafaa olduğunu bildirmiştir.⁴⁴⁸ İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres, hareketi, ABD Başkanı George Bush’un ‘cesur bir kararı’ olarak yorumlamıştır. Rusya, Afganistan’a yönelik askeri operasyonu desteklediğini bildirdiği açıklamada *"Teröristler, Afganistan, Çeçenistan, Ortadoğu ya da Balkanlar’da, nerede olurlarsa olsunlar adalet önüne çıkacaklarını bilmelidirler"* derken Hindistan da, Keşmir’de faaliyet gösteren militan örgütlerle ilgili Yeni Delhi’nin duyduğu kaygıları hatırlatıp, Hindistan’ın, terörizme karşı savaşta her zaman hazır durumda olduğunu ve Washington’u desteklediğini söylemiştir. Türkiye ve Yunanistan’da yaptıkları açıklamada hareketi

⁴⁴⁴ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁴⁵ ABD’nin Afganistan Operasyonu, Dünya, 7 Ekim 2001, <http://www.belgenet.com/teror/d_071001.html>, (15.02.2006).

⁴⁴⁶ Operasyonun Dünyadaki Yankıları, <<http://www.biggllook.com/war/9.asp>>, (13.02.06).

⁴⁴⁷ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁴⁸ Dakika Dakika Operasyon, <<http://www.biggllook.com/war/6.asp>>, (13.02.06).

desteklediklerini açıklamışlardır.⁴⁴⁹ Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından, operasyonla ilgili olarak yapılan açıklamada, şu sözlere yer verilmiştir: "*Çin tarafı, BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen ilgili kararları ve terörizme darbe indiren eylemleri desteklemektedir. İlgili askeri operasyonun teröristlerin somut hedeflerine yönelik olması gerekiyor. Masum sivillere zarar vermekten kaçınılmalıdır. Biz, barışın bir an evvel yeniden sağlanacağını ummaktayız*"⁴⁵⁰

Afganistan'daki Taliban yönetimi, ABD'nin İngiltere ile başlattığı bombardımanı 'terör eylemi' olarak nitelendirmiş, Pakistan'daki radikal gruplar ise, hareketi 'masum halka yönelik acımasız bir saldırı' olarak nitelendirmiştir.⁴⁵¹ Usame Bin Ladin, Katar'ın *El Cezire* televizyonundan yayımlanan açıklamasında, Afganistan ve kendisine yönelik savaşın 'İslam'a açılmış savaş' olduğunu öne sürmüştür. İran Cumhurbaşkanı Hatemi, ABD'deki son terörist saldırıların, ezilen Afgan halkına adaletsizlik yapılmasına yol açmaması gerektiğini söylemiştir.⁴⁵² Irak saldırıları 'kalleşçe bir saldırganlık' olarak nitelendirirken, Filistin yönetimi, Arap ülkelerinin Afganistan'a yönelik bombardıman konusunda ortak tavır almalarını istemiş, Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed, parlamentonun açılışında yaptığı konuşmada, 'Bu operasyona katılmıyor ve desteklemiyoruz' demiştir. Muhalefetteki Malezya İslam Partisi'nin (PAS) önde gelen ruhani liderlerinden biri olan Hadi Avang ise, 'Harekatı bir terör eylemi olarak görüyoruz' demiştir.⁴⁵³

ABD, harekâtın dördüncü gününde Kandahar ve Kâbil'e hava taarruzlarına devam etmiştir.⁴⁵⁴ Saldırıların 5nci gününde ABD Büyükelçisi Wendy Chamberlain ile bir araya gelen Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref'in, ABD'nin isteklerinin tamamını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu desteğin kapsamı içerisinde; Pakistan topraklarına çok uluslu güç yerleştirilmesi, Afganistan sınırının kapatılması, hava sahasının olası hava operasyonlarına açılması ve istihbarat toplanmasında işbirliği

⁴⁴⁹ Operasyonun Dünyadaki Yankıları, <<http://www.biggllook.com/war/9.asp>>, (13.02.06)

⁴⁵⁰ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁵¹ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁵² Dakika Dakika Operasyon, <<http://www.biggllook.com/war/6.asp>>, (13.02.06).

⁴⁵³ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁵⁴ MİLLİYET, "Kabil Dört Kez Vuruldu", Milliyet, 11 Ekim 2001.

yapılması, terör örgütlerine destek verilmemesi de yer alıyordu.⁴⁵⁵ Özellikle Afganistan sınırının kapatılması Pakistan'dan gelen erzakın girişine engel olmuştur.⁴⁵⁶

Her ne kadar ABD Başkanı Bush “*Amerika, Afgan halkının dostudur. Afganistan'da askeri hedefleri vururken, Afgan halkına yiyecek yardımı yapıyoruz*” demişe de⁴⁵⁷ halı bombardımanı denen ve ‘orantılılık’ ilkesine de pek uymayan metotların kullanılmış olması ve kapalı yerlerin oksijenini çekip içeridekileri ciğer boşaltmasıyla öldüren ‘vakum’ bombaları ile⁴⁵⁸ ABD'nin ve müttefiki İngiltere'nin ‘misket bombası’ diye tarif edilen silahları kullanması sonucu⁴⁵⁹ çok sayıda masum sivil hayatını kaybetmiştir. Ayrıca yanlışlıkla yerleşim yerlerine gönderilen uçak mermileri sonucu Taliban'ın vermiş olduğu rakamlara göre 1000'in üzerinde insanın öldüğü açıklanmıştır.⁴⁶⁰

Değerlendirmelere göre Afganistan operasyonu sırasında gerçekleştirilen hava akınlarında sadece %10 oranında isabet sağlamış⁴⁶¹ ve bombalandırmalar sonucu 3 bin civarında kişinin hayatını kaybettiği ifade edilmiştir.⁴⁶²

New York Times'ın haberine göre, Ekim sonunda Peşaver'de, bir kısım sürgün olan, bir kısmı sınırı geçerek gelen, hepsi Taliban rejimini devirmeye kararlı 1.000 Afgan liderinin bir araya geldiği toplantıda, ABD'nin hava akımlarını durdurması istenmiştir. Muhalifler, Taliban rejiminin alaşağı edilmesi için başka

⁴⁵⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s.235.

⁴⁵⁶ Ataöv, **a.g.e.**, s.128.

⁴⁵⁷ Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları, <<http://www.biggllook.com/war/7.asp>>, (13.02.06).

⁴⁵⁸ Ataöv, **a.g.e.**, s.128.

⁴⁵⁹ Salkım veya misket olarak adlandırılan bomba, "bomba içinde bomba" olarak biliniyor. Hedefe atıldığında ana bomba infilak edince içindeki minik bombacıklar dağılarak çevreye saçılıyor ve arka arkaya patlıyor. Etki alanı geniş olduğundan verdiği zayıat da büyük oluyor. MİLLİYET, “ABD'den Misket Bombası”, Milliyet, 26 Ekim 2001, <<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4013/ekimmakale.doc>>, (25.05.06).; John PILGER, “Batı Terörizminin Kurbanları”, <<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/pilger-31ekim.html>>, (15.02.06).

⁴⁶⁰ MİLLİYET, “ABD'de ‘Büyük Gözaltı’ Dönemi”, Milliyet, 28 Ekim 2001, <<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4013/ekimmakale.doc>>, (25.05.06). MİLLİYET, “Amerika ‘Yanlışlıkla’ Mücahit Bombaladı”, Milliyet, 29 Ekim 2001, <<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4013/ekimmakale.doc>>, (25.05.06).

⁴⁶¹ Akıner, **a.g.e.**, s.282.

⁴⁶² Özcan, **a.g.m.**, s.378.

araçların kullanılmasını ve bunun kitlesel kıyımlara ve yıkımlara neden olmadan başarılabileceğine inandıklarının altını çizmişlerdir.⁴⁶³

7 Ekim'den itibaren hava hareketini sürdüren ABD, 19 Ekim'de küçük bir birliğini General Raşid Dostum ile buluşturarak kara hareketi için hazırlıklarına başlamıştır.⁴⁶⁴ ABD ve İngiliz askerleriyle Taliban Güçleri arasındaki ilk doğrudan temas 21 Ekim günü Kandahar yakınlarında meydana gelmiş, Müttefik Güçlere ait bir helikopterin düşmesi sonucu iki asker ölmüştür. Bu zayıyat, ABD'nin operasyonda ilk resmi kaybına sebep olmuştur.⁴⁶⁵

ABD'nin Afganistan Harekatı devam ederken geniş tabanlı bir hükümet kurmak için girişimlerde bulunan Afganistan'ın devrik kralı 86 yaşındaki Zahir Şah Taliban muhalifleri ve Kuzey İttifakı temsilcileriyle Ankara'da toplantı yapmak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır.⁴⁶⁶ Ancak Kuzey İttifakı temsilcileri ve Burhaneddin Rabbani, ABD'nin girişimleri ile yapılmak istenen bu toplantıya katılmak istememiştir. Rabbani yaptığı açıklamada kendilerinin 6 yıldır Taliban ile mücadele ettiklerini ve o esnada Zahir Şah'ı yanlarda görmediklerini dile getirmiştir.⁴⁶⁷

Hava hareketi Kasım ayının ilk günleri de devam ederken Kuzey İttifakı Kabil'in 200 mil kuzeyindeki Mezar – 1 Şerif'e doğru ilerlemeye başlamıştır.⁴⁶⁸ 3 Kasım 2001'de Kuzey İttifakı liderleri Taliban'a Mezar – 1 Şerif'ten çekilmesi için 24 saat süre verdiklerini açıklarken ABD Taliban mevzilerine hava akınları yapmaya devam etmiştir. Bu arada Türkiye ABD'nin isteği doğrultusunda Afganistan'a asker göndermeye karar vermiş bu karar ABD cephesinde son derece olumlu karşılanmıştır.⁴⁶⁹

9 Kasım 2001'de Mezar – 1 Şerif ele geçirilen ilk yer olmuştur.⁴⁷⁰ Kuzey İttifakı güçlerinin Mezar - 1 Şerif kentini ele geçirmesinin ardından, Taliban güçleri

⁴⁶³ Noam Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?**, Çev.: Taylan Doğan, Nuri Ersoy, v.d., 3ncü Baskı, Aram Yayıncılık, İstanbul 2004, s.132.

⁴⁶⁴ MİLLİYET, "Elit Birlikler Afganistan'a Girdi", Milliyet, 20 Ekim 2001.

⁴⁶⁵ MİLLİYET, "Rangers'lar Bastı", Milliyet, 21 Ekim 2001.

⁴⁶⁶ MİLLİYET, "Taliban Muhalifleri Ankara'da Toplanıyor", Milliyet, 26 Ekim 2001.

⁴⁶⁷ Özcan, **a.g.m.**, s.383.; MİLLİYET, "Afganistan'da On Bin Barınak Yapılacaktır", Milliyet, 26 Ekim 2001.

⁴⁶⁸ Clark, **a.g.e.**, s.149.

⁴⁶⁹ MİLLİYET, 3 Kasım 2001.

⁴⁷⁰ Kundi, Mir, **a.g.m.**, s.347.

geri çekilmeye başlamıştır. Kuzey İttifakı, kuzeyden Kâbil'e giden ana yolu denetleyen stratejik öneme haiz Pul - i Kumri'yi alırken İttifak sözcüsü Eşref Nedim, "Kuzeyden Kabil'in kapısına dayandık. Her an saldırabiliriz" demiştir. Sırasıyla Tahar ve Badgış eyaletini ele geçiren Kuzey İttifakı güçleri Herat'a doğru ilerlemelerini sürdürmüşlerdir.⁴⁷¹ Müttefik Güçler ve Kuzey İttifakı karşısında geri çekilmek zorunda kalan Taliban Güçleri 12 Kasım'da da Kabil'i kaybetmiştir. Afganistan'ın yüzde 70'ine yaklaşık bölümünün Kuzey İttifakına bırakılmasıyla hareketin uzun sürmeyeceği anlaşılmıştır.⁴⁷²

Kabil'in ele geçirilmesinden sonra 'Sonsuz Özgürlük' hareketına önderlik eden ABD ve İngiltere ise bir an önce uluslararası barış gücünün ülkede görev yapmaya başlamasını arzularken, Kuzey İttifakı, bölgede uluslararası barış güçlerini görmek istemediğini açıklamıştır. Afganistan'da güvenliği kendi imkanlarıyla sağlayabileceklerini savunan Kuzey İttifakı, ABD'nin bütün itirazlarına rağmen Kabil'e girmiş; yine ABD, İngiltere ve Birleşmiş Milletlerin çağrılarına muhalefet ederek, içinde ılımlı Taliban üyelerinin de bulunacağı geniş tabanlı bir hükümet kurulması teklifini reddetmiştir. Kuzey İttifakı komutanlarından İsmail Han ise, ittifak güçlerinin Kabil'i aldığını hatırlatarak, Afganistan'da yabancı askeri varlığına karşı olduğunu tekrar etmiştir.⁴⁷³

Bu arada bazı yazarlar ABD'nin planları arasında, Kabil'in tarafsız kalması ve burada güvenliğin, başta Türkiye, Bangladeş ve Endonezya gibi ülkelere devredilmesi olduğunu ancak ABD eksenli planı bozmak için, Kuzey İttifakı'nın Rusya tarafından Kabil'e sokulduğu dile getirilmiştir.⁴⁷⁴ 'Büyük Oyun' farklı şekilde yeniden sahnelenirken Rusya ve İran ABD'nin muhalefetine rağmen Kabil'e temsilcilerini göndermişlerdir.⁴⁷⁵

Özellikle ABD'nin Zahir Şah başkanlığında Ankara'da yapmayı planladığı ancak Kuzey İttifakı liderlerinin karşı çıkarak gerçekleşmesini önlediği toplantıdan sonra ABD'nin kendisine güvenmediğini düşünen Kuzey İttifakı liderleri diplomasi savaşı yapmaya karar vermişlerdir. Bu bağlamda Kuzey İttifakının ana gövdesini

⁴⁷¹ MİLLİYET, 12 Kasım 2001.

⁴⁷² Fikret Ertan, **Amerika'nın Dönüşümü**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2003, s.356.

⁴⁷³ MİLLİYET, 17 Kasım 2001.

⁴⁷⁴ Özcan, **a.g.m.**, s.379 – 380.; Primakov, **a.g.e.**, s.105 – 117.

⁴⁷⁵ Özcan, **a.g.m.**, s.367.

oluşturan Tacikler Rusya, İran, Fransa ve Hindistan eksenli bir politika izlemişlerdir. Bu amaçla, Kuzey İttifakının Dış İşleri Bakanı Dr. Abdullah Tahrân'a giderken Savunma Bakanı Muhammed Fehim de Fransa'ya gitmiştir. Hindistan ise yaptığı açıklamada 'Kuzey İttifakı İslam Devleti'ni' resmen tanıdığını açıklamıştır. Tüm bu gelişmeler savaşın sadece 'Taliban ve terör' cephesinde değil, ABD – İngiltere – Pakistan üçlüsüne karşı Rusya – İran – Hindistan – Fransa dörtlüsünün arasında meydana gelebilecek bir güç mücadelesine doğru kaydığının izlenimini vermiştir.⁴⁷⁶

Kabil'in düşmesinin ardından Ladin'in Tora Bora Dağlarında saklandığını düşünen Müttefik Kuvvetler bu bölgeye saldırılarına devam etmiştir.⁴⁷⁷ Taliban Güçleri Kunduz'da savunma yapmaya devam etmişlerdir.⁴⁷⁸ Kuzey İttifakı, Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Kunduz'da tutunmaya çalışan Taliban'a, teslim olması yada top yekun savaşa hazırlanması için 3 gün süre tanımıştır. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise Afganistan'daki ABD askerlerine, Taliban ve El Kaide militanlarını gördükleri yerde vurmaları emri vermiştir. Rumsfeld açıklamasında *"Afganistan'daki az sayıdaki askerlerimiz de savaş esiri alacak durumda değil"* demiştir.⁴⁷⁹

25 Kasım 2001'de Taliban'ın geri çekilmesinden sonra Kuzey İttifakı, Kunduz'u ele geçirmiştir. Bu arada Kuzey İttifakı liderlerinden Özbek General Dostum ile Tacik komutanlarından Muhammet Davud arasında kentten pay alma konusunda rekabet başlamıştır. Kentin ele geçirilmesinden sonra binlerce Taliban askerinin teslim olduğu açıklanmıştır.⁴⁸⁰ Yapılan açıklamalar göre El Kaide terör örgütünün 20'ye yakın lider kadrosundan 6'sının öldürüldüğü açıklanmıştır. Böylelikle örgüt yaklaşık 3 yılda oluşturduğu kamp sistemini de büyük ölçüde kaybetmiştir.⁴⁸¹

Afganistan'ın yüzde 90'ını iki ay öncesine kadar elinde tutan Taliban, Aralık ayının ilk günlerinde, güneyde elinde kalan son kent olan Kandahar'ı, Kuzey İttifakının karadan ABD'nin havadan gerçekleştirdiği taarruzlara karşı savunmaya

⁴⁷⁶ Karagül, **a.g.e.**, s.31.; MİLLİYET "Afganistan'a On Bin Barınak Yapacağız", Milliyet, 26 Ekim 2001.

⁴⁷⁷ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.199.

⁴⁷⁸ Karagül, **a.g.e.**, s.31.

⁴⁷⁹ MİLLİYET, 21 Kasım 2001.

⁴⁸⁰ MİLLİYET, 26 Kasım 2001.

⁴⁸¹ Burke, **a.g.e.**, s.302 – 303., MİLLİYET, 30 Kasım 2001.

devam etmiş⁴⁸² ancak Müttefik güçlerinin yoğun saldırıları karşısında daha fazla direnemeyen Taliban'ın lideri Molla Ömer 7 Aralık 2001'de kenti Kuzey İttifakı güçlerine teslim etmeyi kabul etmiştir. Bu kararla Afganistan'da Taliban dönemi fiili olarak sona ermiştir.⁴⁸³

1994'te 'özgürlük savaşçısı' statüsüne yüceltilen Taliban militanlarının yerini alan Kuzey İttifakı güçleri ise Sovyet İşgali sonrası iç çatışmalarda yaşanan cinayetlere benzer eylemlere devam etmiştir. Öncelikle teslim olmayı reddeden 160 kadar Taliban üyesini, Amerikan askerleri karşısında kurşuna dizilen grup, ele geçirdikleri Taliban yanlısı kişileri de öldürmüştür.⁴⁸⁴

ABD ve müttefiklerinin kısa süre içerisinde Afganistan'ın mutlak çoğunluğuna hakim olmasını sağlayan değişik nedenler ileri sürülmektedir. Bu nedenlerin; Afganistan'ın ABD için zayıf bir rakip olduğu, Pakistan dışında uluslararası bir müttefikinin olmaması hatta etrafındaki komşularının çoğunun Taliban iktidarının yıkılmasını istemesi, ABD'nin önceden yığınağını ve askeri – istihbarat faaliyetlerini gerçekleştirmesi, Afganistan muhalefetinden azami ölçüde yararlanması ve kendi hareketini hava taarruzlarıyla sınırlandırmış olduğu dile getirilmiştir.⁴⁸⁵

2.2. Operasyonun 'Meşru Müdafaa Hakkı' Olarak Yorumlanması İle İlgili Düşünceler

11 Eylül sonrasında ABD ve İngiltere'nin diğer devletlerinin lojistik desteği eşliğinde gerçekleştirdikleri askeri hareket, şüphesiz başka bir devlete karşı kuvvet kullanma niteliğindedir. Dolayısıyla hareket, kuvvet kullanma yasağının istisnalarını oluşturan BM Adlaşması'nın VII. bölümü çerçevesinde bir yetkilendirmeye veya 51.

⁴⁸² MİLLİYET "Kandahar'da Son Günler", 1 Aralık 2001.

⁴⁸³ MİLLİYET, "Taliban Pes Etti", Milliyet, 7 Aralık 2001.

⁴⁸⁴ Robert Fisk, "Afganistan'da Müttefikimiz Kim?", The Independent, 3 Ekim 2001, <<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/fisk-abd-03ekim.html>>, (15.02.06); Ataöv, a.g.e., s.128 – 129.; Koru, a.g.e., s.147 – 148.

⁴⁸⁵ Gözen, a.g.e., s.183., Özcan, a.g.m., s.365., 18 Kasım 2001 tarihli Washington Post gazetesine göre, CIA Afganistan'da 1997 yılından itibaren Taliban karşıtı grupları örgütlemekteydi. İngiltere'de yayımlanan Jane's International Security dergisinin 15 Mart 2001 tarihli raporunda da, Bush Hükümetinin iş başına geldiği günden itibaren Afganistan'daki Taliban rejimine yönelik saldırı planları yapmaya başladığı belirtilmiştir. Gökay, a.g.m., s.175.

madde kapsamında meşru müdafaa hakkına dayanmadığı takdirde kuvvet kullanma yasağının ihlali söz konusu olmuştur.⁴⁸⁶

BM'nin amaçlarını açıklayan 1nci maddenin 1nci fıkrasında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ilk amaç olarak sayılmıştır. Bu amaçları gerçekleştirmede geçerli ilkeler de 2nci maddede belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2nci maddesinin 3ncü fıkrasında üye devletlerin anlaşmazlıklarını, uluslararası güvenliği, adaleti ve barışı tehlikeye sokmadan, barış yolu ile çözeceklerini belirtmiştir. Hatta BM Sistemi kuvvet kullanımını açıkça yasaklamıştır. Madde 2/4 şöyle demektedir: “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine yada kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”⁴⁸⁷

BM Sözleşmesine göre, uluslararası sorunlar ya devletler yada BM Örgütü tarafından BM Antlaşmasının VI. bölümünde yer alan 33 – 37nci maddeler dikkate alınarak çözümlenecektir.⁴⁸⁸ Eğer çözüm gerçekleşmemiş ise devletler konuyu BM Güvenlik Konseyine havale eder ve Konsey ya barışçıl tedbirlerin devamına ya 40nci maddede belirtilen geçici tedbirleri yada VII. bölümde yer alan 41 ve 42nci maddelerde belirtilen zorlayıcı tedbirleri alarak (diplomatik, ekonomik ve askeri müeyyideler) sorunun çözümüne çalışır.⁴⁸⁹

Uluslararası hukukta geniş anlamda kuvvet kullanma deyimiyile, savaşı da kapsamak üzere çeşitli silahlı zorlama yolları anlaşılmaktadır. Uluslararası hukuk bakımından kuvvet kullanma iki bakımdan önemlidir. Birincisi, kuvvet kullanmayı yasaklamak, ikincisi ise, kuvvet kullanmaya izin verilen istisnai durumlarda kuvvet

⁴⁸⁶ Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2005, s.241.

⁴⁸⁷ “Birleşmiş Milletler Sistemi’nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı”, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=358&ln=TR>>, (13.02.06).; Akkurt, **a.g.e.**, s.234.

⁴⁸⁸ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.30 – 37.; Birleşmiş Milletler Sistemi’nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı”, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=358&ln=TR>>, (13.02.06).; Akkurt, **a.g.e.**, s.234.

⁴⁸⁹ Canan Ateş Ekşi, “Birleşmiş Milletler Antlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Anlaşmaları ve Örgütlerinin Rolü”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ed.: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2002, s.29.

kullanmaya ilişkin kuralları tespit etmek bakımından uluslararası hukuk kurallarına büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır.⁴⁹⁰

BM sisteminde meşru olmayan kuvvet kullanımı, “saldırganlık” veya “yayılmacılık” olarak algılanmış ve yasaklanmıştır.⁴⁹¹ Kuvvet kullanımına ancak; Meşru Müdafaa halinde kuvvet kullanma, BM Güvenlik Konseyi tarafından kuvvet kullanma, Güvenlik Konseyi faaliyete geçmeden beş sürekli üyenin kuvvet kullanması, II. Dünya Savaşındaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılması amacıyla izin verilmiştir.⁴⁹²

Tabii hukuk kökenli bir kavram olan meşru müdafaa hakkı insan doğasında bulunan tabiatla mücadele ve tehlikeleri savuşturarak varlığını devam ettirme amacının bugüne yansımalarıdır. İçinde meşru müdafaa da yer aldığı hukuka uygunluk nedenleri çoğu zaman hukuk düzeni tarafından tanınan yetkiye dayanır. Bu anlamda bir şiddet eyleminin meşru müdafaa olarak nitelendirilmesi; saldırının haksız, tehlikeli, acil ve kaçınılmaz saldırısına karşı onun saldırısı ile orantılı şiddette karşılık verilmesi ile mümkün olur.⁴⁹³

BM Antlaşmasının 51nci Maddesinde belirtilen Meşru Müdafaa hakkı ile ilgili madde şu şekildedir: *Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'nin işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.*⁴⁹⁴

Meşru Müdafaa hakkının işletilmesindeki en önemli kavram ‘silahlı saldırı’dır. O nedenle devletlerin bu kavramın anlamı ve içeriği konusunda uzlaşmaya varmaları büyük önem taşımaktadır. Ne var ki, bugün, ne silahlı saldırının

⁴⁹⁰ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.6.

⁴⁹¹ **a.g.e.**, s.13 – 14.

⁴⁹² Birleşmiş Milletler Sistemi’nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı”, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=358&ln=TR>>, (13.02.06).

⁴⁹³ İrfan Mesut Köroğlu, “Uluslararası Sistemde Meşru Müdafaa Hakkı ve Sınırları”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Sayı 2, Cilt 12, Ankara 2002, s.64 – 65.

⁴⁹⁴ Ekşi, **a.g.m.**, s.35.

anlam ve içeriği, ne de bu kavranın kapsamına giren fiiller konusunda bir açıklık mevcut değildir. Kuşkusuz bu durum, her türlü kuvvet kullanımının ‘silahlı bir saldırıya karşı’ gerçekleştirildiğinin, ve bu yüzden, bu tür eylemlerin meşru müdafaa hakkına gireceğinin, devletlerce kolaylıkla iddia edilebileceği şeklinde yorumlanmamalıdır. Her türlü silahlı saldırı bir kuvvet kullanımı gerektirdiği halde, her türlü kuvvet kullanma yasağının ihlali, bir saldırının vukuu şeklinde değerlendirilmez. Silahlı bir saldırıdan söz etmek için, çok ciddi düzeyde bir kuvvet kullanımının ve bunun yol açtığı hasarın söz konusu olması gerekir.⁴⁹⁵

BM Antlaşmasının bir çok maddesinde ‘silahlı saldırı’ kavramına yer verilmekle birlikte, bu maddeler bu kavramın anlamına açıklık getirmekten uzaktır. Bu belirsizlik kısmen de olsa, 1974 tarihli Saldırganlığın Tanımına İlişkin Bildirinin kabulüyle birlikte aşılmıştır.⁴⁹⁶ Kabul edilen bu metnin 1. Maddesinde saldırı şöyle tanımlanmıştır: *“saldırı, bir devletin, bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne yada siyasal bağımsızlığına karşı silah kullanması yada bu tanımlamaya uygun olarak, Birleşmiş Milletler Antlaşmasıyla bağdaşmaz başka bir yola başvurusudur.”*⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ Berdal Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Siyasal Kitapevi, Ankara 1999, s.16 – 17.; 11 Eylülde gerçekleştirilen eylemlerin yöneldiği hedefler, gerçekleştirilme tarzı, neden olduğu can ve mal kaybı yönünden daha önceden gerçekleştirilmiş terörist eylemlerden oldukça farklı ve kolayca silahlı saldırı sınıfına sokulabilecek nitelikte eylemler olduğu görülmektedir; ABD içinde eş zamanlı olarak kaçırılan yolcu uçakları, depolarının akaryakıtla dolu olduğu bilindiği halde bir bomba gibi kullanılarak Amerikan finans sektörünün en önemli merkezlerinden biri olan Dünya Ticaret Merkezi ve Amerikan Savunma Bakanlığı Pentagon gibi ekonomik ve askeri açıdan simgesel nitelikte binalara çaptırılmıştır. Özellikle Pentagon başta olmak üzere bu tür kamu binalarına yönelik eylemler doğrudan devletin egemenliğinin ihlali niteliğindedir. Diğer taraftan, saldırganların ABD hava sahası içinde uçakları kaçırarak hedeflerine yönelmelerine rağmen eylemlerin, Dünya Ticaret Merkezinin çökmesi ve ABD’nin askeri komuta merkezinin kısmen tahrip olması ve 3000 civarında kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlandığı dikkate alındığında, neden olduğu can ve mal kaybı bakımından bir devletin silahlı kuvvetlerinin gerçekleştirdiği saldırı büyüklüğünde olduğu görülmektedir. Topal, **a.g.e.**, s.249 – 250.; Osman Paksüt, “Silahlı Çatışma Hukuku ve Terörizm”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Küresel Terör ve Türkiye Sempozyumu**, Yıl 1, Sayı 6, Ankara 2002, s.88., İlgili sempozyuma Harp Akademileri sitesinden ulaşılabilir: <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13922/SAREM_6-sempozyum.doc>, (25.05.06).

⁴⁹⁶ Aral, **a.g.e.**, s.17.

⁴⁹⁷ Saldırganlığın Tanımına İlişkin Bildirinin 3ncü maddesinde ise, saldırı sayılacak Fiiller tahdidi olmaksızın örnekleme yoluyla sayılmaktadır. Bunlar; 1. Bir devlet ülkesinin bir başka devletin silahlı kuvvetleriyle istilası ya da saldırıya uğraması ya da bu saldırı sonucunda geçici bile olsa, bir askeri işgal veya bir devlet ülkesini kuvvet kullanarak kendi ülkesine katmak; 2. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin ülkesini bombardıman etmesi ya da, diğer devlet ülkesine karşı her türlü silahları kullanması; 3. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin kıyılarını veya limanlarını abluka altına alması; 4. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bir başka devletin kara, hava, deniz kuvvetlerine veya sivil hava gemileri ve ticaret gemilerine saldırması; 5. Bir devletin ülkesinde kendi rızasıyla bulunan bir başka devlet silahlı kuvvetlerinin Antlaşma şartlarına aykırı olarak

Ne var ki, bu belgenin bağlayıcı olmayan bir ‘bildiri’ niteliğinde olması bir yana, burada tanımı yapılan kavram, ‘silahlı saldırı’ değil ‘saldırgan fiildir’. Bu bildirin hazırlık çalışmasında amaç ‘saldırı’ fiilinin tanımlanmasını yapmak değildir ve Batılı devletlerce desteklenen ABD, ‘silahlı saldırı’ kavramının tanımlanmasına şiddetle karşı çıkmıştır.⁴⁹⁸

Meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırlarını belirleyen üç ön şart vardır. Bunlar: zaruret, aciliyet ve orantılılık.⁴⁹⁹ Bu hakkı kullanılırken BM güvenlik konseyine bildirilmesi ve durumun önceden ilan edilmesi ise bir ön koşuldur.⁵⁰⁰

Zaruret şartına göre, silahlı bir saldırıya karşı mağdurun kendisini silahla savunma seçeneği dışında bir seçeneğinin olmaması gerekir. Başka bir ifadeyle, barışçıl önlemlerin yetersizliği yada bu tedbirlerin sonuçsuz kaldığı anlaşılana dek, kuvvet kullanımı zaruri görülmemelidir. Silahlı bir saldırıya maruz kalan bir devlet, saldırının sonucunu beklemeden, zaruret arz ettiği için savaşa başvurabilir. O nedenle zaruret hali, alternatif bir davranış seçeneğinin bulunmadığı ‘sıcak’ bir tehdit durumunda söz konusu olur.⁵⁰¹

Aciliyet şartına göre, silahlı saldırı ile meşru müdafaa hakkı arasında bir zamansal kopukluk olmamalıdır. Silahlı bir saldırıya maruz kalan devletler bireyler gibi anlık karar verme imkanına sahip değildir. Özellikle demokratik siyasal sistemlerde karar alma süreci daha fazla da uzayabilir. Bu gecikme birkaç saatten birkaç aya kadar da uzayabilir. Burada geçen sürecin başarısızlığa uğramasından sonra da mağdur tarafın meşru müdafaa hakkının mahfuz olduğunu kabul etmek gerekir.⁵⁰²

Savaşın belirli bir durum haklı olup olmayacağını belirlemeye yönelik *jus ad bellum* ilkesiyle savaşın haklılığın sağlayan belirli ölçütler ortaya konmuştur. Bu ölçütler genel olarak, haklı bir neden, hukuka uygun otorite, hukuka uygun niyet / iyi

---

kullanılması veya süresi bitmesine rağmen o devlet ülkesini terk etmemesi; 6. Ülkesini bir başka devletin faydalanmasına sunan devletin, bu ülkeyi bir saldırı fiili için kullandığını kabul etmesi; 7. Bir devletçe veya bu devlet adına bir başka devlete karşı silahlı gruplar, düzensiz kuvvetler ya da paralı askerler gönderilmesi. Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.28 – 29.

⁴⁹⁸ Aral, **a.g.e.**, s.17 – 18.

⁴⁹⁹ **a.g.e.**, s.25.

⁵⁰⁰ Gözen, **a.g.e.**, s.181.; Aral, **a.g.e.**, s.25.

⁵⁰¹ Aral, **a.g.e.**, s.26.

⁵⁰² Örneğin BM Güvenlik Konseyi’nin Irak’ın Kuveyt’i işgalinden yaklaşık 6 ay sonra meşru müdafaa hakkını kullanması gibi, Aral, **a.g.e.**, s.28.

niyet, zor kullanımının amacın ötesinde zarar vermemesi yada orantılılık, savaşa son çare olarak başvurulması, amacın barışa ulaşmak olması ve son olarak savaşın başarı şansının olmasıdır. Haklı neden, *jus ad bellum*'un ilk ve en önemli koşuludur. Haklı savaş kuramcılarının hemen hepsi saldırı amacıyla yapılan savaşların 'haklı' olmayacağını kabul etmektedirler. Bu bağlamda, haklı bir savaşın nedeninin ancak savunma olabileceği öne sürülebilir.⁵⁰³

Orantılılık şartına göre bir savaşın saldırgan bir devlete karşı yapılan 'yasal bir savaş' (*jus ad bellum*) olması, bu savaşın mutlaka uluslararası hukukun koyduğu ölçülere uygun bir tarzda cereyan edeceği anlamına gelmez (*jus in bello*). Orantılılık ilkesi doğrultusunda, savaş hukukunun en temel kurallarından birisi, savaşan tarafların uluslararası hukukun meşru addetmediği savaş araç ve yöntemlerine başvurmaktan kaçınma yükümlülüğüdür.⁵⁰⁴ Orantılılık ve zaruret sınırları dışına çıkılması halinde meşru müdafaa haksız hale gelir ve saldırı fiiline dönüşebilir.⁵⁰⁵ Savaşta zor kullananın haklılığı sağlamaya yönelik *jus in bello* ilkesinin ise iki önemli koşulu bulunmaktadır: sivil dokunulmazlığı ve orantılılık.⁵⁰⁶

'Saldırgan' bir devletin davranışı mağdur devletin egemen yetkilerini ihlal ettiğinden, meşru müdafaa hakkına başvuran devlet hukuksal bir zorlama tedbiri almış olmaktadır. O nedenle, meşru müdafaa hakkını kullanan devlet, amacının dışına çıkarak o devleti işgal etmemelidir. Böyle bir eylem ancak saldırgan devletin bundan sonraki muhtemel saldırılarını önlemek için zaruret arz ediyorsa, yasal sayılabilir.⁵⁰⁷

11 Eylülde gerçekleştirilen terörist eylemlerle ilgili olarak, BM Güvenlik Konseyi almış olduğu kararlarda kuvvet kullanımına ilişkin herhangi bir yetkilendirmede bulunmadığı için kuvvet kullanma konusunda dayanılabilecek tek hukuki gerekçe meşru müdafaa hakkıdır. Nitekim 7 Ekim 2001'de İngiltere ve ABD, Kalıcı Özgürlük Harekatı ile ilgili olarak Güvenlik Konseyine sundukları mektupta

⁵⁰³ Fulya A. Ereker, "İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, S.3, Ankara 2004, s.2 – 3.

⁵⁰⁴ Aral, *a.g.e.*, s.29.

⁵⁰⁵ Bozkurt, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, s.238.

⁵⁰⁶ Ereker, *a.g.e.*, s.3.

⁵⁰⁷ Aral, *a.g.e.*, s.30.

51. maddeye uygun bir şekilde bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını kullandıklarını bildirmişlerdir.⁵⁰⁸

ABD, BM'ye gönderdiği raporda, “Afganistan’daki Taliban rejimi tarafından desteklenen El-Kaide’nin, saldırılarda önemli rol oynadığı konusunda net bilgilere sahip olduğunu” ve “Taliban rejiminin Afganistan’ın kendi kontrolü altındaki bölümlerini El-Kaide’nin üs olarak kullanmasına izin verme kararıyla” söz konusu örgütün “sürekli bir tehdit” haline geldiğini açıklamıştır. Askeri operasyonlarının amacını ise ‘gelecekte ABD’ye karşı gerçekleştirilebilecek saldırıları önlemek ve caydırmak’ olarak belirtmiştir. ABD ayrıca “meşru müdafaa gereği diğer örgüt ve ülkelerle ilgili olarak başka eylemlerde bulunmamız gerekebilir” açıklamasını yapmıştır.⁵⁰⁹

ABD’nin Afganistan’a karşı başlatmış olduğu savaş, kuvvet kullanmama ilkesinin istisnalarından biri olan ‘Meşru Müdafaa’ kavramının oluşup oluşmadığı sorularını da gündeme getirmiştir. Doktrinde farklı görüşlerin ileri sürülmüş, kimi yazarlar ABD’nin buna hakkı olduğunu ileri sürerken, kimiler de yapılanın açık bir hukuk ihlali olduğunu dile getirmiştir.

Örneğin Marry O’Connell, hareket sonrasında elde edilen bilgilerin Amerikan hedeflerine yeni saldırılar planlandığını ve Taliban yönetiminin bu terörist eylemlerin yapılmasında kendi ülkesini bir üs olarak kullandığı için, Christopher Greenwood, Taliban yönetiminin El Kaide’ye barınma imkanı sağladığı için, Barry Feinstein ise yapılan ve yapılması düşünülen eylemleri önlemekte gösterilen isteksizlik sebebiyle, Sean Murphy ise Taliban yönetiminin Ladin’in teslim edilmesine yönelik çağrılarını reddetmesinden hareketle Taliban yönetimine karşı yapılan hareketin meşruluğunu savunmuşlardır.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Topal, a.g.e., s.246.; Başeren, ABD’nin hem meşru müdafaa hakkını kullanıyorum diye Güvenlik Konseyine bir bildirimde bulunup hem de hayır bu meşru müdafaa değildir şeklinde bir kararın çıkmasına izin vermesinin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Sertaç Başeren, “Uluslararası Terörizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi ile Terörizmle Mücadelede NATO’nun ve Avrupa Birliği’nin Rolü Konulu Beyin Fırtınası”, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara 2002, s.51. <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).

⁵⁰⁹ Schmitt, a.g.m., <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-14022/Schmitt_Marshall_Merkezi.doc>, (25.05.06).

⁵¹⁰ Topal, a.g.e., s.239 – 240.

ABD'nin yaptığı müdahalenin 'meşru müdafaa' olmadığı yönünde de bir çok görüş mevcuttur. Örneğin; Tinta'ya göre: “*BM'nin 12 Eylül 2001 tarihinde yayımladığı 1368 sayılı kararda, saldırı 'silahlı terörist eylem' olarak nitelendi ve Afganistan'a yapılacak hareket öncesinde, ABD'nin güç kullanımına hukuki açıklık getirildi. Hukuki açıdan öncelikle, 11 Eylül'ün ABD'ye karşı bir 'devletin saldırı eylemi' olmadığına altı çizildi.*”⁵¹¹

Bozkurt'a göre de, ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihinde uğradığı silahlı saldırı bir devletten gelmemiştir. Müdafaanın saldırgana yapılması gerektiği genel kuralı Afganistan'a yapılan müdahaleyi tartışmalı hale getirdiği gibi; saldırı devam ederken savunma fiillerinin yapılması gerektiği de ABD tarafından yerine getirilmemiştir.⁵¹²

Topal'a göre ABD'nin Afganistan'a karşı giriştiği hareketin eleştiriyeye açık başlıca tarafı, ABD'nin muhtemel saldırıların gerçekleşeceğine yada hareketin hangi yakın bir silahlı tehlikesine bertaraf ettiğine dair açık ve ikna edici delillere sahip olamamasıdır. 11 Eylül eylemleri klasik terörist eylem biçiminde kısa sürede gerçekleştirilmiş ve sona ermiştir. Dolayısıyla hareket başlandığı tarihte ABD devam eden herhangi bir silahlı saldırı altında değildir. Mevcut olayda saldırı sona erdiği için geriye yakın bir silahlı saldırı tehlikesi altında olduğunun ispatlanması ihtimali kalmaktadır. Buna karşılık ABD ve İngiltere'nin Güvenlik Konseyine sunduğu mektuplarda gerçekleşmesi beklenen muhtemel saldırılara ilişkin spesifik bir bilgi yer almamaktadır. Gereklik şartı, son çare olarak kuvvet kullanılmasını ön görmektedir. Mevcut olayda sorunun öncelikle barışçı yollarla çözüme kavuşturma yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğine bakıldığında ABD'nin uzlaşmaz birer tavır sergilediği görülmektedir. ABD ise herhangi bir pazarlığa kabul edemeyeceğini bildirerek Taliban yönetiminin isteğini reddetmiştir. Bu durumda, ABD'nin Ladin'in iadesini sağlamak için yeterli bir gayret göstermediği söylenebilir. Oysa ABD, ayrıntılı bilgilerle desteklenmiş bir şekilde iade talebinde bulunabilirdi.⁵¹³

⁵¹¹ Monica Feria Tinta, “Washington'a Açık Çek Olmaz”, **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.196.

⁵¹² Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s.238.

⁵¹³ Topal, **a.g.e.**, s.254 – 255.; Ladin'in iadesi bağlamında ekleyecek olursak Haiti Hükümeti 1990'lı yıllarda ABD'nin örtülü desteğiyle Haiti'de 4 – 5 bin civarında kişinin ölmesine sebep olan *Emmanuel Constant*'ı Haiti Hükümetinin ısrarlı çabalarına ve delillerine rağmen iade etmemiştir. Ancak bu durum karşısında Haiti Hükümeti yasal olmayan bir kuvvet kullanımını uygulamayıp

Achcar, BM'nin almış olduğu 1368 sayılı kararın gerekçesinde, 'anayasaya uygun olarak bireysel veya kolektif meşru savunma hakkını' tanınmasına rağmen bu ifadenin, terörist saldırganlarının liderini barındırmakla itham edilen bir ülkeye karşı tek başına bir misilleme yada intikam savaşı yürütmesi konusunda ABD'ye izin verildiğini düşünmek için oldukça istisnai bir hukuk anlayışına sahip olmak gerektiğini dile getirerek, Güvenlik Konseyi'nin, gerekli tedbirleri almak için üç kere çağrı yaptığını buna rağmen ABD'nin tek başına hareket etmesinin BM Anayasası'nın aleni bir ihlali olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁴

Ataöv'de BM'nin almış olduğu 1368 ve 1373nolu kararlarında kuvvet kullanımına izin verilmediğini, saldırıları gerçekleştirenin Ladin olması durumunda bile Taliban yönetiminin bu olayı ne planlayan ne de uygulayan tarafı olmadığı için hareketi meşru olarak görmemiştir.⁵¹⁵

Gözen, ABD'nin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için gerekli bazı şartların gerekli olduğunu, bunlardan saldırganın net bir şekilde tayin edilmesi yani bilinmesi gerektiğini, yoksa hedefte yanlışlığın en temel hukuk ilkesi olan 'suçun şahsiliği' ilkesinin çiğnenmesine yol açacağını belirtmiştir.⁵¹⁶

Diğer taraftan, eylemlerin silahlı saldırı boyutuna ulaştığı ve bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkına neden olduğunu ileri süren ABD, Afganistan hareketi için Güvenlik Konseyinden kuvvet kullanmaya izin veren bir karar almak için herhangi bir teşebbüste bulunmamıştır. Oysa, ABD'nin Güvenlik Konseyinden gerekli izni alarak zorlayıcı önlemlere başvurulabilmesi için hem yeterli zamana sahip olduğunu hem de Konsey üyelerini arasında olumlu bir yaklaşımın olduğunu söylemek mümkündür.⁵¹⁷ Ancak bu konuda ABD'nin elinde uluslararası toplumu ikna edecek derecede bir delilin olmadığı, ABD'nin tek taraflı bir şekilde hareket etmek istediği gibi çeşitli spekülasyonların ileri sürülmüştür.⁵¹⁸

Terörist saldırılara maruz kalan devletler konuyu rahat bir biçimde Güvenlik Konseyi'ne getirebilirler. Üstelik terörist bir eylemin gerçekleşmesinden sonra,

---

hakkını hukuki zemin çerçevesinde aramaktadır. Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?**, s.101.

⁵¹⁴ Achcar, **a.g.e.**, s.116.

⁵¹⁵ Ataöv, **a.g.e.**, s.125 – 126.; Taşdemir, **a.g.m.**, s.299.

⁵¹⁶ Gözen, **a.g.e.**, s.180 – 181. ; İlbeği, **a.g.e.**, s.145.

⁵¹⁷ Topal, **a.g.e.**, s.242.

⁵¹⁸ Ataöv, **a.g.e.**, s.126.; Topal, **a.g.e.**, s.242.

teröristlere ‘barınak sağladığı’ iddia edilen devletin topraklarında düzenlenen saldırılar, aciliyet ve zaruret ölçülerine uymadığından, savunma amaçlı bir eylem olmaktan ziyade, cezalandırıcı bir eylem olmaktadır.⁵¹⁹

Harekatın, uluslararası hukuka aykırılığı açık olan ‘Bush Doktrini’ çerçevesinde meşrulaştırılabilmesi söz konusu değildir. ABD, harekatı meşrulaştırılabilmek için eylemlerin silahlı saldırı boyutunda olduğunu, El Kaide Örgütü tarafından gerçekleştirildiğini yada teröristlerin El Kaide Örgütü tarafından yönlendirildiğini ve eylemleri Taliban yönetimine isnat edilebileceğini kanıtlamak zorundadır.⁵²⁰

Chomsky⁵²¹, Yılmaz⁵²² ve Achcar⁵²³ ABD’nin istediği takdirde BM’den gerekli izni alabileceğini, Rusya ve Çin’in saldırısı sonrası oluşan yeni durumdan faydalanmak için bu kararı onaylayacaklarını ancak ABD’nin her şartta gerçekleştireceği bu harekat için izin alıyor görüntüsü içine girmek istemediğini belirtmişlerdir.⁵²⁴

Chomsky, 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD’nin elindeki kanıtları Uluslararası Adalet Mahkemesine vermesi gerektiğini Nikaragua örneğini vererek belirtmiştir. Bilindiği üzere CIA ve ABD Savunma Bakanlığı’nın Nikaragua’da *Somoza* rejimini iktidardan düşüren *Sandinistalara* karşı çıktıkları için Kontralar diye anılan grubu parasal yönden desteklediği, eğittiği, silahlandırdığı ve örgütlendiği

⁵¹⁹ ABD’nin 1986 yılında Libya’ya düzenlediği hava saldırısı bu türden bir eylem olarak tavsif edilebilir. ABD’ye göre bazı ABD vatandaşlarına karşı Libya’nın desteğiyle bir kısım Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen terörist saldırılara yönelik olarak ABD’nin meşru müdafaa hakkı vardı. Ancak bu yaklaşım uluslar arası topluca reddedilmiştir. Bunun en temel nedeni, daha önce Libya’dan ABD’ye yönelen bir silahlı saldırı yada saldırı tehdidinin söz konusu olmayışıydı. Aral, **a.g.e.**, s.63.

⁵²⁰ Topal, **a.g.e.**, s.247.; Taliban yönetimi ile El Kaide Örgütü ve Ladin arasındaki ilişki dolaylı sorumluluk bağlamında ele alındığında ise, öncelikle Taliban yönetiminin sorumluluğu gerektirecek derecede eğitim, silah, teçhizat ve mali yardımında bulunmasının söz konusu olmadığı görülmektedir. Buna karşılık ülkesinde bu örgütün yerleşmesine ve faaliyetlerine göz yummasından dolayı dolaylı sorumluluğu dile getirilmektedir. Dolayısıyla, ABD’nin meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanması söz konusu olmayıp, başvuracağı yollar silahlı saldırı boyutuna ulaşmayan kuvvet kullanma eylemleri karşısında uygulanması mümkün olan yollarla sınırlıdır. **a.g.e.**, s.253.

⁵²¹ Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?**, s.125.

⁵²² Yılmaz, **a.g.e.**, s.257.

⁵²³ Achcar, **a.g.e.**, s.119.

⁵²⁴ *Donald Rumsfeld* tarafından *Pentagonun* Danışma Kurulu ‘*Defense Policy Board*’un başına getirilen *Richard Perle*, Bush yönetiminin tek yanlılık felsefesini çok daha net bir şekilde ifade etmiştir: “*NATO’nun 5. Maddeye başvurarak verdiği destek benim kafamı karıştırıyor. Bunu ihtiyacımız yok, siyasal çıkarlar bunu değmez ve eğer zaten yapacağımız şeyi yapmak için NATO’nun 5. Maddesine ihtiyaç duyduğumuz izlenimini verirsek, işte o zaman bu desteğin faydasından çok zararı olacaktır.*” Achcar, **a.g.e.**, s.119.

ispatlanmıştır.⁵²⁵ Bu olay neticesinde ABD yasal olmayan güç kullanmaktan Uluslararası Adalet Mahkemesinde suçlu bulunan tek ülke olmuştur.⁵²⁶

ABD'nin gerçekleştirdiği bu eylemler nedeniyle kınanmamış olmasının yeni bir hukuk kuralının kabulünden çok sempati ve maruz kalınan can ve kaybına yönelik anlayışı gösteren bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.⁵²⁷

2.3. Operasyon Sürecinde ve Akabinde Yapılan İnsan Hakları İhlalleri

11 Eylül'le birlikte insan hakları tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Soğuk Savaş koşullarında popülerleşen insan hakları sözleşmeleri ve bu alanda yapılan uluslararası yapılanmalar çok zıt bir yönde seyir almaya başlamış, 11 Eylül'den sonra "hukuk devleti" kavramını hiçe sayıp kendi menfaat ve güvenliğini korumak adına uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmekten kaçınmayan ABD yönetimi, "terörle mücadele yolunda atılan her adım mubahtır" edasıyla hareket etmiştir.⁵²⁸

11 Eylül saldırıları sadece İkiz kulelerdeki binlerce masumun yaşamının yitirmesine neden olmamış, Afganistan'daki Taliban yönetiminin gerçek kurbanlarının, Afganistan'da yaşayan halklar olduğu gerçeğinin unutulup, Amerikan füzelerinin bu ülke halkının başına yağdırılması sonucu ülke halkı, iki kere kurban edilmiştir.⁵²⁹

BM Mülteciler Yüksek Komiseri Ruud Lubbers “11 Eylül’deki saldırılardan önce bile Afganistan’ın İran, Pakistan ve başka ülkelere yayılmış 4 milyon vatandaşı ile dünyanın en büyük mülteci toplumunu oluşturuyordu. ‘Terörle savaş’, Afganlarla savaş yada İslam’la savaş olmamalıdır.” uyarısında bulunmuştur.⁵³⁰

Hava hareketinin başladığı dakikalarda ABD Başkanı Bush ve İngiltere Başbakanı Blair kamuoyuna yaptıkları açıklamada “Bizler barışçı bir ulusuz” demişlerdi. Ancak geçen zaman içinde ‘Kalıcı (sonsuz) Özgürlük Harekatı’ Afgan halkı için ‘Kalıcı Tabiiyet Harekatına’ dönüşmüştür.⁵³¹

⁵²⁵ Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?**, s.39.; Ataöv, **a.g.e.**, s.60 – 61.

⁵²⁶ Ataöv, **a.g.e.**, s.59.

⁵²⁷ Topal, **a.g.e.**, s.259.

⁵²⁸ Aslı Gökçora, “İşkence Terörü Önler mi?”, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=359&sayfa=1>>, (13.02.06).

⁵²⁹ Akıner, **a.g.e.**, s.41.

⁵³⁰ Akkurt, **a.g.e.**, s.220.

⁵³¹ Roy, **a.g.m.**, s.45.

Harekatın yapılması öncesinde kamuoyu oluşturmak adına İnsan hakları ve demokrasi konusunda eleştirilen Taliban yönetiminin uygulamaları ‘Sonsuz Özgürlük’ hareketi tamamlanıp Kuzey İttifakının ve Müttefik Kuvvetlerin yönetimi ele almasından sonra da pek değişikliğe uğramamıştır.

Afganistan’da kadınların bir dizi hak kazanmasına karşın, doktorlar ve insan hakları örgütleri ülke çapında kendini yakan kadınların sayısında büyük artış olduğunu belirtmiştir. Afganistan Devrimci Kadınlar Derneği (RAWA) Üyesi Ravi, The Guardian’daki yazısında, ABD’nin kadınlara yönelik baskısı Taliban’ı devirme gerekçelerinden biri olarak gösterdiğini, oysa kadının yaşam koşullarının korkunç olduğunu, kadınların tecavüze uğradığını, çalışmadığını belirtmiştir.⁵³² Ayrıca Afganistan’ın bir çok bölgesinde işgal güçleri Afganistanlı kadınları kaçırmak için tecavüz etmiş ve kayıtları internet ortamında pazarlayarak bir yatırım aracına dönüştürmüş bu alanda küçük yaşta kız ve erkek çocuklarını da kullanmışlardır.⁵³³

Afganistan’daki Amerikan birliklerinin halka yönelik baskılarına dair yayınlanan raporda, ABD’nin diğer ülkelerde kınadığı işkence yönetimlerini Afganistan’da uyguladığı, toplama kampı gibi kullanılan Bagram, Kandahar ve Celalabad’daki üslerde 2002’den beri tutulan bin kişinin kötü muamele ve işkence maruz bırakıldığı, uzun süre zincire vurulduğu, dövüldüğü, uykusuz bırakıldığı, aşırı sıcakta bekletildiği belirtilmiştir.⁵³⁴

‘Kalıcı Özgürlük Harekatı’ ile ilgili sorunlardan birisi de ‘orantılılık’ ilkesinde ortaya çıkmıştır. 11 Eylül eylemlerinin Taliban yönetimine karşı haklı bir meşru müdafaa uygulamasında bulunma imkanı verdiği kabul edilse dahi, hareketin saldırılara karıştığı iddia edilen kişilerin ele geçirilmesi, teröristler tarafından kullanılan eğitim kamplarının ve benzeri tesislerin tahrip edilmesi ile sınırlı olması gerekirdi. Ancak bir bütün olarak ele alındığında, hareketin bu sınırlı amacı aşarak Taliban yönetimi sona erdirmeyi hedeflediği ve politik bir amaç taşıdığı görülmüştür. Meşru müdafaa hakkına dayanılarak gerçekleştirilecek bir hareket, devletin ülkesi üzerindeki egemenliğinin veya otoritesini hedef alınmasına müsaade etmemiştir. Ayrıca hareket kapsamındaki yoğun hava bombardımanı ve tahrip gücü yüksek

⁵³² Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s.207 – 208.

⁵³³ Karagül, **a.g.e.**, s.325.

⁵³⁴ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s.207 – 208.

silahlar sivilleri de hedef almış ve bu sonraları Amerikalı yetkililerce de kabul edilmiştir.⁵³⁵ Afganistan hareketinde 20.000 kişinin yaşamını yitirdiği ve seyreltilmiş uranyum kullanılan silahların etkisinin devam ederek ölümlere sebebiyet verdiği açıklanmıştır.⁵³⁶

ABD, İngiliz ve Özbekistan askerleriyle Dostum'un güçlerinin Kunduz'da yaptığı katliamlardan sonra Cenk Kalesi'ne getirilen 800'e yakın esir, dünyanın gözleri önünde vahşi bir katliama maruz kalmıştır. Ayrıca esir olarak alınıp Zin Kalesi ve Şibirgan Cezaevine götürülmek üzere esir alınan 7 bin civarında Taliban askerinin 3 – 4 bin civarındaki bölümünün ABD askerleri ve Raşid Dostum güçleri tarafından öldürüldüğü ortaya çıkmıştır.⁵³⁷ Jamie Doren adlı İrlandalı belgesel film yapımcısının çektiği ve Avrupa Parlamentosu'nda gösterilen "Mezar'da katliam" adlı kaset, Afganistan'da esir alınan binlerce kişinin uğradığı katliamlar Avrupa ile Amerika arasında insan hakları temelinde şiddetli bir tartışma başlatmıştır.⁵³⁸

Sivil kayıpların artması ve ABD'nin terör saldırıları sonrası kazandığı sempatiyi kaybedip nefret edilen bir ülke haline gelmesinden sonra Afganistan'daki muhabirlerine, Afganistan'da öldürülen sivil kurbanlarla ilgili haber göndermemelerini tembihleyen CNN yöneticisi Walter Isaacson şunları söylemiştir: *"Haberleri, Taliban'ın 5 bin masum kişinin ölümünden sorumlu olan teröristlere yataklık ettiği şeklinde vermeliyiz."*⁵³⁹

Ekim sonuna doğru, CNN'in standartlar ve uygulamalar yöneticisi Rick Davies, personeline şunları içeren bir muhtıra göndermiştir: *"Temsilcilerimizden veya El Cezire'den haberler aldığımızda, istenmeden Taliban'ın görüş açısından veya onun yararına eleştirisiz haber veriyor gibi görünmeyeceğimizden emin olmaya devam etmeliyiz. Ayrıca, ABD'de insan hayatı kayıplarını aktarırken, bu savaşın bir parçası olan Afganistan'daki bu kayıpları ve zorluklara aşırı odaklanmak yada,*

⁵³⁵ Aral, **a.g.e.**, s.255 – 256.; İhsan Bal, "Küresel Terörle Mücadelede ABD Modeli mi, ABD Çıkmazı mı?", <http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=48&lm=58649JLFD0932&ln=TR>, (15.02.06).

⁵³⁶ Akmer, **a.g.e.**, s.93.

⁵³⁷ Özcan, **a.g.m.**, s.387.; Suzanne Goldenberg, "Afganistan'ın Teksas'ı: Başkent Kabil", 11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.258.; Karagül, **a.g.e.**, s.50.

⁵³⁸ Karagül, **a.g.e.**, s.57.

⁵³⁹ Demirer, Çevikaslan, v.d., **a.g.m.**, s.97.; Achcar, **a.g.e.**, s.30.

*Afganistan'da şu an içinde bulunan durumdan Taliban'ın sorumlu olduğunu unutmamak konusunda dikkatli olmaya devam etmeliyiz.”*⁵⁴⁰

Bu hususta açıklama yapan Tony Blair ise: *"Her açıdan hukuk ve adalet bizim yanımızda ve uygulamamız gerek bir strateji var. Bunun ne için yaptığımızı unutmamamız gerekir. İkiz Kulelere çarpan uçakları izlerken hissettiklerimizi hiçbir zaman unutmamalıyız”* demiştir.⁵⁴¹

ABD Afganistan de yürüttüğü askeri operasyonlar sonrasında ele geçirdiği 200 dolayında El Kaide üyesini Küba'ya getirmiş, Guantanamo'da bir deniz üssünde "X Ray" adlı verilen bir kampa yerleşmiştir.⁵⁴² Bu kampta Afganlılarla beraber ABD'nin terör saldırıları ile ilgisi olduğunu düşündüğü 40'in üzerinde farklı uyruktan 600'den fazla kişinin olduğu sanılmaktadır.⁵⁴³

Uluslararası Kızılhaç Komitesi Genel Müdürü Angelo Gnaedinger Küba'daki kampta en küçüğü 12 yaşında olan 6 çocuğunda olduğunu belirttikten sonra⁵⁴⁴ açıklama yapan üst düzey bir Pentagon sözcüsü, 'yaşlarına rağmen bunların, terörist ekibin çok ama çok tehlikeli kişileri' olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁵

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin Kişilik Hakları ve Siyasal Özgürlükler bölümünün 5nci maddesinde *"Hiç kimseye işkence yapılmaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez"* derken, 9 madde de *"Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilmez"* demektedir ve 11 maddesinde de *"Kendisine bir suç yüklenen kimse, yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça suçsuz sayılır."* denmektedir. Birleşmiş Milletler genel Kurulunca 13.12.1966 tarihinde kabul edilen Medeni Ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Kişilere tanınan hak ve özgürlükler bölümünde *"Hiç kimseye işkence yapılamaz, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışta bulunulamaz"*, ve *"Kendisine bir suç yüklenen herkes, yasaya göre suçluluğu*

⁵⁴⁰ Dage, a.g.e., s.89.

⁵⁴¹ Achcar, a.g.m., s.93.

⁵⁴² İlbeği, a.g.e., s.144.

⁵⁴³ Sakınc, a.g.m., s.13 – 14.

⁵⁴⁴ Demirel, Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan, s.111.

⁵⁴⁵ Sakınc, a.g.m., s.13 – 14.

kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılır”, “Herkes gereğinden çok gecikmeksizin yargılanmalıdır.” denmektedir.⁵⁴⁶

10 Aralık 1984 yılında kabul edilen ve 26 Haziran 1987 yılında yürürlüğe giren İşkence ve diğer Zalimce, İnsanlık Dışı Veya Küçültücü Davranış veya Cezalara Karşı Sözleşmede “*Savaş, savaş tehdidi, iç siyasal karışıklık veya başka bir olağanüstü durumun varlığı işkenceyi haklı kılmaz*” denmektedir.⁵⁴⁷

Tüm bu anlaşmalara ve Afganistan’a özgürlük getirmek için yapıldığı söylenen harekate rağmen Wall Street Journalist, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld’in Guantanamo’da kullanılan mahkumların başlıca çuval geçirme, 20 saatlik kesintisiz sorgu, köpeklerle korkutma ve fiziksel iz bırakmadan acı çektirme gibi yönetimleri içeren listeyi onayladığını yazmıştır.⁵⁴⁸ Jonathan Alter’ın 5 Kasım 2001 tarihli Newsweek dergisinde yayınlanan “*Time to Think About Torture*” (İşkenceyi Düşünme Zamanı) başlıklı yazısı ‘hür dünyanın’ demokrasi ve insan hakları düşüncesinin beşiği iddiasındaki Amerika’nın kendi hakları söz konusu olduğunda nasıl hukuk dışı uygulamaları öne sürebileceğini gözler önüne sermiştir.⁵⁴⁹

ABD Eski Başkanı Jimmy Carter, hükümeti ‘ulusal güvenlik adına insan haklarını kısıtlaması karşısında’ uyarmıştır. Carter, 11 Eylül’den sonra yürürlüğe giren Yurtseverlik Yasası’nın, Müslümanların fişlenmesinin ve şüpheli teröristlerin Guantanamo Üssü’nde tutulmasının, ABD tarafından dünyaya anlatılan demokrasi ilkelerine ters düştüğünün altını çizerek eklemiştir: “*Guantanamo’daki insanlar, aileleri ve avukatlarıyla görüştürülmeden ve neyle suçlandıklarını bile bilmeden cezaevlerinde tutuluyorlar, aralarında 12 yaşında çocuklar bile var*” .⁵⁵⁰ Carter’ın belirttiği gibi, aylar geçtikten sonra kampta tutuluların çoğunun terör saldırıları ile ilgili olmayan kişiler olduğu ortaya çıkmıştır.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Safa Reisoğlu, **Uluslararası Boyutları İle İnsan Hakları**, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2001, s.10 – 14.

⁵⁴⁷ Enver Bozkurt, **İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s.71 – 72., Reisoğlu, **a.g.e.**, s.22 – 23.

⁵⁴⁸ Demirel, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, s.227.

⁵⁴⁹ Aydın, **Onların Savaşı...**, s.415.

⁵⁵⁰ Sakınc, **a.g.m.**, s.15.

⁵⁵¹ Aydın, **Onların Savaşı...**, s.412.

Cumhuriyetçi Senatör John McCain'in Kongreye sunduğu "her hangi bir Amerikan askeri personeli veya istihbarat yetkilisi tarafından, dünyanın herhangi bir yerinde yapılan işkence veya zulmün, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelenin Amerikan yasalarının ihlali niteliğinde olacağına dair" önerisi veto tehditleri almıştır. 13 Mart 2002 tarihli ve "Başkomutan olarak Başkanın tutuklu teröristleri yabancı ülkelerin kontrol ve gözetimine nakletme gücüne dair muhtıra" ile 2002'de Gonzales'in öncülüğünde çıkan "başkanın terörizmle mücadelede işkenceyi onaylayan Adalet Bakanlığı'nın raporu" da işkence karşıtı çevrelere karşı siper olarak oluşturulmuştur. 25 Ocak 2002 yılında Beyaz Saray Danışmanı Alberto Gonzales'in hazırladığı muhtıraya göre, Cenevre Sözleşmesi'nin savaş esirlerine dair bölümün, "savaşın doğası gereği", El-Kaide ve Taliban gibi terör örgütü tutuklularına uygulanmamalıdır.⁵⁵²

Başından veri, Guantanamo Körfezi'ne gönderilen El Kaide ve Taliban üyesi tutuklular, "düşman askeri" olarak adlandırılmıştır. Bu ibare, ele geçirilen kişilerin uluslararası hukukun dokunmayacağı yasal tarafta mahsur kalmasını sağlamıştır. Birleşik Devletler Anayasası'na göre, Yargıtay'ın 1950 yılında verdiği bir kararla, Amerikan toprağı dışında tutulan düşman askerleri Amerikan yasal sistemi içinde sayılmıyorlardı.⁵⁵³ Ayrıca ABD burada tutulan kişilere 'savaş suçlusu' statüsü vermeyi reddetmiştir. Çünkü uluslararası hukuk savaş suçlularına çeşitli haklar kazandırmaktadır.⁵⁵⁴

Bush, Taliban tutukluların sözleşmenin gerektirdiği savaş esiri haklarından yararlanamayacaklarını, El Kaide üyelerine ise sözleşme kriterlerinin hiç uygulanamayacağını söylemiştir. Beyaz Saray Cenevre Sözleşmesi'nin savaş esirleriyle ilgili dördüncü maddesinin⁵⁵⁵, bir devletin askeri birlikleri değil terörist

⁵⁵² Akçora, **a.g.m.**, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=359&sayfa=1>>, (13.02.06).

⁵⁵³ Dage, **a.g.e.**, s.247.

⁵⁵⁴ Scowen, **a.g.e.**, s.287.; MİLLİYET, ABD Hakları İhlal Ediyor mu?, Milliyet, 23 Ocak 2002.

⁵⁵⁵ Harp esirleri hakkında tatbik edilecek muameleye dair Üçüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 4 A maddesinde kimlerin savaş esiri olarak kabul edileceği sayılmıştır. Bunlar:

1. İhtilâfa dâhil bir tarafın silâhlı kuvvetleri mensuplarıyla, bu silâhlı kuvvetlere mensup milislerin ve gönüllü birliklerin mensupları; 2. Teşkilâtlı mukavemet hareketine iştirak edenler de dâhil olmak üzere, ihtilâfa dâhil bir tarafa mensup olup, kendi ülkeleri işgal altında olsa dahi o ülkenin dışında veya içinde faaliyette bulunan diğer milis mensuplarıyla gönüllü birlikler mensupları; şu kadar ki mezkur teşkilâtlı mukavemet de dâhil olmak üzere bu milislerin veya gönüllü birliklerin aşağıdaki şartları bulundurmaları lâzımdır: (a) Başlarında astlarından sorumlu bir şahıs bulunması, (b) Sabit ve uzaktan seçilebilir bir alametleri bulunması, (c) Açıkça silâh taşımaları, (ç) Hareketlerinde harp

oldukları için El Kaide üyelerine uygulanamayacağını söylemiştir. Fakat sözleşme özellikleri ne olursa olsun uluslararası bir çatışmada yakalanan herkesi kapsamaktadır. İkinci olarak, Beyaz Saray, Taliban askerlerinin sözleşme kapsamında olduklarını kabul etmesine rağmen, rütbe belirleyici nişanlar takmadıkları ve savaş yasalarına uymadıkları için savaş esiri statüsüne girmediklerini iddia etmiştir.⁵⁵⁶ Ancak Cenevre Sözleşmesinin ilgili maddeleri incelendiğinde, Afganistan’da iç savaş ve karışıklık hakim olsa bile, Afganistan’ı temsil eden iktidarın Taliban yönetimi olduğu ve askerlerinin savaş esiri statüsünden yararlandırılması sonucuna varılmaktadır. Ayrıca aynı sözleşmenin 3ncü maddesi gereği çatışmaya iştirak etmemiş sivillere, silahını bırakmış olanlara, hasta, yaralı ve tutuklulara karşı, ırk, renk, din, inanç, cinsiyet gibi sebeplerden ötürü herhangi bir ayırım gözetmeksizin, öldürmeme, işkence yapmama, rehin almama, kötü ve küçük düşürücü muameleye tabi tutmama ve yargısız cezalandırmama yükümlülüğü getirmektedir.⁵⁵⁷

Tüm bu yaşananlar 11 Eylül saldırılarının ilk dönemlerine ABD lehinde olan dünya toplumlarının sempatisini her geçen gün azaltmıştır. Yapılan her yanlış, politik döngü olarak ABD’nin aleyhine gelişme göstermekte ve aynı zamanda teröristler de taraftarlarını arttırmaktadırlar. Terör olaylarındaki artış trendi ABD’nin yanında dünyanın birçok yerinde ABD taraftarı veya müttefiki olan yönetimleri de zor durumda bırakmıştır. ABD’nin başta Avrupa ülkeleri olmak üzere terörle mücadelede yalnız bırakıldığını düşünmesi, onu yeni dünyayı şekillendirmede daha fazla hata yapmaya ve duygusal davranmaya itmiştir. 11 Eylül sonrası küresel terörle mücadelede, birliktelikten çok, önemli farklıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar temelde mücadele yönteminde kullanılan aşırı ve neredeyse ayrımsız güç, hukukun çiğnenmesi, insan haklarının yeterince korunmaması ve hedef seçilen bölgelerin

---

kanunlarıyla âdetlerine riayet etmeleri. 3. Kendilerini göz altında tutan devletçe tanınmamış bir hükümet veya idareye tabiiyet iddiasında bulunan silâhlı kuvvetler mensupları; 4. Açıkça silâh taşımak ve harp kanunlarıyla âdetlerine riayet etmek kaydıyla, düşmanın yaklaşması üzerine muntazam silâhlı kuvvetler şeklinde teşekküle vakit bulamadan istilâ kuvvetleriyle mücadele etmek üzere kendiliklerinden silâha sarılan işgal edilmemiş bir ülkenin ahalisi. Osman Paksüt, “Silahlı Çatışma Hukuku ve Terörizm”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 6, Ankara, 2002, s.88.

⁵⁵⁶ Kenneth Roth, “Adalet ABD’ye de Lazım”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Der.: Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.187 – 188.

⁵⁵⁷ Paksüt, **a.g.m.**, s.88 – 90.

sorgulanması ve ABD'nin uzlaşmadan uzak kendi politikalarını dikte ettirmeye çalışmasıdır.⁵⁵⁸

3. Müdahale Sonrası Afganistan

3.1 Bonn Konferansı

7 Ekim 2001'de başlayan ve iki ay süren 'Afganistan Müdahalesi' 7 Aralık'ta ABD ve müttefikleri lehine sonuçlanmıştır. Bu müdahale neticesinde sadece Taliban'ın devrilmesiyle Kuzey İttifakı da misyonunu tamamlamıştır.⁵⁵⁹ Müdahale sonrasında ülkenin nasıl yönetileceği hakkında bir karara varmak maksadıyla Almanya'nın Bonn şehrinde 27 Kasım – 5 Aralık tarihlerinde düzenlenen konferansa⁵⁶⁰ aralarında Türkiye'nin de dahil olduğu 19 ülke gözlemci sıfatıyla iştirak etmiştir.⁵⁶¹ Toplantıya Kuzey İttifakı, Devrik Kral Zahir Şahın temsil ettiği Roma Grubu, etnik olarak Peştun olan ve Pakistan tarafından desteklenen Peşaver Grubu ve son olarak Afganistanlı mülteciler ve Afganistan'ın farklı kesimlerinin oluşturduğu Kıbrıs Grubu katılmıştır.⁵⁶²

5 Aralık 2001'de varılan anlaşmaya göre Roma Grubu içerisinde yer alan Hamid Karzai başkanlığında geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmiştir. Karzai başkanlığında kurulan geçici yönetim 11'i Peştun, 8'i Tacik, 5'i Hazara, 3'ü Özbek ve geri kalanı diğer etnik gruplardan olmak üzere 29 bakanlıktan oluşmaktadır.⁵⁶³ Anlaşmaya göre Afganistan'da üç büyük siyasi adım öngörülmektedir. İlk olarak, Hamid Karzai'nin başkanlığında 30 kişiden oluşan bir geçici yönetimin kurulması, İkinci olarak altı ay içinde Afganistan'ın geleneksel meclisi *Loya Jirge*'yi⁵⁶⁴ toplamaya hazırlanacak 21 kişilik bir komisyon kurulması ve

⁵⁵⁸ Bal, "Küresel Terörle Mücadelede ABD Modeli mi, ABD Çıkmazı mı?", <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=48&lm=58649JLFD0932&ln=TR>>, (15.02.06).

⁵⁵⁹ Özcan, **a.g.m.**, s.383.

⁵⁶⁰ Akkurt, **a.g.e.**, s.288.

⁵⁶¹ MİLLİYET, 28 Kasım 2001.

⁵⁶² Akkurt, **a.g.e.**, s.287 – 289.; MİLLİYET, 28 Kasım 2001.

⁵⁶³ Balcı, **a.g.m.**, s.262.

⁵⁶⁴ 18 yy.da İran'da hüküm süren Afşar Hanedanı'nın hükümdarı Nadirşah Afşar öldürülmesi, bölgede bir otorite boşluğuna yol açmış ve bu boşluktan yararlanan Peştunlar'ın Sendonezya Kabilesi'nin lideri Ahmed Han Abdali, Kandahar'a gelerek Hacı Cemal Han, Barekazayi ve Cihan Han liderliğindeki Popelzayi gibi tüm Peştun Kabileleri'ni toplamış ve büyük meclis anlamına gelen Loya Jirge adlı, bir meclis oluşturmuştur. "Loya Jirge" "Büyük Konsey" anlamına gelmektedir. Yüzyıllar boyunca Afganistan'daki liderler yeni krallar seçmek, anayasaları kabul etmek, önemli politik sorun ve münakaşalar üzerine karar varmak için Loya Jirgeleri'ni toplamıştır. Loya Jirge, geleneksel olarak Kabile liderlerinden ve yerel şuralar (kasaba seviyesinde konseyler) tarafından Kabil'e gönderilen

bu komisyonun iki yıl içinde yapılacak bir seçimle tam yetkili bir hükümet kuruluncaya kadar bir devlet başkanı ve hükümet seçmesi, son olarak, geçici hükümetin kurulmasından itibaren en fazla 18 ay içinde ise yeni anayasayı seçimlere kadar hazırlaması beklenen Afgan Yüksek Mahkemesi'ni ve diğer mahkemeleri kurulması planlanmıştır.⁵⁶⁵

Geçici hükümet 22 Aralık'ta Karzai başkanlığında göreve başlamıştır.⁵⁶⁶ Bonn müzakerelerinde Afganistan'ın ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda yeniden yapılanması, BM Barış Gücü'nün ve ulusal bir ordunun kurulması gibi ülkenin geleceği için oldukça önemli konulardan oluşan önemli kararlar alınmıştır.⁵⁶⁷ 23 yıl süren iç savaş sonucu toplumsal dokunun dağılmış olması Afganistan'ın yeniden yapılanmasında ki en önemli sorun olarak belirlenmiş ve Karzai Hükümetinin en önemli hedefinin bu dokuyu tekrar onarmak olduğu belirtilmiştir.⁵⁶⁸

22 Aralık 2002'de Afganistan'ın başkenti Kabil'de Afganistan'a komşu olan 6 ülke arasında BM temsilcileri ile diğer ülkelerin diplomatları huzurunda Kabil Antlaşması'nı (Kabil Deklarasyonu) imzalamıştır. Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran, Pakistan ve Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanları bu deklarasyonu imzalamışlardır. Bu antlaşma ile aynı gün kurulan hükümetle komşu devletler arasındaki ilişkileri geliştirmek amaçlanmıştır.⁵⁶⁹

3.2. Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvvetinin Oluşturulması

Terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkelerin katılımı ile, Afganistan'da kurulan geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla, 5 Aralık 2001

---

diğer yaşlılardan oluşmaktadır. Loya Jirge'nin bazı özellikleri; Loya Jirge yılda bir kez toplanır ve batı hükümetlerinin çoğundan olduğu gibi yasama özelliği daima bir meclis değildir. Normalde özel amaçlar üzerine müzakere etmek için toplanır ve sonra dağılır. Akkurt, **a.g.e.**, s. 294 – 296.

⁵⁶⁵ Funda Keskin, "1990 Sonrası Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Türkiye'nin Katkısı", **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Ortadoğu Özel**, Cilt 9, Sayı 4, ASAM Yayınevi, Ankara 2003, s.253 – 254., < <http://www.unama-afg.org>>, (22.11.2005).

⁵⁶⁶ Taşdemir, **a.g.m.**, s302.; MİLLİYET, 22 Aralık 2001.

⁵⁶⁷ Akkurt, **a.g.e.**, s.287.

⁵⁶⁸ Han, **a.g.m.**, s.179.; Bonn'da kurulan Geçici Hükümet üyelerinin, büyük petrol şirketlerde çalışmaları ve ABD ve İngiltere ile bağları ise dikkat çekmiştir. Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, bir ABD petrol şirketi olan 'Unocal' a müşavirlik yapmış, 1997' de yapılan boru hattı görüşmelerinde bu Amerikan firmasını temsil etmiştir. Bakanlardan ise Kültür Bakanı Mahdum Emin, Eğitim Bakanı Abdüsselam Azimi, Sulama Bakanı Mangal Hüseyin, Yüksek Eğitim Bakanı Şerif Feyiz, Devlet Bakanı Cuma Muhammed Muhammedi'nin ve kabinde bulunan diğer dört bakanla birlikte toplam on bakanın ABD vatandaşı olduğu bilinmektedir. Klevevan, **a.g.e.**, s.254.; Karagül, **a.g.e.**, s.34.; Özcan, **a.g.m.**, s.391.

⁵⁶⁹ Akkurt, **a.g.e.**, s.310.

tarihinde Bonn’da bir antlaşma metni üzerinde mutabakata varılmıştır. 19 Aralık 2001 tarihinde BM’nin 1386 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile İngiltere liderliğinde ve başlangıçta 18 ülkenin katılımıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK/ISAF - *International Security Assistance Force*) oluşturulmuştur. UGYK (ISAF), tahsis edilen tüm kuvvetlerin bölgeye intikali ile 16 Ocak 2002 tarihinden itibaren tam hareket kabiliyetine ulaşmıştır.⁵⁷⁰

BMGK kararları ile Bonn Antlaşması uyarınca, UGYK’ nın görevi şu şekilde belirtilmiştir:⁵⁷¹

1. Kabil’de ve tüm Afganistan çapında güvenliğin sağlanmasında Afganistan Geçiş Hükümetine yardımcı olmak,
2. Hükümet kurumlarının geliştirilmesine ve hükümet otoritesinin tüm ülke çapında genişletilmesine katkıda bulunmak,
3. Yeniden yapılandırma ve insani yardım çalışmalarına destek olmaktır.

Afganistan’da barışın yeniden sağlanması için UGYK(ISAF)’da yer alacak 276 kişiden oluşan Türk Görev Kuvveti’nin ilk bölümü, 15 Şubat 2002’de bölgeye hareket etmiştir. Türkiye’nin Afganistan Barış Gücü Komutası’nı ne zaman alacağına dair belirsizlik ABD, İngiltere ve Türkiye askeri heyetleri arasındaki pazarlıklar nedeniyle bir aydan fazla sürmüştür. Hükümetin, ABD ve İngiltere tarafından verilen garantileri yeterli görmesi sonucu, 5000 askerden oluşan UGYK(ISAF)’nın komutanlığı 20 Haziran’da İngiltere’den Türkiye’ye geçmiştir. UGYK(ISAF)’yı, 10 Şubat 2003’e kadar, 8 ay boyunca komuta eden Türkiye, Afganistan’a yaklaşık 1400 asker göndermiştir.⁵⁷²

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları kapsamında⁵⁷³ ;

- UGYK-I Harekatı, 16 Şubat – 20 Haziran 2002 tarihleri arasında İngiltere liderliğinde,

⁵⁷⁰ Keskin, **a.g.m.**, s.254.; Akkurt, **a.g.e.**, s.256.

⁵⁷¹ <http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/isaf_int/gorev.htm>, (15.02.06).

⁵⁷² Akkurt, **a.g.e.**, s.268 – 269.; Keskin, **a.g.m.**, s.255.

⁵⁷³ UGYK(ISAF)’ın Tarihçesi, <http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/isaf_int/tarihce.htm>, (15.02.06).

- UGYK-II Harekatı, 20 Haziran 2002 – 10 Şubat 2003 tarihleri arasında Türkiye liderliğinde,
- UGYK-III Harekatı, 10 Şubat – 11 Ağustos 2003 tarihleri arasında Almanya – Hollanda liderliğinde,
- UGYK-IV Harekatı, ISAF'ın sorumluluk alanının Kabil ve çevresi ile birlikte tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletilmesini sağlayan 1510 sayılı BMGK ve Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) kararları doğrultusunda, 11 Ağustos 2003 – 11 Şubat 2004 tarihleri arasında NATO Konseyi'nin siyasi sorumluluğunda, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı Karargahı (SHAPE) ve Müşterek Kuvvet Karargahı / Brussum (CINCNORTH)'nın hareket komutasında,
- UGYK-V Harekatı, 11 Şubat – 09 Ağustos 2004 tarihleri arasında NATO sorumluluğunda ve Kanada liderliğinde,
- UGYK-VI Harekatı 09 Ağustos 2004 – 13 Şubat 2005 tarihleri arasında Avrupa Kolordusu (EUROCORPS) liderliğinde icra edilmiştir.
- 13 Şubat 2005 tarihinden itibaren başlayan UGYK-VII Harekatı'nın liderliğini ise Türkiye'nin 3ncü Kolordusu (NRDC-TU) devralmıştır.
- Türkiye'nin 3ncü Kolordusundan sonra sırasıyla İtalya, İngiltere, İspanya ve Almanya - Hollanda'nın NATO'ya deklare edilmiş kolordularının ISAF görevini alması planlanmıştır.

NATO'ya Afganistan'da verilen görev NATO'nun Avrupa-Atlantik bölgesi dışındaki ilk operasyonudur. NATO'nun soruna kapsayıcı ve sistemli yaklaşımı, terörizmi NATO ile doğrudan bağlantısı olan 53 ülkenin (26 Müttefik ülke, 20 Barış İçin Ortaklık üyesi ve yedi Akdeniz Diyalogu ülkesi) güvenlik gündemlerinin öncelikli konusu haline getirmiştir.⁵⁷⁴

⁵⁷⁴NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis_pr.html>, (13.02.06).

3.3. Tokyo Konferansı

ABD Ticaret Bakanlığı, hükümet kuruluşları arasında bağlantıyı sağlayabilmek için Washington'da bir Afganistan Bilgi Merkezi oluşturmuştur. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Asya Kalkınma Bankası (ADB) "Ön İhtiyaçlar Raporu" (PNA) hazırlamış ve raporu 21-22 Ocak 2002 tarihlerinde Tokyo da düzenlenen, Afganistan'ın iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılması konulu toplantıya göndermiştir.⁵⁷⁵

Afganistan'ın yeniden inşası için ilk raporun hazırlandığı Tokyo Konferansı, ülkeye yapılacak yardımların görüşüldüğü bir toplantı olmuştur. Türkiye'den Devlet Bakanı Edip Sadıker Gaydalı'nın katıldığı toplantıya⁵⁷⁶ 60'dan fazla ülke ile 21 uluslar arası organizasyon katılmıştır. Katılımcılar Afganistan'a ilk 5 yıllık süreçte 10 milyar dolarlık bir yardım vermeyi taahhüt ederken⁵⁷⁷ Türkiye 5 milyon dolarlık bir yardım paketi vermeyi taahhüt etmiştir.⁵⁷⁸

3.4. Afganistan'ın İç Politika ve Güvenliğinde Yaşanan Gelişmeler

Amerikan Yönetiminin gerçekleştirmiş olduğu 'Sonsuz Özgürlük' operasyonu iki ay gibi kısa bir sürede Taliban'ı yönetimden uzaklaştırdıysa da hareket kesin bir zaferle neticelenmemiştir. Çünkü Bin Ladin'in yeri tespit edilememiş ve Taliban örgütü tam anlamıyla çökertilememiştir.⁵⁷⁹ Bir kısmı Pakistan'a kaçan bir kısmı ise dost unsurlarının yanında kalan Taliban yanlısı kişiler iç çatışmalara destek vermeye ve direnişe devam etmişlerdir.⁵⁸⁰ Peştun kökenli Afgan vatandaşları ise hedef gözetmeksizin yapılan hava akınlarında ölen yakınlarından dolayı ABD yönetimine kızgın olup bu yönetime sempatiyle yaklaşmamaktadırlar. Ayrıca Taliban karşıtı koalisyonla dahil olan Peştunlar öldürülmektedir. Bu sebepten dolayı kendisinde bir Peştun olan Karzai, Afganlı korumalarının Amerikalılarla değiştirilmesini talep etmiştir.⁵⁸¹

⁵⁷⁵ Akkurt, **a.g.e.**, s.309 – 310.

⁵⁷⁶ Fikret Bila, "Washington'daki Afganistan", Milliyet, 20 Ocak 2002.

⁵⁷⁷ Akkurt, **a.g.e.**, s.309.

⁵⁷⁸ <www.tika.gov.tr>, (15.12.2005).

⁵⁷⁹ Primakov, **a.g.e.**, s.116.; MİLLİYET, 'Molla Ömer Bilmecesi', Milliyet, 9 Aralık 2001.; MİLLİYET "Bin Ladin Buharlaştı", Milliyet, 19 Aralık 2001.

⁵⁸⁰ Clark, **a.g.e.**, s.163., Tunç, **a.g.e.**, s.114.

⁵⁸¹ Primakov, **a.g.e.**, s.119.

28 Aralık'ta Katar'dan yayın yapan *El Cezire* televizyonuna tekrar çıkan Ladin'in nerede olduğu ile ilgili sorulara muhatap olan Başkan Bush Beyaz Saray'da yaptığı açıklamada “*Bizden kaçamaz, Afganistan'da artık ipler onun elinde değil*” derken⁵⁸², Amerikalı yetkililer, Ladin'i Tora Bora Dağlarında sıkıştırdıklarını ilan etmesinin üzerinden yaklaşık 1 ay geçtikten sonra Ladin'in izini kaybettiklerini duyurmuşlardır.⁵⁸³ 13 Mart tarihinde Beyaz Saray'da yapılan basın toplantısında, ‘artık konuşmalarınızda Bin Ladin adı neredeyse hiç geçmiyor’ sorusuna karşılık Bush’un “*Onunla o kadar da ilgili değilim*” cevabı şaşkınlıkla karşılanmıştır. Çünkü hareket yapılmasının temel amacı olan bu kişinin önemli olmadığı açıklaması zihinlerde soru işareti bırakmıştır.⁵⁸⁴

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Programı'na (INCB) göre uluslararası yasa dışı uyuşturucu ticaretinin ulaştığı rakam yıllık 400 milyar dolardır. Bu rakam, tüm uluslararası ticaretin %8'ne ve tekstil sektörünün yıllık sermayesine tekabül etmektedir.⁵⁸⁵

Çeyrek asırdır sürekli savaflara itilen Afganistan'da, savafların ve çatışmaların ülkede büyük fiziki yıkıma sebebiyet vermesi neticesinde, ülkede ekonomik, sosyal ve bir çok alanda yaşanan sıkıntılar had safhaya yükselmiş, bundan en çok etkilenen halk ise, büyük yaşam zorluklarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ülkedeki bu olumsuz süreç, halkı, içerisinde bulunduğu ekonomik güçlükleri sona erdirecek geçim kaynakları oluşturma arayışına itmiştir. Ellerinde bulunan yegane varlıkları olan topraklara ekebilecekleri ve bundan üst düzey gelir elde edebilecekleri afyon, böylelikle halkın başlıca geçim kaynağı olmuştur. Yaşamını idame ettirme noktasında meşru yollardan beklentilerini karşılayamayan halkın ürettiği uyuşturucunun, Avrupa'da tüketilen eroinin %90'ını, dünyadaki afyonun ise %87'sini oluşturduğunu belirtmek, tehdidin ne boyutlara ulaştığının anlaşılması bakımından önemlidir. Halkının %64'ünün okuma yazması olmayan ülkenin, dünyadaki uyuşturucu üretim sektöründe başat konuma gelmesi, ülkenin

⁵⁸² Kuru, **a.g.e.**, s.321.

⁵⁸³ HÜRRİYET, “Bin Ladin'nin İzini Kaybettik, Hürriyet, 5 Şubat 2002..

⁵⁸⁴ Kuru, **a.g.e.**, s.321.

⁵⁸⁵ Akkurt, **a.g.e.**, s.177.

mücadele edilmesi gereken başlıca sorununun bu sektöre ilişkin faaliyetler olduğunu göstermektedir.⁵⁸⁶

11 Eylül tarihinden sonra Afganistan'a yapılan askeri hareketin ardından ABD Başkanı George Walker Bush, ABD'nin 2002 uyuşturucu Stratejisi'ni açıklarken "*Afganistan'daki Taliban'ı düşünün, Taliban'a muazzam bir para getiren, 11 Eylül'de binlerce masum Amerikalıyı öldüren kişileri besleyen, saklayan ve koruyan şahıslara büyük miktarlarda para sağlayan Afganistan'daki afyon ticareti, dünyadaki afyon ticaretinin %70'ini oluşturmaktadır. Terörle mücadele ettiğimiz gibi uyuşturucu ile mücadele etmekteyiz*" demiştir.⁵⁸⁷ İngiltere Başbakanı Blair'de yaptığı açıklamada "*Bu savaş aynı zamanda uyuşturucuya karşı savaştır*" demiştir.⁵⁸⁸ Ancak gelinen mesafenin açıklamaların tersi istikametinde olduğu görülmüştür. Bir çok yazarın araştırmalarında da belirttiği gibi Taliban döneminde üretilen 185 ton afyon miktarı ile bugün üretilen arasında çok büyük bir fark oluşmuştur.⁵⁸⁹

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından hazırlanan Kasım 2004 Afganistan Uyuşturucu Raporu'na göre, Afganistan'da, 2003 rakamlarına göre 28 vilayette 80 bin hektar alan afyon üretimi için kullanılırken 2004'te bu rakam 30 vilayette 131 bin hektara yükselerek % 64'lük bir artış yaşanmıştır. 2004 rakamlarıyla dünyadaki afyon üretiminin % 87'si Afganistan'da yapılmaktadır. 2003'te nüfusun % 7'si afyon tarımıyla uğraşırken 2004'te bu değer % 10'a yükselmiştir. 2003 yılında 3600 ton üretilmişken 2004 yılında bu rakam 4200 tona ulaşmıştır. 2003'te Afganistan'dan ihraç edilen uyuşturucudan 2.3 milyar Dolar gelir elde edilirken, 2004'te bu rakam 2.8 milyar Dolara yükselmiştir. Bu paranın 0.6 milyar Dolarını afyon üretimi yapanlar, 2.2 milyar Dolarını ise uyuşturucu ticareti yapanlar kazanmıştır. Uyuşturucu gelirleri Afganistan'ın 2003 yılı gayri safi yurtiçi hasılasının % 60'ıdır. Dünyadaki güçlü devletlerin Afganistan'da buldukları bu dönemde Afganistan'daki uyuşturucu üretiminin % 65 artması da ilgi çeken bir diğer noktadır. Birleşmiş Milletler bünyesinde İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya

⁵⁸⁶Gürol Kırac, "Afganistan Uyuşturucu Devletine Dönüştürülmek İsteniyor", <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=128&sayfa=12>>, (13.02.06).

⁵⁸⁷Akkurt, a.g.e., s.181.

⁵⁸⁸Tarık Ali "Gelecek Bombayla Kurulmaz", 11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu, Der.: Mustafa Erdem Sakınc, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s. 244.

⁵⁸⁹Kleveman, a.g.e., s.260.; Ataöv, a.g.e., s.134.; Primakov, a.g.e., s.119.

gibi ülkeler, NATO, ABD gibi birçok silahlı güç burada üç yıldır konuşlanmışken, ve diğer taraftan da Rusya, Çin gibi diğer Asyalı güçlerin üyesi oldukları uluslararası örgütler (Şanghay İşbirliği Örgütü, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, vs..) bünyesinde küresel uyuşturucu tehdidiyle mücadele söylemlerini sıkça gündeme taşıırken, Afganistan'da uyuşturucu üretimi ve ticaretiyle ilgili rakamların artması düşündürücüdür.⁵⁹⁰

Afganistan'ın dini yapısında ise Taliban dönemine göre daha fazla serbestlik olsa ve uygulamaları yöntem olarak değişse de genel prensiplerin aynı şekilde uygulanmakta olduğu belirtilmiştir. Afganistan'daki geçici yönetimin Adalet Bakanı Abdurrahim Kerimi, Afganistan'da adaletin İslam Şeriatı'na göre sağlanmaya devam edeceğini, ancak bunun ekonomik ve sosyal çevre göz önüne alınarak sağduyuyla yapılacağını söylerken, Afgan hakim Ullah Zarif, Taliban döneminde uygulanan idam ve recm cezalarının devam edeceğini ancak farklı şekilde uygulanacağını dile getirmiştir. Zarif, “*Örneğin Taliban asılanları 4 gün ipte bırakıyordu, biz cesetleri 15 dakika kadar asılı tutacağız*” ve “*Kadınlara olduğu gibi erkeklere de recm cezası verilecek, ancak daha küçük taşlar atacağız*” şeklinde açıklama yapmıştır.⁵⁹¹

29 Mayıs 2002'de Cumhurbaşkanı Karzai, Türkmenistan'dan Pakistan'ın *Gwadar* limanına kadar uzanacak 3.2 milyar dolarlık gaz boru hattının yapımına izin veren anlaşmayı Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref ve Türkmenistan'ın Başkanı Saparmurat Niyazov ile karşılıklı imzalamak üzere Pakistan'ın başkenti İslamabat'a gitmiştir. Hattın 900 millik rotası, Afganistan içinde, zaferle sonuçlanan Amerikan hareketından önce Taliban'ın ellinde bulunan Herat - Kandahar koridordan geçmektedir. 12.000 kişiye iş imkanı ve geçiş ücretlerinden yılda 300 milyon dolarlık gelir sağlayabilecek bu boru hattı, 23 yıllık savaş ve yıkımın ardından bir ekonomik kalkınma ümidi doğurmuştur.⁵⁹²

Bonn Zirvesinde alınan karara göre 10 Haziran 2002'de toplanacak olan *Loya Jirge* yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle 11 Haziran 2002'de toplanmıştır.

⁵⁹⁰ Kırış, “Afganistan Uyuşturucu Devletine Dönüştürülmek İsteniyor”, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=128&sayfa=12>>, (13.02.06).

⁵⁹¹ Demirer, Çevikaslan, v.d., **a.g.m.**, s.103.; MİLLİYET, “Sağduyulu Şeriat Sözü”, Milliyet, 28 Aralık 2001.

⁵⁹² Kleveman, a.g.e., s.251.; Necdet Pamir, “Orta Asya ve Kafkasya'da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü”, **Türk Dış Politikası**, Der.: İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara.2004, s. 516 – 517.

Anlaşmazlığa ise Burhanettin Rabbani'nin ve Zahir Şahın Kurucu Hükümetin başkanlığına aday olmaları sebep olmuştur. Nitekim Zahir Şah ve Burhanettin Rabbani'nin aday olmayacaklarını açıklamaları üzerine *Loya Jirge* 11 Haziran 2002' de toplanarak tek aday olan Hamid Karzai'yi Kurucu Hükümetin başkanlığına seçmiştir.⁵⁹³

Hükümet oluştururken, Kuzey İttifakını oluşturan gruplar ve ABD ağırlıklarını hissettirmişlerdir. Kuzey İttifakının içerisinde en büyük ve düzenli askeri gücü sahip olan Tacikler ile diğer etnik unsurlar arasında denge sağlayarak istikrarı sağlama görevi de ABD'ye düşmüştür. Dış İşleri, ordu, polis ve istihbarat teşkilatı tamamıyla Taciklerin hakimiyetine girmiş, ancak buna karşılık ülkelerindeki en büyük etnik grup olan Peştunlara ise Devlet Başkanlığı, Maliye ve Merkez Bankası gibi kurumlar bırakılmıştır.⁵⁹⁴

Savaş sonrası Afganistan'da siyaset ile petrol iş alanı arasındaki bağlar daha bir belirginleşmiştir. Başkan Bush'un Afganistan'daki özel temsilcisi olan Zalmay Halilzad, Afgan boru hattı için Unocal adına ayrıntılı risk analizi yapmıştır.⁵⁹⁵ Afganistan' a atanan Amerikan elçisi Robert Finn de aynı şekilde Hazar petroleri konusunda uzman olan bir diplomat olarak bilinmektedir.⁵⁹⁶

4. Afganistan Müdahalesinin ABD, Bölgesel Güç Odakları ve AB'de Meydana Getirdiği / Getireceği Değişiklikler

4.1. ABD

1980'lerin sonunda doğru, NATO'nun toplantılarında, Henry Kissinger tarafından sunulan "Avrasya Projesi" ve 1997 yılında Brezezinski'nin , "Büyük Satranç Tahtası" ve "Kontrolden Çıkmış Dünya" adlı kitaplarında açıklanan "Avrasya stratejisi" ABD hükümeti tarafından üzerinde çalışılan fikirler olmuştur. Stratejilerin temelinde Balkanlardan Adriyatik Denizine kadar olan bölgelerin hakimiyetinin sağlanması hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca ABD Başkanı Bush'un

⁵⁹³ Balcı, **a.g.m.**, s.262.

⁵⁹⁴ Güler, **a.g.m.**, s.21.

⁵⁹⁵ Abdullah Manaz, **Türkiye'ye Yönelik terör Odakları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.67.

⁵⁹⁶ Haziran ayında, Afgan Loya Jirge'sinde Karzai'nin rakibi olan Nedai'nin bu konuda: "*Washington kendi adamlarını hükümetimize boşa yollamadı. Orta Asya'ya surf teröristlerle mücadele için gelmedi Amerikalılar*" demiştir. Kleveman, **a.g.e.**, s.254.

"Ulusal Savunma Stratejisi Belgesi" ve ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in hazırlattığı "Enerji Raporu"na göre ABD, zengin petrol ve doğal gaz yataklarını denetim altına almayı ve Avrupa'yı, Çin'i, Japonya'yı ve Rusya'yı petrol ve doğal gaz bölgelerinden uzak tutmayı amaçlamıştır.⁵⁹⁷

Bu raporların gerisinde yatan sebep ise adı geçen devletlerin Orta Asya ülkeleri ve İran'la enerji konusunda yapmış olduğu anlaşmalardır. Afganistan'a müdahale öncesinde İran, Malezya ile petrol konusunda yakın ilişkiler kurmuş, Japonya ve Çin ile petrol konusunda görüşmeler yapmıştır. Ayrıca Batı ülkeleri, özellikle Fransa ve İtalya ABD'ye rağmen İran ile 5 milyar dolarlık petrol anlaşması yapmışlardı. Öte yandan, Çin'in Orta Asya ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinden ileri derecede petrol ithal etmiştir. Bu durum petrol İhraç eden ülkelere stratejik bir esneklik kazandırmıştır. Aynı zamanda İslam ülkelerinde artan anti - Amerikan ruh hali ABD açısından bölgede kontrolün elden gitmesi riskini arttırmıştır.⁵⁹⁸

11 Eylül 2001 öncesinde Washington yönetiminin Orta Asya ile ilgili politikalarında "Afganistan'ın artık kendi haline bırakmaktan vazgeçilmesi gerektiği, Batının, Sovyetlerin dağılmasından sonra izlediği politikaların bütün bölgeyi, Kafkasları, Çeçenistan'ı hatta Usame Bin Ladin hesaba katıldığında ABD'yi bile etkiler hale geldiği, Afganistan sorununa çözüm bulmadan Orta Asya'daki yeni bağımsız Cumhuriyetlerin güvenliğe kavuşturulmayacağı ve Afganistan'da Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan ve İran'ın zıt kutupları desteklemesi nedeniyle bölgede hassas bir dengenin oluştuğu" fikri üzerinde anlaşmaya varılmıştır.⁵⁹⁹

Ancak bu bölgede aktif politikalar izlemek için uluslararası kamuoyunu ikna edebilecek yeterli sebep ortaya konamamıştır. ABD'nin, Soğuk savaş bittikten sonra tanımlamaya çalıştığı ancak somutlaştıramadığı yeni tehdit biçimlerinin 11 Eylül terör saldırıları ile ortaya çıkması ABD'nin tek başat güç olmak maksadıyla önemli bir fırsat yaratmıştır.⁶⁰⁰ Terör saldırılarının mağduru olarak elde ettiği 'meşruiyet' ile uluslararası sistemi kendi lehine dönüştürmek için Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan

⁵⁹⁷ Bilbilik, **a.g.e.**, s.116 – 118.; Özdağ, **a.g.m.**, s.10.

⁵⁹⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s.232 – 233.

⁵⁹⁹ Yeşiltaş, **a.g.m.**, s.25

⁶⁰⁰ Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", s.56.

jeopolitik ve jeo stratejik boşluk alanlarını ‘terörizmle savaş stratejisi’ ile doldurmuş⁶⁰¹ ve Afganistan müdahalesi ile çok önemli bir köprübaşı elde etmiştir.⁶⁰²

ABD’nin Afganistan savaşı öncesi ve sonrasında bölgedeki varlığı ABD’ye, Asya kıta bloğu içine Büyük İskender’den bu yana en derinliğine nüfuz etmiş Asya dışı güç olma niteliğini kazandırmıştır. ABD’nin Orta Asya, Pakistan ve Afganistan’da sahip olduğu askeri üsler ilk bakışta küçük askeri yapılanmalar olmak ile birlikte tek başlarına değil genel Amerikan askeri stratejisi içinde düşünüldüğünde ABD’ye bölgede büyük bir etkinlik kazandırmıştır.⁶⁰³ ABD’nin Afganistan’ın çevre kuşağına yerleşmesi, Amerikan askeri – politik gücüne Avrasya ekseninde yeni açılım alanları sağlamıştır. Bir Avrasya gücü haline gelen ABD, Batı Türkistan’ın başta enerji kaynakları olmak üzere zengin yer altı kaynakları üzerinde hakimiyet tesis etmesinin ötesinde Çin, Rusya, Hindistan, Pakistan ve İran’a karşı hemen sınır ötesinde güç projeksiyonu gerçekleştirme şansı elde etmiştir⁶⁰⁴. Ayrıca Müdahale sonrasında 1996 yılında kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü de büyük ölçüde etkisini yitirmiş ve özellikle örgüt içindeki Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ABD’nin güdümüne girmiştir.⁶⁰⁵

ABD, Afganistan üzerinden Avrasya’nın merkezine doğru uzanarak ciddi bir stratejik üstünlük ele geçirmiştir. Bu bölgedeki Amerikan askeri varlığı halen Dünya petrol rezervlerinin %3’ünü oluşturan ve 2015’te ise dünya petrol rezervlerinin %20 ‘sini oluşturulacağı beklenen Hazar petrolerinin denetimi içinde önemli bir stratejik nokta oluşturmaktadır.⁶⁰⁶ Ayrıca ABD’nin bölgedeki mevcut varlığının, bölgede yapılacak boru hatlarının ihalesi konusunda da Amerikalı firmalara büyük avantaj sağlayacağı düşünülmektedir.⁶⁰⁷

Amacı Taliban Yönetimi ile El Kaide terör örgütünü ve Ladin’i yok etme olan ‘Sonsuz Özgürlük’ operasyonu bu hedeflerini halen elde edememiştir. ABD

⁶⁰¹ Yeşiltaş, **a.g.m.**, s. 21 – 23.

⁶⁰² Erol, “11 Eylül: Türk Dış Politikasında Mecra Arayışları ve Orta Asya Boyutu”, s.38.

⁶⁰³ Özdağ, **a.g.m.**, s.14 – 15.

⁶⁰⁴ Gürol KIRAC, “ABD Avrasya’ya Yerleşiyor”, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=66&sayfa=15>>, (13.02.06).

⁶⁰⁵ Bal, “Avrasya’da Şanghay İşbirliği Örgütünün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?”, s. 631.; Ataöv, **a.g.e.**, s.119.

⁶⁰⁶ Özdağ, **a.g.m.**, s.15.; Günay, **a.g.m.**, s.121.

⁶⁰⁷ Primakov, **a.g.e.**, s.112.

yönetimin savaştan sonra bölgeden gideceğine dair olan beklentiler⁶⁰⁸ ise; geçmişte kendisi için çalışan Karzai'yi Afganistan devletinin başına geçirmesi, ABD Dışişleri Bakan yardımcılarında Elizabeth Johns'un, "*Afganistan'daki çatışma bittikten sonra Orta Asya' dan çekilmeyiz. Orta Asya ülkelerinin, terörizm mücadelemize verdikleri destek nispetinde biz de onların toplumlarını reforma etmelerine yardımcı olmak istiyoruz.*"⁶⁰⁹ şeklindeki düşüncesi, ABD'nin Florida'da bulunan Merkez Komutanlığı'nın üst düzey sözcülerinden Tuğamiral Craig R. Quigley'in "*Daha yapacak çok iş var, Afganistan'ın çevresindeki çeşitli yerlerde uçak pistleri inşa etmekte büyük yarar görüyoruz ve bu üsleri ileriki dönemde, insani yardım, tahliye operasyonları gibi çeşitli işlevler için kullanabiliriz.*" şeklindeki beyanati⁶¹⁰ ve Afganistan Müdahalesi sonrasında ABD Kongresine sunulan bir raporda Orta Asya'nın bölgesel ve nükleer güçlerle çevrili olduğu ve Orta Asya cumhuriyetlerinde 'daha şeffaf ve demokratik' rejimler kurulmasına yardım etmek maksadıyla bölgeden geri çekilmemesi gerekliliğini belirten Afganistan'a Müdahale sonrasında ABD Kongresine sunulan raporla⁶¹¹ son bulmuştur.

4.2. Rusya Federasyonu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

11 Eylül terör saldırıları ABD - Rusya yakınlaşmasına sebep olmuştur. Rusya Devlet Başkanı Putin saldırılardan sonra ABD'yi desteklediğini açıklayan ilk dünya lideri olmuştur. Rusya saldırılara karşı ABD'yi destekleyen bir tepki vermiş ve anti terör kampına tam olarak dahil olabilmek için çaba sarf etmiştir. Putin ve Rusya savunma bakanı Sergey İvanov uluslar arası terörizme karşı NATO ile birlikte hareket etmeye hazır olduklarını açıklamışlardır.⁶¹² 11 Eylül saldırıları ve sonrasında ABD'nin Afganistan'a müdahalesi bölgedeki eski süper güç olan Rusya'nın da hem iç hem de dış politikasında değişiklikler meydana getirmiştir.⁶¹³ Artık, Rusya'nın uluslar arası bir güç olmadığı, en azından uluslararası bir güç olmanın ekonomik

⁶⁰⁸ Sinan Ogan, İlke Aytakin, "Rus Ruleti", www.habercenter.com. 2002 Stratejik Dosyalar, Emin Demirel, IQ Kültür Sanat yayıncılık, İstanbul 2003, s.224.

⁶⁰⁹ Özcan, a.g.m., s.367.; Arslan, Arı, a.g.e., s.265.

⁶¹⁰ Demirel, Çevikaslan, v.d., a.g.m., s.108., Mustafa Aydın, "Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik", *Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği*, Der.: Ertan Efegil, Pınar Akçalı, Elif Hatun Kılıçbeyli, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004, s.176.

⁶¹¹ Erol, Tunç, a.g.m., s.14.

⁶¹² Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütünün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?", s. 631 – 632.

⁶¹³ Bozkurt, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, s.212.

alt yapısını karşılamaktan uzak olduğunun farkına varan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin, Rusya'yı global arenadan çekerek, bölgesel fakat etkin bir güç haline dönüştürmek istemektedir. Bu çerçevede Moskova, ABD ile yakınlaşarak genelde Batı dünyası ile bütünleşme politikaları takip etmeye başlamıştır.⁶¹⁴

Putin yönetiminin orta vadede Rusya'nın Orta Asya'daki etkinliğini ortadan kaldıracak ABD'nin bölgeye girişine yeşil ışık yakması son derece şaşırtıcı olmakla birlikte, Moskova yönetiminin 11 Eylül sonrasında ABD'ye "terörle mücadele" kapsamında verdiği destekle paralellik arz etmiştir. Rusya, "ön alıcı saldırı" yaklaşımını da içeren ABD'nin "terörle mücadele" stratejisinden kendi adına kazanımlar çıkarma amacıyla olmuştur. Her şeyden önce, ABD'ye verdiği destek sayesinde, Çeçenistan'da gerçekleştirdiği operasyonlar, sivil halka uygulandığı baskıcı politikalar ve insan hakları ihlalleri konularında Washington'un eleştirilerine uğramaktan kurtulmayı istemiştir. İkincisi, ABD'ye verdiği destek karşılığında Amerikan şirketlerinin özellikle enerji alanında Rusya'ya yaptığı yatırımların artmasını talep etmiştir. Üçüncüsü, NATO'nun yaptığı yatırımların artmasına talep etmiştir. Dördüncüsü, NATO'nun gelişmesinde ve İttifakın operasyonlarında daha fazla söz sahibi olmayı talep etmiştir. Beşincisi, Orta Asya'da etkili olmaya başlayan Çin'in faaliyetlerinin azalacağını ümit etmiştir. Ancak Rusya bölge ülkelerinin ABD'ye desteğinin kendi denetiminde ve kendisinin onay verdiği ölçülerde olmasını istemekteydi.⁶¹⁵ Rusya'nın AB'den beklentileri ise öncelikle 2003 yılında önce AB - Rusya arasında ortak ekonomik alan oluşturulması müteakiben ise AB'yle her ay düzenli olarak savunma ve siyasi komite toplantılarının yapılması olmuştur.⁶¹⁶

Afganistan'a Müdahalenin hazırlık safhasında Rusya ve ABD arasındaki ilişkiler oldukça verimli geçmiş hatta Rusya'nın NATO'ya üyelik veya ortaklık konuları gündeme gelmiştir.⁶¹⁷ Rusya açısından yapılan tüm bu çalışmalar ve

⁶¹⁴ Sinan Ogan, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya", **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, Asam Yayınları, Cilt 10, Sayı 1, Ankara 2004, s.80.

⁶¹⁵ Erhan "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", s.144

⁶¹⁶ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.25.

⁶¹⁷ Gözen, **a.g.e.**, s.191.; NATO Genel Sekreteri George Robertson, ilişkilerin ortaklık düzeyine çıkarılması için tarihi bir fırsat yakalandığını ve bu şansın kaçırılmaması gerektiğini söylemiştir. Robertson, Rusya'nın NATO'ya üyeliğinin söz konusu olmadığını, ancak işbirliğini güçlendirecek bir mekanizma kurmak istediklerini açıklamıştır. Robertson, söz konusu mekanizmanın 19+1, yani NATO üyelerine Rusya'nın katılmasına değil, doğrudan "20" formülüne dayanabileceğini belirmiş ve

toplantılar uluslararası sorunların çözümünde Rusya'ya eşit süper güç olarak davranılması beklentisi ile yapılmıştır. Ancak hem müdahale esnasında hem de sonrasında ABD – Batı ve Rusya arasında bazı sorular yaşanmıştır. Taliban karşıtı koalisyonunun üyeleri, Afganistan'daki faaliyetlerini koordinasyon içinde yapacaklarına dair karşılıklı güvence vermiş olmalarına rağmen her ülke cephede kendi konumunu güçlendirmeye çalışmakta, Afganistan'da fiziki olarak daha fazla varlık gösteren ülkenin savaşın mahvettiği Afganistan'ın geleceğinde daha fazla belirleyici rol alacağını bilmekteydiler. Özellikle Afgan Barış Anlaşmasında ABD'nin etkisi eleştirilere sebep olmuştur. Rusya Meclisi Dış ilişkiler Komitesi Başkanı Dimitri Rogozin, ABD'nin Afgan barış anlaşmasında tüm meseleleri kendi başına belirlemesine müsaade edilmesinin affedilmez olduğunu belirtmiştir.⁶¹⁸

ABD'nin bölge ülkeleriyle, Moskova'yı aşarak doğrudan işbirliği içine girmesi ve 2002'de ABD ile Özbekistan arasında gizli bir anlaşma imzalaması Putin yönetimini rahatsız etmiştir. Bush yönetiminin 1972 tarihli Anti Balistik Füze Antlaşması'ndan çekilmesi karşısında Putin'i sessiz kalmakla suçlayan Rus muhalefeti, ABD'nin Orta Asya'ya girişi karşısındaki eylemsizliği de ciddi biçimde eleştirmiştir. Moskova'nın Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a yaptığı telkinler sonuç vermemesi ve ABD'nin bölgedeki varlığını sağlamlaştıracak adımlar atmaya devam etmesi Rusya'nın, ABD'nin Irak, İran, Suriye ve Kuzey Kore'yi hedef alan söylemlerini desteksiz bırakması ile sonuçlanmıştır. Bu durum Rusya'nın, Orta Asya'da kendisinin göz ardı edilmesini kabullenemeyeceği şeklinde yorumlanmıştır.⁶¹⁹

Afganistan'da yapılması düşünülen petrol boru hattının da gelecekte Rus petrol ve doğal gazına alternatif olması Rusya'nın elindeki kozlardan birinin kaybına sebep olabilecek bir gelişmedir.⁶²⁰ Sıcak denizlere inme politikasının güzergahlarından biri olan Afganistan'da ABD ile komşu olma mevcudiyeti ise

---

bu formülün, Rusya'nın, özellikle güvenlik alanında bazı NATO kararlarına bizzat katılmasını öngördüğünü belirtmiştir. Milliyet, 25 Kasım 2001.

⁶¹⁸ Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütünün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?", s.632 – 634.

⁶¹⁹ Erhan, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", s.144 – 145.

⁶²⁰ Balcı, "Afganistan: Ulus Devlet ve Kabilecilik Arasında", s.265.

Rusya açısından başka bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.⁶²¹ Ayrıca Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldavya'yı kapsamayı planlanan ve 1997'de şekillenmeye başlayan GUUAM adı verilen ABD güdümlü bölgesel güvenlik paktının 11 Eylül sonrası yeniden canlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum bir yandan Orta Asya enerji kaynakları ve nakil rotaları üzerinde ki Rus etkisini kırarak ve uzun vadede Bağımsız Devletler Topluluğu sistemini parçalayacak diğer yandan ise ABD'nin Orta Asya ve Kafkasya'da ki etkinliğini artıracak bir gelişmedir.⁶²²

ABD Afganistan operasyonları sonrası Rusya'nın dış politika ve milli güvenlik konseptlerinde oldukça önemli bir yer tutan "Yakın Çevre" politikasını adeta ortadan kaldırarak Orta Asya ülkelerinde peş peşe askeri üsler edinmesi, diğer yandan da Afganistan ile hiçte alakası olmayan Hazar petrolününün geçiş güzergahı olan Gürcistan'a askeri yardım ve teknik personel yardımını artırmaya başlaması, Rusya'nın alternatif politikalar geliştirmesini yönündeki çabalarını hızlandırmıştır.⁶²³ Bu bağlamda Rusya, Kırgızistan'da 23 Ekim 2003 tarihinde açılışını yaptığı Kant'taki askeri üssün birinci yılında bir başka Türkistan ülkesi Tacikistan'da yeni bir askeri üs açmıştır. 17 Ekim 2004 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in katıldığı törenle açılan Tacikistan Rus askeri üssü, Rusya'nın bölgede ikinci askeri üssü olmuştur. Tacikistan ile Rusya arasında, açılan bu yeni askeri üs anlaşması dışında ekonomik ve iktisadi bazı işbirliği ve yatırım anlaşmaları da imzalanmıştır. Moskova, Duşanbe'ye iki milyar dolar dolayında yatırım sözü vermiş ve ülkenin ekonomisine önemli katkılar sağlanacağını ifade etmiştir. Vladimir Putin ayrıca, radikal dinci örgütler, terör ve uyuşturucu ticaretine yönelik mücadelenin bu askeri üsle birlikte daha etkin bir şekilde sürdürüleceğini ifade etmiştir. Rusya'nın Tacikistan'da edindiği bir başka kazanım ise, başkent Duşanbe'nin hemen güneydoğusunda yer alan ve uzay araştırmalarında kullanılan Nurek uzay izleme istasyonunu almasıdır. 9 Ocak 2004 yılı başında Kazakistan'daki

⁶²¹ Gökhan Telatar "Kırgızistan: Bir Demokrasi Adası mı?", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.322.

⁶²² Taşdemir, **a.g.m.**, s.294 – 295.

⁶²³ Ogan, Aytakin, **a.g.m.**, s.221.

Baykonur uzay üssünün, Rusya tarafından 2050 yılına kadar kiralanmasının ardından atılan bu adım, Rus uzay araştırmaları açısından önemli bir gelişmedir.⁶²⁴

ABD'nin Afganistan'a yönelik dış politikasında jeopolitik çerçevede en derin etkilenen Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Rusya'ya rağmen ABD'nin askeri üst talebine evet demişler ve ilk defa Batı Dünyası ile doğrudan temas kurmuşlardır.⁶²⁵

ABD'ye kapılarını açan Orta Asya ülkeleri ise tamamen Rusya'dan farklı amaçlarla hareket etmektedirler. Bir kere, ABD ile işbirliği yapmak Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan gibi ülkelerin yöneticilerini yolsuzluk, demokratik olmamak ve insan hakları ihlalleri yapmak gibi ithamlardan kurtaracaktı. Nitekim, 11 Eylül öncesinde zaman zaman bu ülkelerin yöneticilerini eleştiren Washington yönetimi, Orta Asyalı liderlerin uzattıkları işbirliği eli karşılığında, yukarıda da ifade edildiği gibi, kendi resmi İnsan Hakları Raporlarında yer alan iddialar karşısında suskun kalmayı tercih etmiştir.⁶²⁶ Diğer taraftan bu kriz Orta Asya cumhuriyetleri açısından, radikal İslamcı terör ve kaynağının yok edilmesi şansı anlamına da gelmektedir. Ayrıca, bölge ülkelerinin Rusya ve Çin'e karşı bir denge unsuru olarak ABD'nin bölgeye yerleşmesinden rahatsız oldukları da söylenmemektedir.⁶²⁷

Ancak ABD'nin Orta Asya Cumhuriyetlerinde üsler kurması bir müddet sonra Rusya'nın tepkisini çekmeye başlamıştır.⁶²⁸ Rusya Devlet Başkanı Putin'in 1 - 5 Aralık 2002 tarihlerinde sırasıyla Çin, Hindistan ve Kırgızistan'a düzenlediği geziler sonrası, bölgedeki rekabet daha da artmıştır. Rusya'nın başta Kırgızistan olmak üzere, Türkmenistan, Tacikistan ve Kazakistan'la olan savunma ve güvenlik alanındaki işbirliği atakları, Çin'in ve Hindistan'ın da bu husustaki arzularını ve girişimlerini ortaya koymasıyla birlikte daha da bir ivme kazanmıştır. Orta Asya devletlerinden Kazakistan'ın hem Rusya ve hem de Çin ile paylaştığı uzun sınır ve ülkedeki Rus etnik varlığı, Kırgızistan ve Tacikistan'da kendini siyasi, iktisadi ve güvenlik açılarından hissettiren Rus varlığı ve Çin'le paylaşılan uzun sınırlar,

⁶²⁴ Gürol Kırac, "Rusya 'Oyuna' İkinci Kalesini Dahil Etti", <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=88&sayfa=14>>, (13.02.06).

⁶²⁵ Taşdemir, **a.g.m.**, s303.

⁶²⁶ Erhan, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri", s.145.

⁶²⁷ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.19., Primakov, **a.g.e.**, s.107 – 108.

⁶²⁸ ABD'nin Kurduğu üsler için bkz. Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.20.; MİLLİYET, Orta Asya'da Amerikan Üssü, Milliyet, 5 Ocak 2002, Telatar, **a.g.m.**, s.325.

Şanghai İşbirliği Örgütü'nün özellikle güvenlik bağlamındaki bağlayıcı hükümleri adeta bu devletleri Rusya ve Çin'den yana bir tavra zorlamaktadır.⁶²⁹

4.3. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin'in teknolojik ve ekonomik öncülüğü Batı dünyasını endişelendirecek bir boyutta gelişmektedir. Bu sebeple başta ABD olmak üzere Batılı devletler Çin'in manevra alanını daraltmak için çaba sarf etmektedirler.⁶³⁰ Bazı araştırmacılar Çin'in bu kalkınma hızı ile devam ettiği takdirde 2015'li yıllarda ABD ekonomisinden daha ileride olacağını tahmin etmektedirler. Bu gelişme Washington'da farklı şekillerde algılanmaktadır. Clinton iktidara gelirken Çin karşıtı bir söylem geliştirmesine ve bu ülkeye karşı bir kuşatma stratejisi benimsemesine rağmen, 1996 sonrasında Çin ile temas ve işbirliği politikalarını tercih etmiştir. Bush ise seçim propagandası sırasında Çin'i tehdit olarak ilan etmiş ve ABD'nin Çin politikasının stratejik ortaklıktan stratejik rekabete döneceğini ifade etmiştir. Esasen, bu yaklaşım bile Çin'in hiçbir zaman ABD için stratejik ortam olmadığına kanıtı olmaya yetmektedir.⁶³¹ Yeni Amerikan stratejisinin temelinde ise Çin ile mücadeleyi 2030'lara erteleme Rusya'ya kuşatma ve yeniden süper güç olmasını engelleme Hindistan'ı ve AB'yi ise müttefik olarak kazanma ilkesi hakimdir.⁶³²

11 Eylül sonrası, Afganistan'a düzenlenen askeri müdahale ve ardından ABD'nin Orta Asya cumhuriyetleriyle ağırlıklı olarak, askeri - güvenlik alanında geliştirmeye başladığı işbirliği kaçınılmaz olarak Çin'i rahatsız etmeye başlamıştır. Hiç kuşkusuz, 2001'den başlayarak ABD'nin yürütmekte olduğu strateji, Çin'in yükselişi ve çıkarlarıyla ters düşmeye başlamış, hatta Çin açısından bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır.⁶³³

Afganistan'daki anti-terör operasyonu ile birlikte ABD'nin yararına önemli jeopolitik değişiklikler meydana gelmiştir. Orta Asya'daki Amerikan üsleri Çin sınırına çok yakın bir yerde konuşlanmışlardır. Primakov, Çin Devlet Başkanı Ziyen Zemin ile 2002 yılının başında Pekin'de yaptığı görüşmede Çin yönetiminin bu

⁶²⁹ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.225.

⁶³⁰ Yavuz, **a.g.m.**, s.274.

⁶³¹ Özdağ, **a.g.m.**, s.20.

⁶³² **a.g.m.**, s.10.

⁶³³ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.200.

durumdan çok tedirgin olduğuna kanaat getirmiştir.⁶³⁴ Ayrıca ABD'nin terörle mücadele çerçevesinde Filipinlere asker göndermesi ve Hindistan üzerinde etkili olması⁶³⁵ keza Japonya ve Güney Kore'deki askeri varlığına ek olarak Singapur ve Avustralya'da askeri merkezler kurması ve Çin'i tecrit etmesi, Çin için hiç tanık olmadığı bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır.⁶³⁶

Nitekim Mayıs 2002' de Çin Milli Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Uluslar arası İlişkiler Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanan "Çin'in Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Ortamı" yıllık raporu bu durumlara dikkat çekmiştir.⁶³⁷ Rapora göre;

1. ABD'nin 2001' den itibaren yürütmekte olduğu tek dünya düzeni küresel stratejisi, Çin'in yükselişi ve çıkarlarıyla ters düşmektedir,
2. 11 Eylül sonrası terörizme karşı işbirliği yapılmasına rağmen ABD, Rusya ve Çin arasındaki kuşku ve mücadeleler giderilememiştir,
3. ABD'nin "Rusya' ya yakınlı, Çin'e uzaklık" politikasını yürütmesi ve gelecekte Çin'in ABD'ye tehdidinin Rusya'dan daha fazla olabileceği kanaatine varılmasından dolayı Çin ve ABD arasındaki stratejik mücadele, ABD-Rusya arasındaki stratejik mücadeleden daha sert olacağı benzetilmektedir,
4. ABD, terörizme karşı operasyondan dolayı Çin'e yönelik kuşatma ve tedbir alma politikasını değiştirmemiştir,
5. ABD'nin jeo stratejik alanını Asya - Pasifik bölgesine kaydırması ve bölgede askeri gücünü arttırması, Çin'i askeri bir baskıyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu durumlar Çin'in başını çektiği "Şanghay İşbirliği Örgütü"ne ve dolayısıyla da Çin'in son yıllarda bölgede izlediği etkin diplomasiye de doğrudan darbe anlamına gelmektedir. Çünkü Çin, Şanghay İşbirliği Örgütü ile 11 Eylül öncesi bölgedeki güç boşluğunu doldurmaya yönelik hamleler yapmaktaydı. Hatırlanacağı üzere, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Moskova'nın Orta Asya bölgesindeki konumunun

⁶³⁴ Primakov, **a.g.e.**, s.111.

⁶³⁵ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.360.

⁶³⁶ Karagül, **a.g.e.**, s.10.

⁶³⁷ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.21.

zayıflaması ve Çin'e sınır olan bölgede negatif tesirli potansiyel tehlikelerin oluşmaya başlaması, Çin hükümetinin hem dış hem de iç politikasını gözden geçirmesini- zorunlu kılmıştır. Doğu Türkistan'daki otoritesini korumak dışında, petrol ve doğalgaz ihtiyacının önemli bir kısmını İran'dan temin etmekte olan Çin, Orta Doğu petroleri üzerinde kontrolü sağlamış olan ABD'nin Orta Asya ve Hazar bölgesinde de olası bir kontrolünü veya etkisini engellemek için, Orta Asya devletleriyle işbirliği sürecini başlatmıştır.⁶³⁸

ABD'nin terör saldırılarına uğramasından sonra diğer devletlerde olduğu gibi Çin de, Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan konularında ABD ve Batı dünyasının suskunluğunu elde etmek istemiş⁶³⁹ ve özellikle Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerini sindirme politikalarına hız vermiş ve 'terörle mücadele adına sünnet, düğünü ve cenaze törenlerini dahi yasaklamıştır.⁶⁴⁰ Ancak ABD bu konuda Orta Asya cumhuriyetlerine verdiği desteği Pekin'e vermemiştir. Nitekim George Bush yönetimi, Çin'in Doğu Türkistan'ın El Kaide ile bağlantılı bir terörist örgüt olduğu yolunda Başbakan Yardımcısı Qian Qichen'in yorumlarına tam olarak iştirak etmediği gibi, "uluslararası terörle mücadelenin, asla azınlıklara baskı için mazeret teşkil etmeyeceği" yolundaki deklarasyonu ve ABD'nin Terörle Mücadeleden Sorumlu Koordinatörü Francis Taylor'un, Çin resmi makamları ile müzakerelerinde, "Kuzey Batı Çin halkının karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal problemlerin meşru yoldan çözüme kavuşturulmasında, karşı-terör yöntemleri yerine, siyasal çözüm metotlarının, daha yararlı olabileceği" yolundaki mesajı, Çin cephesinde olumlu karşılanmamıştır.⁶⁴¹

Bu bağlamda Doğu Türkistan, ABD'nin Çin'i çevreleme noktasında, Çin'in zayıf karın bölgesini oluşturmaktadır. Çin, ABD tarafından doğrudan kuşatılma tehdidini görmüş ve Çin'in ABD ile bölgede bir rekabete girmeye başlamıştır. Çin, ilk etapta bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme yoluyla bir mücadeleyi tercih etmiştir. Nitekim, Çinli askeri heyetlerin Orta Asya cumhuriyetlerini ziyaret etmesi ve bu ülkelerden de Çin'e askeri heyetlerin gitmesi ve Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü'ne tekrar işlerlik kazandırma yolunda Orta Asyalı devletlerle ortak askeri

⁶³⁸ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.200.

⁶³⁹ Taşdemir, **a.g.m.**, s.303.

⁶⁴⁰ MİLLİYET, "11 Eylül Kurbanları", Milliyet, 9 Ocak 2002.

⁶⁴¹ Caşın, **a.g.m.**, s.283.

tatbikatları gündemine alması ve 2002 yılı Ekim ayı içerisinde 10 bin kişilik bir askeri güçle Çin - Kırgız sınırında bir tatbikatın gerçekleştirmiş olması, Çin'in önümüzdeki süreçte bölgeye yönelik dış politikalarını ortaya koymuştur. Orta Asya devletleri de bu yeni stratejinin farkında olup, Çin'le herhangi bir sürtüşme ortamına girmek istememektedirler. Netice itibarıyla, potansiyel bir güç olan Çin, Avrasya bölgesinde büyük bir oyuncu olduğunu Orta Asyalı devletlere hissettirmek suretiyle, bölgede ABD ile örtülü bir mücadelenin içerisine girmiştir. Çin, yine yeri geldiğinde, bölgedeki değişik dinamikleri tekrar hayata geçirme yoluna gidebileceği düşünülmektedir.⁶⁴²

4.4. Pakistan

11 Eylül'den sonra dünyada yaşanan büyük değişimden en çok etkilenen ve etkilenebilecek ülke şüphesiz Pakistan olmuştur. Her şeyden önce Pakistan, teröre karşı oluşturulan koalisyona katılmakla Afganistan ile yıllardan beri süren dostluk ilişkilerini bozmuştur.⁶⁴³ Pakistan, Afganistan ve Taliban'la etnik bağları olması dolayısıyla Afganistan'da meydana gelen gelişmeler sonrasında sıkıntı çekmiş, iç politikasında kaos ve belirsizlik dönemi geçirmiştir.⁶⁴⁴ Bu belirsizliğin temel sebebi ise, bir zamanlar bölgede etkinlik kurma noktasında, Orta Asya-Hazar Havzası enerji kaynaklarını Pasifik'e ve Hindistan'a taşımak için ABD ile birlikte hareket eden ve Taliban'ı yaratan Pakistan, yine aynı ülkenin baskısıyla 'kendi çocuklarının' öldürülmesine ortak olmuştur.⁶⁴⁵ Bir yandan 'Cemiyet-i Ulema-i İslam' gibi muhaliflerinin baskısı⁶⁴⁶ ve ordu içinden İslami çevrelerin darbe yapma ihtimalleri⁶⁴⁷, diğer yandan terörle mücadele stratejisi ekseninde sıranın kendisine geleceği endişesi ve beklentisi Pakistan'a kötünün iyisi seçeneğini kabul ettirmiş ve ABD'nin yanında olmasına sebep olmuştur.⁶⁴⁸

Bölgede Taliban sonrası kurulacak bir hükümetin ve dolayısı ile Afganistan'ın güvenliği ve istikrarı büyük ölçüde Pakistan'a endeksli olduğundan ve ayrıca, Hindistan'a karşı elinde bir baskı unsuru olması açısından ABD Pakistan'la

⁶⁴² Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.204.

⁶⁴³ Taşdemir, **a.g.m.**, s.287.

⁶⁴⁴ Gözen, **a.g.e.**, s.185.

⁶⁴⁵ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.211.

⁶⁴⁶ Taşdemir, **a.g.m.**, s.287.

⁶⁴⁷ Özcan, **a.g.m.**, 372 – 373.

⁶⁴⁸ Karagül, **a.g.e.**, s.33.

olan ilişkilerini Soğuk Savaş dönemindeki ilişki boyutuna getirmeye çalışmıştır. Çünkü Orta Asya enerji kaynaklarının Afganistan'a ve aynı zamanda bu enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde Hindistan'a ulaştırması oluşturulacak bu istikrara ve işbirliğine bağlı olduğundan bu durum ABD açısından büyük önem arz etmiştir.⁶⁴⁹

Taliban'ı desteklediğinden dolayı cezalandırılmayan Pakistan, ABD ile yaptığı ortaklığın getirilerini ise borçlarının 20 yıla yayılması ve 1998'den beri kendisine karşı uygulanan ambargonun kaldırılması ile almıştır.⁶⁵⁰ Karşılıklı menfaat ilişkisi yansıtan en iyi cümleyi ise Pakistan Devlet Başkanı General Pervez Müşerref, Ocak 2002'de Economist dergisine verdiği bir demeçte, "Şimdi Amerikalılar bize Taliban'dan daha faydalıdır" diyerek açıklamıştır.⁶⁵¹

4.5. Hindistan

Bölgesel güç olma iddiası taşıyan bir ülke olan Hindistan'ın Afganistan politikası, ezeli rakibi Pakistan karşısı Afgan gruplara destek vermek şeklinde olmuştur ve bu şekilde devam edeceği de düşünülmektedir.⁶⁵² Çünkü, Pakistan açısından "stratejik derinlik" olarak algılanan Afganistan'da sağlanacak bir etkinlik, Pakistan açısından bir "tehdit algılaması" şeklinde ortaya çıkacaktır. En azından Afganistan - Pakistan arasındaki en temel sorunların başında gelen "Peştunistan" hadisesi bile Hindistan'a bu fırsatı verebilecek mahiyette olduğu düşünülmektedir. Böylece Afganistan'da sağlanacak olan bir etkinlik, Hindistan'a bölgesel bazda bir etkinlik kazandırmada ve bu bağlamda Çin, İran ve Pakistan'la olan ilişkilerin boyutunda ve çerçevesinde önemli bir hareket imkanı sunacağı ön görülmektedir.⁶⁵³

11 Eylül'ün hemen ardından ve Afganistan harekatı sırasında bütün imkanlarını ABD ile paylaşma amacını açıkça dile getiren Hindistan için yeni süreç kendisi için tarihi bir fırsat sunmuştur. ABD'nin İslamcı guruplara yönelik savaşını Keşmir'e taşıyabilirse, bölgedeki bağımsızlık savaşını kazanacağını düşünmüştür.⁶⁵⁴

⁶⁴⁹ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.22.

⁶⁵⁰ Taşdemir, **a.g.e.**, s.288.

⁶⁵¹ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.211.

⁶⁵² Güler, **a.g.m.**, s.25.

⁶⁵³ Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s.209.

⁶⁵⁴ Karagül, **a.g.e.**,s.32.

2020’li yıllarda dünyanın dördüncü büyük ekonomisine sahip olacağı düşünülen Hindistan’a⁶⁵⁵ ABD tarafından 1998’den itibaren uygulanan ambargonun kaldırılması ile birlikte ABD – Hindistan ilişkileri olumlu bir seyir izlemiştir.⁶⁵⁶ Ayrıca ABD’nin Afganistan’a yerleşmesi ile birlikte bu bölgede yapılacak boru hatları konusunda şansı artmıştır. Keza ABD’nin Çin’e karşı uygulamış olduğu çevreleme politikasında ve yine Çin’ e karşı sağlam bir müttefik bulma konusunda ABD’nin yanında yer alan Hindistan önemli bir hamle yapmıştır.⁶⁵⁷

Ancak ABD’nin kendisiyle beraber Pakistan’a yaklaşması ve daha fazla ayrıcalık yapması Hindistan hükümetini rahatsız etmiştir.⁶⁵⁸ Bu duruma ilave olarak 13 Aralık 2001’de Hindistan’ın başkenti Yeni Delhi’de meclis binasında meydana gelen patlamaların Keşmir’de bulunan örgütlerce ve dolayısı ile Pakistan tarafından desteklendiğini ileri süren Hindistan ile Pakistan arasında çıkması muhtemel bir savaş son anda önlenmiştir.⁶⁵⁹

4.6. İran

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya cumhuriyetleri İran için bir çok açıdan büyük fırsatlar sunarken, güvenlik gibi hayati bir sorunu da İran'ın gündemine taşımıştır. Nitekim, fırsatlar ve tehditler ikileminde Rusya endekli bir Orta Asya politikası geliştiren İran, bugün, 11 Eylül sonrası ABD'nin bölgeye yerleşmesi ve Rus dış politikasında ibrenin, ilk başlarda, ABD'ye doğru kaymasıyla birlikte yeni bir tehdit algılamasının içerisine girmiştir. Bu bağlamda, yeni bir dış politika konsepti geliştirmeye çalışan İran için Orta Asya devletleri ile olan ilişkileri geliştirmek daha da bir önem kazanmıştır.⁶⁶⁰

ABD’nin Afganistan’a müdahalesi sonucu İran büyük bir bela olarak gördüğü Taliban’dan kurtulmuş⁶⁶¹ fakat ABD’nin hemen yanı başına yerleşmeye başlamasıyla birlikte, gelişmelerden giderek daha fazla rahatsızlık duymaya

⁶⁵⁵ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.289.

⁶⁵⁶ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.22.

⁶⁵⁷ Taşdemir, **a.g.m.**, s.293.

⁶⁵⁸ Taşdemir, **a.g.m.**, s.302.

⁶⁵⁹ Sami Kohen, “Yılın İlk Savaşı mı?”, Milliyet, 2 Ocak 2002.; HÜRRİYET, “Pakistan: Hindistan ile Görüşürüz”, Hürriyet, 1 Ocak 2002.; Karagül, **a.g.e.**,s.32.

⁶⁶⁰ Erol, “Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül”, s.204 – 205.

⁶⁶¹ Taşdemir, **a.g.e.**, s.291.

başlamıştır.⁶⁶² İran içinde yaşadığı bu huzursuzluğu 2002 yılında Kazakistan'da bulunan İran Cumhurbaşkanı Hatemi'nin Orta Asya'da bulunan ABD üslerinden duyduğu rahatsızlığı açıklaması ile dile getirmiştir.⁶⁶³

Afganistan'la 936 km sınıra sahip olan İran, bu ülkede yerleşen 20 bin dolayındaki Amerikan askerinin ve diğer tüm askeri gücünün baskısını her an hissetmektedir. Diğer taraftan Irak'ta da ciddi bir Amerikan askeri varlığının bulunmasıyla, ABD adeta İran'ı iki tarafından kısıkaca almış bir görüntü çizmektedir.⁶⁶⁴ İran, ABD'nin fiili çevrelemesiyle somut bir şekilde karşı karşıya kalmıştır. İran, dolaylı tehdit algılamasından doğrudan tehdit algılamasına geçmiştir. ABD'nin Afganistan dışında Kafkaslarda Azerbaycan ve Gürcistan' yerleşmesi Orta Asya'da üsler edilmesi ve her geçen gün bu devletin ABD ile askeri alandaki işbirliğini artırmaları, İran'ın Orta Asya'ya açılan kapısı konumunda bulunan ve tarafsız bir politika izlemeye çalışan Türkmenistan'ın yoğun bir baskı altında kalması ve Hazar sorununda ibrenin İran aleyhine dönmeye başlaması, İran'ı gittikçe derin bir endişeye sürüklemiştir.⁶⁶⁵

11 Eylül olayının İran dış politikasına etkisinin mahiyeti ve boyutları zaman süreci içerisinde daha net ve açık bir şekilde ortaya çıkacağı düşünülmektedir. İran'ın 11 Eylül olayından olumsuz biçimde etkilenmesinin nedenin İran'ın ABD'yle ilişkilerinde yaşadığı gerginlik ve İran'ın ABD'ye karşı "meydan okumaları" olduğu söylenmektedir. 11 Eylül olayından sonra ABD'nin bütüncül hegemonya mücadelesi İran'ın durumunu hem bölgesel ve hem uluslararası sistemde krize sokmuştur.⁶⁶⁶

İran Afganistan'da Herat Valisi olan ve Şii grupların da liderliğini yapan İsmail Han'ı destekleyerek Afganistan'ın gelecekteki yapısı ve politikalarında söz sahibi olmak istemiştir.⁶⁶⁷ Kuzey İttifakı Komutanlarından Dostum, İsmail Han'ın

⁶⁶² Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.23.

⁶⁶³ Primakov, **a.g.e.**, s.111.

⁶⁶⁴ Gürol Kıraç, "İran'a Olası Bir Müdahalede Kilit Ülke Afganistan", <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=102&sayfa=14>>, (13.02.06).

⁶⁶⁵ Erol, Tunç, **a.g.m.**, s.23.

⁶⁶⁶ Keskin, **a.g.m.**, s.58.

⁶⁶⁷ Kıraç, "İran'a Olası Bir Müdahalede Kilit Ülke Afganistan", <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=102&sayfa=14>>, (13.02.06).

İran'ın desteğiyle Afgan yönetimine karşı ayaklanma yapmak için çalıştığını iddia etmiştir.⁶⁶⁸

İran'ın Afganistan üzerindeki bu hesapları ABD yönetimi tarafından kınanmıştır. Ayrıca ABD hükümeti, Bin Ladin'in izini kaybettiklerini ve Ladin'in İran'a kaçmış olabileceğini açıklaması⁶⁶⁹ ve yine ABD'nin Afganistan Büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın, 2002 yılının Şubat ayında İran'a yönelik olarak, Afganistan'daki El-Kaide militanlarının İran üzerinden kaçmasına yardım edildiği, İran'ın Lübnan'da eğittiği Afgan Şiileri silah ve para yardımı yaparak Afganistan'ın batı bölgeleri ve özellikle Herat'a konuşlandırdığı gibi açıklamaları İran'a yönelik önemli mesajlar olarak kabul edilmiştir.⁶⁷⁰

Gelişen bu durumlar karşısında İran yönetimi geçmişte dış politika aracı olarak kullandığı 'devrim ihracı' ve 'terör' gibi unsurları bir kenara bırakarak yeni ilişkiler kurmak için çalışmalar yapmıştır. Bu bağlamda Suudi Arabistan ile güvenlik anlaşması imzalamış ve 24 yıldır diplomatik ilişkisinin dahi olmadığı Mısır ile ilişki kurma girişiminde bulunmuştur. Türkiye ile iyi ilişki kurma çabası da bu eğilimin bir parçası olarak görülmektedir.⁶⁷¹ Ayrıca İran kendi sınırlarının güvenliğini sağlamak, Rusya ile ilişkilerini geliştirmek, özellikle Türkmenistan, Kazakistan ve Ermenistan ile ticari ve siyasi ilişkileri geliştirmek ve AB, Çin ve Japonya ile ilişkilerini güçlendirerek aleyhine gelişen durumları fırsat ve kazanç haline getirmek için çalışmalar yapmaktadır.⁶⁷²

4.7. AB Ülkeleri

11 Eylül sonrasında Afganistan'a dönük operasyonun ABD tarafından yapılması, Afganistan'daki yeni yöntemi şekillendiren toplantının Almanya'da gerçekleştirilmesi ve Afganistan'daki uluslararası birliklerin askeri kumandasının ilk olarak İngiltere tarafından yerine getirilecek olması Afganistan'ın yeniden yapılanmasında bu ülkelerinde söz sahibi olacağını göstermiştir. Ayrıca Afganistan'ın yeniden inşasına ekonomik olarak en fazla katkı yapanların arasında

⁶⁶⁸ Hürriyet, "Dostum: Dikkat, İran Afganistan'ı Kaşıyor", Hürriyet, 24 Ocak 2002.

⁶⁶⁹ Özcan, **a.g.m.**, s.370 – 371.

⁶⁷⁰ Kıraç "İran'a Olası Bir Müdahalede Kilit Ülke Afganistan", <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=102&sayfa=14>>, (13.02.06).

⁶⁷¹ Keskin, **a.g.m.**, s.59.

⁶⁷² Erol, "Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül", s. 205.

AB’de yerini almıştır.⁶⁷³ Kuzey Denizi petrolünü satan İngiltere dışında tüm Avrupalı devletlerin tehditlere açık olduğu göz önüne alındığında⁶⁷⁴ gelecekte akaryakıt sıkıntısı çekmek istemeyen AB ülkelerinin yardımlarının bölgede etkin olabilmek adına yapıldığı anlaşılmaktadır.

11 Eylül sonrası dönemde İngiltere, üyesi olduğu AB’den ziyade Amerika ile işbirliğine girmiş ve Amerika ile siyasi ve askeri ilişkileri geçmişe göre daha fazla güçlenmiştir. ⁶⁷⁵ Tarihi olarak Afganistan’a ve Orta Asya’ya sürekli ilgi duyan İngiltere’nin ABD ile stratejik ortaklığı çerçevesinde bölgedeki ABD menfaatlerinden pay alacağı ve ABD’nin politikalarına paralel politikalar izleyeceği düşünülmektedir.⁶⁷⁶

Avrupa ülkelerinde, özellikle Almanya, yine ABD’ye verdiği destekten kısmen de olsa faydalanma fırsatı elde etmiştir.⁶⁷⁷ Almanya ‘terörizme karşı savaşa’ katılmayı, uluslararası güvenlik sistemi içinde kendi yükselişlerinin bir aracı olarak kullanmıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra ilk kez deniz aşırı alanlara büyük çaplı asker gönderen Almanya’nın bölgede bir askeri varlığı oluşmuştur.⁶⁷⁸ Ancak hem Almanya’nın hem de Fransa’nın İngiltere’nin aksine ABD’ye kayıtsız şartsız destek vermeyeceği, gerektiğinde politikalarında değişiklik yapabilecekleri ancak Afganistan’ı ve bu bölgeyi ABD ve İngiltere’ye terk etmeyecekleri anlaşılmıştır.⁶⁷⁹

Afganistan müdahalesinin ardından ilk açıklamalarından ABD’ye sınırsız destek vereceğini açıklayan Almanya, Ocak 2002’de Bush tarafından sıradaki hedef olarak gösterilen Irak ve Kuzey Kore konusunda ABD’ye katılmadığını açıklamıştır.

Bu konuda, Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer “Altı milyar insanın yaşadığı bir dünyada en etkili gücün tek başına hareketiyle barışa kavuşulamaz. Anti-Amerikanizm’i desteklemiyorum ama, her türlü genişlik ve büyüklük farklarına rağmen serbest demokrasilerin müttefikleri aşağı görülmemelidir. Müttefikler uydu

⁶⁷³ Davutoğlu, **a.g.m.**, s.71.

⁶⁷⁴ Ataöv, **a.g.e.**, s.119.

⁶⁷⁵ Arslan, Arı, **a.g.e.**, s.329.

⁶⁷⁶ Güler, **a.g.m.**, s.24.

⁶⁷⁷ Gözen, **a.g.e.**, s.191

⁶⁷⁸ Demirer, Çevikaslan, v.d.,**a.g.m.**, s.111.

⁶⁷⁹ Güler, **a.g.m.**, s.24.

niteliği taşımazlar.”⁶⁸⁰ şeklinde açıklama yaparak desteğin sınırsız olmayacağını göstermiştir.

---

⁶⁸⁰ Scowen, **a.g.e.**, s.198 – 200.

SONUÇ

11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırıları, trajikliği ve korkunçluğu kadar uluslararası sistemde meydana getirdiği sonuçları bakımından da belki insanlık tarihin en önemli eylemi olma özelliğine sahiptir.

Terör saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde insan hakları ihlalleri ortaya çıkmıştır. Demokrasi, insan hakları, özgürlükler gibi kavramlar yerini güven ve istikrara bırakmıştır. Pek çok devlet tarafından güvenliği sağlamak maksadıyla ülke içi ve dışındaki muhaliflerine karşı savaş açılmış ve en temel hak ve hürriyetler bu doğrultuda kısıtlanmıştır. Teröre karşı savaş açan devletlerin kendinden olmayanlara karşı başlattığı ve halen sürdürdükleri bu mücadelelerinde binlerce masum insan hayatını kaybetmiş, daha fazlası yaralanmış ve yine binlercesi suçları ispat edilmeden ‘terörist’ muamelesi görmüş, sınır dışı edilmiş, çalışma hakları ellerinden alınmış, tecavüz, aşağılanma ve hakarete maruz kalarak korku içerisinde yaşamaya mahkum edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde, Doğu Bloğu devletlerini ve kendi politikaları dışında hareket eden devletleri, demokrasi ve insan hakları konusunda uyarıcı ve baskı yapan ABD ve Batı dünyası, kendisi zor durumda kaldığında bu değerleri nasıl yok saydığını dünyaya göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir.

1991’den sonra 21nci yüzyılı Amerikan yüzyılı yapma gayreti içerisinde olan ancak uluslararası sistemde yeni oyuncuların çıkmasına bir türlü mani olamayan, Japonya’nın yanı sıra 21nci yüzyılın yükselen değeri olarak göze çarpan Çin, Hindistan, RF, Fransa ve Almanya’nın Orta Doğu’da ve Asya’da yaptığı anlaşmalardan ve kurdukları örgütlerden tedirgin olan ancak bu bölgelere sebepsiz olarak giremeyeceğinin farkında olan ABD yönetimi, ülkesinde meydana gelen terör saldırılarını bu doğrultuda kullanmaya başlayacağını işaretlerini vermiştir.

Doğu Bloğunun yıkılmasının ardından ABD ile ortak bir paydada buluşamayan AB ülkeleri bir tarafa, başta eski hasımlarından RF ve Çin olmak üzere pek çok devlet yeni yüzyılın ABD önderliğinde kurulacağını ve kurulacak bu sistemde yer almanın menfaatleri icabı olduğunu düşünerek ‘terörle savaş koalisyonu’na dahil olmuşlardır.

Afganistan Müdahalesine katılan ve destekleyen her devlet hem bu devletin inşa çalışmalarında hem de bu bölgeden geçecek petrol boru hatlarında pay ve söz sahibi olmak için büyük bir çaba içerine girmiştir. Ancak paylaşılacak pastada aslan payı her zaman olduğu gibi ABD tarafından alınmıştır. Yıllarca bayrak göstermek isteyip giremediği bölgede, tüm Orta Asya Türk Cumhuriyetlerince davet edilerek üsler elde eden ve Afganistan'da kurulan hükümetin en başta başkanı ve pek çok hükümet üyesini kendisi için çalışan ve ABD vatandaşı olan kişilerden seçtiren ABD yönetimi, 'terörle savaş'tan daha fazlasını yapma niyetinde olduğunu ortaya koymuştur.

Terör; kendisi için en fazla tanım yapılan ancak kimsenin üzerinde anlamadığı ve bir tanım üzerinde mutabakat sağlanmanın en zor olduğu bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Üzerinde bu kadar düşünülen ve ortak bir payda da uzlaşamayan bir kavramın etrafında birleşmenin çok uzun ömürlü olmayacağı ise paylaşımın adil dağıtılmadığını düşünen devletlerin muhalefeti ile ortaya çıkmıştır. Özellikle Afganistan Müdahalesi devam ederken ABD'nin Irak ve İran'ı yeni hedefler olarak ileri sürmesi 'terörle mücadele koalisyonu'nu ilk mücadelelerinin ardından ihtilafa sürüklemiştir. Ayrıca böyle bir koalisyonda ABD'nin 'haydut devlet' olarak sıraladığı Irak, İran, Kuzey Kore gibi devletlerle yakın ilişkisi olan ve bu devletlere silah satan Çin'in olması, keza İran'a nükleer faaliyetlerinde yardım eden Rusya'nın bulunması ve hatta kendisine karşı kurulmuş NATO'da söz sahibi olma ihtimali, bunun yanında Taliban iktidarının oluşmasında büyük pay sahibi olan Pakistan ile Usame Bin Ladin'i yıllarca destekleyen Suudi Arabistan'ın 'haydut devletler' içerisinde olmamaları da bu tasnifin neye göre yapıldığı sorularını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda ABD'nin yıllar önce Pakistan ve Suudi Arabistan üzerinden yardım ettiği ve iktidara gelmesinde pay sahibi olduğu Taliban İktidarını önce kahraman olarak gösterip sonra 'terörist' kategorisine sokması, yine yıllar önce 'terörist' kategorisindeki Kuzey İttifakı liderlerini kahraman olarak 'sadık müttefik' payesi vermesi de 'terör', 'terörist', 'terörle küresel mücadele' tanımlamalarının ne kadar değişken olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Afganistan Müdahalesi öncesi ve sonrasında BM Örgütü karar veren değil, verilen kararı tasdik eden bir konuma gerileyerek prestij kaybına uğramış, uluslararası hukuk kuralları ve anlaşmalar göz ardı edilmiş, esirlere ve suçlu olduğu

dahi ispat edilememiş erkek, kadın, genç, yaşlı ayrımı yapılmadan insanlara yapılan işkencelerin, hakaretlerin, tecavüzlerin ortaya çıkması ve bu eylemleri gerçekleştirenlerin cezalandırılmaması ve işkence emirlerinin yönetimde bulunan kişilerce verildiğinin ortaya çıkması uluslararası kamuoyunda infial yaratmıştır. Halk desteğinden yoksun olarak gerçekleştirilen bu hareketler eleştiri ve protestolara maruz kalmıştır.

Afganistan Müdahalesi ile RF ile Çin'e komşu olan ABD'nin konumu önce Çin'i sonra Rusya'yı rahatsız etmiştir. Bölgede kaybettiklerini tekrar elde etmek isteyen bu devletler Şanghay İşbirliği Örgütünü tekrar faaliyete geçirmek için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Ayrıca Afganistan üzerinden Hint Okyanusuna yapılacak ABD güdümündeki bir petrol boru hattının özellikle Çin üzerindeki etkisi ise tartışılmayacak bir boyuttadır. Rusya ise bu hattın yapılması ile AB ülkeleri üzerindeki etkisini dolayısı ile stratejik bir kartını kaybedebilecektir.

İran'da her ne kadar Taliban'ın yıkılmasından memnun olsa da ABD ile komşu olmaktan pek hoşnut olmamıştır. Afganistan'da hatırı sayılır bir Şii azınlıktan dolayı İran bu bölgede söz sahibi olmak istemektedir. Ayrıca yapılması düşünülen boru hattının İran'ı da zor durumda bırakacağı düşünülmektedir.

Pakistan'ın ABD etkisindeki mevcut yönetimi eskisi gibi yönlendiremeyeceği ortadadır. Pakistan, Afganistan üzerinde Hindistan'dan daha fazla aktif bir politika izlemek istemektedir. Ayrıca geçecek petrol boru hattından elde edeceği gelir yanında boru hattı kendi topraklarından da geçtiği için stratejik bir kazanç elde edecektir. Hindistan'ın da benzer kaygı ve düşüncelerle Afganistan siyaseti üzerinde etkili olmaya çalışacağı düşünülmektedir.

Enerji ihtiyacının çoğunu Orta Doğu ve Orta Asya petrolleriyle karşılayan AB ülkelerinin de bu coğrafyada meydana gelen olaylara kayıtsız kalmayacağı değerlendirilmektedir.

Tüm bu yaşananlar ve yaşanması muhtemel gelişmeler Afganistan'da istediğini elde edemeyen ülkelerin gelecekte, geçmişte olduğu gibi, farklı yollara tevessül edeceğini işaret etmektedir. Bu durumda bölgede istikrarsızlığı arttıracığı muhakkaktır.

Afganistan’da kesin bir çözüm için; ülkede bulunan silahlı gurupların bir an önce silahlarını teslim etmesi, BM çatısı altında istikrar sağlanıncaya kadar bölgede kalmaya devam edilmesi, Milli bir ordunun kurulması ve tüm etnik kökenlerin adilce katılacağı bir seçimin yapılarak yönetimin bu hükümete devredilmesi, Afganistan’ın iç işlerine karışılmaması hakkında BMGK ve komşu ülkelerin üzerinde mutabık kalacağı bir anlaşma yapılması, yine BM ve Uluslararası organizasyonların herhangi bir menfaat beklemeksizin Afganistan’ın yeniden inşası için yardım yapmasıyla bu ülkede yüzyıllardır akan kanın, sürdürülen savaşların sonunun gelebileceği tarafımızdan değerlendirilmektedir. Aksi halde ABD dahil bölgede sadece bir devletin çıkarları ön plana çıkarıldığı takdirde, Afganistan’da söz sahibi olmak isteyen veya çıkarlarını kaybetmek istemeyen ülkeler Afganistan’daki etnik ve dini ayrılıkları besleyerek bu ülkenin halklarının daha fazla kan dökmesine ve acı çekmesine sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- ACHCAR, Gilbert , **Barbarlıklar Çatışması**, Çev.: Diren Kahriman, Everest Yayınları, İstanbul, 2002.
- AHMETBEYOĞLU, Ali, **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
- AKAR, Atilla, **Kıyamet Komplosu Küresel Kaosun Kriptoları**, Timaş Yayınları, 3ncü Baskı, İstanbul, 2004.
- AKINER, Nurdan, **Düşman Değiliz, 11 Eylül'ün Ardından Amerikan Milliyetçiliği**, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2004.
- AKKURT, Mehmet, **Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- ARAL Berdal, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1999.
- ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 5nci Baskı, İstanbul, 2004.
- ARSLAN, Okan,; ARI, Selçuk, **Amerika Özgürlük Havarisi mi? Yoksa Günah Keçisi mi?**, Platin, Ankara, 2004.
- ATAÖV, Türkkaya, **11 Eylül: Terörle Savaş mı Bahane mi**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004.
- AYDIN, Mustafa, **Onların Savaşı, Brezezinski, Kissinger, Huntington**, Kutup Yıldızı Yayınları, 2nci Baskı, İstanbul, 2003.
- AYDIN, Mustafa, “‘Büyük Oyun’ ve İkinci Büyük Oyun’un Ayırt Edici Özellikleri”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, 6ncı Baskı, İstanbul, 2003.
- BEG, Rauf, **Adı Afganistan'dı Talibanların Eline Nasıl Düştü?**, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.
- BİLBİLİK, Erol, **İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO – İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.
- BOZKURT, Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- _____, **İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- BURKE, Jason, **El Kaide Terörün Gölgesi**, Çev.: Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- CHOMSKY, Noam, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?**, Çev.: Taylan Doğan, Nuri Ersoy, v.d., Aram Yayıncılık, 3ncü Baskı, İstanbul, 2004.
- _____, **11 Eylül**, Çev.: Dost Körpe, Om Yayınevi, 2ncü Baskı, İstanbul, 2002.

- CLARK, Wesley K., **Modern Savaşları Kazanmak Terörizm ve Amerikan İmparatorluğu**, Çev.: Attila Berkeoğlu, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.
- DAGE, David, **Savaş Zayıfatı, 11 Eylül'ün İnsan Hakları ve Basın Özgürlüğüne Etkisi Yeni Tehditler Yeni Maskeler**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, **Küresel Bunalım**, Küre Yayınları, 6ncı Baskı, İstanbul, 2004.
- _____, **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, 14ncü Baskı, İstanbul, 2003.
- DEMİREL, Emin, **Taliban, El – Kaide – Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 3ncü Baskı, İstanbul, 2003.
- DEMİNER, Temel, **Küresel İntifada**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2005.
- ERSAN, Vehbi,; BOSTANCIOĞLU, Adnan, **Türkiye Savaşın Neresinde**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
- ERSANEL, Nedret, **Siber İstihbarat Sanal ve Dijital Casusluğun Anatomisi**, Asam Yayınları, Ankara, 2001.
- ERTAN, Fikret, **Amerika'nın Dönüşümü**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- ESMAİL, Mohammad Ebrahim M., **Komünist İşgalden Liberal İstilaya Trajik Afganistan**, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul, 2004.
- ESPOSITO, John L., **Kutsal Olmayan Savaş**, Çev.: Nuray Yılmaz,; Ertan Yılmaz, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul, 2003.
- FULLER, Graham E., **Siyasal İslam'ın Geleceği**, Çev.: Mustafa Acar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.
- GÖZEN, Ramazan, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- GRAY, John, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, Çev.: Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- KARAGÜL, İbrahim, **Hristiyan Siyonistler – Kutsal Savaş ve İslam Dünyası Yüzyıllık Kuşatma**, Fide Yayınları, İstanbul, 2005.
- KAYNAK, Mahir, **Sil Baştan Devletler Oyununda Çıkarları Korumak**, Timaş Yayınları, 2nci Baskı, İstanbul, 2003.
- KLEVEMAN, Lutz, **Yeni Büyük Oyun Orta Asya'da Kan ve Petrol**, Çev.: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- KORU, Fehmi, **11 Eylül O Kader Sabahı**, Timaş Yayınları, 3ncü Baskı, İstanbul, 2002.
- MANAZ, Abdullah, **Türkiye'ye Yönelik Terör Odakları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- OĞUZ, Esadullah, **Afganistan**, Cep Kitapları, İstanbul, 1999.
- OKUR, İbrahim, **Soğuk Savaşı Gözetlerken Terör Dünyaya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl Kuşatıldı?**, Okursoy Yayınları, İstanbul, 2002.

- ORAN, Baskın, “Küreselleşme Ekseninde Türkiye 1990 – 2001”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, 6ncı Baskı, İstanbul, 2003.
- ÖRGÜN, Faruk, **Küresel Terör**, Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri, İstanbul, 2001.
- ÖZER, Ahmet, **11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, Elips Kitap, Ankara, 2005.
- PRIMAKOV, Yevgeniy, **11 Eylül ve Irak’a Müdahale Sonrası Dünya**, Çev.: Fatma ve Serdar Arıkan, Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2004.
- RAŞİD, Ahmet, **Taliban İslamîyet, Petrol ve Orta Asya’da Büyük Oyun**, Çev.: Osman Akınhay, Mozaik-Everest Yayınları, İstanbul, 2001.
- REEVE, Simon, **Yeni Çakallar Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, Çev.: Gürol Koca, Everest Yayınları, İstanbul, 2001.
- REİSOĞLU, Safa, **Uluslararası Boyutları İle İnsan Hakları**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2001.
- ROUX, Jean – Paul, **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, Çev.: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.
- SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918 - 1994**, İmge Kitapevi, 11nci Baskı, Ankara, 2003.
- SARAY, Mehmet, **Afganistan ve Türkler**, ASAM Yayınları, 3ncü Baskı, Ankara, 2002.
- SCOWEN, Peter, **Haydut Millet Dünya’nın Bilmediği Amerika**, Çev.: Attila Berkeoğlu, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitapevi, 3ncü Baskı, İstanbul, 2000.
- ŞAHİN, Abdullah, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.
- TANNER, Stephen, **Bush’ların Savaşları**, Çev.: Ayşe Doğancı, Elips Kitap, Ankara, 2005.
- TELLAL, Erel, “SSCB’yle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, 6ncı Baskı, İstanbul, 2003.
- TOPAL, Ahmet Hamdi, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2005.
- TUNÇ, Hakan, **Amerika’nın Irak Savaşı**, Harmoni Yayınevi, İstanbul, 2004.
- UZGEL, İlhan, “ABD ve NATO İle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2: 1980 - 2001**, Editör Baskın Oran, İletişim Yayınları, 6ncı Baskı, İstanbul, 2003.

- ÜLKÜ, İrfan, **Orta Asya Moskova'yla İslam Arasında**, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- VATANDAŞ, Aydoğan,; AYDIN, Mustafa, **11 Eylül Senaryosu Kod Adı: Kılıçbalığı**, Kara Kutu Yayınları, 4ncü Baskı, İstanbul, 2004.
- YILMAZER, Mehmet, **Yeni Dünya Düzeni Güç Merkezlerinin Stratejik Yönelişleri**, Alaz Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Makaleler:

- ACHCAR, Gilbert, “Barbarlıklar Çatışması 11 Eylül ve Sonrası”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.83 – 123.
- ALİ, Tarık “Gelecek Bombayla Kurulmaz”, **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Hazırlayan Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.243 – 245.
- ALTUNIŞIK, Meliha Benli, “Irak Savaşı ve Orta Doğu Petrollerinin Ekonomi Politikası”, **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Orta Doğu Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, Sayı 4, Ankara, 2003, .s.94 – 106.
- AKGÜN, Birol, “Küresel Terör: Mit mi Gerçek mi?”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Editörler, Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2004, s. 399 – 429.
- AKTAY, Yasin, “Tarihin Sonuna Geç Kalmak Mümkün Mü?”, **Tarihin Sonu Mu?**, Derleyenler Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları, 2nci Baskı, Ankara, 1999, s.283 – 294.
- ARAPGİRLİ, Zafer, “Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir”, **Türkiye Savaşın Neresinde**, ERSAN, Vehbi,; BOSTANCIOĞLU, Adnan, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s.17 – 21.
- ARGIN, Şükrü, “Dünyanın İnsansızlaşması ve Terör”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.148 – 163.
- AYDIN, Mustafa, “Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği ve Güvenlik”, **Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği**, Derleyenler Ertan Efeğil, Pınar Akçalı, Elif Hatun Kılıçbeyli, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 135 – 182.
- BALCI, Ali, “Afganistan: Ulus Devlet ve Kabilecilik Arasında”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.253 – 267.
- BAĞCI, Hüseyin, “11 Eylül Sonrası Dönemde Türk Dış ve Güvenlik Politikalarındaki Gelişmeler ve Yeni Parametreler”, **Türk Dış Politikası**, Editör İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara, 2004, s.911 – 916.
- BAL, İdris, “Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç mı?”, **Türk Dış Politikası**, Editör İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara, 2004, s.605 – 640.

- BAL, İhsan, ; LAÇİNER, Sedat, “Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye’nin İç Güvenliğine Yansımaları”, **Türk Dış Politikası**, Editör İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara, 2004, s. 917 – 930.
- BARCHEVITCHEVA, Michaela, ; GIELER, Wolfgang, “Özbekistan: Komünizmin Ardından İktidar Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.319 – 315.
- BİLA, Fikret, “Washington’daki Afganistan”, Milliyet, 20 Ocak 2002.
- _____, “Asker Gözüyle”, Milliyet, 15 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.91 – 92.
- BROWN, Derek, “Zaman Çizelgesi: Terör ve Ürkütücü Sonuçları”, The Guardian, 20 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.309 – 313.
- BROWNE, Vincent, “ABD Teoride Güçlü, Kanıtta Zayıf”, The Irish Times, 7 Kasım 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları**, Derleyen Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.16 – 19.
- BREZEZINSKI, Zbigniew, “Bir Siyasal Savaş Planı”, The Wall Street Journal ,25 Eylül 2001, **Düşmanını Arayan Savaş**, Derleyen Metin Sever, Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s. 117.
- BURKE, Jason, “Dünyanın ‘En Aranılan Adamı’nın Portresi”, Observer, 28 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları**, Derleyen Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.238 – 260.
- CAŞIN, Mesut Hakkı, “Değişen Uluslar Arası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Orta Asya ve Pasifik Ekseninde Yeni Parametreleri”, **Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği**, Derleyenler Ertan Efeğil, Pınar Akçalı, Elif Hatun Kılıçbeyli, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004, s.273 – 326.
- ÇEKİRGE, Fatih “Pusu ve Düello”, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 55 – 57.
- CHOSSUDOVSKY, Michel, “Usame Bin Ladin Kimdir?”, Centre for Research on Globalisation, 12 Eylül 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları**, Derleyen Halil Dalmaz, Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.261 – 272.
- DAĞI, Zeynep, “Rusya’nın Güvenlik Politikası ve Türkiye”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Editörler Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2002, s.167 – 209.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, “Felsefi ve Stratejik Boyutlarıyla 11 Eylül Sonrası Dönem”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.50 – 82.

- DEMİREL, Emin, “Yeşil Terör”, **www.habercenter.com.2002 Stratejik Dosyalar**, Emin Demirel, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 9 – 31.
- DEMİRER, Temel, ; ÇEVİKASLAN Salih, ; SAKINÇ, M. Erdem, ; SARI, Cahide, ; SARITEKİN, Ender, “11 Eylül Dönemeci ve ‘YDD’ Terörü”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.31 – 114.
- DİNÇER, Mustafa, “Keşmir: Himalaya Eteklerinde Bağımsızlık Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.659 – 671.
- EFEĞİL, Ertan, “Türk – Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç”, **Türk Dış Politikası**, Editör İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara, 2004, s. 343 – 363.
- EKŞİ, Canan Ateş, “Birleşmiş Milletler Antlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Anlaşmaları ve Örgütlerinin Rolü”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Editörler Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2002, s.15 – 54.
- EREKER, Fulya A., “İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara 2004, s.1 – 36.
- ERHAN, Çağrı, “ABD’nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül’ün Etkileri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 2004, s.122 – 149.
- ERHAN, Çağrı, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Editörler Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2002, s.55 – 82.
- EROL, Mehmet Seyfettin, “Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül”, **Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği**, Derleyenler Ertan Efeğil, Pınar Akçalı, Elif Hatun Kılıçbeyli, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004, s.183 – 242.
- _____, “11 Eylül: Türk Dış Politikasında Mecra Arayışları ve Orta Asya – Kafkasya Boyutu”, **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 10, Sayı 1, Ankara 2004, s.30 – 56.
- EROL, Mehmet Seyfettin,; TUNÇ, Çiğdem, “11 Eylül Sonrası ABD’nin Küresel Güç Mücadelesinde Orta Asya”, **Avrasya Dosyası Küresel Değerlendirme Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, Sayı 3, Ankara 2003, s.5 – 28
- ET – TAVİL, Kamil, “Usame Bin Ladin, Amerika’nın Bir Numaralı Düşmanı”, El-Hayat, Ekim 2001, **Afganistan Taliban ve Ladin**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.123 – 134.
- FISK, Robert, “Bush Tuzağa Doğru İlerliyor”, The Independent, 16 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.211 – 216.

- El – GHOBASHY, Mone “Çifte Tehlike”, Cairo Times, 26 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.284 – 289.
- GIELER, Wolfgang,; YEŞİLTAS, Murat, “Pakistan: İstikrardan Yoksul Yeni Nükleer Güç”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.645 – 652.
- GODOY, Julio, “ABD Taliban’ı 11 Eylül’den Önce Tehdit Etti”, İnter Press Service, 15 Kasım 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.156 – 160.
- GOLDEN, Daniel,; BANDLER, James,; WALKER, Marcus, “Bin Ladin Krizden Karlı Çıkabilir”, Wall Street Journal, 27 Eylül 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s. 151 – 155.
- GOLDENBERG, Suzanne, “Afganistan’ın Teksas’ı: Başkent Kabil”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.255 – 258.
- GÖKAY, Bülent, “Petrol Faktörü: Amerika’nın Afganistan Savaşının Ekonomik Boyutu”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 164 – 177.
- GÖKÇE, Orhan, “Terörizm Çağında Düşman İmajları – Düşman İmajlarının Savaş Müdahale ve Diğer Aksiyon ve Reaksiyon Açısından Önemi”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Editörler, Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2004, s.85 – 105.
- GÖKÇE, Orhan, ; KARAÇOR, Süleyman, ; ÖRSELLİ, Erhan, ; ŞAHİN, Ali, ; TEMİZEL, Metehan, “11 Terör Eyleminin Türk Basınında Algılanış ve İşleniş Biçimi”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Editörler, Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2004, s.189 – 249.
- GÜLER, Mustafa, “Afganistan”, **Kara Kuvvetleri Dergisi**, Yıl 2 , Sayı 9, K.K. Basım Evi ve Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.20 – 26.
- GÜNAY, Bekir, “Terörden Arındırılmış Bir Dünya mı Terörist (Trös)leşen Güçler mi?”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...**, Editörler, Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2004, s.107 – 127.
- GÜNDÜZ, Süleyman, “Taliban – Ladin ve Amerika Kıskaçında, Afganistan”, **Afganistan Taliban ve Ladin**, Yazarı Yok, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.13 – 42.
- HAN, Ahmet Kasım, “Büyük Oyunun Küçük Ülkesi”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.178 – 219.
- HERMAN, Edward S.,; O’SULLIVAN, Gerry, “İdeoloji ve Kültür Endüstrisi Olarak Terörizm”, **Terörizm Efsanesi**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999, s.49 – 103.

- HOODBHOY, Pervez, “İslamabad’dan Bakış”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s.166 – 170.
- HOPSICKER, Daniel, “Teröristler ABD Askeri Okullarında mı Eğitildi?”, Online Journal, 30 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.64 – 68.
- HUNTINGTON, Samuel, “Medeniyetler Çatışması mı?”, **Medeniyetler Çatışması**, Derleyen Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, 8nci Baskı, Ankara, 2003, s. 22 – 49.
- _____, “ABD Ulusal Çıkarlarını Yitirirken”, **Medeniyetler Çatışması**, Derleyen Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, 8nci Baskı, Ankara, 2003, s. 157 – 162.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent, “11Eylül: Post Modern Dönemin Bitişi”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.1 – 33.
- KARACA, Kutay, “Çin Halk Cumhuriyetinin Yeni Güvenlik Kavramı, Şanghai İş Birliği Örgütü ve Türkiye’nin Bölgedeki Örgütlenmeye Bakışı”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2004, s.200 – 211.
- KARAGÜL, İbrahim, “Sorun Amerikanın İslam’la Savaşımı”, **Afganistan Taliban ve Ladin**, Yazarı Yok, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.137 – 145.
- KASIM, Kamer, “Tacikistan: Çok Boyutlu Bir İç Savaş”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnât, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.300 – 307.
- KESKİN, Arif, “Türkiye – İran İlişkilerini Belirleyen Yapısal ve Dönemsel Faktörler”, **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 10, Sayı 1, Ankara, 2004, s.57 – 76.
- KESKİN, Funda, “1990 Sonrası Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Türkiye’nin Katkısı”, **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Ortadoğu Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, Sayı 4, Ankara, 2003, s.237 – 255.
- KEPEL, Gilles, “Etme Bulma Dünyası”, **Türkiye Savaşın Neresinde?**, ERSAN, Vehbi,; BOSTANCIOĞLU, Adnan, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 109 – 122.
- KOCAOĞLU, Timur, “Afganistan Ulusal Sorununun Uluslar Arası Boyutları”, **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 299 – 318.
- KÖNİ, Hasan, “ABD’nin İslam Politikası”, **Avrasya Dosyası ABD Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 6, Sayı 2, Ankara, 2000, s. 6 – 21.
- KÖROĞLU, İrfan Mesut, “Uluslararası Sistemde Meşru Müdafaa Hakkı ve Sınırları”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Sayı 2, Cilt 12, Ankara ,2002, s.63 – 72.
- KUNDİ, Mansoor Akbar,; MİR, Faiza, “Afganistan: Sona Ermeyen Savaş”, **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s.335 – 348.

- MİŞ, Nebi, “ Suriye: Terör Örgütleriyle Anılmak Bir Kader Mi?”, **ABD'nin Haydut Devletleri**, Editör Kemal İnat, Değişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 148 – 203.
- NORTH, Gary, “Şaşırtan Yolcu Listeleri”, Reality Check, 12 Ekim 2001, **11 Eylül'ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s. 24 – 34.
- OCAKTAN, Mehmet, “Huntington Haklı Çıkar mı?”, Yeni Şafak, 17 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.136 – 138.
- OGAN, Sinan,; AYTEKİN, İlke, “Rus Ruleti”, **www.habercenter.com. 2002 Stratejik Dosyalar**, Emin Demirel, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.221 – 230.
- OGAN, Sinan, “11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya”, **Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 10, Sayı 1, Ankara, 2004, s.77 – 98.
- ONGAY, Şeref, “11 Eylül 2001 Tarihinden Sonra BM, AB ve NATO’da Terörle Mücadeleye Yönelik Gelişmeler”, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara, 2002, s.4 – 9.
- ORÇAN, Mustafa, “ ‘Son’lu Medeniyet Tartışmaları ve ‘Bilimsel Öngörüler’ ”, **Tarihin Sonu mu?** Derleyen Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları, 2nci Baskı, Ankara, 1999, s. 239 – 245.
- ÖKTEN, Kaan H., “Yeni Bir Varlık Anlayışı, Yeni Bir Barış”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.339 – 359.
- ÖZBUDUN, Sibel,; DEMİRER, Temel, “Global Beyaz Adam”, **11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakıncı, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.201 – 209.
- ÖZCAN, Mustafa, “Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan”, **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, Ali Ahmetbeyoğlu, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s.349 – 400.
- ÖZDAĞ, Ümit, “Cephe Ülke – Büyük Ortadoğu ve Yeni Bir NATO Stratejisi mi?”, **Avrasya Dosyası Yeniden Yapılanan Ortadoğu Özel**, ASAM Yayınları, Cilt 9, Sayı 4, Ankara, 2003, s.5 – 41.
- ÖZEL, İsmet, “Sistem İslam’la Hesaplaşacak mı?”, **Tarihin Sonu mu?** Derleyen Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları, 2nci Baskı, Ankara, 1999, s.91 – 96.
- ÖZENSEL, Ertan, “Tarihin Sonuna Geciken Türkiye”, **Tarihin Sonu mu?** Derleyen Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları, 2nci Baskı, Ankara, 1999, s.162 – 169.
- PAKSÜT, Osman, “Silahlı Çatışma Hukuku ve Terörizm”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 6, Ankara, 2002, s.85 - 93.

- PAMİR, Necdet, “Orta Asya ve Kafkasya’da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü”, **Türk Dış Politikası**, Editör İdris Bal, Nobel Yayın dağıtım, Ankara, 2004, s. 507 – 535.
- PARLA, Taha, “11 Eylül Yeni Bir Şey mi?”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 34 – 49.
- PARRY, Nat, “Değişen Çok Şey Var”, Consortiumnews, 29 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.162 – 169.
- PERRIN, Jean Pierre,; AYAD, Christophe, “Batı Dünyasının Büyük Şeytanı: Usame Bin Ladin”, Libération, 15-16 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akış, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 217 – 220.
- PILGER, John, “İyi Teröristlerin Yalancı Zaferi”, The Mirror, Kasım 2001, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.264 – 268.
- RICHARD, Alexandra, “CIA’in Bin Ladin’le Gizli Buluşması”, Le Figaro, 11 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.86 – 89.
- ROTH, Kenneth, “Adalet ABD’ye de Lazım”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.187 – 189.
- ROY, Arundhati, “Savaş Barıştır”, **ABD, Terör ve İslam 11 Eylül Üzerine**, Derleyen Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, s.43 – 53.
- RUPPERT, Michael C., “Carlyle Group, Bushlar ve Bin Laden”, FTW, 9 Ekim 2001, **11 Eylül’ün Gizli Bağlantıları Kayıp Halka**, Derleyen Halil Dalmaz , Kim Yayınları, Ankara, 2002, s.137 – 143.
- SAID, Edward, “Şüpheliğin Zorunluluğu Geri Tepki ve Geri Dönüş”, **ABD, Terör ve İslam 11 Eylül Üzerine**, Derleyen Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, s.29 – 35.
- SAKINÇ, Mustafa Erdem, “11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu’nun Marifetleri”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.9 – 28.
- ŞAHİN, Haluk, “21nci Yüzyılın İlk Savaşı”, Radikal, 12 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akış, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.29 – 31.
- ŞÜKRAN, Onur, “Doğu Türkistan: Uygurların Bağımsızlık Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.327 – 336.
- _____, “Fergana: Orta Asya’nın Sorunlu Vadisi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.337 – 345.

- TAŞDEMİR, Fatma, “Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Editörler Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2002, s.277 – 308.
- TEHRAN TIMES, “Kime Yaradığına Bakmalı”, Tehran Times, 15 Eylül 2001, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s. 118 – 120.
- TELATAR, Gökhan, “Kırgızistan: Bir Demokrasi Adası mı?”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.317 – 325.
- TINTA, Monica Ferial, “Washington’a Açık Çek Olmaz”, **11 Eylül’den Afganistan’a ABD İmparatorluğu**, Derleyen Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004, s.196 – 197.
- TURGUT, Serdar, “Amerika’da Yaşananlar”, Hürriyet, 13 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.36 – 38.
- YAVUZ, Erdal, “Evrensel Barış Şimdilik Uzak”, **Sahibini Arayan Barış**, Derleyen Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.266 – 277.
- YEŞİLTAŞ, Murat, “ABD’nin Uluslar Arası Terörizme Yaklaşımı”, **ABD’nin Haydut Devletleri**, Editör Kemal İnat, Değişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.13 – 62.
- YILDIZOĞLU, Engin, “Trajedi Çok Büyük ve Durum Çok Karışık”, Cumhuriyet, 17 Eylül 2001, **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Hazırlayanlar Tamer Erdoğan, Bedirhan Toprak, Cem Akaş, Fatma Canpolat, Ali Ece, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.133 – 136.
- YILMAZ, Murat, “Medeniyetler Çatışması’na Giriş”, **Medeniyetler Çatışması**, Derleyen Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, 8nci Baskı, Ankara, 2003, s.13 – 21.
- ZAFER, Hamide, “Terörizmin Nedenleri”, **Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Küresel Terör ve Türkiye Sempozyumu**, Yıl 1, Sayı 6, Ankara, 2002, s.6 – 11.

Tezler:

- BİRSEL, Haktan, **Küresel Güç Mücadelesinde Türkistan Jeopolitiği ve Özbekistan (1991 – 2005)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005.
- DURUOĞLU, Tuba, **Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Üzerine Bir İnceleme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

- İLBEĞİ, Hamza, **Terörizm ve Terörizmin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Gelişmeler**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2002.
- KALFA, Serdar, **11 Eylül Öncesi Afganistan**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2002.
- KAYA, Sezgin, **Avrupa Birliği'nde Uluslararası Terörizmle Mücadele Alanında İşbirliği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2002.

İnternet Kaynakları:

- BAL, İhsan, “Küresel Terörle Mücadelede ABD Modeli mi, ABD Çıkmazı mı?”, <<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=48&lm=58649JLFD0932&ln=TR>>, (15.02.06).
- BAŞEREN, Sertaç, ‘Uluslararası Terörizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi ile Terörizmle Mücadelede NATO’nun ve Avrupa Birliği’nin Rolü’ Konulu Beyin Fırtınası, <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).
- CAN, Yücel, “11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezine Düzenlenen Terör Saldırılarına İlişkin Ulusal Basında Çıkan Köşe Yazılarının İçerik Analizi”, <<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yucelcan.htm>>, (15.02.06).
- ERHAN, Çağrı, “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”, <http://www.stradigma.com/turkce/haziran_2003/06_2003_01.pdf>, (27.03.06).
- FISK, Robert, “Afganistan’da Müttefikimiz Kim?”, The Independent, 3 Ekim 2001, <<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/fisk-abd-03ekim.html>>, (15.02.06).
- GÖKÇORA, Aslı, “İşkence Terörü Önler mi?”, <<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=359&sayfa=1>>, (13.02.06).
- GURULÉ, Jimmy, “Terörist Finansmanını Durdurmak için Sarf Edilen Global Çaba”, <http://ankara.usembassy.gov/uploads/images/zH2xFLlObxex_PeacOCTQ/disiliskiler.pdf>, (27.03.06).
- KANDEMİR, Nüzhet, ‘Uluslararası Terörizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi ile Terörizmle Mücadelede NATO’nun ve Avrupa Birliği’nin Rolü’ Konulu Beyin Fırtınası, **Stratejik Araştırmalar ve Etüt Merkezi**, Yıl 1, Sayı 4, Ankara 2002, s.23., <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-13919/SAREM_4.doc>, (25.05.06).
- KARAMAN, Hayrettin, “Taliban Hareketi, Amerika-Pakistan ve Terör Üzerine”, <<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm>>, (13.02.06).

- KIRAÇ, Gürol, “Afganistan Uyuşturucu Devletine Dönüştürülmek İsteniyor”,
<<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=128&sayfa=12>>, (13.02.06).
- KIRAÇ, Gürol, “ABD Avrasya’ya Yerleşiyor”,
<<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=66&sayfa=15>>, (13.02.06).
- KIRAÇ, Gürol, “Rusya ‘Oyuna’ İkinci Kalesini Dahil Etti”,
<<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=88&sayfa=14>>, (13.02.06).
- KIRAÇ; Gürol, “İran’a Olası Bir Müdahalede Kilit Ülke Afganistan”,
<<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=102&sayfa=14>>, (13.02.06).
- KOHEN, Sami, “Yılın İlk Savaşı mı?”, Milliyet, 2 Ocak 2002.,
<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-11648/01- OCAK_AYI_HABER-MAKALE.doc>, (25.05.2006).
- LAÇİNER, Sedat, “Usame Bin Ladin İdeolojisi”,
<<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=9>>, (13.02.06).
- _____, “Dünya ve Türkiye İçin Yeni Bir Dönem”,
<<http://biibf.comu.edu.tr/ulusgundemi.pdf>>, (27.03.06).
- MAHÇUPYAN, Etyen, “Küresel Terör ve Batı”,
<<http://www.zaman.com.tr/?bl=yazarlar&trh=20051003&hn=215469>>, (13.02.06)
- PILGER, John, “Batı Terörizminin Kurbanları”,
<<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/pilger-31ekim.html>>, (15.02.06)
- SCHMITT, Michael N., “Karşı Terörizm ve Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı”, **George C. Marshall Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi**, Kasım 2002, <http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-14022/Schmitt_Marshall_Merkezi.doc>, (25.05.06).
- YAMAN, Didem, “11 Eylül Sonrası ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”,
<<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=300&ln=TR>>, (13.02.06).

http://www.belgenet.com/teror/d_071001.html

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2001/09/12x09x01.htm>

<http://www.biggllook.com/war/>

<http://www.biggllook.com/usa>

http://www.dcaf.ch/oversight/proj_turkish_5.pdf

<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>

<http://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-deobandi.htm>

http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis_pr.html

http://www.roder.org.tr/TR/COUNTRIES/default.asp?fCountry_ID=2

http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-3224/13_Eylül_2001Dünya_basımında_Kara_Salı.doc

<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-3194/EYLÜLMAKALE.doc>

<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4013/ekimmakale.doc>

<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4026/kasım2001.doc>

<http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-4029/aranlık2001-haber.doc>

http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-11648/01-_OCAK_AYI_HABER-MAKALE.doc

http://94.1.1.10/dscgi/ds.py/Get/File-11836/02-_ŞUBAT_AYI_HABER-MAKALE.doc

<http://www.usak.org.uk/junction.asp?docID=358&ln=TR>

www.tika.gov.tr

http://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_Bin_Ladin

http://www.tsk.mil.tr/uluslararası/isaf_int/gorev.htm

http://www.tsk.mil.tr/uluslararası/isaf_int/tarihce.htm

<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=69&sayfa=15>

<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/11eylul-afganistan/jaredisrael-abd-ekim.html>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: İrfan POLAT

Doğum Yeri: Bayburt

Doğum Yılı: 01.02.1978

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Durumu:

Lise: Maltepe Askeri Lisesi

Lisans: Kara Harp Okulu

Yüksek Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi

Yabancı Dil ve Düzeyi:

1. İngilizce (İyi Seviyede)

İş Deneyimi:

2000 – 2001 Komando Temel Kursu, Eğirdir / Isparta

2001 – 2001 Piyade Sınıf Okulu, Tuzla / İstanbul

2001 – 2003 Takım Komutanı, Eğirdir / Isparta

2003 – 2003 Tim Komutanı, Şemdinli / Hakkari

2003 – 2006 Takım Komutanı, Eğirdir / Isparta